IN TOPICA CICERONIS

ANITII MANLII SE
VERINI BOETII
COMMENTA
RIVS.

VIRTVTE DVCE,



COMITE FORTVNA.

LVGDVNI APVD SEB.
GRYPHIVM,
1536.

ANITII MANLII SEVERINI BOETII VIRI clarisſimi & illuſtris ex conſulum ordine ad Patricium, in Topica Ciceronis commentarius.

EXHORTATIONE *tua, Patrici rhetorum peritiſſime, quæ & præſentis honeſtate propoſiti, & futuræ ætatis utilitate coniuncta eſt, nihil antiquius exiſtimaui. Cui muneri libentius acquieui: non quòd ad inſtruendum te, commentarios in* M. Tullij Topica *laborare me crediderim: ridiculus quippe forem ſi* Mineruam *docere uellem, ut aiunt, literas: ſed ut ex diſciplinarum liberalium ſumptum penu, noſtræ apud te ſemper pignus amicitiæ permaneret.* Quod *enim munus ex animò diligentibus, iucundius inueniri poteſt, quàm quod ipſius animi partes format & inſtruit?* Nam *cætera ferè caduca, imbecilla, labantia, &, ſi ad fortunæ uicem ſpectes, penè ſemper aliena ſunt.* At *uerò opulentiam literarum nec præſens imminuit ætas: earum'que autoritatem ipſa etiam cuncta conficiens auget potius & confirmat uetuſtas.* Accipe *igitur opus non efficientiæ ſecuritate, ſed amicitiæ præſumptione ſuſceptum: apud quam neſcio quonam inter ſuos pacto etiam garrire non dedecet: ſimul quia prælato à nobis munere, cum tuorum aliquid poſtulauero, iniurius fueris, ſi negabis.* Sed *cum in* M. Tullij Topica Victorinus *rhetor plurimæ in differendi arte notitiæ, commenta conſcripſerit: non me oportuiſſet melioribus forſitan attentata contingere, ni eſſet aliquid, quo ſe noſter quoque labor exercere atque parare potuiſſet.* Quatuor *enim uoluminibus* Victorinus *in* Topica *conſcriptis, eorum primo in declarandis tantum libri principijs occupatur. addit etiam, ſiqua in eodem uolumine prædicenda fuiſſe perpendit: ut ab exordio uoluminis* Topicorum, *quod eſt,* Maiores *nos res ſcribere ingreſſos,* Trebati: *uſque ad eum locum qui eſt,* Sed *iam tempus eſt ad id quod inſtituimus, accedere: primi uoluminis* Victorini *expoſitio terminetur.* Secundo *uolumine de iudicandi atque inueniendi dialecticæ partibus, & de locorum atque argumenti definitione pertractat: ut ab eo loco* Topicorum, *qui eſt,* Cum *omnis ratio diligens differendi duas habeat partes, unam inueniendi, alteram iudicandi: uſque ad eum locum, qui eſt,* Itaque *licet definire locum eſſe argumenti ſedem:* Argumentum *autem rationem, quæ rei dubiæ faciat fidem: ſecundi libri commentariorum explanatio ſubſiſtat.* Tertius *uerò atque quartus, diſcretionem locorum inter*

ſe,eorum'que exempla multiformiter perſequuntur: ita ut tertius quidem Tulliana ſibi de iure proponat exempla: quartus uerò eoſdem locos per alias rurſus ſimilitudines monſtret,ex Vergilio,uel Terentio poetis:oratoribus,Cicerone,& Catone:ut quod præceptis oſtenditur,exemplis colluceſcat. neq; ab eo loco qui eſt in Topicis, ſed ex his locis, in quibus argumenta incluſa ſunt: expoſitio progreſſa,eum tranſcendit locum,qui eſt, Valeat æquitas,quæ paribus in cauſis paria iura deſyderat. Quanta uerò pars reliqua Topicorum ſit, ipſius uoluminis magnitudo demonſtrat,quam Victorinus neq; attingit,neque attingere potuiſſet ita rebus minimis immoratus,niſi opus multa librorum pluralitate diſtenderet. Nos uerò & hanc ipſam particulam,quam Victorinus attigit,diligenter(ut poßumus)aggrediamur:& longius expoſitione progreßi, cum Topicorum habemus fine conſiſtere. Quare de tota operis propoſitione conueniens ſumamus exordium. Sed antè, quàm de Topicæ facultatis ratione pertractem,proœmium,quo ad Trebatium M.T.utitur,paucis abſoluam. Ait,

MAIORES nos res ſcribere ingreſſos C.Trebati, & ijs libris quos breui tempore ſatis multos edidimus,digniores,è curſu ipſo reuocauit uoluntas tua. Cum enim mecum in Tuſculano eſſes, & in bibliotheca ſeparatim uterque noſtrum ad ſuum ſtudium libellos quos uellet, euolueret, incidiſti in Ariſtotelis Topica quædam,quæ ſunt ab illo pluribus libris explicata.Qua inſcriptione commotus,cōtinuo à me eorum librorum ſententiam requiſiſti.Quam tibi cum expoſuiſſem, diſciplinam inueniendorum argumentorum, ut ſine ullo errore ad eam rationem, uia perueniremus ab Ariſtotele inuenta,libris illis cōtineri: uerecūde tu quidem, ut omnia,ſed tamen ut facile cernerem te ardere ſtudio, mecum ut tibi illa traderem,egiſti.Cum autem ego te non tam uitandi laboris mei cauſa, quàm quòd intereſſe tua arbitrarer,uel ut eos per te ipſe legeres, uel ut totam rationem à doctiſsimo quodam rhetore acciperes hortatus eſſem, utrunqꝫ ut à te audiebam,es expertus.Sed à libris te obſcuritas reiecit.Rhetor autē ille magnus, ut opinor,Ariſtotelica ſe ignorare reſpondit. Quod quidem minime ſum admiratus, eum philoſophum rhetori non eſſe cognitum, qui ab ipſis philo-

ſophis

ſophis præter admodum paucos ignoretur. Quibus eò minus ignoſcendum eſt, quòd non modo rebus ijs, quæ ab illo dictæ & inuentæ ſunt, allici debuerunt, ſed dicendi quoque incredibili quadam cũ copia, tum etiam ſuauitate. Non potui igitur tibi ſæpius hoc roganti, & tamen uerenti ne mihi grauis eſſes (facile enim id cernebam) debere diutius: ne ipſi iuris interpreti fieri uideretur iniuria. Etenim cum tu mihi, meisq; multa ſæpe cauiſſes, ueritus ſum, ne ſi ego grauarer, aut ingratum id, aut ſuperbum uideretur. Sed dum fuimus unà, tu optimus es teſtis quàm fuerim occupatus. Vt autem à te diſceſſi in Græciam proficiſcens, cũ opera mea nec reſpub. nec amici uterentur, nec honeſte inter arma uerſari poſſem, ne ſi tuto id quidem mihi liceret: ut ueni Veliam, tuaq; & tuos uidi, admonitus huius æris alieni, nolui deeſſe, ne tacitæ quidem flagitationi tuæ. Itaque hæc, cum mecum libros non haberem, memoria repetita in ipſa nauigatione conſcripſi, tibiq; ex itinere miſi, ut mea diligentia mandatorum tuorum, te quoque, etſi admonitore non eges, ad memoriam noſtrarum rerum excitarem. Sed iam tempus eſt ad id quod inſtituimus, accedere.

OMNE *procemium, quod ad componendum intendit auditorem, ut in rhetoricis diſcitur, aut beneuolentiam captat, aut attentionem præparat, aut efficit docilitatem. his tribus partibus ſibi Cicero Trebatiũ format. Nam quòd ſe à magnarum rerum inchoatione reuocatum, ad amici contulit uoluntatem, fauorem uelut Trebatij iudicis, beneuolentiæ partibus emeretur. Maiores autem res ſunt, à quarum ſcriptione, ad amici ſtudium uerſus eſt, moralis philoſophiæ tractatus. maior eſt enim morum ratio, quàm peritia diſſerendi. Id autem tempus fuiſſe conijcimus, quo propter turbulẽta reip. tempora, in otium ſe contulit, atq; philoſophiæ diſciplinas. Sed quia nobis audientium mentes ueritatis quoq; opinio præſumpta conciliat: in eo etiam, præparandæ beneuolentiæ partibus utitur. Quòd commemorandis ueraciter ijs quæ Trebatius nouerat, facit illis fidem, quæ poſterius euenire, & Trebatio ignota eſſe potuerunt. hæc autem ſunt, Quòd in Tuſculano ad ſuum ſtudium uterque libros euoluerit: Quod'que Trebatius caſu in Ariſtotelis topica inciderit: Quòd titulum operis admiratus, à M. Tullio inſcriptionis ſententiam perquiſierit. Illud etiam, quod ei Cicero ſe expoſuiſſe commemorat, retinendorum argumentorum illis libris*

ſcientiam contineri, ut ſine ullo errore ad argumentorum inuentionẽ uia quadam & recto filo, atque artificio ueniretur. Quæ res breuiter enuntiata, uelut intentionem operis monſtrat, & docilem perficit auditorem. In hoc nanq; uidetur eſſe comprehenſum, quæ ſit intentio Topicorum, quòd ait diſciplinam eſſe argumentorum, non ut inueniantur (id enim natura ſuppeditat) ſed ut ſine ullo labore, ac ſine ulla confuſione, non caſu ad ea mens, ſed quadam uiæ ductione perueniat. Poſt beneuolentiæ hanc captationem, Trebatij laudem ſubiungit, quòd eius uerecundiam in his commemorat expetendis, quæ ſi poſtulanti amico Cicero præſtitiſſet, & gloriæ præmiũ ferret, & gratiæ. Sed quòd petenti Trebatio ut ei Topica traderet, minime conceſſit, id non proprij laboris fuga, ſed Trebatij potius cauſa factum eſſe contendit, ut in eo quoq; Trebatij ueluti tunc repulſi, ſubiratus forſitan animus nunc non ſit alienus. Intererat uerò Trebatij ut uel per ſe ipſe legẽs, exercitatior fieret: uel ei perfectius, ſi quæ dubitaret, rhetor ditior expediret. Vtrunq; uerò à Trebatio ſe narrat audiſſe. Nam & expertum eum, ut per ſe ipſe legeret, ſed obſcuritate reiectum: & illum rhetorem, à quo Topicorum explanationem petiſſet, illa ſeſe Ariſtotelica ignorare confeſſum. Quæ res, per operis difficultatem neceſſe eſt auditorem reddat attentum: ea quippe non negligentes inſpicimus, quæ non facilis eſſe intelligentiæ ſuſpicamur. In quo etiam Cicero minime ſe miratum eſſe commemorat, quòd is philoſophus rhetori neſciretur: qui multis etiam philoſophis uideretur incognitus. quorũ etiam iure culpat ignauiam: quos ad Ariſtotelicæ philoſophiæ diſciplinam non inuentorum utilitas, non orationis nitor illexerit. In quo etiam maioris perſpicaciæ creſcit attentio: quia facilè ad ſtudium mentes, aliorum ſegnities culpata conuerterit. quocunq; uerò attentior fuerit, non poterit abeſſe docilitas. In his etiam laus quædam Trebatij latenter inducitur: magnum eſt enim, philoſophis in ſuo quaſi munere ceſſantibus, hũc Trebatium ne proprio quidem ſtudio præpeditum, alienæ ſcientiæ ſecreta rimari. iam uerò ſequentia multò etiam clarius beneuolentiam petunt: uelut hic, quod elegantiſſime dictum eſt, ueritum ſe eſſe, ne ſi modeſtè poſtulantis uerecundiæ pernegaſſet, ipſi quodammodo iuris interpreti fieri uideretur iniuria. Et quòd præcedens Trebatij meritum percepti beneficij memor exequitur: id uerò eſt, quod uel ipſi, uel ijs quos ipſe defenderit, plura cauiſſet. Fuit igitur, ut ait, uerendum, ne ſi reſtituere gratiam noluiſſet, aut ingratum id, aut ſuperbum eſſe uideretur. Ingratum quidem, ſi magna Trebatij merita, quibus ipſe uſus fuerat, paruo æſtimare uideretur: cum nullam ei gratiam reſtituendam putaret: ſuperbum uerò, ſi ſperneret. Ad idem cætera reuertuntur, Quòd eiuſdem teſtimonio nititur, dum fuerit in Vrbe, ſe, ne debitam redderet gratiam, occupationum neceſſitate conſtrictum; Quòd, ut uenerit Veliam, amicorum Trebatij conuentione

tione commonitus,ne tacitæ quidem eius flagitationi deeſſe uoluiſſet: & Quòd licet librorum copia nulla ſuppeteret, de memoriæ tamē repetita promptuarijs in ipſa nauigatione conſcripſerit: ei'que ex itinere miſerit,ut beneficij cumulo, parendi etiam celeritas adderetur. Quæ cum omnia benignum captare Trebatij uideantur aſſenſum,quædam tamen breuitas Topicorum, memoria repetita, attentionis neceſſe eſt animaduerſione fungatur. Ipſa nanque memoriæ repetitio,breue monſtrat eſſe quod colligit,quod'que diligentiæ ſibi fuerint mandata Trebatij : & quòd ad excitandam ſui memoriam quaſi pignus amico aliquod atque monimentum uoluiſſet extare. Cui adijcit illud, Etſi admonitore non eges. ne offendat animum ſedulitate,ſi,quem commonendum credit, obliuionis uideatur arguere. Hæc omnia,ut dixi, beneuolentiæ partibus plena ſunt. Sed de procœmio ſatis dictum eſt:nunc ad conſequentia tranſeamus. Nec ſi quis hæc apud Victorinum latius tractata repererit, nos neglectæ integritatis ſtringat inuidia. nam nec in ſingulis(ut ille facit)uerbis hærere uolumus,& ad ampliora huius operis feſtinamus.

CICERO.

Cum omnis ratio diligens diſſerendi duas habeat partes,unam inueniendi,alteram iudicandi,utriuſque princeps, ut mihi quidem uidetur,Ariſtoteles fuit. Stoici autem in altera elaborauerunt. iudicandi enim uias diligenter perſecuti ſunt,eam ſcientiam, quam dialecticen appellant. Inueniendi uerò artem quæ Topice dicitur,quæ ad uſum potior erat,& ordine naturæ certe prior, totam reliquerunt. Nos autem, quoniam in utraque ſumma utilitas eſt, & utranque, ſi erit otium,perſequi cogitamus,ab ea quæ prior eſt,ordiemur.

SEVER. BOETIVS.

CVM philoſophia maximis in rebus operam ſuam ſtudiumq; ſuum conſumat,cum'que & in naturalibus inſpectionem, ſpeculationem'que adhibeat, & in moralibus actionem: & ſic formare geſtiat mores,ut uera uitæ ratio perſuaſerit: euenire neceſſe eſt,ut ſecundū id quod ratio tenēdum, omittendum'ue, faciendum quid, aut non faciendum eſſe decreuerit, uel iudicium conſtituatur, uel exercendæ uitæ dirigatur intentio. Erit igitur neceſſarium,uel in naturali ſpeculatione,uel in moralium actionum cogitatione, ut certa ratio,uel quod in rebus ſpeculandis eſt,inueniat, uel quod in actum uiuendi duci oporteat, antè perpendat. Hæc autem ratio niſi uia quadam proceſſerit,ſæpe in multos neceſſe eſt labatur errores. Quod ne paſſim fieret, atque ut certis regulis tractatus

inſiſter

inſiſteret, uiſum eſt antiquæ philoſophiæ ducibus, ut ipſarum ratiocinationum, quibus aliquid inquirendum eſſet, naturam penitus antè diſcuterent: ut his purgatis atq; compoſitis, uel in ſpeculatione ueritatis, uel exercendis uirtutibus ute remur. Hæc eſt igitur diſciplina, quaſi differēdi quædam magiſtra, quam Logicen Peripatetici ueteres appellarunt: hanc Cicero definiens, diſſerendi diligentem rationem uocauit. Hæc uario modo à pleriſque tractata eſt, uarioq; etiam uocabulo nuncupata. Vt enim dictum eſt, à Peripateticis hæc ratio diligēs diſſerendi, Logice uocatur, cōtinens in ſe inueniendi, iudicandiq; peritiam. Stoici uerò eandem hanc rationem diſſerendi paulò anguſtius tractauêre. nihil enim de inuentione laborantes, in ſola tantum iudicatione conſiſtunt: deq; ea, præcepta multipliciter dantes, Dialecticam nuncupauerunt. Plato etiam Dialecticam uocat, facultatem, quæ id, quod unum eſt, poſſit in plura partiri, ueluti ſolet genus per proprias differentias uſq; ad ultimas ſpecies ſeparari: atq; ea quæ multa ſunt, in unum generum ratione colligere. hanc igitur Plato Dialecticam dicit. Ariſtoteles uerò, Logicam uocat: quam (ut dictum eſt) Cicero definiuit diligentem diſſerendi rationem. Et huius uno quidem modo, trina partitio eſt: omnis nanque uis Logicæ diſciplinæ, aut definit aliquid, aut partitur, aut colligit. Colligendi autem facultas triplici diuerſitate tractatur: aut enim ueris ac neceſſarijs argumentationibus diſpoſitio decurrit, & diſciplina, uel demonſtratio nuncupatur. aut tantum probabilibus: & Dialectica dicitur. aut apertiſsime falſis: & ſophiſtica, id eſt, cauillatoria perhibetur. Logica igitur quæ eſt peritia diſſerendi, uel de definitione, uel de partitione, uel de collectione, id eſt, uel de ueris ac neceſſarijs, uel de probabilibus, id eſt, ueriſimilibus, uel de ſophiſticis, id eſt, cauillatorijs argumentationibus tractat. has enim collectionis partes eſſe prædiximus. Atq; hæc eſt una Logicæ partitio: in qua Dialecticam Ariſtoteles uocat facultatem per probabilia colligendi. Rurſus eiuſdem Logicæ altera diuiſio eſt, per quam diducitur tota diligens ratio diſſerendi in duas partes: unam inuenlendi, & alteram iudicandi. id autem uidetur etiam ipſa Logices definitio monſtrare. nam quia Logica, ratio diſſerendi eſt, non poteſt ab inuentione eſſe ſeparata. Cum enim nemo præter inuentionem diſſerere poſſit: diſſerendi ratio, inuentionis eſt ratio. Rurſus quoniam Logice, diligens ratio diſſerendi eſt: ab ea non poteſt abeſſe iudicium. ipſa enim diligentia rationis in diſſerendo poſita, iudicium eſt. Neq; enim poteſt quiſquam diligenter diſſerere, niſi iudicauerit quale ſit id, quod in diſputationem ſumitur. quòd ſi ad diſſerendi ordinem diligētia rationis adhibetur, non eſt dubium quin hoc iudicium ad inuentionum uarietatem ſit accommodatum. His igitur ita expeditis, uidendum eſt, hæ diuiſiones quanam ſe cognatione cōtingant. Inuentio quippe cæteris omnibus, ueluti materiæ loco, ſupponitur, hoc modo, Niſi enim inuentio

fuerit,

fuerit, non poteſt eſſe uel definitio, uel partitio: quoniam unumquodque, generum uel differentiarum inuentione aut diuidimus, aut etiam definimus. Iam uerò ſi abſit inuentio, nequit eſſe collectio. Non erit igitur neceſſaria, nec ueriſimilis, nec ſophiſtica. hæc enim tria inuentioni ſuperueniunt, ut uel neceſſarium, uel probabile, uel cauillatorium ſit argumentum. Neceßitas uerò, & probabilitas, & cauillatio, formæ quædam ſunt: quæ dum inuentionibus aßiſtunt, neceſſaria, uel probabilia, uel cauillatoria faciunt argumenta. Eadem quoque ratio partitiones, definitionesq́; complectitur. Indiſcreta nanq; inuentionis poteſtas, cum definitiua, tum diuiſibilis appellari poteſt, cum definiendis, partiendis'ue rebus adhibetur. Quæ hoc modo ex inuentionis materia, & differentiarum ſuprà poſitarum forma compoſita, rurſus iudicationi materia fiunt. nam prior illa partitio Logicæ tribus partibus ſegregata, ita partes explicat, ut habeat inuentionem materiam ſingularum, ipſa uerò iudicationi materiam præſtat. Etenim cum definit aliquis uel rei propoſitæ diuiſionem facit: inuenit quidem diuiſioni definitioni'que differentias accommodatas: ſed an rectè uel definiat uel diuidat, iudicatione perpendit. Ita priores Logicæ partes, ſecundæ diuiſionis membra coniungunt: ut materiam quidem ſui habeant inuentionem: iudicationi uerò fiant ipſæ materia. Quod in reliqua etiam colligendi parte contingit. nam & ea quæ de probabilibus tractat, habet inueniendi ſuppoſitam materiam, quæ ueriſimilia reperit argumenta, & de huiuſmodi argumento iudicatorio perpendit. eſt enim iudicium hoc ipſum internoſcendi, quòd non neceſſaria inuentio eſt, ſed ueri ſimilitudinem tenet. Illa quoque pars, quæ de neceſſarijs argumentationibus aptatur, habet ſubiectam materiam neceſſariæ inuentionis: eiusq́; eſt iudicium, ut cum neceſſaria ſunt quæ inuenit, neceſſaria quoq; eſſe perpendat. Nec non cauillandi pars, utraque in ſe continet: quandoquidem & inueniri falſa poßunt, & falſa eſſe iudicatione diſcerni. Quo fit ut prior Logices diuiſio, ſecundam etiam continere uideatur. nam definitio, partitio, atque collectio, inuentionem continent & iudicium: quia neq; exiſtere præter inuentionem, neq; agnoſci præter iudicium poßunt. Sed cum omnis inuentio iudicationi ſubiecta ſit, cumq; prioris definitionis partes ſine utroq; eſſe non poßint: euenit ut prima partitio inuentionem iudicium'que coniungat. Secunda uerò hæc definitio, qua Cicero etiam partitur Logicam, ſegregat huiuſmodi facultates, & inueniendi materiam à iudicationis parte ſecernit. Iudicium uerò, in colligendi ratione proprias partes habet. nam omnis argumentatio, omnisq́; ſyllogiſmus propoſitionibus ſtruitur. omneq́; compoſitum duo in ſe quædam retinet, quæ ſpeculanda eſſe uideantur. Et quidem unum quæ illa ſint, ex quibus id, quod compoſitum eſt, intelligatur eſſe connexum: aliud uerò quanam ſit ſuarum partium coniunctione compoſitum. ut in pariete, ſi quidem lapides ipſos, quibus paries

ſtructus eſt,inſpicias,quaſi materiam ſpectes:ſi uerò ordinem compoſitionemq́; iuncturæ conſideres,tanquam de formæ ratione perpendas. Item in argumentationibus,quas propoſitionibus compaginari, atque coniungi ſuprà retulimus, gemina erit ſpeculationis, & iudicandi uia. Vna, quæ propoſitionum ipſarum naturam diſcernit, ac iudicat utrum ueræ ac neceſſariæ ſint,an ueriſimiles, an ſophiſticis applicentur: & hæc quaſi materiæ ſpeculatio eſt. altera uerò pars, iudicij eſt, quæ inter ſe propoſitionum iuncturas compoſitionesq́; perpendit: hæc quaſi formam iudicat argumentorum. Quæ cum ita ſint, hoc modo fit in continuum ducta partitio:ut ratio diligens diſſerendi, unam habeat inueniendi partem,alteram uerò iudicandi. Tum de ipſa inuentione, tum de inuentionis collocatione forma eſt argumentationis. Atq; ea quidem pars,quæ de inuentione docet,quædam inuentionibus inſtrumēta ſuppeditat,& uocatur Topice. cur autem hoc nomine nuncupata ſit,poſterius dicam. Illa uerò pars, quæ in iudicando poſita eſt,quaſdam diſcernendi regulas ſubminiſtrat,& uocatur analytice. & ſi de propoſitionum iunctura cōſideret,analytice prior:ſi uerò de ipſis inuentionibus tractet,ea quidem pars ubi de diſcernendis neceſſarijs argumentis dicitur,analytice poſterior nuncupatur. ea uerò,quæ de falſis atque cauillatorijs,id eſt,de ſophiſticis,elenchi. De ueriſimilium uerò argumentationum iudicio nihil uidetur eſſe tractatum,idcirco, quoniam plana eſt atq; expedita ratio iudicandi de medietate, cum quis extrema cognouerit. ſi enim quis dijudicare neceſſaria ſciat,idemq́; falſorum argumentorum poſſit habere iudicium:ueriſimilia,quæ in medio collocata ſunt, diſcernere non laborat. Expeditum igitur eſt,ut arbitror,quid ſit quod ait Cicero, rationem diligentem diſſerendi, duas habere partes,inueniendi unam,alteram iudicandi. Illud etiam diligentius expoſitum eſt,quæ ſit ratio quam Stoici Dialecticen uocánt: ea eſt enim quæ iudicandi peritiam tenet. & quòd eodem nomine Plato partiendi per differētias, atque ad genus reuocandi facultatem uocet. quodq́; eodem nomine Ariſtoteles non totam diſſerendi artem,ut Stoici,ſed eam tantum nuncupet,quæ de propoſita quæſtione ueriſimilibus colligat argumentis:atque ideo perfectius Ariſtoteles de Logica tractauit,quoniam de duobus,ultra quæ nihil eſt,tertiū diſſeruit, de inueniendo ſcilicet,& iudicando:cum Stoici,inuentione neglecta,iudicationis tantum inſtrumenta tradiderint. atque ideo iure eos increpat Tullius: quoniam id maxime reliquêre quod & natura prius, & uſu potius erat. natura quidem:quia fieri non poteſt,ut de inuentione iudicetur,niſi ipſa inuentio prius extiterit. Ad uſum uerò:quia longe utilius eſt nuda,& præter artem prolata naturali inuentione ſuſceptum ſæpe tueri negotium,quàm inueniente alio mutum ipſum inermeq́; & tacitum uerſare iudicium. Dat uerò Tullius de utroque ſententiam: & ait ſummam pariter utilitatem in utroque conſiſtere: & ſe de

utraq;,

utraque, ſi otium fuerit, uelle diſſerere. Ab ea autem quæ prior eſt, id eſt, inuentione, quam Topicen appellari diximus, ordiendum putat.

CICERO.

Vt igitur earum rerum quæ abſconditæ ſunt, demonſtrato & notato loco facilis inuentio eſt, ſic cum perueſtigare argumentum aliquod uolumus, locos noſſe debemus. Sic enim appellatæ ab Ariſtotele ſunt hæ quaſi ſedes è quibus argumenta promuntur. Itaque licet definire locum eſſe argumenti ſedem, argumentum autem rationem, quæ rei dubiæ faciat fidem.

SEVER. BOETIVS.

POST *diuiſionem Logicæ diſciplinæ, quam diligentem diſſerendi rationem eſſe definiuit: de Topice, quæ inueniendi ars eſſe prædicta eſt, expedire contendit. Ac primùm quid ſint loci, termino definitionis includit, eiuſq; artis, quæ Topice dicitur, ſub exempli quadam claritate intentionem deſignat. Eſt enim Topices intentio, argumentorum facilis inuentio. Non igitur inuenire docet Topice, quod eſt naturalis ingenij: ſed facilius inuenire: omnis quippe ars imitatur naturam: atque ab hac materia ſuſcepta, rationes ipſa, uiamq; conformat: ut cum facilius id quod ars quæque promittit, tum elegantius fiat: uelut parietem ſtruere, naturalis ingenij eſt, ſed arte fit melius. Argumentum ratio eſt, quæ rei dubiæ faciat fidem. Multa enim ſunt quæ faciunt fidem: ſed quia rationes nõ ſunt, ne argumenta quidem eſſe poßunt. ut, uiſus facit fidem his quæ uidentur: ſed quia ratio non eſt uiſus, ne argumentum quidem eſſe poteſt. Differentiam uerò unam ſumpſit, ea quæ faciat fidem: omne enim argumentum facit fidem. Si igitur iunxerimus genus ac differentiam, & idem argumentum dicamus quod rationem, quæ facit fidem: num tota argumenti natura monſtrata ſit? Minime. Quid ſi eius rei, de qua nemo dubitat, aliqua ratione facere quis fidem uelit: num idcirco illa, quòd fidem faciat, uocabitur argumentum? Nullo modo: argumentum nanque eſt quod rem arguit, id eſt, probat. nihil uerò probari, niſi dubium, poteſt. Niſi ergo ſit res ambigua, & ad eam ratio fidem faciens afferatur, argumentum eſſe non poterit. Addita igitur alia differentia, quæ eſt, rei dubiæ: facta eſt integra definitio argumenti, ex genere & duabus differentijs conſtans. genere quidem: ratione. una uerò differentia: quòd faciat fidem. altera uerò, quòd rei dubiæ: ut ſit tota definitio, id eſſe argumentum quòd ſit ratio rei dubiæ faciens fidem. Quæ cum ita ſint, neceſſe eſt ut ubi dubitatur aliquid, ibi ſit quæſtio. Quòd ſi argumentum præter rem dubiam eſſe non*

poterit: nullo modo eſſe præter quæſtionem poteſt. Quæſtio uerò eſt dubitabilis propoſitio. Propoſitio uerò, eſt oratio uerum falſum'ue deſignans. Omnis igitur propoſitio, ſiue conſtanter atque pronuntiatiue proferatur, ut ſiquis dicat, Omnis homo animal eſt: ſiue ad interrogationem dirigatur, ut ſiquis interroget, Putas'ne omnis homo animal eſt? retinet proprium nomen, & propoſitio nũcupatur. At ſi eadem, uelut dubitabilis proferatur, fit quæſtio: uelut ſiquis quærat, an omnis homo animal ſit. Quot autem modis quæſtio diuidatur, nunc explicandi locus non uidetur accommodus: ſed in iis libris dicemus, quos de Topicis differentijs formare molimur. Ad quæſtionem igitur, id eſt, ad dubitabilem propoſitionem omnis intentio dirigitur argumenti: non uerò ut totam comprobet quæſtionem, ſed ut partem eius ratione confirmet: neque enim tota quæſtio defenditur, ſed una eius quælibet pars argumentatione firmatur: nemo enim defendit cœlum rotundum eſſe, & non eſſe: ſi enim ita quis defenderet, totam quæſtionem uideretur probare. Sed cum ita conſideratur, Vtrum cœlum rotundum ſit, an non ſit: in una tantum conſiſtit quæſtionis parte defenſio, ſiue quæ affirmat, ſiue quæ negat. Omnis enim quæſtio contrarijs contradictionibus conſtat. Nam ſi qua res ab altero affirmetur, negetur ab altero: totum hoc, contradictio nuncupatur. ut ſiquis dicat, Cœlum rotundum eſt: alter neget dicens, Cœlum rotundum non eſt. Cœlum rotundum eſſe, & non eſſe, contradictio perhibetur. Dubitabilis uerò propoſitio, quam quæſtionem eſſe prædiximus, & affirmationem in ſe continet, & negationem. hoc ipſo enim quia dubitabilis eſt, contradictionem uidetur includere. cum enim dubitat quis utrum'ne cœlum rotundũ ſit, ſiue adiungat an non ſit, ſiue reticeat, ipſa dubitatio partem ſecum alteram trahit. ſi enim unam partem propoſitio tueatur, dubitabilis non eſt, atque idcirco nec quæſtio. Cum igitur omnis quæſtio duas habeat partes, affirmationis unam, alteram negationis: neceſſe eſt ut ſit ſemper ex alterutra parte defenſio, ut unus quidem affirmationis partem, negationis alter defendat: & hic quidem, ad aſtruendam affirmationem, ille uerò ad deſtruendam, quæ potuerit argumenta perquirat. Nihil uerò intereſt utrum quis affirmationem ponat, an deſtruat negationem: aut negationem defendat, an oppugnet affirmationem. Age enim, ſit quæſtio, Vtrum cœlum rotundum ſit. Si quis eam ſibi quæſtionis partem aſſumpſerit, quæ eſſe defendit: ad eam conſtituendam cuncta neceſſe eſt ſibi comparet argumenta: atque in hoc affirmationem quidem ponit, ſed deſtruit negationem. ſiquis uerò id neget, ac dicat non eſſe cœlum rotundum: ſumpſit ſibi partem alteram quæſtionis quæ fuerat reliqua, id eſt, negationem, in ea'que conſiſtit: & ad hanc approbandam perquiſitis utitur argumentis. itaque negationem ponit, & labefactat affirmationem. Quæ cum ita ſint, demonſtratum arbitror, non totam quæſtionem, ſed eius aliquam partem ad defen

ad defenſionem uenire. Sed quod quiſq; defendet, ad id quoq; argumenta perquirit. Ad partem igitur quæſtionis aſtruendam, deſtruendam'ue argumenta ſumuntur. atque hæc quidem ſiquis minus intelligit, non ea nobis obſcure dicta eſſe cauſetur: ſi enim quæ in dialectica, uel à nobis dicta Latina oratione, uel à Græcis ſcripta ſunt, ignorabit: mirum eſt ſi quam partem eorum quæ dicimus, aduertere ualeat: nedum ſtupeamus quòd non omnia comprehendat. Sed quoniam dubitabilem propoſitionem, quæſtionem eſſe prædiximus, euenit, ut quas partes habeat propoſitio, eaſdem etiam quæſtio retinere uideatur. Omnis autem ſimplex propoſitio duas habet partes in terminis conſtitutas. Simplex uerò propoſitio eſt huiuſmodi, Omnis homo animal eſt. Terminos uerò uoco ſimplices orationis partes, quæ continent propoſitionem, ut animal & homo. Hi uerò ſunt prædicatus atq; ſubiectus. prædicatus eſt in propoſitione maior terminus collocatus: ſubiectus uerò minor. Maior uerò terminus, de ſubiecto dicitur: minor autem de maiore nullo modo prædicatur. ut animal quoniam maius eſt quàm homo, de homine prædicatur. dicitur enim, omnis homo animal eſt. homo uerò de animali non dicitur. nemo enim uerè dicit, omne animal homo eſt. Hac igitur ratione internoſcere poſſumus qui terminus in propoſitione maior, qui uerò ſit minor. Omnis autem quæſtio, ut dictum eſt, quoniam dubitabiles partes habet, & ad eaſdem cōprobandas argumenta ſumūtur: neceſſe eſt ut quicquid in quæſtionibus comprobetur, id argumentorum ratione firmetur. Argumētum uerò niſi ſit oratione prolatum, & propoſitionum contextione diſpoſitum, fidem facere dubitationi nō poterit. ergo illa per propoſitiones prolatio ac diſpoſitio argumenti, argumentatio nuncupatur: quæ dicitur enthymema, uel ſyllogiſmus. cuius definitionem in Topicæ differētijs apertius explanabimus. Omnis uerò ſyllogiſmus uel enthymema propoſitionibus conſtat. omne igitur argumētum ex ſyllogiſmo uel enthymemate profertur. Enthymema uerò eſt imperfectus ſyllogiſmus: cuius aliquæ partes, uel propter breuitatem, uel propter notitiam prætermiſſæ ſunt. Itaq; hæc quoq; argumentatio à ſyllogiſmi genere non recedit. Quoniam igitur ſyllogiſmus omnis propoſitionibus conſtat, propoſitiones uerò terminis, terminiq; inter ſe differūt eo quòd unus maior, alter minor: fieri non poteſt ut ex propoſitionibus concluſio naſcatur, niſi per terminos progreſſæ propoſitiones, extremos terminos alicuius tertij medietate cōiunxerint. id facillimo demōſtratur exemplo. Sit enim quæſtio, Vtrum homo ſubſtantia ſit: an minime. Sumo mihi quæſtionis partem alteram comprobandam: ea eſt, hominem eſſe ſubſtantiam. In hac igitur duo ſunt termini: ſubſtantia atque homo. quorum maior, ſubſtantia: homo uerò, minor: quod ex eo quoq; poterit oſtendi, quoniam poſterius, ſubſtantia in prolatione profertur. ut in hoc ipſo quod dicimus, homo ſubſtantia eſt: prius hominē, poſterius ſub-

ſtantiam nominamus. Vt igitur ſubſtantiam atq; hominem iungamus: neceſſe eſt medium terminum reperiri, qui utroſque copulet terminos. hic ſit animal: fiatq; una propoſitio, omnis homo animal eſt. In hac igitur propoſitione, animal prædicatur, homo ſubijcitur. Rurſus adiungo, Omne autem animal, ſubſtantia eſt. In hac rurſus animal ſupponitur, ſubſtantia prædicatur. Itaq; concludo, Omnis homo ſubſtantia eſt: ac per hoc, homo quidem ſemper ſubiectus eſt: Animal uerò ad hominem quidem prædicatum eſt: ad ſubſtantiam uerò ſubiectum: Subſtantia uerò ipſa ſemper prædicata permanſit. Vnde fit, ut minor quidem ſit homo, maior uerò homine ſubſtantia, medius autem terminus animal. Quoniam igitur extremi termini medij interpoſitione copulantur, eoq; modo quæſtionis inter ſe membra conueniunt, adhibitaq; probatione ſoluitur dubitatio: nihil eſt aliud argumentum, quàm medietatis inuentio. hæc enim uel coniungere, ſi affirmatio defendatur: uel diſiungere, ſi negatio uindicetur, poterit extremos. Quæ cum ita ſint: duarum propoſitionum, & tertiæ concluſionis, Maior quidem propoſitio dicitur ea, quæ maiorem terminum continet, id eſt, in qua maior quidem prædicatur, medium uerò ſupponitur, ut omne animal ſubſtantia eſt. Minor uerò propoſitio, quæ medium quidem terminũ prædicat, ſubijcit autem minorem, ut omnis homo animal eſt. Sed quoniam à maioribus neceſſe eſt minora deſcendere: eius concluſionis, quæ ex duabus propoſitionibus naſcitur, illa quaſi propria effectrix propoſitio uidetur eſſe, quæ prima eſt: hæc autem eſt, omnis homo ſubſtantia eſt, quod qui priores, poſterioresq; noſtros analyticos, quos ab Ariſtotele tranſtulimus, legit, minime dubitat. Sed ſi quis quæ illic ſcripta ſunt neſciens, ad hæc legenda proruperit, etiamſi rationem rerum quas non intelligit, minime comprehendit: ita tamen ut dictum eſt, eſſe confidat, ſe'que id in Ariſtotelis analyticis uberius inuenturum eſſe, ſi legerit, arbitretur. Natura igitur rerum fert, ut ubi quid maius ac minus, etiam ibi maximum quoq; aliquid ineſſe neceſſe ſit. Quo fit ut ſint quædam maximæ propoſitiones: quoniam minores, maioresq́; eſſe monſtrauimus, quarum nulla, ex ſimplicium propoſitionum partitione ſumenda eſt. Omnis enim ſimplex propoſitio, uel affirmatiua eſt, uel negatiua, earumq́; aliæ ſunt uniuerſales, ut omnis homo iuſtus eſt, nullus homo iuſtus eſt. aliæ particulares, ut quidam homo iuſtus eſt. aliæ indefinitæ, ut, homo iuſtus eſt, homo iuſtus non eſt. aliæ ſingulares, aliquid atque indiuiduum continentes, ut, Cato iuſtus eſt, Cato iuſtus non eſt. Harumq; omnium, aliæ ſunt dubitabiles, aliæ indubitatæ. Supremas igitur ac maximas propoſitiones uocamus, quæ & uniuerſales ſunt, & ita notæ atque manifeſtæ, ut probatione non egeant, eaq́; potius quæ in dubitatione ſunt, probent. Nam quæ indubitata ſunt, ambiguorum demonſtrationis ſolent eſſe principia: qualis eſt, omnem numerum uel parem eſſe, uel imparem, & æqualia re

lia relinqui ſi æqualibus æqualia detrahantur: cæteræ'que de quarum notu ueritate non quæritur. Maximas igitur, id eſt, uniuerſales ac notiſsimas propoſitiones, ex quibus ſyllogiſmorum concluſio deſcendit, in Topicis ab Ariſtotele conſcriptis, locos appellatos eſſe perſpeximus. quòd enim maximæ ſunt, id eſt, uniuerſales propoſitiones, reliquas in ſe, uelut loci corpora, complectuntur. quòd uerò notiſsimæ atque manifeſtæ ſunt: fidem quæſtionibus præſtant, eoq; modo ambiguarum rerum continent probationes. Has autem aliquoties quidem in ipſis ſyllogiſmis atque argumentationibus inhærere conſpicimus: aliàs uerò, in ipſis argumentationibus minime continentur: uim tamen argumentationibus ſubminiſtrant. ut ſi uelimus oſtendere, regnum eſſe melius, quàm conſulatum, dicemus, Regnum, cum ſit bonum: diuturnius eſt, quàm conſulatus. Omne uerò quod eſt diuturnius bonum, melius eſt eo quod parui eſt temporis. regnum igitur melius eſt conſulatu. Hic igitur maxima propoſitio, atque uniuerſalis, & per ſe cognita, neque indigens probatione, argumentationi inſerta eſt: ea uerò eſt, Omnia quæ diuturniora ſunt bona, meliora eſſe his quæ ſunt temporis breuitate conſtricta. Ac ſi uelimus oſtendere, non eſſe inuidum qui ſapiens ſit, dicimus, Inuidus eſt, qui mœret aliena felicitate: non autem ſapiens eſt, quem felicitas aliena contriſtat: non eſt igitur inuidus ſapiens. Hic maxima propoſitio, argumentationi non uidetur incluſa, ſed extrinſecus poſita, ſyllogiſmo tamen uires miniſtrat: hæc uerò eſt, Quorum diuerſæ ſunt definitiones, diuerſas eſſe ſubſtantias. Quiſquis igitur uel Ariſtotelis Græca, uel noſtra ab Ariſtotele translata Topica perſpexerit, has illic propoſitiones, locos inueniet nuncupari: quæ ſunt maximæ, atque uniuerſales, uel per ſe neceſſariæ, uel per ſe probabiles ac notæ. Sed quoniam has propoſitiones plures, ac penè innumerabiles eſſe neceſſe eſt: reſtat adhuc, quò amplius ratio ſpeculationis aſcendat. Poſsumus enim diligenti tractatu conſiderationis adhibito, omnium maximarum atque uniuerſalium propoſitionum differentias perpendere, atque innumerabilem maximarum propoſitionum ac per ſe notarum multitudinem, in paucas atque uniuerſales colligere differentias, ut & alias dicamus in definitione conſiſtere, alias in genere, atque alias alio modo: quod paulo pòſt apertius demonſtrabo. Omnes igitur maximæ propoſitiones quæcunque ſub definitionis, uerbi gratia, rationem cadunt, uno definitionis nomine continebuntur. Et ſicut illæ reliquarum propoſitionum loci eſſe dicebantur, quòd eas intra ſuum ambitum continerent: ita ipſarum maximarum atque uniuerſalium propoſitionum, quas minorum propoſitionum locos eſſe prædiximus, illæ differentiæ, etſi non uerè, tamen quadam uelut imagine, loci eſſe uidebuntur, in quas fuerint conuenienti ratione reductæ. Sed iſtæ locorum, id eſt, propoſitionum maximarum differentiæ, quas etiam ipſos locos nominamus,

mus, poſſunt ſubiectarum propoſitionum etiam genera nuncupari. Nam differentiæ continentes etiam genera cõmuniter poſſunt uideri: ut irrationale cum à rationali, uelut diuiſibili differentia diſsideat: tamen equi uel canis, & differentia ſpecifica eſt, & ad eos locum generis tenet: nanq; animal irrationabile, equi genus eſt. Ita etiam in maximis propoſitionibus. Nam quòd aliæ ſunt ex toto, aliæ ex partibus, hæc inter ſe comparata, differentiæ diuiſibiles ſunt. ad ipſas uerò maximas propoſitiones differentiarum continentiæ, uelut generis loco ſunt. Nam propoſitionis ex toto uenientis genus eſt, id ipſum quod uocatur ex toto. Item propoſitionis à partibus ductæ, quamuis notæ, atque manifeſtæ, genus eſt, quòd à partibus & cæteræ differentiæ earum propoſitionum, quæ cum ſint maximæ, tamen eiſdem uidentur includi, uelut quædam genera ſint. Quæ uerò ſint hæ differentiæ, paulò poſterius diſſeram. de his igitur nunc locis tractare Tullius inſtituit, qui maximas propoſitiones, quas ſuperius diximus, id eſt, per ſe notas atq; uniuerſales cõtinent, atq; includunt. Hæ uerò ſunt maximarum differentiæ propoſitionum. De uniuerſaliũ igitur enuntiationum, per ſe'que notarum differentijs diſſerit, ut ſit integre locus argumenti ſedes. Nam ſi argumentum omne per propoſitiones ad concluſionem uſq; perducitur: omnes uerò reliquæ propoſitiones in prima maximaq; propoſitione continentur, ipſaq; prima ac maxima propoſitio tum eſt pars argumentationis, id eſt, ſyllogiſmi: tum extrà poſita argumentationi uires miniſtrat: ut utroq; modo, quoniam perficit argumentum, pars argumentationis eſſe uideatur: non eſt dubium quin hæ differentiæ quæ propoſitiones maximas continent, eædem omnes etiam contineant argumentationes: ut maximarum propoſitionum differentiæ iure loci argumentorum, & quaſi quædam ultimæ ſedes eſſe uideãtur. Nam ex his quatuor ſignificationibus appellationum duarum, argumentationis ſcilicet atq; argumenti, unamquamlibet eſſe neceſſe eſt. Aut enim elocutio & contextio ipſa propoſitionum cum maximis propoſitionibus, uel extra ſyllogiſmum poſitis, uel in eodem incluſis: argumentatio uocatur. Argumentum uerò mens & ſententia ſyllogiſmi. Aut elocutio ratiocinationis cum maximis propoſitionibus & ſententia, argumentum eſſe dicentur: ut idem ſit argumentum quod argumentatio. Aut argumentatio quidem uocabitur, tota contextio ſyllogiſmi cum ſententia: ſed argumentum maxima propoſitio. Aut integer ratiocinationis ordo, præter maximas propoſitiones, argumentatio: ſententia uerò argumentationis, argumentum. reliqua uerò maxima propoſitio, locus. Sed cum hæc ita ſint: ſiue quis ipſarum propoſitionum contextionem, & uſque ad concluſionem continuum ductum, cum maxima propoſitione, uel extrà poſita, uel propoſitionibus ratiocinationis incluſa, argumentationem uocare uelit: argumentum uero ſententiam, mentemq; ratiocinationis: nihilominus locos

intelligimus

intelligimus maximarum propoſitionum differentias: ſiue quis ratiocinationis totius uim atque ſententiam totam cum maxima propoſitione, uel intrà, uel extrà poſita argumentum uocet: non eſt dubium quin totius ratiocinationis locus ille ſit, qui eſt maximæ propoſitionis differentia: continet enim maximam propoſitionem, in qua propoſitiones cæteræ continentur. Siue argumentationem quidem totam rationis contextionem uocari placeat: argumentum uerò maximam propoſitionem: rurſus rectè locus putabitur maximæ propoſitionis differentia, quæ argumentum claudit & continet. Quòd ſi argumentum quidem, ſenſus ipſe totius ratiocinationis intelligatur: argumentatio uerò integra ratiocinationis prolatio: extrà uerò & ab utriſque diuerſum ualens uelut locus quidam conſideretur: ſic quoque maximarum differentiæ propoſitionum loci eſſe uidebuntur. Nam cum differentia ipſa maximam propoſitionē contineat, eiusq; ſit locus: maxima uerò propoſitio argumentationi uel argumento uires miniſtret: non eſt dubium quin ea toti argumento locus eſſe uideatur, quod totum intra maximæ propoſitionis ambitum claudit. Demonſtratum igitur eſt quæ ſint argumentorum ſedes, id eſt ubi argumenta clauduntur: hæ ſunt autem propoſitionum differentiæ, quæ uocantur loci. quinetiam argumentum, quoniam rei dubiæ ficiens fidem. quæ ſit uerò res dubia, id eſt pars altera quæſtionis. quid ſit quæſtio, id eſt dubitabilis propoſitio. quid ſit ſimplex propoſitio, id eſt enuntiatio, quæ prædicato & ſubiecto termino contineatur, uerum falſum'ue deſignans. quæ omnia meminiſſe oportet. Maximarum enim propoſitionum differentiæ, quas locos eſſe prædiximus: ab his ducuntur terminis qui prius in propoſitione ſunt, poſterius in quæſtione conſiderantur, prædicato ſcilicet atque ſubiecto. Ex his etiam quæ ſuperius dicta ſunt, quid diſtent Topica Ciceronis atque Ariſtotelis, apparuit. Ariſtoteles nanque de maximis propoſitionibus diſſerit: has enim locos argumentorum eſſe poſuit, ut nos quoque ſuprà retulimus. Tullius uerò locos, non maximas propoſitiones, ſed earum continentes differentias, uocat: ac de his docere contendit.

CICERO.

Sed ex his locis in quibus argumenta incluſa ſunt, alij in eo ipſo de quo agitur, hærent, alij aſſumuntur extrinſecus. In ipſo, tum ex toto, tum ex partibus eius, tum ex nota, tum ex his rebus, quæ quodammodo affectæ ſunt ad id, de quo quæritur. Extrinſecus autem ea dicuntur quæ abſunt, longeq; diſiuncta ſunt.

SEVER. BOETIVS.

POST *definitionem loci, atque argumenti, facit pleniſsimam diuiſionem locorum.*

locorum. Ac primum, quoniam omnis diuiſio cuncta debet amplecti, nec ſuperfluum quicquam interponere, nec omittere quod ſit neceſſarium: id M. Tullius propoſita diuiſione perfecit, dicens, Ex his locis in quibus argumenta incluſa ſunt, alios in eo ipſo, de quo agitur, hærere, alios extrinſecus aſſumi. nihil enim huic diuiſioni poſſe uidetur addi, uel minui: quoniam quidẽ breuiter cuncta complectitur. Argumentorum enim loci quicunq; ſumuntur, aut in ipſo de quo agitur, hærent, aut minime. Id autem minime extrinſecus poſitos eſſe deſignat. Quòd ſi inter id quod dicimus, in ipſo de quo agitur hærere argumentorum locos, & non hærere, nihil eſt medium (inter affirmationem enim atque negationem nulla eſt medietas) cumq; in ipſo de quo agitur non hærere locum argumenti, id ſit extrinſecus aſſumi, dubium non eſt quin nihil interſit medium inter ea argumenta quorum in ipſo hærent loci de quo agitur, & ea quorum extrinſecus aſſumuntur. Sed quid ipſum ſit de quo agitur, facilior explanatio eſt, ſi eorum quæ prius dicta ſunt, meminerimus. Nam cũ de quæſtione loqueremur, eandem diximus eſſe quæſtionem quæ eſſet dubitabilis propoſitio. Sed quoniam propoſitio ſubiecto prædicatoq; conſtaret: quæſtionem quoq; diximus ſubiecto prædicatoq; coniungi. Prædicatum igitur uel ſubiectum, hoc eſt ipſum de quo agitur. Nam cum de alterutra quæſtionis parte dubitetur, id in hac ambiguitate quæritur, utrũ prædicatus terminus ineſſe ſubiecto uideatur, an minime. Nam cum omnis quæſtio in affirmationẽ negationemq; diuidatur: ſi prædicatus ſubiecto ineſt, fit ex eo uera affirmatio. ſi non ineſt, fit uera negatio. Sed in quæſtionibus diſceptandis, alter affirmationem, alter negationem tuetur: id eſt alter prædicatum ineſſe ſubiecto, alter non ineſſe defendit. Quod uerò ex alterutra parte defenditur: hoc eſt ipſum de quo agitur. Ipſum igitur, eſt prædicatus terminus, uel ſubiectus, de quibus agitur. atque id exemplo clarius fiat. Sit quæſtio, An Verres furtum fecerit. Hic Verres, ſubiectum eſt: furtum facere, prædicatum. quòd ſi furtum Verri coniungitur, idq; argumentationibus comprobatur: quæſtionis affirmatio demonſtrata eſt. Si furtum à Verre ſeiungitur: quæſtionis rurſus negatio comprobatur. Ipſum itaque de quo agitur, nihil eſt, niſi uterlibet eorum terminus qui in quæſtione proponitur, ſiue prædicatus, ſiue etiam ſubiectus. Qui quidem termini per ſe argumenta eſſe non poſſunt: neque uerò per ſe argumenta præſtare. ſi enim ipſi ut ſunt, argumenta eſſe poſſent, uel argumentorum præſtare materiam: nullam in quæſtione linquerent dubitationem. Sed quoniam de ipſis adhuc in quæſtione dubitatur, an eorum poſſit eſſe rata coniunctio: ipſi quidem neq; per ſe argumenta eſſe, nec per ſe argumenta præſtare poterunt: ea uerò quæ in ipſis inſunt, uel extrinſecus poſita ſunt, argumentorum copiam ſubminiſtrant. Nam quod Victorinus quærit, & latius explicat: nec cõmemoratione quidem mihi dignum uidetur. Quærit enim quæſtio ipſa, de qua agitur,

agitur, an habeat locum. quod minime oportuit. ut enim dictum eſt, locus de quo nunc agimus, non cuiuslibet rei locus eſt, ſed argumenti. argumentum uerò, ratio rei dubiæ faciens fidem. res uerò dubia, pars quæſtionis. quòd ſi argumentum quæſtio, uel pars quæſtionis eſſe non poteſt, locus uerò de quo agimus, argumenti eſt locus: non eſt dubium quin locus quæſtionis eſſe nō poßit amplius. omnis quæſtio dubitabilis eſt: argumentum uerò omne quæſtionis purgat ambiguum. Non *eſt igitur idem argumentum quod quæſtio. ſed loci, argumentorum ſunt loci. non ſunt igitur quæſtionis.* Hoc *igitur præmiſſo, intelligamus ipſum de quo agitur, quemlibet terminum in quæſtione propoſitum, ſiue prædicatum, ſiue ſubiectum: qui cum per ſe res ſint, ipſi quidem argumentum eſſe non poßunt. habere autem in ſe quædam poßunt, in quibus argumenta ſint collocata, & qui ſedes argumentorum eſſe intelligantur.* Quæ *quidem cum terminis his de quibus agitur, inhærere uideantur: nondum tamen ſunt argumenta, ſed quaſi iam argumenta complectentes loci, & uelut naturali ſede condĩtes.* Idem *de his locis qui extrinſecus aßumuntur, dicendum eſt. ipſi nanque poſiti ſunt exterius & quodammodo à propoſitionis terminis ablegati: & res quædam ſunt, ſed intra ſe argumentorum copiam claudunt. atque (ut breui ſententia colligam) ipſum de quo agitur, nihil eſt aliud niſi quilibet in quæſtione terminus collocatus.* Hi *argumenta eſſe non poßunt: neque ab his trahi aliquod argumentum.* Quo *fit ut termini ipſi qui in quæſtione ſunt poſiti, nec argumenta nec loci ſint, ſed tantum res.* Rurſus *ea quæ in his hærent, de quibus agitur: ipſa quidem res eſſe manifeſtum eſt, ſed claudunt in ſe argumentorum copiam: ut cum ex his ſumi aliquod oporteat argumentum, locorum uice fungantur.* Itaque *ſi quis per ſe ea ſpeculetur: res ſunt. ſi quis ab his aliquod argumentum quærat adducere: loci fiunt.* Et *communiter quidem de principalibus ac maximis locis hæc dicta ſint.* Hi *uerò ſunt qui in ipſis de quibus agitur hærent, uel qui aßumuntur extrinſecus.* Vt *igitur faciat plenam locorum diuiſionem, quos ſimpliciter ac maximos poſuit locos: eoſdem uelut in quaſdam ſpecies reſecat, dicens,* In *ipſo, tum ex toto, tum ex partibus eius, tum ex nota, tum ex his rebus quæ quodammodo affectæ ſunt ad id, de quo quæritur.* Locorum, *qui in ipſo ſunt de quo agitur conſtituti, quatuor partium facta diuiſio eſt. hi quippe qui in ipſo de quo agitur hærent, uel ex toto eo de quo agitur termino, uel partium eius enumeratione, uel ex nota, uel ex affectis intelliguntur exiſtere: id ita eſſe, breui ratione firmabitur.* Neceſſe *eſt enim quemlibet eorum terminorum qui in quæſtione ſunt collocati, & definitiones habere proprias, & partes, & nomina, & ad res alias quadam relatione coniungi ac referri.* Ergo *ex toto locus qui diuiditur is eſt, quoties argumentum ex alicuius definitione termini qui eſt in quæſtione, tractatur, ſiue ſubiecti, ſiue prædicati.* Ex *partium*

uerò enumeratione: quoties ab eius termini partibus qui in quæſtione poſitus eſt, ducitur argumentum. À nota uerò, quoties ab eiuſdem termini uocabulo naſcitur argumentum. Ab affectis uerò: quoties ab his quæ ad propoſitum terminum relatione aliqua reducuntur, argumentatio proficiſcitur. Quorum ſimilitudines omnium poſterius explicabo, quando ea quæ ſuper his rebus declarandis Cicero poſuit, exempla tractauero. Nunc illud eſt conſiderandum: ait enim Tullius, Ex his locis in quibus argumenta incluſa ſunt, alios in eo ipſo de quo agitur, hærere, alios extrinſecus aſſumi. quod ita dictum uidetur, tanquam ſi diuerſi ſint loci, qui in his de quibus agitur, hæret, & ipſum illud de quo agitur. Nihil enim in ſeipſo hærere poterat: ac per hoc quòd in aliquo hæret, ab eo in quo hæret, diuerſum eſt. Quòd ſi loci ſunt aliqui, qui in his hæreant de quibus agitur: non eſt dubium quin hi loci ab his de quibus agitur, ſint diuerſi. Rurſus cum dicit, In ipſo, tum ex toto, tum ex partibus eius. tanquam non de diuerſis loquatur, ita ait, In ipſo locos eſſe, tum ex toto, tum ex partibus, tum ex nota. Quaſi uerò aliud ſit ipſum quàm totum: aut aliud ipſum, quàm omnes undique eius partes. Vnaquæque enim res, idem eſt quod totum. Idem nanque eſt Roma, quod tota ciuitas. Rurſus idem eſt unaquæque res, quod eius ſingulæ partes in unum reductæ. uelut idem eſt homo, quod caput, thorax, uenter, ac pedes, cæteraq́; in unum partes coniunctæ, atque copulatæ. Quomodo igitur tanquam de diuerſis primùm locutus eſt, cum locos hærere in his terminis de quibus agitur, dixit: pòſt autem uelut de eiſdem loquitur, cum ipſos locos tum ex toto, tum ex partibus eſſe proponat? Nihil enim differt dicere, In ipſo, tum ex toto, tum ex partibus: quàm ſi ita dixiſſet, in ipſo tum ex ipſo. Nam ſi idem eſt ipſum quod totum ac partes: idem eſt dicere, In ipſo hærere locum qui eſt ex ipſo. quod ne intelligi quidem poteſt quemadmodum in ipſo hærere poſſit quod ipſum eſt, cum nihil ſibi hæreat, ut ſuperius expediui. Sed quemadmodum paulò antè expoſui, unaquæque res cum & definitionem habeat & partes: ſi pernoſcamus quæ ſit definitionis uis, & quæ partium: cunctus ambiguitatis nodus abſoluitur. Eſt enim definitio, coactæ in ſe, atque complicatæ rei explicatio. uelut cum dicimus, hominem eſſe animal rationale mortale. Nam id quod nomen breuiter atque anguſte deſignabat: id explicauit ac protulit, & per ſubſtantiales quodammodo partes definitio patefecit. Alium igitur neceſſe eſt eſſe intellectum rei, quæ complicata eſt, in eo quod ſibimet coacta atque in unum redacta eſt: alium eiuſdem rei explicatæ atque diſſertæ in eo quod expedita atque diffuſa eſt. Nam etſi idem definitio quod nomen ſignificat: illud tamen ipſum quod nomen anguſte confuſe'que deſignat, aptius definitio diſſerit, ac patefacit. Recte igitur aliud quiddam eſt ipſum, aliud eius definitio: etiam ſi unum idem'que eſt utriſque ſubiectum. Vt enim dictum eſt, ipſum,

eſt, ipſum, ſingulum eſt: definitio, ipſius ſinguli per partes diſtributio, atque enumeratio. Partes autem nunc ſubſtantiales dico: non quæ magnitudinem iungant, ſed quæ proprietatem rationemq; ſubſtantiæ. Sed quod in definitione dictum eſt, ſecundum partes quæ ſubſtantiam iungunt: id in partibus intelligendum eſt, quæ magnitudinem copulant: uelut domus quæ fundamento, parietibus, tecto'que coniungitur. Nam cum ea nihil ſit aliud niſi quod partibus copulatur: ipſa tamen una quædam eſt, atque coniuncta. partitio uerò, eius per quædam membra diſtributio eſt. atque ideò licet unum ſit quod ipſum eſt, & quod ſunt partes undique confluentes: non tamen eundem neceſſe eſt habere intellectum: cum ipſum integrum conſideratur, & cum in partes ipſas, quibus iunctum eſt, diſtribuitur. Ex nota uerò locus apertiſſime ab eo termino diuerſus eſt qui in quæſtione eſt conſtitutus. Quis enim dicat, id eſſe cuiuslibet rei uocabulum quod res ipſa eſt quam deſignat? Ea uerò quæ ad id de quo agitur affecta ſunt: etſi extrà poſita uidentur: terminum tamen in quæſtione propoſitionum ſitum, uelut è regione reſpiciunt, quæ in multas ſecari neceſſe eſt partes. Omnis enim res id quod eſt, unum eſt: multa uerò ſibimet retinet adiuncta, quæ hoc ab his quæ omnino extrinſecus ſunt, differre intelliguntur: quòd ea quæ affecta ſunt, in relatione ſunt poſita: ut pòſt & ipſarum propoſitio, & exemplorum ratio monſtrabit. Ea uero quæ ſunt extrinſecus, in nulla relatione ſunt ſtatuta: atque ideo extrinſecus ſolum. Illa uerò, affecta ſunt nuncupata: habet enim aliquam quodammodo cognationem ad id, ad quod reducitur id quod refertur ad aliquid. Sed omnes ferè hos locos, quos nunc ſimplices atque diuiſos ponit, poſteriore tractatu diuidit: ut nunc quoque eos locos qui in ipſo ſunt, diſtribuit, cum alios ex toto fieri proponit, alios ex partibus, alios ex nota, alios ex affectis: affecta'que ipſa ſuis partibus ſecat. extrinſecus uerò, locum in teſtimonio poſitum eſſe confirmat. teſtimonij uerò uim, in autoritate conſtitui. autoritatem uerò diducit in proprias partes. ſed hæc, in poſteriorem tractatum. Nunc uerò eos ſimplices atq; induiſos proponit, & ueluti ſimplicibus ſubdit exempla. Reſtat autem nunc, quòd uidetur eſſe quærendum, an hi loci qui in locos alios diuiduntur, eorum quos intra ſe continent, locorum loci eſſe poſſint: ut eorum qui ſunt ex toto, ex partibus, ex nota, ex affectis, is unus quidem quaſi locus ſit qui eſt in ipſo. Nihil quidem prorſus officeret, locorum locos putare. fieri enim poteſt, ut locus amplior, intra ſemet anguſtiores contineat locos: uelut in prouincia ciuitates. Sed nunc ſimilitudo non conuenit. Locus enim eſt, ex quo ducitur, id eſt, in quo argumentum eſt poſitum: quòd ſi loci locus eſſe poſſet, & is qui eſt in ipſo de quo agitur, eos qui ſunt ex toto, uel ex partibus, uel ex nota, uel ex affectis, uelut quidam locus includeret: non eſſent ex toto, ex partibus, ex

affectis loci, ſed argumenta: quoniam in eo hærerent loco, qui in ipſo de quo agitur, termino, eſſe prædictus eſt. Non igitur locus eſſe poterit loci: ſed uelut genera quædam in ſpecies, ita nunc ſit diuiſio locorum. nec hoc ſuperius dictis uideatur eſſe contrarium, cum & maximas propoſitiones, & earum differentias continentes, communi nomine appellauimus locos: nam maximæ propoſitiones, licet eo ipſo quòd maximæ ſint, includant cæteras, & uocentur loci: tamen quia ſunt notiſſimæ, poſſunt rebus dubijs eſſe argumento. Iure igitur earum differẽtiæ, loci nominantur, quòd in locorum ſpeciebus aliter ſeſe habent, quæ prorſus argumenta eſſe non poſſunt. Nam in ipſo locus ueluti in ſpecies quaſdam diuiditur in eos qui ſunt ex toto, ex partibus, ex nota, ex affectis. Vnuſquiſq; enim horum locorum primi loci integrum uidetur ferre uocabulum. Nam ut hominem animal dicimus, itemq; equum atque bouem animalia nuncupamus: ſic is locus qui ex toto eſt, in ipſo eſſe dicitur: itemq; qui ex partibus, ac nota, atq; ex affectis, in ipſo ſunt. Sed ex his argumenta quidem duci poſſibile eſt: ipſa uerò argumenta ut ſint, fieri nequit.

CICERO.

Sed ad id totum de quo diſſeritur, tum definitio adhibeatur, quæ quaſi inuolutum euoluit id de quo quæritur.

SEVER. BOETIVS.

POST *locorum bifariam diuiſionem, in ipſo ſcilicet de quo agitur, & extrinſecus poſitorum, partitus eſt eum locum qui eſt in ipſo, in quatuor membra, id eſt, à toto, à partium enumeratione: à nota, ab affectis. Nunc igitur antea, quàm diuidat eum locum quem ab affectis eſſe propoſuit, ſuperiorũ trium, quos in primo interim tractatu minime diuiſurus eſt, ſed indiuiduos relicturus, exempla ſupponit. Hi uerò ſunt, à toto, à partibus, à nota. Ac de eo quidem loco qui eſt à toto, ita diſputat, Tunc, inquit, dicimus à toto locum argumenti, quando totum illud quod in quæſtione poſitum eſt, definitione complectimur: quæ definitio, rei dubiæ de qua agitur, facit fidem. Sed definitio omnis, ut ſuperius quoque dictum eſt, id quod nomine inuolute deſignatur, euoluit & explicat: atque ideò non terminus qui in definitione ponitur, ſed quæ in ipſo ſunt, poſſunt argumentis præſtare materiam. Sunt autem in unoquoq; propriæ definitiones. Definitio enim eſt oratio ſubſtantiam uniuſcuiuſque ſignificans. quòd ſi ab unaquaq; re ſubſtantia non recedit: ne definitio quidem recedit. Eſt ergo definitio in ipſo termino de quo agitur: quæ definitio totum terminum neceſſe eſt comprehendat: neq; enim partem ſubſtantiæ, ſed totius termini ſubſtantiam monſtrat. Sed quoniam ex ea definitione fides fit rei dubiæ: trahitur ex definitione argumentum: quæ definitio, in ipſo termino eſt de quo agitur, & eius*

termini.

termini totum eſt. Itaq; argumentum quod à definitione ducitur, ab eo ducitur loco qui in ipſo termino eſt, qui in quæſtione eſt collocatus. Sed quoniam multi loci ſunt in ipſo: hic locus à toto eſt. definitio enim totum terminum comprehendit: atq; id quod inuolute nomine ſignificabatur, euoluit atq; aperit.

CICERO.

Eius argumenti talis eſt formula: Ius ciuile eſt æquitas conſtituta ijs qui eiuſdem ciuitatis ſunt ad res ſuas obtinendas. Eius autem æquitatis utilis eſt cognitio: utilis eſt ergo iuris ciuilis ſcientia.

SEVER. BOETIVS.

EST *enim quæſtio, An iuris ciuilis ſcientia ſit utilis. hic igitur ius ciuile ſupponitur: utilis ſcientia prædicatur. Quæritur ergo an id quod prædicatur, uerè poßit adhærere ſubiecto. Ipſum igitur ius ciuile nō potes ad argumentum uocare: de eo enim quæſtio conſtituta eſt. reſpicio igitur quid ei ſit inſitum. uideo quòd omnis definitio ab eo non ſeiungitur cuius eſt definitio: ne à iure ciuili quidem propriam definitionem poſſe ſeiungi. Definio igitur ius ciuile: ac dico, Ius ciuile eſt æquitas conſtituta ijs qui eiuſdem ciuitatis ſunt, ad res ſuas obtinendas. Poſt hæc conſydero unde hæc definitio reliquo termino utili ſcientiæ poßit eſſe coniuncta: id eſt, an æquitas conſtituta ijs qui eiuſdem ciuitatis ſunt ad res ſuas obtinendas, utilis ſcientia ſit. uideo eſſe utile, ſcientiam dictæ ſuperius æquitatis. Concludo itaq;, Igitur iuris ciuilis ſcientia utilis eſt. Hic igitur argumentum eſt ex eo loco qui eſt in ipſo, hoc eſt in iure ciuili: qui terminus, in quæſtione eſt conſtitutus. hic uocatur à definitione: quæ definitio quoniam totum eſt, argumentum eſt à toto. Omnis autem locus, à toto in ipſo eſt. Nec nos ulla dubitatio perturbet, quòd ius ciuile, & rurſus ſcientia utilis, quædam ſunt orationes, quas ut terminos collocamus: non enim omnis terminus ſimplici orationis parte profertur, ſed aliquoties orationes integræ in terminis conſtituuntur. In hac igitur argumentatione maxima propoſitio, ac per ſe nota eſt ea, per quam intelligimus omnia quæ definitioni alicuius coniunguntur, ipſa quoque illis quorum eſt definitio, ex neceßitate copulari. Sequitur enim, cum definitio iuris ciuilis utili ſcientiæ poßit adiungi: tum quoq; iuri ciuili utilem ſcientiam poſſe copulari. eſt igitur hoc argumentum tractum ab eo loco qui eſt in ipſo. Omnis enim definitio, in eo termino eſt quem definijt. Eorum autem locorum qui in ipſo ſunt, eſt à toto. Omnis enim definitio totum monſtrat, atque aperit. Maxima propoſitio, Quibus aliquorum definitio iungitur: eiſdem neceſſario ea quæ definiuntur, aptantur.*

CICERO

CICERO.

Tum partium enumeratio, quæ tractatur hoc modo, Si neq; cenſu, neq; uindicta, nec teſtamento liber factus eſt, non eſt liber: neq; eſt ulla earum rerum: non eſt igitur liber.

SEVER. BOETIVS.

SIT quæſtio, utrum aliquis quem ſeruum eſſe conſtiterit, ſit liber. Faciendi liberi tres ſunt partes: una quidem ut cenſu liber ſit. cenſebantur enim antiquitus ſoli ciues Romani. *Si quis ergo conſentiente uel iubente domino nomen detuliſſet in cenſum: ciuis* Romanus *fiebat, & ſeruitutis uinculo ſoluebatur: atq; hoc erat cenſu fieri liberum, per conſenſum domini, nomen in cenſum deferre, & effici ciuem* Romanum. *Erat etiam pars altera adipiſcendæ libertatis, quæ uindicta uocabatur. Vindicta uerò, eſt uirgula quædam, quam lictor manumittendi ſerui capiti imponens, eundem ſeruum in libertatem uindicabat, dicens quædam uerba ſolennia: atq; ideò illa uirgula, uindicta uocabatur. Illa etiam pars faciendi liberi eſt: ſi quis ſuprema uoluntate in teſtamenti ſerie ſeruum ſuum liberum ſcripſerit. Quæ quoniam partes ſunt liberi faciendi: ſi quis aliquem, quem ſeruum fuiſſe conſtiterit, monſtrare uelit, non eſſe liberum factum, dicet, ſi neq; cenſu, neq; uindicta, neq; teſtamento liber factus eſt, non eſt liber. At nulla earum parte liber factus eſt. Non eſt igitur liber. Si enim omnes partes à qualibet illa re abiunxeris: totũ neceſſario ſeparaſti. Nam cum totum in ſuis partibus conſtet: ſi quid nulla cuiuslibet parte coniungitur, à toto etiam ſegregatur. partes autem duobus dicimus modis: uel ſpecies, uel membra. Species eſt, quæ nomen totius integrum capit: uelut homo atq; equus animal: utraq; enim per ſe integro nomine animalia nuncupantur. eſt enim homo animal: & rurſus equus animal. Item membra ſunt, quæ cum totum efficiant, coniuncta totius capiunt nomen: ſingula uerò, nullo modo. ut cum fundamentum, parietes, & tecta, domus membra ſint, ſimul omnia, domus dicuntur: fundamenta uerò ſola, domus uocabulo minime nuncupantur, neq; parietes, neque tecta. In his igitur quæ ſpecies ſunt, quoniam nomen totius integrum capiunt: niſi ſigillatim omnes partes ab eo de quo dubitatur abiunxeris, non poſſis totum abeſſe monſtrare. Dictum eſt enim unamquanq; partem totius uocabulum integrum capere. Vt, quoniam faciendi liberi tres ſunt ſpecies, cenſu, uindicta, teſtamento'ue: ſi quaslibet duas remoueris, una tamen permanſerit, liberum neceſſario confitebere. Siue enim cenſu tantum, ſiue uindicta, ſiue teſtamento ſit liber factus: liberum eſſe conſtat. ergo in his, niſi omnes ſpecies ſemoueris, non potes deſtruere quod in quæſtione propoſitum eſt. At ſi affirmare uelis, atque aſtruere:*

aſtruere: ſufficit tantum unamquamlibet ſpeciem demonſtrare: ut ſi uelis oſtendere liberum: ſat eſt ut monſtres aut uindicta, aut cenſu, teſtamento'ue liberum factum. Quòd ſi deſtruere uelis: non ſufficit oſtendere aut cenſu, aut uindicta, aut teſtamento liberum non eſſe factum, ſed nullo modo eorum modorum ad libertatem ueniſſe. Itaque in his partibus quæ membra ſunt, ſi deſtruere uelis: ſat erit unam ſeiungas. ſi aſtruere: cuncta adeſſe neceſſario comprobabis. Nam ſi uelis oſtendere non eſſe domum: ſufficit fundamenta non eſſe dicas, aut parietes, aut tecta. nam quicquid horum defuerit, domus non poteſt appellari. At ſi uelis oſtendere domum eſſe: niſi cuncta in unum coniunxeris, id quod proponis non ualebis aſtruere. Omnes uerò hi loci, à partium enumeratione ducuntur: quia in his partibus quæ ſpecies ſunt, cunctæ partes enumerantur ut deſtruas. Quæſtio eſt igitur in propoſito Ciceronis exemplo argumenti à partium enumeratione deducti, An is quem ſeruum fuiſſe conſtitit, liber ſit. Is quem ſeruum fuiſſe conſtitit: ſubiectus eſt terminus. liber uerò, prædicatus. Neutrum igitur eorum terminum ad argumentum ducere poterimus. De quibus enim dubitatur, ipſi fidem dubitationi facere non poſſunt. Video igitur quid in altero eorum ſit. Quoniam uerò partes omnes in eo ſunt, cuius partes ſunt: quoniam libertas data, habet proprias partes: ſumo eas atque dinumero, & requiro an ulla earum partium uideatur ineſſe ſubiecto: ſed nulla ineſt. Concludam igitur non eſſe liberum. Vnde manifeſtius demonſtratur, non ſolum ab eo termino qui ſubiectus eſt, argumenta ſumi poſſe, uerumetiam ab eo qui eſt prædicatus. Nam prius exemplo quo demonſtrabat Iuris ciuilis ſcientiam eſſe utilem, Ius ciuile quod ſubiectum erat, definiuit. ductumq́; inde argumentum, rei dubiæ fecit fidem. Hic uero libertatis partes enumerantur: qui eſt terminus prædicatus. Eſt igitur, ut dictum eſt, quæſtio, An quem ſeruum eſſe conſtiterit, liber ſit. Terminus, Is quidem, quem ſeruũ eſſe conſtiterit, ſubiectus eſt: prædicatus uerò, liber. In ipſo, id eſt in prædicato, partes ſunt quæ enumerantur: à qua enumeratione dum trahitur argumentum, fit argumentũ in ipſo ex partium enumeratione. Maxima propoſitio, Cuius partium nihil rei propoſitæ copulatum eſt, ei ne totum quidẽ eſſe poteſt coniunctum. Hic uidetur eſſe dubitandum, num locus à toto, atq; partibus idem ſit: cum omnes partes totum faciant, ſi coniungantur. Sed reſpõdebitur, cum ſit argumentum ab enumeratione partium, totum diuiditur, non coniungitur: diuidendo enim, argumentatio procedit: nam quiſquis partem cuiuslibet ſumpſerit, eo ipſo, quo partem ſumpſerit, rem uidetur eſſe partitus. Qui uerò rem diuidit: diſsipat potius quàm conficit totum. Sed reſtare adhuc ambiguitas poteſt. Nam definitio quoq; inuolutam nominis ſignificationem explicat, per quandam ſubſtantialium partium enumerationem. Enumeratio uerò partium, quædam ipſarum à ſe partium diſsipatio eſt. Sed aliud eſt rei partes enumerare, aliud defini-

tionis. Nam rei partes, ea re cuius partes ſunt, ſemper minores ſunt: ut caput, uel thorax, uel cætera mẽbra toto homine. partes uerò definitionis, tota re quæ definitur, ſi ſubſtantiales ſunt, probantur eſſe maiores: ut animal homine maius eſt. Itemq́; rationale mortale eundem hominem, uelut maiora continent: & ſunt ſingulæ partes definitionis eius, quæ eſt animal rationale mortale. Partitio igitur ſumit partes re quam partitur ſemper minores. Quæ uerò ſumit definitio: uniuerſalia ſunt per ſe: totaq́; & continẽtia definiti, quãuis poſita in definitione partes fiãt: ut in his quæ ſuperius exẽpla propoſuit, facile intelligi poteſt. Vnde manifeſtum eſt locum à toto, & locum à partium enumeratione eſſe diuerſos.

CICERO.

Tum notatio, cum ex ui uerbi argumentum aliquod elicitur, hoc modo, Cum lex Aelia Sanctia aſſiduo uindicem aſſiduum eſſe iubeat, locupletem iubet locupleti. Locuples enim aſſiduus, ut ait Aelius, appellatus ab ære dando.

SEVER. BOETIVS.

TERTIVS eorum, qui in ipſo ſunt, locus à notatione eſt conſtitutus. Notatio uerò, eſt quædam nominis interpretatio. Nomen uerò ſemper in ipſo eſt. Vt enim definitio id quod in nomine inuolute declaratur, expedit, atq; diffundit: ita etiam nomen id quod à definitione euolute dicitur, inuolute confuſeq́; deſignat. quòd ſi definitio in ipſo eſt: nomen quoq; in ipſo eſſe de quo agitur, non poteſt dubitari. Ex notatione autem locus uocatus eſt: quia nomen omnem rem notat atq; ſignificat. Vindex igitur eſt, qui alterius cauſam ſuſcipit uindicandam. ueluti quos nunc procuratores uocamus. Lex igitur Aelia Sanctia aßiduo uindicem aßiduum eſſe iubet. Quæritur utrum, cum lex Aelia Sanctia uindicem uelit eſſe aßiduo aßiduum, locupletem uelit locupleti. Hic igitur ſubiectus quidem terminus eſt, Lex Aelia Sanctia uindicem uolens aßiduo aßiduum. prædicatus uerò, locupletem locupleti. ipſos igitur terminos non potero ad fidem quæſtionis adducere. de ipſis enim de quibus ambigitur, nulla effici fides poteſt. Quæro igitur quid in ipſorum altero ſit: ac uideo unum eorum terminum eſſe legem Aeliam Sanctiam, quæ aßiduum aßiduo uindicem eſſe decernat: idem ſubiectum. Huius orationis interpretor partem, quæ eſt aßiduus. quid enim eſt aßiduus aliud, niſi aſſem dans? aſſem uerò dare niſi locuples non poteſt. aßiduus igitur locuples eſt. Cum igitur lex Aelia Sanctia aßiduo uindicem aßiduum eſſe conſtituat, locupletem iubet locupleti: aßiduus quippe eſt locuples à dando ære nominatus. Argumentum igitur hoc tractum eſt ex eo loco, qui eſt in ipſo, id eſt à nominis interpretatione. Nomen enim in ipſo illo eſt, cuius nomen eſt: cuius interpretatio, notatio nuncupatur. Sed ab huius interpretatione factum eſt

argumen

argumentum. Igitur hoc argumentum ex eo loco eſt qui in ipſo,id eſt à nomine:& eorum qui in ipſo ſunt,à notatione,id eſt à nominis interpretatione. Maxima propoſitio eſt, interpretationem nominis idem ualere quod nomen. Sed paulò confuſius à Cicerone dicta argumentatio,maximum præſtat errorem. Ita enim dici oportuit, Aßiduus eſt,qui aſſem dat: qui uerò aſſem dat,locuples eſt. aßiduus igitur locuples eſt. Lex autem Aelia Sanctia aßiduum aßiduo eſſe uindicem iubet: locupletem igitur locupleti uindicem eſſe præſcripſit. Quòd ſi ita dictum eſſet,apertior argumentatio fuiſſet. Nunc uerò ita dixit, Cum lex Aelia Sanctia aßiduo uindicem aßiduum eſſe iubeat, locupletem iubet locupleti, & cætera ſubiunxit, ut oſtenderetur locuples eſſe aßiduus. hoc autem tantundem ualet,quòd ait legem Aeliam Sanctiam aßiduo aßiduum uindicem cum iuberet eſſe,locupletem locupleti eſſe præcepiſſe:tanquam ſi diceret,qui aßiduus eſt,locuples eſt. Niſi enim is qui aßiduus eſt,locuples ſit:non conſequitur,ut cũ Aelia Sanctia aßiduum aßiduo uindicem eſſe iuſſerit,locupletem locupleti. & argumenti concluſionem priorem poſuit:ſubiecit uerò probationem. Concluſio nãq; eſt, Cum lex Aelia Sanctia aßiduum aßiduo uindicẽ uelit eſſe:locupletem iubet locupleti. atq; hãc præmiſit. Probatio uerò eſt,aßiduum eſſe locupletem,ab ære dando nominatum. & hanc intulit concluſioni. Reſtat is locus eorũ qui in ipſo ſunt:qui ducitur ab affectis. cuius expoſitionem,quoniam uaria eſt multiplexq; diuiſio,differamus:ac primi uoluminis terminum huc uſque ſiſtamus.

ANITII MANLII
SEVERINI BOETII IN TOpica M. T. C. commentariorum Liber II.

IN TAM *difficilimi operis curſu non ſum neſcius, mi Patrici, quin labor hic noſter, quem te adhortante ſuſcepimus, dum iudicio multitudinis imperitæ aut eleuatur,aut premitur, facile uarijs reprehenſionibus mordeatur. Nam & quibus hoc totum diſſerendi diſplicet genus,uelut ſuperuacaneum ſtudium familiari prauis mentibus cauillatione deſpiciunt. Et qui maximum huius ſcientiæ fructum putant: ſua cæteros ſegnitie metientes, tanto nos operi pares eſſe non æſtimant. Quorum quidem priores,ſi non inuidia laboris alieni æſtimationem premunt,ſed reprehenſioni iudicioq; conſentiunt:nullo modo ferendos eſſe puto. Multoq; in me libentius detorſerim prauæ opinionis inuidiam,ac noſtris eos diffidere uiribus facilime patiar potius, quàm tantæ diſciplinæ calcare*

rationem. Sed prò diuinam atque humanam fidem, quæ eſt hæc hominum præuitas? quæ tantæ eſt imprudentiæ cæcitas? ut penè ſua ſeſe ipſi confeßione condemnent. Nullus eſt enim qui ſe uideri nolit peritißimum diſſerendi: quin etiam obiectare ipſi aliquid, & reſoluere obiecta conantur: & ſi facile id factu eſſet, cuncti ad ſcientiam Logicæ diſciplinæ, uelut ad communia quædam ſapientiæ lucra concurrerent. Iam uerò quid abſurdius fingi poteſt, quàm quòd probabilibus, ut ipſi exiſtimant, argumentis, inutile ſtudium dialecticæ nituntur aſtruere? Quid enim conuenit diſſerendi artem diſſerendo peruertere, ut cuius affectes opinionem, eiuſdem deſpicias ueritatem? Sed ut cantor ille diſcipulum ſibi ac muſis canere iubebat: ita & ego quoq; mihi, ac tibi, non muſæ, ſed tanquam muſarum præſidi cecinerim. atque id quod multo labore ſtudioq; collegi, non rhetorica tantum facultate, uerùm dialectica etiam ſubtilitate depromam. Quæ uerò ſequuntur, huiuſmodi ſunt.

CICERO.

Ducuntur etiam argumenta ex his rebus, quæ quodammodo affectæ ſunt ad id de quo quæritur. Sed hoc genus in plures partes diſtributum eſt. Nam alia coniugata appellamus, alia ex genere, alia ex forma, alia ex ſimilitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ex adiunctis, alia ex antecedentibus, alia ex conſequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex cauſis, alia ex effectis, alia ex comparatione maiorum, aut parium, aut minorum.

SEVER. BOETIVS.

POSTQVAM *locos eos ex quibus argumenta ducuntur, gemina partitione diſtribuit, alios in ipſo de quo agitur hærere dicendo, alios extrinſecus aßumi: eum'que locum qui in ipſo de quo agitur hæret, in quatuor ſpecies ſecuit, id eſt à toto, à partibus, à nota, ab affectis: ſuperioribus quidem tribus exempla ſubiecit. quæ nos primo uolumine, quantum diligenter fieri potuit, explicauimus. Reſtat is locus quem poſuit quartum, id eſt ab affectis. Huius cum multæ ſint ſpecies, integri atque indiuiſi proponi non potuit exemplum. nam quorum facienda partitio eſt: melius per ſingula membra diſpoſitis aperiuntur exemplis. Hunc igitur locum diuidit hoc modo, Locus qui ex affectis eſt, partim ex coniugatis, partim ex genere, partim ex forma deſcendit, ex ſimilitudine etiam, uel ex differentia, uel ex contrario, necnon ex coniunctis, ex antecedentibus, & conſequentibus, & repugnantibus, ex cauſis etiam, atq; ex effectis cauſarum, & ex comparatione maiorũ, aut parium, uel minorum. quæ omnia Tullius paulopoſt conuenientibus rerum ſimilitudinibus illuſtrat. Nunc illud nobis dicen*

bis dicendum eſt, quæ ſint affectorum naturæ, & quid habeant proprietatis. Sunt enim affecta, quæ quodammodo ad aliquid referri poſſunt, ad id ad quod referuntur: omnia uerò quæ ſe aliqua relatione reſpiciunt, aut amica inter ſe, aut diſſidentia conferuntur. Si amica: uel ſubſtantialiter, ut, genus forma, antecedentia, conſequentia, cauſſa, effectus. uel in qualitate, ut coniugatum, ſimile, coniunctum. uel in quantitate, ut, paria. Quæ uerò ſibi diſſidentia conferuntur, partim à ſe differentia ſunt tantum, partim aduerſa. ſed aduerſa, partim in qualitate, ut contraria, uel repugnantia: partim in quantitate, ut maius aut minus. Quæ cum ita ſint, manifeſtum eſt, & amica ſibi cognationis relatione coniungi, & diſſidentia hoc ipſo quòd ſibi aduerſa ſint, ad ſe inuicem comparari. Nam quæ amica ſunt, amicis amica ſunt, & diſſidentia à diſſidentibus diſſident. Ita igitur & genus; formæ genus eſt: & forma, generis forma: & antecedentia conſequentium, & conſequentia antecedentium: & cauſa affectuum cauſa, & effectus: & coniugata, coniugatis coniugata ſunt: & ſimile, ſimili ſimile: & coniunctum, coniuncto coniunctum: & paria, paribus paria: & differentia, differentibus differentia: & maiora, maioribus maiora: & minora, minoribus minora ſunt: & contraria, contrarijs contraria: & repugnantia, repugnantibus repugnantia ſunt. Affecta igitur ſunt, quæ cum à ſeinuicem diuerſa ſint, ad ſe inuicem tamen referuntur. Sed quo ordine Tullius ſuperius deſcripſit locos: nos definitiones omnibus apponemus. Eorum igitur quæ ad ſe inuicem affecta dicuntur, in M. Tullij diſputatione prima ſunt coniugata. ſcilicet Coniugata uoco, quæcunque ab uno nomine uariâ prolatione flectuntur, ut ſi à iuſtitia, iuſtus iuſtum iuſtè. Hæc inter ſe, cumq; ipſa iuſtitia, unde eorum uocabulum fluxit, coniugata dicuntur. Genus uerò, quod de multis ſpecie differentibus in eo quod quid eſt, prædicatur. uelut animal dicitur de homine atque equo: quæ ſpecie differunt, & in eo quod quid ſit prædicatur. Interrogantibus enim nobis quid ſit homo uel equus: Reſpondetur animal. Quod genus, licet neceſſe ſit ab eo eſſe diuerſum, cuius genus eſt: cognatum eſt ei tamen: quare ad id ſubſtantiæ relatione coniungitur. Species etiam eſt, de qua genus ſuperius prædicatur: quam Cicero formam uocauit. uelut homo animalis. Similitudo, eſt unitas qualitatis. Nam duo quæ ſibi ſunt ſimilia, eandem neceſſe eſt habere qualitatem. & quoniam ipſum ſibi ſimile eſſe nihil poteſt, alij neceſſe eſt ſimile conſideretur. Sed aliud eſſe non poterit: niſi fuerit in aliqua parte diuerſum. Ergo ſimilia à ſe, in alia quidem re diuerſa ſunt, in alia uerò congruunt. In ea uerò re quæ ſecundum qualitatem congruunt, in ea eſſe ſimilia intelliguntur: quæ ad ſe ſimilitudinis ipſius copulatione referuntur. Differentia eſt, qua unumquodque differt ab alio, ut homo ab equo rationabilitatis differentia diſcrepat. Hæc igitur prædicatione quidem

propriæ naturæ ad ea refertur, quorum eſt differentia. ut rationabilitas ad hominem. Diſsimilitudinis uerò ratione ad ea à quibus diſcrepat, id cuius eſt differentia, ut rationabilitas ad bouem. Contraria uerò ſunt, quæ in eodem poſita genere, longiſsime à ſe diſcrepant, ut album atque nigrum. quæ licet in uno qualitatis genere ponantur, à ſe tamen quamlongiſsime recedunt. ea quoq; ad ſe referri nullus ignorat. Aliud eſt enim quòd ſunt, aliud quòd contraria ſunt. quod enim nigrum eſt, quale eſt. quod uerò contrarium eſt, ab albo plurimum diſcrepans eſt. Coniuncta uerò ſunt, quæ unicuiq; rei finitimam naturam tenent, uelut timori pallor adiunctus eſt. Hæc talia ſunt ut ſæpius quidē adiunctis ſibi cohæreſcant: neq; tamen ex neceſsitate his quibus uicina ſunt, adeſſe cogantur. Nam ſæpe timori pallor aſsiſtit: non tamē ſemper, ueluti cum diſsimulatione premitur metus. atq; ideo ueriſimilia ex adiunctis argumēta naſcuntur. nam quæcunq; ſiue coniuncta ſunt, ea his quibus adhærent, indicio eſſe ſolent. Sed de his in poſteriore diſputatione diligentius diſſeram. Antecedētia uerò ſunt, quibus poſitis aliud neceſſe eſt cōſequatur. ut quare bellum eſt, eſſe inimicitias. hæc ordinis neceſsitatem tenent. conſequentia enim ab antecedentibus ſeparari non queunt. Conſequens uero eſt quicquid, id quod antecedit inſequitur, ut inimicitiæ bellum conſequuntur. nam ſi bellum eſt, inimicitias eſſe neceſſe eſt. habetq; locus hic illud notabile & ſpectandū, quòd ſæpe quæ naturaliter priora ſunt, tamen ipſa ſunt conſequentia. Sæpe & naturaliter antecedunt, & in propoſitione priora ſunt: Nanq; inimicitiæ prius exiſtere, quàm bella, ſolent. Sed non poſsumus proponere inimicitias ut bellum ſequatur. non enim poſsumus uerè dicere, Si inimicitiæ ſunt, bellum eſt. ſed præponimus bellum: & inimicitiæ, quæ natura priores ſunt, ſubſequuntur, ita, ſi bellum eſt, inimicitiæ ſunt. Nunc igitur inimicitiæ quæ naturaliter bellum præcedūt, eædem bella in propoſitione comitantur. At ſi dicam, ſi ſuperbus eſt, odioſus eſt. Superbia & naturaliter & in propoſitione odium præcedit: prius enim ſuperbia cōſueuit exiſtere: pòſt uerò, atq; ex eadem ſuperbia ueniens odium ſequi. Nec intereſt utrum naturaliter quælibet res antecedat aliquam, an uerò conſequatur, dum id in propoſitione annotemus, eam eſſe rem antecedentē, quæ ſiue naturaliter prior ſit, ſiue poſterior, alteram tamen rem ſecum neceſſario trahat. Repugnantia uerò intelliguntur, quoties id quod alicui contrariorum naturaliter iunctum eſt, reliquo contrario comparatur: ut, quoniam amicitiæ atq; inimicitiæ cōtraria ſunt: inimicitias uerò conſequitur nocendi uolūtas: amicitia & nocendi uoluntas repugnantia ſint. Hæc quoq; ad ſe contrarietatis ſimilitudine referuntur. Cauſſa eſt, qua præcedente aliud efficitur. ut cauſſa diei, eſt ſolis ortus. Effectum eſt, quod præcedens cauſa perficit. ut dies quem ſolis ortus emittit. Maiorum uerò comparatio eſt, quoties ei quod minus eſt, id quod maius eſt compa

comparatur. ut ſi nemo innocens pelli in exilium debet: multo magis ne Tullius quidem, qui nõ innocens ſolum, uerum etiam & patriæ fuit liberator. plus eſt enim patriæ eſſe liberatorem, quàm innocentem. Parium uerò, quoties inter ſe paria cõparantur, ut, Si hic ciuis innocens pelli in exilium nõ debet quia innocens eſt: nec ille quidem qui eſt innocens, carere patria iuſte poteſt. Minorum uerò, quoties minora maioribus conferuntur. ut ſi Ciceronem liberatorem patriæ præmio nemo dignũ putauit: nemo eum putet præmio dignum, qui cum tantum innocens fuerit, nulla in rempub. contulit merita. Hæc itaq; omnia cognata ſibi eſſe, & ad ſe referri inuicem, & ſe uelut è regione reſpicere, nullus ignorat. Nam, ut de coniugatis primùm loquamur, & iuſtitia ad id quod iuſtum uel id quod iuſte fieri poteſt, ſpectat, & eum qui iuſtus eſt, perficit. Cætera quoq; habent ad ſe non modo uocabuli cognationem, uerũ etiam cuiuſdam naturæ congruentiam: ita tamen ut à ſe diuerſa ſint. Neq; enim idem eſt iuſtitia quod iuſtus. Omne enim quicquid ab aliquo inflectitur, ab eo à quo inflectitur, eſt diuerſum: eidemq́; cognatum, à quo etiam probatur inflexum. Genus etiam cognatum eſſe ei cuius genus eſt, id eſt ſpeciei quam Cicero formam uocauit, dubium nõ eſt. Genus enim, ſpeciei genus eſt: & ſpecies, generis ſpecies. itaq; ad ſeinuicem referuntur: licet idem, genus ac ſpecies non ſint. Illud ſanè uidendum eſt: quoniam quas nos ſpecies nuncupamus, eas Cicero formas uocat. cui quidem, dum quod dicit intelligam, concedam libenter quibus uoluerit, uti nominibus: mihi uerò non idem concedi poteſt. nam qui explanationis lucem profeſſus eſt, in his uerbis debet quæ ſunt in uſu poſita, uerſari. Id autem quod ſupponitur generi, ut ſpecies quàm forma potius nuncupetur, uſus obtinuit. Iam uerò ſimile, niſi ſimili ſimile eſſe nõ poteſt: & quod differt, niſi à diſsimili differre non poteſt. Contraria etiam cõtrarijs intelliguntur eſſe cõtraria: Coniuncta etiam, coniunctis adhæreſcunt: & Quæ ſunt antecedẽtia, aliquid quod poteſt conſequi antecedunt. Id etiam quod eſt cõſequens, illud quod anteceſsit inſequitur. Omne etiam repugnans, repugnanti ſibimet intelligitur inimicum. Cauſa etiam, effectus ſui cauſa eſt. Quod enim quæuis cauſa efficit, eius rei quam efficit cauſa eſt. effectus quoq;, cauſæ alicuius effectus. Comparatio uerò maiorum, minora reſpicit, minorum uerò maiora, parium paria: atq; in omnibus ea natura eſſe deprehenditur, ut cum per ſe res quædam ſint diuerſæ ab his ad quæ referuntur, affecta tamen eſſe dum comparantur appareant. Diuerſa uerò eſſe ab his ad quæ referantur, illa res approbat quoniam nihil ad ſeipſum referri poteſt. Quæ cum ita ſint, iure affecta ſunt nuncupata, quæ omnia eius loci qui ex affectis dicitur, ſpecies, uel formæ ſunt, ipſo etiam teſtante Cicerone qui ait, Sed hoc genus in plures partes diſtributum eſt. Cum enim genus dixit, quas ſcindit à genere ſpecies eſſe ſignauit. Præterea omnia hæc & nomen

men generis ſuſcipiunt & definitionem. Affecta enim ſunt ad aliquid, quæ ad id ad quod affecta ſunt, referri queunt. Coniugata uerò, & genus, & forma, & cætera ad ea ſemper ad quæ ſunt affecta, referuntur. Sed ut ſuperioribus locis dictum eſt, qui in ipſo de quo agitur hærebant, id eſt ex toto, ex partibus, ex nota: ut ex toto eo intelligeretur termino, qui fuiſſet in quæſtione propoſitus, Itemq́; ex eius partibus, atque ex eius nota: Eodem modo etiam in his quæ affecta ſunt, dicemus ad eum terminum affecta cōſiderari, qui ſubiecti uel prædicati loco poſitus, continet quæſtionem. Supereſt nunc illud dicere, cur quæ affecta ſunt, in ipſo de quo agitur eſſe dicantur. etenim in ipſo de quo agitur termino, quatuor locos eſſe ſignauit, id eſt ex toto, ex partibus, ex nota, ex affectis: quorum tria quidem ſuperiora, manifeſtum eſt in eo hærere de quo agitur termino. definitio enim cuiuslibet rei quod totum eſt, in illo ipſo eſt quod definit. Partes etiam in ipſo illo ſunt, quod collectione coniungunt. Nota etiam in illo eſt, quod appellatione ſignat. Affecta uerò extrinſecus poſita uidentur: quippe quæ referuntur ad id, ad quod affecta ſunt. quæ non referrentur, niſi extrinſecus poſita intelligerentur. Cur igitur ea etiam quæ affecta ſunt, ad id de quo agitur, inter eos numerauit locos, qui ipſi de quo quæritur termino cohærent, dicendum eſt. Quoniam id quod adhærere dicitur, non idem eſt ei cui adhærere prædicatur. Quæ cum diuerſa ſint, cognatione tamen quadam intelliguntur eſſe coniuncta: ueluti non idem definitio, quod ipſa res quæ definitione deſcribitur. Si enim definitio clarius efficit id quod definit: nihil uerò ipſum ſeſe clarius quàm eſt, efficere poteſt: manifeſtum eſt id quod definitur, à definitione eſſe diuerſum. Sed idcirco hærere definitionem in eo quod definitur dicimus, quòd eſt ei cognata atque coniuncta. quippe quæ dum eius proprietatem ſignificat, ab eius ſubſtantia non recedit. Partes etiam ac notæ diuerſa ſunt ab eo quod uel copulant uel deſignant. Sed quia illæ propoſitum terminum iungunt, illæ ſignant, habentes aliquam cum propoſito termino cognationem, in ipſo de quo agitur hærere perhibentur: Ita etiam in affectis, licet extrinſecus ſint: neq; enim ſunt quòd ea ſunt ad quæ intelliguntur affecta: neceſſario tamen quia aliquam cognationem cum his habere conſiderantur, in ipſis hærere dicuntur, ad quæ affecta ſunt. Qui uerò eorum naturalis ordo ſit, uel quæ differentia, uel quæ ſit alia locorum partitio: licet in topicis differentijs opportunius expediendum ſit, tamē cum exempla Ciceronis quæ in his explicandis attulit, expoſuero, ſubiungam.

CICERO.

Coniugata dicūtur quæ ſunt ex uerbis generis eiuſdem. Eiuſdem autem generis uerba ſunt, quæ orta ab uno uarie commu

commutantur,ut ſapiens,ſapienter,ſapientia:hæc uerborum coniugatio συζυγία dicitur,ex qua huiuſcemodi eſt argumentum,Si compaſcuus ager eſt,ius eſt compaſcere.

SEVER. BOETIVS.

DEFINITIO *coniugatorum à Cicerone prolata,talis eſt, Coniugata dicuntur,quæ ſunt ex uerbis generis eiuſdem,id eſt,quæ ab uno uerbo uarijs inflectuntur modis.* Ex *eodem quippe genere uerba ſunt, Iuſtitia,iuſtus,iuſte,iuſtum,& quæcunq; alia in diuerſas poſſunt uocabulorum ſpecies inflecti. Quæcunque enim ab uno quolibet orta, uarie commutantur, hæc à Græcis quidem σύζυγα dicuntur,apud* Latinos *uero coniugata. Nam quod Græci συζυγίαν dicunt,nos coniugationem appellamus. Hæc autem ſunt ut ſapiens,ſapienter,ſapientia,& quæcunque in uarias partes orationis,uariaſq; inflexiones, ab uno quodam ducta cernuntur.* Ex *coniugatis igitur,argumenti naſcentis hoc exemplum eſt,* Sit *enim dubitabile,an in aliquo agro mihi atque uicino ſimul paſcere liceat pecus: id autem eſt,an ius ſit compaſcere. Subiectum igitur eſt ager. compaſcere uerò,prædicatum. Faciemus igitur argumentum hoc modo,Hic de quo quæritur ager,compaſcuus eſt. in cõpaſcuo autẽ licet compaſcere.in hoc igitur agro licet compaſcere. Hic igitur compaſcendi iuris argumentum, ex compaſcuo ſumptum eſt:ex coniugato uidelicet: compaſcere enim & compaſcuum,cõiugata ſunt. Sumptum uerò eſt argumentum,ius eſſe compaſcere:quoniam ſit ager compaſcuus.ſed coniugatum eſt compaſcuum ei quod eſt compaſcere. À coniugatis igitur ſumptum eſt argumentum:quod coniugatum,in ipſo eſt de quo agitur,id eſt in compaſcendo: omnia enim ex eodem fluunt: & ſui ſunt continentia, atque ſe reſpicientia. Factum eſt igitur argumentum ex eo quod eſt in ipſo ab affectis,id eſt coniugatis. Maxima uerò propoſitio,Coniugatorum,in eo quod coniugata ſunt,unam atq; eandem eſſe naturam:uel etiam ſic,Cui conuenit aliquid,huic etiam coniugatum eius poſſe ſociari.*

CICERO.

À genere ſic ducitur,Quoniam argentum omne mulieri legatum eſt,non poteſt ei pecunia quæ numerata domi relicta eſt,non eſſe legata.Forma enim à genere,quoad ſuum nomen retinet,nunquam ſeiungitur. Numerata autem pecunia nomen argenti retinet,legata igitur uidetur.

SEVER. BOETIVS.

GENVS *eſt,quod de qualibet ſpecie,in eo quod quid eſt,prædicatur. In eo autem quod quid eſt prædicari dicitur, quod de qualibet ſpecie interrogantibus.*

tibus quid ſit, & reſponderi conuenit: & eius, de qua reſpondetur, ſpeciei ſubſtantiam monſtrat. Semper uerò genus propria ſpecie maius eſt, eamque intra ambitum ſuæ prædicationis includit. Quò fit, ut quamuis in alia quoq; diſpartiri genus poßit: ſpeciem tamen ſuam nullo modo derelinquat. uelut animal prædicatur quidem de homine, & hominis ſubſtantiam monſtrat: Interrogantibus enim nobis quid eſt homo: animal reſpondetur. Idem tamen deduci in alia poteſt, uelut in equum atque bouem, quæ animalia nuncupantur: ſed ita deducitur in diuerſa, ut unamquanque earum ſpeciem, quas continet, non relinquat. Vbicunque enim fuerit homo: neceſſe eſt ut ſit animal. homo enim, animal eſt. Idemque de boue, ac de cæteris. Ergo liquido demonſtratum eſt, nomen generis à ſpecie nullo modo ſeparari. quòd ſi aliquando generis uocabulum uniuerſaliter enũtietur: neceſſe eſt omneis ſpecies deſignari: ut ſi quis dicat, omne animal, & hominem deſignabis & bouem, & cæteras omnes ſpecies ſub animalis nomine collocatas. Quæ cum ita ſint, Quidam teſtamento mulieri argentum omne legauerat: Quæritur an ei etiam numerata pecunia ſit legata. Numerata igitur pecunia, in hac quæſtione ſubiectum eſt: legata uerò, prædicatum. Conſidero igitur in alterutro eorum quidnam inſit: ut ex eo quod in ipſo eſt, aliquod argumentum requiram. uideo ſubiectum terminum, qui eſt numerata pecunia: habere argentum genus quod affectum eſt, ſcilicet ad ſpeciem ſuam ad quam refertur. Quæ enim ad ſeinuicem referuntur, affecta ſunt. ergo quoniam argentum omne legatum eſt, & genus ſpeciem propriam non relinquit: neceſſe eſt ut numerata quoque pecunia ſit legata. Nam cum omne nomen generis legatum ſit: nihil de ſpeciebus uidetur exceptum. uelut ſiquis dicat omne animal uiuere: non, ut arbitror, hominem tantum, uel bouem, uel equum, uel ſigillatim cætera, uel unum uel plura uiuere dicit: ut tamen aliqua cum ſint animalia, uitæ munere carere contendat, ſed omne prorſus quicquid fuerit animal, uiuere proponit. Cum igitur omne genus, id eſt omne argentum legatum ſit: nulla ſpecies excipitur. At numerata pecunia, argentum eſt: ſit igitur ut numerata quoque pecunia legati uocabulo poßit includi. Eſt igitur quæſtio quidem, ut dictum eſt, an numerata pecunia legata ſit. Argumentum ab eo quod in ipſo eſt, id eſt à genere, quod ineſt propriæ ſpeciei. quod ita ineſt, ut ad id referatur, hoc autem eſt argentum. ab affectis uerò, à genere: prædicatur enim ut genus argentum, de numerata pecunia. Interrogantibus enim nos quid ſit numerata pecunia: iure reſpondemus argentum. Maxima propoſitio eſt, Cui conuenit omne genus, eidem unamquanque ſpeciem conuenire. Quam Marcus quoque Tullius diuerſis quidem uerbis, ſed eadem ſignificatione propoſuit, dicens, Forma enim à genere, quoad ſuum nomen retinet, nunquam ſeiungitur.

CICERO

CICERO.

A' forma generis,quæ interdum quo planius accipiatur, partes enumerare licet,hoc modo, Si ita Fabiæ pecunia legata eſt à uiro,ſi ea uxor materfamiliâs eſſet,ſi ea in manum uiri non conuenerat,nihil debetur.Genus eſt enim uxor : eius duæ formæ,una matrumfamiliâs,hæ ſunt quæ in manum conuenerunt:altera earum quæ tantummodo uxores habentur. Qua in parte cum fuerit Fabia,legatum ei non uidetur.

SEVER. BOETIVS.

SPECIES eſt,quæ proprijs differentijs informata,ſub prædicatione generis collocatur. Differentiæ uerò propriæ à cæteris eam ſpeciebus ſeparant atque ſeiungunt. uelut homo,cum ſit animalis ſpecies,differentijs informatur, rationabilitatis atque mortalitatis. & ſeiungitur ab his animalibus quæ æterna ſunt,uelut ſol à Platonicis creditur,& ab his animalibus quæ ſunt rationis expertia.Cum igitur omnes ſpecies inter ſe proprijs differentijs diſtent:neceſſe eſt quod de altera ſpecialiter dicitur, id in aliam non poſſe transferri. uelut quod de homine dicitur ſpecialiter:idem de equo atque boue non poßit intelligi. Dicitur autem de ſpecie,quoties genus ipſum ueluti in quandam contrahitur portionem. Velut ſi quis dicat, Illud animal ſibi adduci debere, quod ſit rationale & mortale.non utique de equo,uel boue, aut de cæteris : niſi tantum de homine dictum eſſe intelligitur. ut igitur generaliter dictum, genus omnis ſpecies claudit, cum quis dicit, omne animal : ſic quodlibet animal deſignatum ſpeciem facit. quæ cum ita ſint : à forma generis,id eſt ab ſpecie generis tale ſit argumentum, quam formam generis Cicero partem ſæpe nominat, quò id quod dicitur, planius fiat. Notius enim nomen partis eſt, quàm formæ. Quò autem diſtet forma à partibus, & nos ſtrictim ſuperius diximus : & paulo pòſt à Cicerone ipſo latius explicabitur. Nunc de propoſito uideamus exemplo. Vxoris ſpecies ſunt duæ:una matrumfamiliâs,altera uſu. ſed communi generis nomine uxores uocantur. Fit uerò id ſæpe ut ſpecies iiſdem nominibus nuncupentur quibus & genera. materfamiliâs non poterat, niſi conueniſſet in manum. hæc autem certa erat ſpecies nuptiarum. Tribus enim modis uxor habebatur : uſu,farre, coëmptione. ſed confarreatio ſolis pontificibus conueniebat. Quæ autem in manum per coëmptionem conuenerant, hæ matresfamiliâs uocabantur. Quæ uerò uſu uel farre : minime. Coëmptio uerò certis ſolennitatibus peragebatur, & ſeſe in communicando inuicem interrogabant. uir ita : an ſibi mulier materfamiliâs eſſe uellet. Illa reſpondebat, uelle. Item mulier interrogabat, an uir ſibi paterfamiliâs eſſe uellet. ille reſpondebat

uelle. Itaque mulier, uiri conueniebat in manum. & uocabantur hæ nuptiæ, per coëmptionem. & erat mulier materfamiliâs, uiro loco filiæ. Quam ſolennitatem in ſuis inſtitutis Vlpianus *exponit. Quidam igitur extremo iudicio omne* Fabiæ *uxori legauit argentum. ſiquidem* Fabia *ei non uxor tantum, uerum etiam certa ſpecies uxoris, id eſt materfamiliâs eſſet. quæritur an uxori* Fabiæ *legatum ſit argentum.* Vxor Fabia, *ſubiectum eſt. legatum argẽtum, prædicatum. Quæro igitur quodnam ex his argumentum ſumere poſſim, quæ in quæſtione ſunt poſita. ac uideo uxori duas ineſſe formas: quarum una tantum uxor eſt, altera materfamiliâs, quæ in manum conuentione perficitur. quòd ſi* Fabia *in manum non conuenit: nec materfamiliâs fuit, id eſt non fuit ea ſpecies uxoris, cui argentum omne legatum. Quocirca quoniam id quod de alia ſpecie dicitur, in aliam dici non conuenit: cumq;* Fabia *præter eam ſpeciem ſit, quæ in manum conuenerit, id eſt, quæ materfamiliâs ſit, & uir matrifamiliâs legauerit argentum: non uidetur* Fabiæ *eſſe legatum. Quæſtio igitur, ut dictum eſt, an uxori* Fabiæ *omne argentum legatum ſit. ſubiectum, uxor* Fabia. *prædicatum uerò, legatum argentum. Argumentum ab eo, quod eſt in ipſo, de quo quæritur, id eſt, ab eo quod eſt in uxore, de qua quæritur. Eſt autem in uxore, de qua quæritur, ſpecies uxoris: ea ſcilicet quæ in manum non conuenit: quæ ad eam affecta eſt. Omnis enim ſpecies ad ſuum genus refertur, id eſt forma. factum eſt igitur argumentum ab eo quod eſt in ipſo, ab affectis à forma generis. Maxima propoſitio eſt, Quod de una ſpecie dicitur, idem in alteram non conuenire.*

CICERO.

A' ſimilitudine, hoc modo, Si ædes exeſæ corruerunt, uitium'ue fecerunt, quarum uſusfructus legatus eſt, hæres reſtituere non debet, nec reficere: non magis quàm ſeruum reſtituere, ſi is cuius uſusfructus legatus eſt, deperiſſet.

SEVER. BOETIVS.

SIMILIA dicuntur, quæ eiuſdem ſunt qualitatis, ex quibus hoc modo ſumitur argumentum, Quidam teſtamento ædium uſumfructum legauit, id eſt conceſſit ædes, ut his alius dum uiueret, uteretur. hæ cœperunt uel uitium facere, id eſt ruinam minari, uel etiam corruerunt. Petit igitur ab hærede is cui ædium uſusfructus legatus eſt, ut earum ſibi ædium quæ à teſtatore legata ſunt, damna compenſet: & ædes quæ uitium fecerunt, uel corruerunt, reſtituat. Quæritur an earum ædium quarum uſusfructus legatus ſit, uitium uel ruinam hæres reſtituere cogatur. Hic igitur ſubiecta quidem oratio eſt, ueluti quidam terminus ædium quarum uſusfructus legatus ſit, ruina uel uitium. Prædicata uerò oratio loco termini conſtituta: ab hærede reſtitutio. Sumo igitur à

ſimili argumentum, hoc modo, Quoniam ſi quis ſerui uſumfructum legauerit: isq́; ſeruus aliquo modo deperierit, non cogitur reſtituere hæres ſeruum: ne nunc quidem cogetur hæres reſtituere ædes, quæ in uſumfructum legatæ, ruinam, uitium'ue fecerunt. Similis eſt enim ſerui uſusfructus legatio, ædium uſusfructus legationi. Simile etiam ſeruũ in uſumfructum legatum ſi deperierit, ab hærede non reſtitui, & ædium in uſumfructum legatarum uitium ruinam'ue ab hærede non refici. Eſt igitur quæſtio quidem, An ædium in uſumfructum legatarum uitiũ, uel ruinam hæres reſtituere cogatur. Termini uerò, ſubiectus quidem, ædium in uſumfructum legatarum uitium uel ruinam. prædicatus autem, ab hærede reſtitutio. Argumentũ uerò ab eo quod in ipſo eſt, id eſt ab eo quod ineſt uel ruinæ, uel uitio ædium in uſumfructum legatarũ. Id autẽ eſt affectum, id eſt ſimilitudo. Omnis enim ſimilitudo ei ineſſe perpenditur, quod eſt ſimile. ſimilitudo uerò eſt ſerui uſusfructus legati pereuntis: quem reſtituere hæres non cogitur. Maxima uerò propoſitio, Similibus rebus eadem conuenire.

CICERO.

A' differentia: Non ſi uxori uir legauit omne argentum quod ſuum eſſet, idcirco quæ in nominibus fuerunt, legata ſunt. Multum enim differt in arca'ne poſitum ſit argentum, an in tabulis debeatur.

SEVER. BOETIVS.

IN *rebus plurimum differentibus quod de altera earum dicitur, non uidetur in alterum conuenire. Id cum ita ſit, quidam argẽtum omne legauit uxori. Illa pecuniam quoq; quæ in nominibus debebatur, ſuã eſſe dicebat: quòd omnis pecunia nomine uocaretur argenti. Quæritur an id quoq; argentum quod in nominibus debebatur, legatum ſit. Hic igitur ſubiectus eſt terminus, argentum quod in nominibus debetur. legatum uerò, prædicatus. A' differentia igitur faciemus argumentationem, hoc modo, Idem de plurimum differẽtibus rebus intelligi non poteſt. Plurimum uerò differt argentum in arca'ne ſit poſitum, an in nominibus debeatur. Nam quæ poſita in arca pecunia eſt, iuris eſt noſtri: in nominibus uerò debita, non eſt noſtra. nam quod mutuum datur, ex meo fit accipientis. atq; ideo non cogitur eandem ipſam pecuniam debitor reſtituere creditori, ſed aliam tantam. In arca uerò poſita pecunia, & in nominibus debita: non ſunt argẽti uel pecuniæ ſpecies, ſed differentiæ. nam argẽti ſpecies, ſignatum ac nõ ſignatum eſſe, differẽtiæ ſunt. Qualitas uerò pecuniæ, in poſſeßione poſitæ uel non poſitæ, ſed non modis omnibus alienæ, in his differentijs conſtat, ut alia ſit in arca poſita, reliqua in nominibus debeatur. atque hoc idcirco dictum eſt, ne quis non à differentijs, ſed à ſpecie argumentationem ductam putaret.*

taret. Qualitas enim ſubſtantialis non ſpeciebus, ſed differentijs annumeratur. Cum igitur ſuum omne quod fuerit argentum, uir uxori legauerit: cumq́; manifeſtum ſit id ad eam pertinere: quod fuerit ſuum legantis, id eſt quod in arca fuerit conditum: non poteſt intelligi de eo quod in nominibus debebatur. Quoniam, ſicut dictum eſt, id quod in nominibus debetur, ab eo quod in arca poſitum eſt, plurimum differebat. Facta eſt igitur argumentatio ab eo quod in ipſo inerat, de quo quærebatur. Quærebatur uerò de argento in nominibus debito. In hoc uerò inerat propria differentia, qua ab alio differebatur argẽto, eo ſcilicet quod in arca poſitũ fuerit. Id uerò eſt affectum, id eſt differentia. Maxima uero propoſitio, De rebus plurimum differentibus idem intelligi non poſſe.

CICERO.

Ex contrario autem ſic, Non debet ea mulier cui uir bonorum ſuorum uſumfructum legauit, cellis uinarijs, & olearijs plenis relictis, putare id ad ſe pertinere. Vſus enim, non abuſus legatus eſt.

SEVER. BOETIVS.

EA SVNT *inter ſe contraria. Quod de aliqua re dicitur, id in eius contrarium non poteſt conuenire. Idem enim de duobus contrarijs intelligi nullo modo poteſt. Quidam igitur ſupremæ uoluntatis arbitrio uxori bonorum ſuorum uſumfructum legauit. mulier cellas uinarias oleariasq́; plenas ad uſumfructum proprium deuocabat. Quæritur an penus quoque uſusfructus legatus ſit. penus igitur uſusfructus, ſubiectus eſt: legatio, prædicatum. A' contrario igitur ſumitur argumentum, hoc modo, Vtimur his quæ nobis utentibus permanent: his uerò abutimur, quæ nobis utentibus pereunt. ergo cum permanere ac perire contraria ſint, uſus quoque atque abuſus contraria neceſſe eſt iudicentur. quòd ſi cætera quidem utendo permanent, cellæ autem uinariæ atq; oleariæ utendo conſumuntur: aliarum quidem rerum uſusfructus eſſe poteſt, penus uerò non poteſt uſus eſſe, ſed potius abuſus. Ergo cum uir uxori uſumfructum bonorum legauerit: non potuit legare contrarium, quod eſt abuſus. eſt uerò abuſus, uini atque olei. uinum igitur atque oleum ad uſusfructus mulieris non poteſt pertinere. Argumentum, ab eo quod in ipſo eſt, de quo agitur, id eſt abuſus factus. legatione atque ab affecto, id eſt cõtrario. contraria uerò in contrarijs non ita ſunt, tanquam definitio in eo quod definitur, ſed tanquam relatio. Omnis enim relatio in relatiuis, omniaq́; contraria non id quod ſunt, id eſt qualitates: ſed hoc ipſum quòd contraria ſunt, in contrarijs eſſe dicuntur: quia non ſecundum qualitatem propriam, ſed ſecundum plurimam diſtantiam ſibi inuicem*

inuicem conferuntur. Maxima propoſitio eſt, Quod alicui conuenit: id eius contrario non conuenire.

CICERO.

Ab adiunctis: Si ea mulier teſtamentum fecit, quæ ſe capite nunquam diminuit, non uidetur ex edicto Prætoris ſecundum eas tabulas poſſeſſio dari: adiungitur enim ut ſecundum ſeruorum, ſecundum exulum, ſecundum puerulorum tabulas poſſeſſio uideatur ex edicto dari.

SEVER. BOETIVS.

ADIVNCTA *ſunt, quæ proximum ac finitimum locum tenent: ut ſi unum eorum quolibet extiterit modo, alterum quoque uel extitiſſe, uel extare, uel extaturum eſſe uideatur: hæc enim ſibi quaſi uicina ſunt. Quæ uerò in exiſtendo ſibi ſunt proxima, hæc uel antecedere rem uolunt, ut amor ſæpe concubitum. uel ſimul eſſe: ut pallor & timor. uel euenire poſterius: ut poſt iracundiam cædes. Ea'que eſt adiunctorum natura, ut ſeparari quidem poßint, tamen ſeſe inuicem monſtrent. Nam neque qui amauit, neceſſario potitus eſt: & ſæpe qui potitus eſt, non amauit. Nec qui pallet, neceſſario timet: & ſæpe nõ timens pallet. Nec ex neceßitate iratus occidit: & occidit ſæpe aliquis non iratus. Sed tamen ſi de ſingulis inquiratur, eum concubuiſſe qui amauit, & pallere qui timet, & occidiſſe qui fuerit iratus: ueriſimile eſt. non quòd ita neceſſe ſit, ſed quia ex uicinis uicina colligimus. Nam quod ad exemplum attinet huius argumenti: hæc ſimilitudo eſt, Capitis diminutio, eſt prioris ſtatus permutatio. Id multis fieri modis ſolet; uel maxima, uel media, uel minima. Maxima eſt: cum & libertas & ciuitas amittitur, ut deportatio. Media uerò, in qua ciuitas amittitur, & retinetur libertas, ut in Latinas colonias tranſmigratio. Minima cum nec ciuitas, nec libertas amittitur, ſed ſtatus prioris qualitatis imminuitur, uelut adoptatio: aut quibuslibet alijs modis prior ſtatus, retenta ciuitate, potuerit immutari. Mulieres uerò antiquo iure tutela perpetua continebat. Recedebant uerò à tutoris poteſtate quæ in manum uiri conueniſſent. itaque fiebat eis prioris ſtatus permutatio. & erat capite diminuta, quæ uiri conueniſſet in manum. Quædam igitur quæ ſe nunquam capite diminuiſſet, id eſt quæ in manum uiri minime conueniſſet: ſi nõ tutoris autoritate teſtamentum fecit, Quæritur an ſecundum eius tabulas ex edicto Prætoris debeat dari poſſeßio. Hic ſubiectus quidẽ terminus, mulieris nũquam capite diminutæ tabulæ. prædicatus uerò, poſſeßionis conceßio. Sumitur ergo ab adiunctis argumentum, hoc modo, Nam ſi ſecundũ mulieris tabulas nũquam capite diminutæ poſſeßio detur: nihil cauſæ eſt, cur non ſecũdum puerulorum quoq; & ſeruorũ tabulas & ex edicto*

Prætoris

Prætoris poſſeßio permittatur. Quid enim officere poteſt,ne ſecundum mulieris nunquam capite diminutæ tabulas poſſeßio deferatur ? Id ſcilicet, quòd ea quæ teſtamentum confecerat,ſui non fuerit iuris.quod idem & de pueris,& de ſeruis dici poteſt.Illorum enim ætas,illorum conditio, in alterius ſita eſt poteſtate. Adiungitur ergo, Si ſecũdum mulieris, quæ in ſuo iure non eſſet, tabulas, poſſeßio detur:ſecundum puerulorum quoq; & ſeruorum tabulas poſſeßionem dari,qui ſui iuris minime ſint.quoniam quidem illi ſub tutoris, illi ſunt ſub domini poteſtate. Proximum nanq; eſt rei de qua quæritur, quod eius eſt conſequens,& poſtea exiſtẽs: ut ſecundum ſeruorum puerorumq́; tabulas bonorum poſſeßio detur,ſi illud quod eſt in quæſtione conceditur. Quæritur enim an ſecundum mulieris tabulas nunquam capite diminutæ poſſeßio detur. Quam rem conſequitur,ut ſi id fiat,ſecundum ſeruorum quoq; puerorumq́; tabulas deſeratur. Quod quia fieri non oportet:ne rei quidem præcedentis exiſtere debebit exemplum. Nec tamen neceſſaria eſt cõſequutio,ſed uicina. Nam fieri poteſt ut id recipiatur ſolum ſecundum mulieris tabulas poſſeßionem dari: nõ uerò id,ut ſecundum tabulas ſeruorum, uel puerorum poſſeßio cõcedatur. Sed proximum eſt,ut qui nunc hoc recepit,poſterius illud admittat. Eſt igitur argumentum ab adiunctis,id eſt ab eo quod in ipſo hæret, de quo quæritur : eſt autem quæſtio de mulieris nunquam capite diminutæ tabulis : ab affectis, ſcilicet ab adiunctis. Maxima propoſitio,Ex adiunctis adiuncta perpendi.

CICERO.

Ab antecedentibus autem, & conſequentibus, & repugnantibus,hoc modo. Ab antecedentibus, Si uiri culpa factum eſt diuortium,etſi mulier nuntium remiſit, tamen pro liberis manere nihil oportet.

SEVER. BOETIVS.

ANTECEDENTIA *ſunt,quibus poſitis,aliud neceſſario cõſequatur.licet illud quod antecedit,minus ſit atq; poſterius. Minus quidem:ut, ſi homo eſt,animal eſt.hoc enim minus eſt animali,& tamen poſito homine cõſequitur,ut animal ſit. Poſterius uerò,ut,ſi peperit,cum uiro concubuit.poſterius eſt enim peperiſſe quàm concubuiſſe cum uiro. Aliquoties uerò & quod æquale, & quod ſimul & quod prius eſt,ponitur ut antecedens. Aequale quidem:ut,ſi homo eſt,riſibilis eſt. Simul uerò:ut,ſi terræ obiecta eſt luna,deficit. Et hæc ſibi conuertuntur,ut conſequentia fiant antecedẽtia:ut,ſi riſibilis eſt,homo eſt:& ſi luna defecerit,terræ adſit obiectio. Antecedens uerò prius eſt:ut,ſi arrogans eſt,odioſus eſt. Prius eſt enim arrogans,poſterius odioſus. Illud tamen in omnibus manet,poſitis antecedentibus neceſſario conſequentia trahi. Exempli uerò*

talis

talis eſt explanatio, Ciuitatis Rom. iure, liberi retinentur in patrum arbitrio: uſque dum tertia mancipatione ſoluantur. Ergo ſi quando diuortium interceſſiſſet culpa mulieris: parte quadam dotis pro liberorum numero mulctabatur. De qua re Paulus inſtitutorum lib. 1 1. titulo, De dotibus, ita diſſeruit, Si diuortium eſt matrimonij, & hoc ſine culpa mulieris factum eſt: dos integra repetetur. quòd ſi culpa mulieris factum eſt diuortium, in ſingulos liberos ſexta pars dotis à marito retinetur, uſque ad mediam partem duntaxat dotis. Quare quoniam quod ex dote cōquiritur, liberorum eſt, qui liberi in patris poteſtate ſunt: id apud uirū neceſſe eſt permanere. Facto igitur diuortio contenditur, An dotis pars pro liberis, id eſt uel liberorum cauſſa, uel quia pro numero liberorum retinebatur, apud uirum debeat permanere. Hic ſubiectum quidem eſt, factum diuortium à muliere nuntiatum. prædicatum uerò, apud uirum ſextæ partis dotis poſt diuortium permanſio. Quæſtio, an poſt diuortium factum, muliere nūtium remittente, ſextam dotis partem apud uirum manere oporteat. Quæro igitur, ſi ab antecedentibus argumentum faciendum eſt, quid antecedat, quid conſequatur. At ſi uiri culpa factum eſt diuortium: uideo mulierem dotis parte non mulctari, etiam ſi prima repudij nuntium miſit. Quod enim anteceſſit, ut uiri culpa fieret diuortium, id non permittit, ut dotis pars mulieri pereat, quamuis prima repudij nuntium mittat. Non enim quòd prior repudium nuntiauit, dotis parte mulctanda eſt, ſed abſoluenda potius damno, quòd non ſua factum eſt, ſed uiri culpa diuortium. Igitur antecedens eſt, uiri culpa factum diuortium. conſequēs uerò: dotis partem non retineri. Nam ſi hoc eſt, illud eſt. Argumētationem uerò faciam hoc modo, Si uiri culpa factum eſt diuortiū: etiam ſi mulier repudij nuntium miſit, nullo modo tamē dotis parte mulctanda eſt. Sed uiri culpa diuortium factum eſt. Non igitur iure mulier dotis parte mulctabitur. quòd ſi non mulctabitur dotis parte: nihil in uiri domo liberorum cauſa, dotis nomine relinquetur. utriuſq; uerò concluſio ſyllogiſmi eſt hæc, Si igitur uiri culpa factum eſt diuortium: pro liberis manere nihil oportet. Argumentum, ab eo quod in ipſo eſt de quo agitur: uerſatur quippe intentio de dotis parte, eiuſq; apud uirum poſt diuortium, quod prima nuntiauerat, retentione. hoc uerò anteceſſit, uiri culpa. quod quia præcedens eſt, affectum eſt: omne enim quod præcedit, ad id quod ſequitur, neceſſe eſt ut referatur. Maxima propoſitio eſt, Vbi eſt antecedens, ibi erit conſequens. at in hac quæſtione eſt antecedens, id eſt, uiri culpa factum diuortium: ibi igitur conſequens erit, ſextas non retineri. Cur autem ita ſuperius argumentum concluſionibus intexuerim: cum de his in Tullio latius exequente tractauero, euidentius apparebit.

CICERO.

A' conſequentibus, Si mulier cū fuiſſet nupta cum eo, cui

connubij ius non eſſet, nuntium remiſit: quoniam qui nati ſunt, patrē non ſequuntur, pro liberis manere nihil oportet.

SEVER. BOETIVS.

CONSEQVENTIA *ſunt, quæ, cum fuerint antecedentia poſita, conſequuntur: ueluti ſi dicamus, Si homo eſt, animal eſt. animal, eſt conſequens. Sed in propoſito exemplo non ſatis apparet à conſequentibus argumentum, ſed ab antecedentibus potius, quod paulò pòſt liquebit. Filij non iure ſuſcepti, in patrum non erant poteſtate: ſed matres potius ſequebantur. Non autem omnibus erat connubium cum Romanis: nec erant nuptiæ iure contractæ, quæ non aut inter ciuem Roma. ciuemq; Romanam inibantur. aut cui princeps populus'ue ciuitatem, uel connubium permiſiſſet, eo ſcilicet modo, ut in poteſtatem parentum liberi redigerentur. Illud quoque uidendum, quòd ex impari matrimonio ſuſcepti, non patrem, ſed matrem ſequuntur. Ergo quædam Romana uel cum Latino, uel cum peregrino, uel cum ſeruo, cum quo connubium non erat, nuptias fecit: dotem contulit: factoq; inter eos diuortio, contenditur, an nuptæ mulieris cum eo cum quo connubij ius non erat, apud uirum dotis pars poſt diuortium debeat permanere. Hic ſubiectum quidem eſt, nupta mulier cum quo connubium non erat. prædicatum uerò, dotis partis apud uirum poſt diuortium retentionis iure permanſio. Sumitur ergo à conſequentibus argumentum, hoc modo, Nam quia nuptias fecit: cum eo cum quo connubij ius nullum eſt, id conſequitur, ut liberi patrem non ſequantur. Si autem liberi patrem non ſequuntur: ne in patris quidem ſunt poteſtate. at ſi in patris poteſtate non ſunt, matrique applicantur: apud uirum dotis pars non poterit permanere. Hic igitur antecedens eſt, cum eo cum quo connubij ius non erat, nuptiæ. conſequens, nihil pro liberis dotis nomine manere oportere. Concludatur argumētatio, Quoniam non permiſſo connubio, liberi qui procreantur, patrem non ſequuntur: Ne dotis quidem pars apud patrem pro liberis manere debet: quandoquidem non patrem filij, ſed matrem ſequuntur. Probatum eſt igitur pro liberis manere nihil oportere ex hoc, quòd cum eo mulier nuptias fecit cum quo connubij ius non erat. hoc uerò erat antecedens. Non ergo à conſequenti, ſed ab antecedenti potius factum deprehenditur argumentum. Quod ſi per id quòd nihil dotis nomine manere oporteret, probaretur eam nuptias cum eo feciſſe quicum connubij ius non eſſet: rectè à conſequentibus argumentum factum eſſe diceretur. Fieret à conſequentibus argumentum, ſi ita poneretur, Si quid ex dote pro liberis manere oporteret, quia patrem liberi ſequuntur: cum eo nupta eſſet mulier, cum quo connubij ius erat. Aſſumo quod eſt conſequens, Sed mulier cum eo nupta non eſt cum quo connubij ius erat. Concludo antecedens, Nihil igitur dotis pro liberis manere oportebit, quia patrem liberi non ſequuntur. Argumentum,*

ab eo

ab eo quod in ipſo eſt, de quo quæritur. Quæritur enim de his nuptijs, quarum nullum fuerit iure connubium. Ex *affectus, Omne enim conſequens ad id quod præcedit refertur. Maxima propoſitio eſt, Vbi conſequens non eſt, ibi ne antecedens quidem eſſe poteſt. Ac de his erit alius uberius diſſerendi locus.*

CICERO.

A repugnantibus: Si paterfamiliâs uxori ancillarum uſumfructum legauit à filio, neq; à ſecundo hærede legauit, mortuo filio, mulier uſumfructum non amittet. Quod enim ſemel teſtamento alicui datum eſt, id ab eo inuito cui datum eſt, auferri non poteſt, repugnat enim rectè accipere, & inuitum reddere.

SEVER. BOETIVS.

SECVNDVS *hæres dicitur, qui hæredi inſtituto ſubſtituitur. Veluti ſi quis filium inſtituat hæredem, ſcribatq;, Si is filius intra pubertatem deceſſerit, nepotem uel quemlibet alium hæredem eſſe oportere. Nepos igitur uel quilibet alius, ſecundus hæres dicitur. Repugnantia ſunt, quæ (ut dictum eſt) contraria conſequuntur, ſi ipſis contrarijs comparentur. Quidam igitur hæredem teſtamento ſcripſit filium: ei'que ſecundum ſubſtituit hæredem: uxoriq; ſuæ ancillarum uſumfructum legauit à filio: dixitq; ut uxori filius eius uſumfructum ancillarum permitteret: neque illud adiecit, ut etiam ſecundus hæres eundem uſumfructum mulieri cōcederet. Succeſſit filius: & mulieri ancillarum contulit uſumfructum. Illo mortuo intra pubertatem, agit ſecundus hæres: & uſumfructum ancillarum mulieri extorquere conatur, dicens uſumfructum ei à filio legatum, à ſe uerò minime. Quæritur utrum ea mulier legatum, quod teſtamento acceperat, inuita poßit amittere. Hic igitur ſubiectum, eſt legatum quod teſtamenti iure recte accipit. Prædicatum uerò, inuitam poſſe amittere. Sumo igitur argumentum à repugnantibus. Repugnans uerò eſt, ſi id quod contrario conſequēs eſt, alteri contrario comparetur, uelut in hoc ipſo quod tractamus exemplo, recte accipere, & non recte accipere cōtraria ſunt: ſed non recte accipere, comitatur inuitum reddere. Iure enim inuitus reddit, quod nō recte accepit. Repugnat igitur inuitū reddere ei quod eſt recte accipere. Faciemus igitur argumentum ſic, Qui teſtamēto accepit: recte accepit. Quod autem recte accipitur, inuito ei qui ſemel rectè accepit, auferri non poteſt. At mulier teſtamento uſumfructum ancillarum accepit. Idem igitur inuite nō poterit auferri. Argumētum, ab eo quod in ipſo eſt de quo agitur, id eſt de eo quod rectè acceptum eſt. In ipſo uerò eſt uelut affectum cōtrarietatis modo, ut ſuperius dictū eſt. Eſt autem argumentum à repugnanti. Maxima propoſitio eſt, Repugnantia conuenire non poſſe.*

CICERO.

Ab efficientibus cauſis,hoc modo,Omnibus eſt ius parie-tem directum ad parietem communem adiungere, uel ſoli-dum,uel fornicatum. At ſi quis in pariete communi demo-liendo damni infecti promiſerit, non debebit præſtare quod fornix uitij fecerit. Non enim eius uitio qui demolitus eſt, damnum factum eſt, ſed eius operis uitio quod ita ædifica-tum eſt,ut ſuſpendi non poſſit.

SEVER. BOETIVS.

CAVSARVM quidem multa ſunt genera, quæ Cicero paulò poſterius diuidit. Sed nunc de efficientium cauſſarum diſſerit argumento. Efficiens uerò cauſſa eſt,qua præcedente aliquid effectum eſt,non tempore,ſed proprietate naturæ,uelut in hoc quod nunc declaramus exemplo. Damni infecti promiſsio eſt, quoties quis promittit, Si quod damnum eius opera contigerit,ſua reſtitutione eſſe penſandum. Ius autem eſt, parieti communi, parietem alium uel fornicatum,id eſt arcum habentem,uel directum continuum'que coniungere. Quidam igitur ad parietem communem alium extrinſecus parietem iunxit: dedit'que ſatis damni infecti. Communis autem paries fornicatus fuit, id eſt arcum habens, uel ſigninam fabricam ſuſtinens. adiungente igitur eo qui ſatis dederat, & ut adiungeret, demoliente partem parietis quò iunctura cohæreſceret: uitium communis paries fecit. quæritur an damni infecti promiſsio cogat eum qui promiſerit, damnum reſtituere. Subiectus terminus: damni infecti promiſsio. prædicatus: uitij reſtitutio. Sumimus igitur argumentum à cauſsis hoc modo, Si enim is qui damni promiſit infecti, eius uitij cauſſa fuit: reſtituere debet uitium quod eius accidit culpa. quòd ſi ea natura parietis fuit ut ſuſpendi, ſuſtineri'que non poſſet (fornicati enim parietis non ea natura eſt, ut ſuſpendi queat) parietis potius forma, quàm demolientis culpa uitium feciſſe uidebitur. atque ita non cogitur præſtare uitium, qui ſe damni infecti promiſsione obſtrinxerit. Fiet igitur argumentatio hoc modo, Si penes parietis formam conſtitit, ut eo adiungente parietem, qui damni infecti promiſerat, uitium fieret: id uitium, qui promiſit, præſtare non cogitur. Fuit autem cauſſa paries ut uitium fieret: qui ea fuit natura ut ſuſpendi ſuſtineri'que non poſſet. Non igitur quod fornix uitium fecerit, præſtare debet qui damni promiſit infecti. Argumentum ab eo quod in ipſo eſt de quo agitur, id eſt in uitij reſtitutione. ex affecto, id eſt ex cauſſa. Cauſſa enim uitij, forma eſt parietis, non culpa coniungentis parietem. Itaque factum eſt ut fornix uitium faceret. quæ cauſſa uitij, cum abſit ab eo qui parietem iunxit; abeſt etiam eiuſdem uitij reſtitutio. Maxima propoſitio,

Vnam

Vnamquanque rem ex cauſis ſpectari oportere.

CICERO.

Ab effectis rebus, hoc modo, Cum mulier uiro in manum conuenit, omnia quæ mulieris fuerunt, uiri fiunt dotis nomine.

SEVER. BOETIVS.

EFFECTA *ſunt, quæ aliquibus efficiuntur cauſis, non tempore præcedentibus, ſed natura. uelut ſi quæratur, Vxore defuncta quæ in manum uiri conuenit: an eius bona ad uirum pertineant. In qua quæſtione, bona uxoris defunctæ quæ in manum conuenerit, ſubiectum eſt. ad uirum autem pertinere, prædicatum eſt. Quæro igitur argumentum ab effecto: diſpicioq; quid perfecerit ipſa in manum conuentio: atq; ex eo argumentum traho. id autem eſt, Omnia uiri dotis nomine fieri, quæcunque mulieris fuêre. Ipſa igitur in manus conuentio, omnia quæ mulieris fuêre, uiri fecit dotis nomine, non præcedenti tempore, ſed ſtatim propria ui naturæ. Nam ut in manum quoque conuenerit, mox eius bona dotis nomine uirum ſequuntur. Facio igitur argumentum ſic, Si mulier quæ defuncta eſt, in manum conuenit: in manũ uero conuenientis mulieris bona, uiri fiunt dotis nomine: hæc quoque bona de quibus agitur, uiri ſunt. Argumentum ex eo quod in ipſo eſt de quo agitur cõtinetur. Agitur enim de eius bonis quæ in manum conuenerit: ſcilicet ab effectis, id eſt à cauſæ affectis. Effectũm nanque eſt, in manum conuenientis omnia quæ mulieris ſunt, uiri fieri dotis nomine. Quanquam hic quoque non ab effectis: ſed à cauſſa factum argumentum monſtretur eſſe: Oſtenſum eſt enim fieri uiri dotis nomine quicquid mulieris fuerit, ex eo quod mulier in manum conuenerit. Sed hæc cauſſa eſt ut quæ mulieris ſunt, uiri fiant dotis nomine. Sed dicat quis, ex eo quòd ea quæ mulieris erant, uiri fiunt dotis nomine, id approbari quòd defunctæ bona ad uirum debeant pertinere. Sed quæ mulieris ſunt, ea uiri fieri dotis nomine, & bona ad uirum pertinere: uel idem eſt, uel neutrum alteri cauſſa eſt. uel ſi quis dicat eam eſſe cauſſam, ut bona mulieris uiro debeant cedere, quòd per in manus conuentionem, uiri facta ſunt dotis nomine: à cauſſa rurſus, ac non ab effectis factum eſſe argumentum putabit, id eſt à dote, ab affectis uerô non oportet aliud niſi cauſſam probari. Eſſet uerò ex effectis argumentum, ut ex eo cauſſa probaretur hoc modo, Si quæſtio eſſet, an mulier in manum uiri conueniſſet: & indubitatum haberetur omnia quæ fuiſſent mulieris, uiri facta dotis nomine, diceretur ita, Si omnia quæ fuere mulieris, uiri facta ſunt dotis nomine: mulier igitur in manum uiri conuenit. Maxima propoſitio, Cauſas ab effectis ſuis non ſeparari.*

 CICERO

CICERO.

Ex comparatione autem omnia ualent, quæ ſunt eiuſmodi, Quod in re maiore ualet, ualeat in minore. ut ſi in urbe fines non reguntur, neq; in urbe aqua arceatur. Item contrà, Quod in minore ualet, ualeat in maiore. licet idem exēplum conuertere. Item, Quod in re pari ualet, ualeat in hac, quæ par eſt. ut quoniam uſus autoritas fundi biennium eſt, ſit etiam ædium. At in lege ædes non appellantur, & ſunt cæterarum omnium, quarum annuus eſt uſus: ualeat æquitas, quæ paribus in cauſis paria iura deſyderat.

SEVER. BOETIVS.

A' COMPARATIONE *locus qui dicitur, tripartito ſcinditur. aut enim à comparatione maiorum, aut à comparatione minorum, aut à comparatione parium naſcitur. A' comparatione igitur maiorum eſt, quoties maiora minoribus comparantur, hoc modo, ut, Quod in re maiore ualet, ualeat in minore. Fit enim quæſtio an in Vrbe aquam liceat arceri. In hac igitur ſubiectus eſt terminus, in Vrbe aqua. prædicatus uerò, eſt ius arcendi. Regi fines dicuntur quoties unuſquiſque ager proprijs finibus terminatur. Arcet uerò aquam, qui eam per ſua ſpatia meare non patitur. Faciamus igitur argumentum ſic, Quoniam plus eſt regi fines, minus uerò arceri aquam: ſi in ciuitate fines non reguntur, quod maius eſt: ne id quidem quod minus eſt, fiet, ut aqua in ciuitate arceatur. Hic igitur ſumptum eſt argumentū ab eo quod in ipſo hæret, de quo quæritur. Quæritur uerò de arcendæ aquæ iure, ab affecto ſcilicet, id eſt à maiore, quod refertur ad id quod minus eſt. Notandum uerò, quòd Tullius maximam propoſitionem argumentationi incluſit, hoc modo, Quod in re maiore ualet, ualeat in minore. & deinceps ea niſus, argumentationem expediuit, ut manifeſtius appareat id quod primo uolumine cōmemoratum eſt, has maximas propoſitiones aliquoties quidem argumentationibus includi, ut in præſenti monſtratur exēplo: alias uerò uires argumētationibus dare: ut in ſuperioribus exemplis locorum. quòd ſi idem conuertamus exemplum, dicemus, Quod in re minore ualet, ualeat etiam in maiore. At in Vrbe aqua arcetur: regētur igitur fines. Hic tamen quæſtio permutatur, hoc modo, Quæritur enim an in Vrbe fines oporteat regi. Sed à minore ſumitur argumētum, id eſt ab arcenda aqua: ut ſit hic quoq; argumentum ab eo quod in ipſo eſt, id eſt ab eo quod eſt in regendis finibus, ab affecto ſcilicet, id eſt à minore. Id enim quod minus eſt, affectum eſt: illud nanque reſpicit ad id quod comparatur. Hic quoq; maxima propoſitio à Tullio poſita eſt, eaq; eſt. Quod enim in re minore ualet, ualet etiam in maiore.*

maiore. A' paribus uerò fit ſimiliter cõparatio, Neceſſe eſt enim ut ualeat æquitas, quæ paribus in rebus paria iura deſyderat. Plurimarũ igitur rerum uſuſcapio annua eſt: ut ſi quis eis anno, & cõtinuò fuerit uſus: id firma iuris autoritate poßideat, uelut rem mobilem: Fundi uerò uſuſcapio, biennij temporis ſpatio continetur. de ædibus in lege nihil aſcriptum eſt. Quæritur ergo, uſus ædium uno'ne anno, an biẽnio capiatur? Faciemus à paribus argumentationẽ: & quoniam immobiliũ æqua poſſeßio eſt, ædes uerò immobiles ſunt: ut biẽnio fundus uſucapitur, ita etiã oportet ædes uſucapere biennio poßidentẽ: Aequitas enim paribus in rebus paria iura deſyderat. Quæ etiã maxima propoſitio à Tullio clarißime poſita eſt: ſed exemplũ reſtrictius dictum eſt, nec promptißime ad intelligendũ. Ita nanq; ait, Vt quoniam uſus autoritas fundi bienniũ eſt: ſit etiam ædium. hic igitur ædium uſus autoritatem biennio fieri ſentit: ſed adiecit, At in lege ædes non appellantur: & ſic ſunt cæterarum omnium quarum annuus eſt uſus. hic rurſus ædes in his uidetur ponere, quæ annuo uſu capiũtur. & concludit nihil definiẽs, niſi, Valeat æquitas, quæ paribus in cauſis paria iura deſyderat. Sed uidetur ita dictum, Quoniã immobiles ſunt ædes ut fundus: biennio uerò fundus uſucapitur: ædes quoq; biẽnio uſucapientur. & ſibijpſe rurſus opponit, Sed in lege. XII. TAB. de ædibus nihil aſcriptum eſt, & inter eas relictæ ſunt res taciturnitate legis, quarũ eſt uſus annuus. Nam cũ de fundo præſcriberet lex biennij uſucapionem, tacuit ædes. & ijs potius hac taciturnitate eas iunxit, quarũ annuus eſt uſus. Sed ſoluit obiectionem: ita ſcilicet, Aequitas paribus in rebus paria iura deſyderat. Itaq; quoniã æque fundus atq; ædes immobiles ſunt: æque biennio uſucapiẽtur. Factum eſt igitur hic quoq; argumentum ab eo quod in ipſo eſt, de quo agitur, id eſt ab affecto pari. Nam cũ agatur de ædium poſſeßione: argumentũ ſumptum eſt ab uſucapione fundorum. Expeditis igitur his locis qui in ipſo de quo agitur, inhærebant: Nunc iam loci eius quem dixit eſſe extrinſecus, ponit exemplum. Hic uerò qui ſumitur ab autoritate iudicij locus ualde probabilis: etiã ſi nõ maximæ neceßitatis. Quæ enim neceſſaria ſunt: hæc ex propria cõſiderantur natura: Quæ uerò probabilia ſunt, plurimorũ iudicium expectant. Ea nanq; ſunt probabilia, quæ uidẽtur uel omnibus, uel pluribus, uel maxime famoſis, atq; præcipuis, uel ſecundũ unamquanq; artem ſcientiamq́; eruditis, ut quod medico in medicina, geometræ in geometria, cæteriſq; in propria ſtudiorum facultate uerſatis. de quo extrinſecus loco ſic loquitur,

CICERO.

Quæ autem extrinſecus aſſumuntur, ea maxime ex autoritate ducuntur. Itaq; Græci tales argumentationes ἀτέχνους uocant, id eſt artis expertes.

SEVER. BOETIVS.

ALIA quippe argumenta ſunt, quæ ipſe elicit orator, atq; ipſe quodammodo ex deſignatis locis ſibi comparat, & propria facultate conquirit. Alia quæ extrinſecus poſita non ipſe inuenit, ſed præſentibus utitur & paratis: ueluti teſtimonia, tabulæ, fama, cæteraq;, de quibus M. Tullius latius tractaturus eſt. Non enim ſibi ipſe teſtimonia parat orator: ſed paratis utitur. nec ipſe iudicium facit: ſed iam poſito ac ſpontaneo rumore ueniente utitur ad cauſam. atq; idcirco hos locos Græci ἀτέχνους *uocant, id eſt inartificiales, atque, ut Tullius dixit, artis expertes. quæ enim non proprio oratoris artificio comparantur, ſed ſe extrinſecus uenientia ſubminiſtrant, hæc iure artis expertia appellata ſunt. Huius exemplum eſt,*

CICERO.

Vt ſi ita reſpondeas, Quoniam P. Scæuola id ſolum eſſe ambitus ædium dixerit, quantum parietis communis tegendi cauſa tectum proijceretur, ex quo in tectum eius ædeis qui protexiſſet, aqua deflueret, id tibi ius uideri.

SEVER. BOETIVS.

SOLVM ambitus ædium eſt, quantum ſoli ædium ambitus claudit. Scæuola igitur dixit id eſſe ambitus ædium ſolum, quod tecti diffuſione tegeretur. Manifeſtum eſt enim tecta latius fundi, nec parietibus adæquari, ut ſtillicidium longius cadat. Quæ cum ita ſint, quidam parietem cõmunem tegere nitebatur. quæritur an ſit aliquod ius tegendi. Reſpondeas tu, inquit Cicero, Trebati, id ius eſſe tegendi parietis communis, ut in eius qui tegat, aliud quodlibet tectum ſtillicidij aqua fundatur. aliàs nõ eſſe iuris, ut tegat quis parietem, ſtillicidio in uicini tecta defluẽte. Hæc enim ſtillicidij ſeruitus noua, niſi cõſentiente uicino, nihil iuris habet. Sed ſi huic reſpõſo opponatur, Ne ſic quidem ut tegat eſſe iuris: quandoquidẽ ædium ſolũ tantum eſt, quantũ cuiuſq; parietes claudunt. Qui uero tegit, tectum lõgius mittit. Tu inquit reſpõſum tuum Scæuolæ autoritate firmabis, dicẽs Scæuolã reſpondiſſe, Hoc eſſe ſolũ ambitus ædiũ quantũ tectum proijceretur, non quantũ parietes ambirent. Ius eſt igitur proijcere tectũ, quia intra ambitũ adhuc ſuarũ ædiũ tegit: ſed ita ut in ſuũ tectũ aqua defluat, nec uicino noua noceat ſeruitute. In qua quæſtione neq; à ſubiecto, neq; à prædicato termino ductum eſt argumẽtum: quod in his locis cõſiderari moris eſt, qui in ipſis hærent de quibus agitur terminis: ut in omnibus exemplis eſt diligentiſſime declaratũ. Sed quia ſumitur argumentum extrinſecus, dubitationi iudicium cuiuslibet opponitur, ut nunc Scæuolæ, cuius autoritate reſponſum eſt: atque ideo ex loco qui uocatur extrinſecus, ſumptum dicitur argumentum.

CICERO.

CICERO.

His igitur locis qui ſunt expoſiti, ad omne argumentum reperiendum tanquam elementis quibuſdam ſignificatio & demonſtratio datur. Vtrum igitur hactenus ſatis eſt? tibi quidem tam acuto & tam occupato puto. ſed quoniam auidum hominem ad has diſcendi epulas recepi, ſic accipiam, ut reliquiarum ſit potius aliquid, quàm te hinc patiar non ſatiatum diſcedere.

SEVER. BOETIVS.

OMNE *elementum principium eſt eius rei, cuius elementum eſſe perpenditur. Nam eius quod ex elementis fit, ipſa elementa neceſſe eſt loco eſſe principij. Ergo quoniam loci ſuperius deſignati, argumentorum quaſi quædam principia ſunt. ipſi enim ſunt qui continent argumenta. omne autem quod continet, eius quod continetur, principium eſt: Idcirco ait Cicero ueluti quædam elementa argumentorum uideri locos hos, quos ſuperius poſuit. cautiſſimeq; adiecit, quaſi quædam elementa. Non enim integre elementa: ſcilicet quaſi in ſimilitudine elementorum ſunt hi loci, qui in argumentis efficiendis ſumuntur. Idcirco quoniam argumentorum quædam uidentur eſſe principia. alioquin elementum omne, minima pars eſt eius cuius elementum eſt. & id quod ex elementis efficitur, parteis inuicem coniungit, ut literæ orationem. at uerò locus, non pars argumenti, ſed totum eſt. eſt enim ſignificatio quædam, & demonſtratio ad reperiendum argumentum data: ut ſi locum reſpexeris, noueris ubi conditur, unde duci debeat argumentum. Sed reliqua ad Trebatium expeditiſſime dicta ſunt: blanditur'que ei etiam breuia poſſe ſufficere acuminis prærogatiua, præſertim cum ſit iuris occupatione diſtrictus, & tempus legendi plura non habeat. Sed quoniam, ut inquit, auidiſſimum ſtudij ad has doctrinarum epulas recepit, non uult deguſtatum, ſed ſatiatum relinquatur. ut ne deſit aliquid, ſed de pleno etiam relinquat, facta'que eſt à conuiuando translatio iucundiſſima.*

Declaratis omnibus igitur locis, eorum'que exemplis diligenter expoſitis, pauca quædam de locorum ui atque ordine diſputabo: quibus pleniſſima diſputatione expeditis, ad ea quæ reſtant explananda tranſgrediar. ſed id tertio iam uolumine faciendum eſt: quoniam ſecundus liber habet proprium modum.

ANITII MANLII SEVERINI BOETII IN TOpica M. T. C. commentariorum Liber III.

ANTEQVAM latiorem M. T. diuiſionem de numeratis ſuperius locis aggrediar, pauca, ut ſum pollicitus, de ui atque ordine locorum mihi uidentur eſſe tractanda: ut eorum natura diligentius cognita, facilior ſe argumentorum copia ſubminiſtret. Primùm igitur, quoniam loci omnes diuiſi ſunt in eos qui in ipſo hærent de quo quæritur, & in eos qui extrinſecus aſſumerentur: uidendum eſt quinam ſunt hi loci, qui in ipſo hærēt de quo quæritur, uel qui ab ipſis rebus differunt in quibus hærere dicuntur. Atq; illud quidem planiſſimè expeditum eſt, ipſos dici terminos illos, qui in quæſtione uerſantur. horum eſſe alterū prædicatum, alterum uerò ſubiectum, ſuperior expeditio patefecit. Ab eo igitur termino de quo agitur, quid differt locus à toto? quandoquidem idem eſt ipſum eſſe quod totum. neq; enim eſt aliud eſſe quemlibet terminū in quæſtione propoſitum, quàm totum eſſe terminum eundem qui in quæſtione eſt conſtitutus. de partibus quoque idem dicemus. nam ſi omnes partes efficiunt id, cuius partes ſunt, terminumq́; in quæſtione propoſitum ſuæ partes efficiunt: non eſt dubium quin partes quoq; omnes cōuenientes id eſſe quod ipſum eſt, in quæſtione propoſitum rectiſſime intelligantur. Notatio uerò, eodē modo illud ipſum eſt quod in quæſtione proponitur. rem enim unamquanq; omne uocabulum deſignat ac denotat. Fit igitur ut totum partes, ac nota idem quod eſt ipſum de quo quæritur, eſſe uideantur. In tanta igitur ſimilitudine rerum danda eſt differentia. neq; enim, ut dictum eſt, ſi locus hæret in eo ipſo de quo quæritur, atque ab ipſo de quo quæritur capi non poteſt, argumentum fieri poteſt, ut locus idem eſſe poſſit quod ipſum eſt. Sed hæc differentia eſt: ipſum eſt, quod confuſe ac ſingulariter intelligitur. ut homo, in eo ineſt totum ſuum, quod eſt definitio. Ipſius igitur totum, ab eo quod ipſum eſt, intelligentia ſeparatur, quòd illud quidem ſingulariter intelligitur, hoc uerò ſub generis ac differentiarum enumeratione monſtratur. Diuidit enim definitio atq; diſpartit, totumq́; patefecit, quod in re ipſa ſingulariter intelligebatur. de partibus quoq; eadem ratio eſt. Si enim ad membrorum multitudinem, uel ſpecierum omnium enumerationem, ſingularem termini referas intellectum: ſtatim ipſius ac partiū differentias comprehendas. Nota etiam, ab eo cuius nota eſt, facile diſtat. quia illud uox & ſignificatio eſt: illud res ſignificationi ſuppoſita. eorum uerò quæ affecta ſunt, non ſunt dubiæ differentiæ ab his, quorum affecta eſſe monſtrantur. Quis enim idem dicat eſſe coniugatum,

iugatum,

iugatum, quod eſt id cui coniugatum eſt? Quis idem eſſe iuſte, quod iuſtitia? Quis enim genus idem quod forma? quis contraria? quis ſimilia? quandoquidem neq; contrarium, ſibi ipſi contrarium eſſe poteſt: nec ſimile, ſibi ipſi ſimile: nec genus, ſibimetipſi genus: & de cæteris eadem ratio eſt. Nunc illud dicẽdum eſt, propter quod iſta præmiſimus. quandocunq; enim ab illis tribus locis qui primi propoſiti ſunt, argumenta ſumuntur, id eſt à toto, à partibus, à nota: fit ut ipſe quidem terminus ad cuius fidem quæritur argumentum, intra quamlibet earum rerum contineatur, quæ cum ad argumentum ductæ fuerint, loci eſſe monſtrantur. uelut cum ſit argumentum à toto: ipſe quidem terminus cui fides affertur, intra totum comprehenditur: totum uerò ipſum quod eſt, definitio, res eſt. ſi quidem orationem, rem uocari placet. At ſi ex ea ſumitur argumentum, ſit locus. Iam ipſum quidem de quo agitur, intra totum clauditur: à quo toto cum ſit argumentum, ſit ipſum totum locus: quod totum, quoniam claudit terminum qui in quæſtione uerſatur, eidem termino uidetur inhærere. quo fit, ut locus quoque qui à toto eſt, eidem inhæreat termino, de quo in quæſtione dubitatur. Partium quoque enumeratio eundem terminum claudit, quem partium collectione coniungit. Ipſa'que partium enumeratio res quædam eſt, ſi oratio rebus annumeranda eſt. Sed ſi ab ea ducitur argumentum: ſit locus. Sed quoniam partium multitudo in eodem termino eſt, quem conuentus partium iungit: neceſſe eſt eum quoque locum qui eſt à coniunctione partium, ipſi illi termino de quo dicitur, inhærere. Nota etiam rem deſignat, & ſignatione aliquo modo comprehendit. à qua ſi ducitur argumentum, fit locus. & quoniam nomen omne ei uidetur adeſſe, cuius intelligentiam ſignat: locus quoque qui eſt à notatione, in ipſo hæret de quo uerſatur intentio. At in affectis quæ in tredecim partes diuiſa ſunt, non idem eſt. Nam quoniam reſpicientia, quodammodo terminum ſunt, & quaſi extrinſecus conſtituta: non uidentur eodem modo coniuncta eſſe cum termino, quo coniuncti ſunt hi loci, qui à toto, à partium enumeratione, à nota eſſe prædicti ſunt: ſed tamen id quod affectum eſt, ad aliquid dicitur. Id uerò aliquid, iunctum eſt illi ſemper quod ad eius ducitur relationem: ac ſine eo eſſe nunquam poteſt: quare cum ipſo naſcitur: & quodammodo altero dicto intelligitur alterum. Nam ſi id de quo quæritur, eiusq; affecta perpendas: ea'que perhibentur affecta, extra id de quo ambigitur, poſita eſſe conſideres: nihil enim eorum quæ ſunt ad aliquid, ex ſeipſo eſſe poteſt, ſed eſt ſemper ex altero. ut enim in prædicamentis oſtenditur, omnia quæ ad aliquid dicuntur, oppoſita ſunt. non tamen ita diſiuncta ſunt, ut omnino ſint diſtributa. ſed quoniam relatiua prædicatione iunguntur, neceſſe eſt aliquo modo in ipſo ſint, ad quod uidentur affecta. Omne quippe affectum, ex eo ad quod affectum eſt, ſuſcipit formam, & ſine eo eſſe non poteſt: & dicto

altero, alterius ſe ſtatim ſubijcit intellectus. ut cum dixero dimidium, duplum intelligitur: & cum patrem nominauero, filius ad intelligentiam uenit. & omnia quæcunque ad aliquid ſunt: ex ſeſe pendent, nec à ſeinuicem deſeruntur. Igitur omne affectum, & ad ipſum reſpicit ad quod refertur, & in ipſo eſt. ad ipſum quidem reſpicit, quoniam ad affectum ſuum, uelut ad aliquid, relatiue, more prædicationis refertur. In ipſo uerò eſt, quòd ea eſt affectorum natura ut alterum exiſtat ab altero, ſe'que ipſa poßideant. quandoquidem & id quod affectum uocatur, eius eſt termini ad quem conſideratur affectum: & terminus in quæſtione propoſitus affecto ſuo intelligitur eſſe connexus. Quæ cum ita ſint: cum argumentum ſumitur à coniugatis: quoniam id quod coniugatum eſt, affectum eſt ad id quod ei ex altera parte eſt coniugatum: id quidem de quo quæritur, in altrinſecus poſito coniugato hæret. Is uerò locus unde argumentum trahitur, ab altero ducitur coniugato. ueluti ſi compaſcuus ager eſt: ius eſt compaſcere. Igitur compaſcere atque compaſcuum, coniugata ſunt. ſed quærebatur an ius eſſet compaſcere. Tractum uerò eſt argumentum à compaſcuo. Itaq; terminus quidem de quo fuit quæſtio, in altero coniugato poſitus deprehenditur, id eſt in compaſcendo. locus uerò unde argumentum tractum eſt, in altero eſt, id eſt in compaſcuo. Item quoties à genere ducitur argumentum, id de quo quæritur in forma, hærere neceſſe eſt. ut cum oſtenditur legata eſſe numerata pecunia: quoniam fuerit argentum omne legatum. Quæritur enim de numerata pecunia: quæ eſt ſpecies argenti. & argumentum tractum eſt ab argento id eſt à genere. Itaque ipſum de quo quærebatur, in forma fuit, id eſt in ſpecie. Argumentum uerò tractum eſt ab affecto, id eſt à genere. Quòd ſi à forma generis argumentum fiat: conuerſo modo eſt. id quidem quod quæritur, in genere eſſe monſtratur: ipſum uerò unde ſumptum eſt argumentum, in forma eſſe perpenditur. Nam cum quæratur an legatum ſit uxori argentum: oſtenditur non eſſe legatum: quia non fuerit uxori tantum legatum, ſed matrifamiliâs uxori. Vxor uerò, genus eſt: matrifamiliâs, ſpecies uxoris. Quæritur igitur de uxore, id eſt de genere. Argumentum factum eſt à matrefamiliâs, id eſt à forma. Quoties uerò à ſimilitudine trahitur argumentum: quoniam id quod ſimile eſt, non ſibi, ſed alteri eſſe ſimile perpenditur: res quidem de quo quæritur, in uno eorum quæ ſunt ſimilia, poſita eſt: at uerò locus, in altero. uelut cum quæritur an hæres reſtituere uitium ruinam'ue cogatur ædium in uſumfructum relictarum. In hoc igitur quæſtio eſt: locus uerò in ſimilitudine: quia non oportet hæredem ædes reſtituere: ſicut nec mancipium ſi is aliqua ratione depereat. Cum igitur ſimilis ſit ædium uſusfructus atque mancipij: quod quæritur, in ædium uſufructu poſitum eſt. Locus uerò, in uſufructu mancipij. In differentia quoque idem eſt. eorum nanque quæ differunt, in altero poſi-

tum eſt

tum eſt id quod quæritur: in altero uerò illud à quo id quod eſt ambiguum, comprobatur. ut cum quæritur, an id quoq; argentum quod in nominibus debeatur, legatum ſit. Hic igitur illud eſt quod dubitatur: In eo uerò quod ab hoc differt, locus à quo oſtenditur minime legatum eſſe argentum quod in nominibus debeatur: quia multum differt in arca'ne ſit poſitum, an in nominibus ſcriptum. A' contrario quoque idem eſt, ut in eo quod quæritur, an uſusfructus penus legatus ſit. In uſufructu igitur quæſtio eſt. ſed probatur minime eſſe legatus. quia non poteſt eſſe uſus earum rerum, quæ utendo pereunt, ſed potius abuſus. in abuſu igitur locus eſt: ſcilicet in altero contrariorum cum fuerit in uſu quæſtio. Ab adiunctis etiam locus eodem modo ab eo quod quæritur, ſegregatus eſt: ut in uno adiuncto ſit quæſtio, in altero uerò ſit locus. Nam cum quæratur an ſecundum mulieris tabulas nunquam capite diminutæ poſſeßio detur: in hoc quæſtio eſt: at in huius adiuncto, locus. oſtenditur enim minime dari debere poſſeßionem, quia ſit proximum ut ſecundum puerorum atque ſeruorum tabulas bonorum poſſeßio concedatur. Ab antecedentibus uerò ita eſt locus: ut quæſtio ſit in conſequentibus. Nam quod quæritur an aliquid dotis nomine pro liberis manere oporteat: ſumitur argumentum nullo modo manere oportere ex antecedentibus, quòd uiri culpa factum eſt diuortium. locus itaq;, in antecedenti: quæſtio uerò, in conſequenti. Conſecutum eſt, uiri culpa factum diuortium, nihil apud patrem pro liberis permanere, cum uiri culpa præceſſerit. A' conſequentibus uerò ſi ſit argumentum; res quæ dubia eſt, in antecedentibus eſſe deprehēditur: uelut cum quæritur an diuortio facto cum eo cum quo connubium non erat, dotis nomine aliquid pro liberis manere oporteat. Fit argumentum ſic, Si quid ex dote pro liberis manere oporteret, quia patrem liberi ſequerentur: cum eo nupta eſſet mulier, quicum connubij ius eſſet. hic antecedens eſt, Si quid ex dote pro liberis manere oporteret: & in eo quæſtio, an aliquid manere oporteat. conſequens, cum eo mulier nupta quicum connubij ius eſſet. à quo ſumitur argumentum, id eſt à conſequenti. Nam cum manifeſtum ſit non cum eo eſſe nuptam cum quo connubij ius erat: oſtenditur quòd minime patrem liberi ſequantur. atq; idcirco nihil pro liberis manere oportere. Hic igitur res quidem quæ dubitatur, in antecedenti eſt, in eo ſcilicet, an ex dote pro liberis manere aliquid oporteat. argumentum uerò in eo loco, qui eſt in conſequentibus, id eſt in muliere quæ nupta eſt cū eo cum quo nulla erant iura connubij. A' repugnantibus etiam quoties argumenta ſumuntur, res quidem dubia in altero repugnanti, in aduerſo uerò locus eſt argumenti: ut cum quæritur An poßit inuita mulier reddere legatum quod rectè teſtamento ſemel accepit. Locus à repugnanti: minime poſſe inuitam reddere quod recte acceperit. Quæſtio igitur eſt in eo, quòd intelligitur inuitam reddere. argumentum uerò, in altero

repugnanti,id eſt in eo,quòd intelligitur recte accipere. Pugnat enim inuitum reddere,& recte accipere.ſed quæſtio in uno eorum eſt:locus in altero. Quoties uero à cauſis efficientibus ducitur argumentum,quæſtionem in effectis eſſe neceſſe eſt: ut in exemplo quo quæritur, an qui ſatis dederit damni infecti, uitium parietis præſtare cogatur. In hoc igitur,id eſt,uitio parietis,quæſtio eſt. ſed de cauſa trahitur argumentum: Dicitur enim non oportere præſtare:quoniam natura parietis cauſa fuerit uitij, non is qui de præſtando uitio ſatiſdediſſet. Effectum igitur cauſæ, uitium parietis fuit. Itaque quæſtio quidem, in effecto: locus uerò eſſe conſideratur ex cauſa. At ſi ab affectis aliquid approbetur: locus in affecto,quæſtio in cauſa eſt conſtituta:ueluti cum quæritur,An mulier quædam cuius bona uiri facta ſint, dotis nomine in uiri manum conuenerit. Quoniam ergo in manum conuentione perficitur, ut bona mulieris poſt eius mortem uir adipiſcatur : argumentum ducimus ab effectis. Efficitur enim per in manum conuentionem, ut quæcunque ſunt mulieris: uiri fiant dotis nomine. ergo cum ea quæ mulieris fuère, uir nomine dotis adipiſcitur : mulierem in manum uiri neceſſe eſt conuenire. Quæſtio ita de muliere eſt,An in manum conuenerit. argumentum uerò, ab affectu cauſæ, id eſt in manum conuentionis. hoc uerò eſt, quòd ea quæ fuère mulieris, uir nomine dotis acquirit. quo fit,ut quod quæritur,in cauſa:locus uerò, ſit in effectis. A' comparatione uerò maiorum ſi fuerit argumentum : quæſtio erit in minoribus. ut ſi quæratur An in urbe aqua debeat arceri.defendatur'que minime debere: neque enim fines reguntur. ita in aqua arcenda,quod minus eſt,quæſtio eſt: locus uerò, in finibus regendis, quod maius eſt. Contrarie uerò, ſi à minore argumentum ducatur: erit id quod dubitatur,in re maiore, ut ſi dubitetur, An fines in ciuitate regantur. Reſpondeamus minime: quoniam ne aqua quidem arcetur. Ita id quod dubitatur, in re maiore conſiſtit:illud uerò unde argumentum ſumitur, in minore. Et in comparatione parium ſimilis ratio eſt : in uno enim eorum quæ ſunt paria,quæſtio conſiſtit:in altero locus intelligitur argumenti.ueluti cum quæritur An ædium uſus biennio capiatur:id approbamus,quoniam fundorũ quoque. Cum igitur paria ſint fundus atque ædes:quæſtio quidem de ædibus eſt,argumentum uero ducitur à fundo. Ac de ui quidem locorum,quo'que à ſe modo quæſtiones & loci argumentorum ſeparentur,hæc dicta ſint. Nunc eorum ordinem breuiſſime commemorabo. Ex hoc itaque oritur omne iudicium. Qui locus prior,qui ſit poſterior,exiſtimandũ, ſi eos terminos cõſideremus,qui propoſita quæſtione uerſantur. Quæcunque enim his terminis propinquiora ſunt, hæc rectiſſime priora numerantur. Poſteriora uerò quantum a propoſitis longiſſime quoq; receſſerint.id autem tali ratione clareſcet. Primum nanque,locorum eſt diuiſa pluralitas in eos qui in ipſo ſunt de quo agitur, & in eos qui

aſſumun

aſſumūtur extrinſecus:in quo præpoſitos eſſe intelligimus eos locos qui in ipſo ſunt,his locis qui trahuntur extrinſecus. Hic uerò locus qui in ipſo eſt, in primas quatuor diſtribuitur partes: quarū prima eſt definitio. qui locus à toto eſt nuncupatus.idcirco autem primus à toto ponitur : quoniam nihil eſt alicui tam proximum,quàm propria definitio.Conſequitur enumeratio partiū:quia poſt definitionem proximum locum partes tenere debent , quæ totum id cuius partes dicuntur eſſe,coniungunt.His apponitur nota:quæ quaſi cōuerſo modo definitio eſt. Nam ſicut definitio explicat quod implicite nota deſignat : ita nota inuoluit & confuſe indicat,quod patefacit atque expedit definitio. Nota uerò tertia ideo eſt:quia definitio ſubſtantiam tenet:partitio ea denumerat,quæ totum compoſitum iungunt:nota uerò nihil efficit,ſed tantum deſignat.Poſt hæc quæ in ipſis terminis principaliter hærent , illa quæ ſunt affecta numerantur: quæ iam non ipſis inſunt terminis,ſed eoſdem uelut exterius poſita conſequuntur:atq; idcirco ſolum in ipſis eſſe dicuntur, quoniam ſine his eſſe non poſſunt quorum prima ſunt coniugata. Nihil enim inter affecta ſic proximum eſt, quàm quod & re & nomine participat : niſi quòd parua nominis inflexione ſeiungitur.Nam id quod iuſtum eſt,& iuſtitia participat , & inflexo iuſtitiæ nomine nuncupatur.& in cæteris quidem coniugatis idem eſt.Poſt hæc enumeratum eſt genus. Genus uerò quod cuiuslibet uniuerſaliter ſubſtantiam monſtrat,& quod multorum ſpecie diuerſorum,ſubſtantialis eſt ſimilitudo. quod à propopoſitis terminis longius quàm coniugata, ſeiungitur. quia tametſi ſubſtantiam monſtrat:tamen ne inflexo quidem uocabulo cum termini nomine copulatur,ſed longè lateq; diuerſo.Huic adiuncta eſt ſpecies:quam formam Tullius appellauit,quia nihil eſt tam proximum generi, quàm ſpecies. Species uerò eſt ſubſtantialis indiuiduorum ſimilitudo, & quod ſub genere ponitur. Poſt hanc,ſimilitudo eſt conſtituta. etenim poſt illud idem quod in ſubſtantijs intelligitur,illud idem recte ponitur quod in qualitate eſſe perpenditur. Paulatim uerò res incipit à ſimilitudine recedere:nec ſtatim à contrario locum ducit , ſed prius ad differentiam locum ſtatuit.Nam remota ſimilitudine nihil aliud occurrit prius,niſi differentia.poſt hanc,à contrario ducit, id eſt à maxima differentia.rurſus ad amica ſibi affecta conuertitur. ſed non eo modo amica , quo ſunt ſimilia : adiuncta enim proponit,quæ non ſunt integræ ſimilitudinis, ſed inter ſe iudicij & ueluti cuiuſdam rerum ſibi cohærentium propinquitatis. Poſt adiuncta uerò,antecedentia Tullius poſuit. Poſt id enim quod aliquo modo iunctum eſt,aliquid neceſſe eſt aut antecedens, aut conſequens intelligatur. Prius itaq; antecedens:pòſt conſequens collocatum eſt. Poſt hæc repugnantia dixit: ut quodammodo duplex ordo contrarietatum ac ſimilitudinum naſceretur. Prius enim poſuit à ſimili,à differentia,à contrario.atq; hic uniuerſus ordo,eſt ſimilium

ſimilium & contrariorum. Rurſus ab adiunctis, ab antecedentibus & conſequentibus, à repugnantibus. Hic rurſus ſecundus ordo ſimilium & contrariorum eſſe deprehenditur. ſed primus ualde euidentior, quàm ſecundus: plus eſt enim ſimile eſſe, quàm adiunctum: plus eſt differre, quàm antecedere, uel conſequi: plus eſſe contrarium, quàm repugnans. Et in ſuo quoque plenam retinet formam: uelut quia ſimilitudo propinquitatem quandam tenere debet, propinquius eſt id quod eſt ſimile ei cui ſimile eſſe conſideratur, quàm id quod adiunctum eſt ei cui naturali uicinitate coniungitur. Rurſus quoniam differentia diſsimilitudinis autor eſt: diſsimilius eſt id, quod ab alio differt, quàm id quod conſequitur, uel antecedit. Rurſus quoniam contrarium longiſsime ab eo cui contrarium eſt, oportet abſcedere: longius abſcedit contrarium quàm repugnans. Poſt hæc quid aliud reſtare poterat, quàm effectorum cauſas quærere? aut poſt effectorum cauſas quid aliud quàm ipſarum cauſarum perquirere effectus? Præterea à comparatione loci, poſtremum ordinem tenent: quia ſiue ſimilitudinem ſiue diſsimilitudinem in ſola obtinent quantitate. Et de locorum ordine ſatis dictum. Illud præterea conſiderandum puto, Num hi quoque argumentorum loci qui in ipſo hærent de quo quæritur, inter affecta iure numerentur. quandoquidem quæ affecta ſunt, idcirco eſſe dicuntur affecta, quia ſunt ad aliquid, & propoſiti criminis relatione nectuntur. Nam & definitio, alicuius eſt definitio: & totum, partium totum eſt: & nota, ſignificati nota eſt. Sed inſpicienda natura eſt ſingulorum: & uidendum num ſimiliter hæc ad aliquid referautur ut cætera. Nam definitio rem quam definit, quodammodo explicat atque confirmat. Item partes, rem cuius partes ſunt, propria coniunctione perficiunt. Nota uerò, eius intellectum communiter tenet. & cum hæc cætera quæ uocantur affecta, non faciant, iure hæc non inter affecta ponuntur: Sed in eo ipſo quòd ueluti efficiunt atque conformant, ineſſe dicuntur. Sed quoniam de ui atque ordine locorum ſufficienter dictum eſt: nunc ad ſequentia tranſeamus. Præter omnia enim quæ ſuperius dicta ſunt, illud animaduertendum maxime eſt, quia non ſiquid in argumentis fuerit ſumptum, illud eorum argumentorum locus dicendus eſt: niſi non ſolum inſit argumentis, uerum ab eo argumenta naſcantur. id quod dico, planiore liquebit exemplo. Si quod enim fuerit argumentum in quo ſumatur genus uel ſpecies: non ſtatim illud argumentum ex genere uel ſpecie tractum eſſe dicitur: niſi ei argumento uires generis uel ſpeciei qualitas ſubminiſtrat. Age enim, ſit quæſtio, An idem ſit animal eſſe quod uiuere. quia ne inanimato quidem idem eſt eſſe, quod mori: plurima quippe ſunt inanimata, neque moriuntur. Nam quæ nunquam uixère, ne mori quidem poſſe manifeſtum eſt. Hoc igitur inanimatum genus eſt lapidum ac fuſilium metallorum. & ſumptum eſt in argumento, ſed non ex genere factum

eſt argu-

eſt argumentum,licet in eodem genus uideatur incluſum, ſed potius à contrario. Nanque contrarium eſt uitæ quidem mors:animal autem inanimatum. ſed mori non ſequitur inanimatum.igitur ne animali quidem uiuere. Non ergo ex genere locus iſte dicendus eſt,ſed potius ex contrario:quamuis genus huiuſmodi contineat argumentum:tunc enim locus eſſet à genere,ſi ab animalis uel à uiuendi genere argumenti ratio traheretur. uelut ſi ita fieret argumentum, Animali eſſe,ſubſtantia eſt. ipſum uerò uiuere,ſubſtantia non eſt, ſed in ſubſtantia uenit. Non eſt igitur idem uiuere quod animali eſſe. À ſubſtantia igitur tractum eſt argumentum,à genere uidelicet animalis. Hoc igitur argumentum,& genus continet, & ex genere ductum eſt. in priore uerò, etſi genus continet, à contrario tamen ductum eſſe perpenditur. Illud enim ſemper ſpeculandum eſt, non quid in argumento ſit,ſed ex quo ducitur argumentum.& in cæteris quidem eadem ratio tenenda eſt.neque eſt enim in ſingulis immorandum. Si quos enim diligentia decurſæ ſuperius expoſitionis exercuit, facile in reliquis colligunt,quod uno declaratur exemplo.

CICERO.

Quando ergo unuſquiſque eorum locorum quos expoſui, ſua quædam membra habet, ea quàm ſubtiliſſime perſequamur,& primum de ipſa definitione dicatur.Definitio eſt oratio,quæ id quod definitur explicat quid ſit.

SEVER. BOETIVS.

PROPOSITIS *breuiter argumentorum locis, eoſdem ſubtilius atque enodatiùs ſtatuit per ſuas partes & conuenientia membra partiri: Ita enim locorum omnium diligentius natura conſiderabitur, ſi non confuſe ſolùm,uerum etiam diſtributim, & in ſuarum partium proprietate noſcantur. Dat uerò hic multam inueniendorũ copiam argumentorum. ut enim de definitione dicamus, Si cunctas aliquis definitionum partes agnouerit: ex omnibus ſibi poterit argumenta conquirere,eritq; in inueniendis copioſior argumentis eo, qui quot ſint definitionis ſpecies ignorat.Ex tot enim definitionum partibus argumẽta producet,quantas quis definitionum partes eſſe cognouerit.Is uerò habebit plurimam talium locorum facultatem,quem definitionum diuerſitas non latebit. Ob hoc igitur M.Tullius quos confuſe atq; indigeſte poſuit locos, nunc eoſdem diligentiore ratione partitur. Ac primùm illud preſsiore conſideratione tractandum eſt,quòd,ut dictum eſt,etiam loci ipſi res quædam ſunt:ſed eſſe intelliguntur loci,cum ab his trahitur argumentum. Ergo nunc Cicero non principaliter locos,ſed res ipſas diuidit:quæ ad argumentũ ductæ,ſpeciẽ ſumunt locorũ.Definitio nanq;,& pars,& nota,res quædam ſunt.ſed cum ab his argumẽtum du-*

citur: loci fiunt. Cum igitur M. Tullius res ipſas ita ut ſunt, naturaliter partia-tur: ſimul cum rebus diuidit locos. Si enim res una eſt à qua duci poterit argu-mentum: tum unus eſt etiam locus. at ſi illa diuiditur: quot partes eius rei fue-rint, tot erunt etiam loci generis eiuſdem de quo argumenta naſcuntur. Quæ cum ita ſint, cum'que primus omnium locus à toto ſit, id eſt à definitione: prius quid ſit definitio declarat: ut patefacta rei natura, ſpecies eius uel membra con-uenienti ordine partiatur: Definitio, inquit, eſt oratio, quæ id quod definitur explicat quid ſit. ſicut definitio eſt hominis, animal rationale, mortale. Dictum uerò cautißime eſt, explicat. Nam quod nomen confuſe denuntiat: id definitio per quædam ſubſtantialia membra diffundit. Quod enim confuſe nomine homi-nis declaratur: id aperit atq; explicat definitio, dicens, hominem eſſe animal ra-tionale & mortale. Nam niſi ita dixiſſet, potuerat eſſe communis definitio ge-neri, uelut hoc modo, Definitio eſt, quæ deſignat quid eſt id quod definit. Sed genus quoque deſignat quid eſt id de quo prædicatur: ſed non explicat. Sola enim definitio explicat quid ſit quæ oratione perficitur. Genus uerò, & cætera quæ ſingulis plerunq; nominibus proferuntur, minime. Explicat autem definitio id quod definitur: non quoquo modo, id eſt, non in eo quod quale, uel quantum eſt, non in quolibet aliorum prædicamentorum: ſed quid ſit: id eſt, eius quod de-finit, ſubſtantiam monſtrat. Ea uerò definitio, ſubſtantiam digerit, quæ ex gene re differentijsq; conſiſtit: hæc nanque uniuſcuiuslibet ſubſtantiam ſignant: ſicut in his dictum eſt, ubi de genere, ac ſpecie, differentia, proprio, accidenti'que di-ctum eſt. Ergo omnis definitio explicat quid ſit id quod definitur. Ariſtoteles uerò eodem penè modo definitionem determinat, dicens, Definitio, eſt oratio quid eſt, eſſe ſignificans. Hanc M. Tullius partitur hoc modo,

CICERO.

Definitionum autem duo ſunt genera. Primum, unum ea-rum rerum quæ ſunt, alterum earum quæ intelliguntur. Eſſe ea dico, quæ cerni tangi'ue poſſunt, ut fundum, ædes, parie-tem, ſtillicidium, mancipium, pecudem, ſupellectilem, penus, & cætera. quo ex genere quædam interdum nobis definien-da ſunt. Non eſſe rurſus ea dico, quæ tangi demonſtrari'ue non poſſunt: cerni tamen animo, atque intelligi poſſunt. ut ſi uſucapionem, ſi tutelam, ſi gentem, ſi agnationem definias, quarum rerum nullum ſubeſt quaſi corpus, eſt tamen quæ-dam conformatio inſignita, & impreſſa intelligentia, quam notionem uoco. ea ſæpe in argumentando definitione expli-canda eſt.

OMNEM *definitionem manifeſtum eſt ad aliquid dici: alicuius eſt enim ſemper definitio. Quæ uerò ad aliquid dicuntur, quandam proprietatem ex his ſumant neceſſe eſt, ad quæ referuntur. Quo fit ut ex his quas determinat definitio, in ipſas definitiones quædam proprietas transferatur. ſed quia quod ad aliquid refertur, id non poteſt idem eſſe ei ad quod dicitur: propriam quoque ipſum quod refertur ad aliud formam neceſſe eſt poßidere.* Eo'que fit, ut in definitionibus, & ſua cuique inſit forma: & ea quam ab his accipiunt, quæ definiunt, conſideretur. Quod M. Tullius uidens, primùm diuidit definitiones ſecundum ea quæ definiuntur. quarum genera duo eſſe proponit: unum earum rerum quæ ſunt: alterum earum quæ intelliguntur. Has igitur definitionum differentias ex his uidetur ſumpſiſſe, quæ in definitione monſtrantur. Omnia enim quæ definiuntur, aut corporalia ſunt, aut incorporalia. Res enim omnes in hoc primitus diuiduntur. Ea uerò quæ corporalia ſunt, eſſe dicit: quæ incorporalia, non eſſe: Non quòd omnino ea quæ incorporalia ſunt, non ſint: alioquin nec definitionem ſuſciperent. Nam ſi definitio eſt qua explicatur id quod definitur quid ſit: eius rei, quæ omnino non eſt, nec quid ſit: eius explicatio ulla eſſe poteſt. Sed quia humanum genus ſenſibus degit: id maxime eſſe arbitratur, quod ſenſuum comprehenſioni ſubijcitur. Quis enim ſibi non magis lapidem ſcire uideatur, aut hominem, quàm iuſtitiam uel hæreditatem, uel quicquid aliud non ſenſibus, ſed intelligentia comprehendit? Vnde fit, ut propter euidentiam cognitionis ea magis eſſe uideantur quæ ſubiecta ſunt ſenſibus: ea minime, quæ intelligentiæ ratione capiuntur. Sed id ſciendum eſt, M. Tullium ad hominum protuliſſe opinionem, non ad ueritatem. Nam ut inter optime philoſophantes conſtitit, illa maxime ſunt, quæ longe à ſenſibus ſegregata ſunt: illa minus, quæ opiniones ſenſibus ſubminiſtrant. Vnde etiam idem Cicero in Timæo ait, Quid eſt, quod ſemper ſit, nec ullum habeat ortum: & quod gignatur, nec unquam ſit? Quorum alterum, intelligentiæ ratione comprehenditur: alterum affert opinioni ſenſus rationis expers. Hic igitur id quod ſemper ſit, rationi adiecit. id uerò quod nunquam ſit, ſenſibus iunxit. Sed ut dictum eſt, corporea eſſe, & incorporea non eſſe: non ad ueritatem, ſed ad communem quorumlibet hominum opinionem locutus eſt. Ponit igitur exempla earum quidem rerum quæ ſunt, formas quaſdam corporalium rerum: ut fundum, ædes, parietes, ſtillicidium, atque id genus: quæ corporalia eſſe hac ratione oſtendit, quoniam cerni tangiq́; poßunt. Earum uerò rerum quæ non ſunt: exempla poſuit, uſuſcapionem, tutelam, gentem, cæteraq́; quæ ſunt incorporea: quæ ex hoc incorporea eſſe monſtrauit, quòd ait ea tangi demonſtrari'ue non poſſe, ſed intelligentia atque animo cõprehendi. Cur uerò ea non eſſe dixerit, ſuppoſuit rationem,

dicens, Nullum quaſi corpus earum rerum eſſe, nec molem aliquam quæ feriat ſenſum: Quod enim corpus, eſſe poteſt uſuſcapionis? Nam ipſa quæ uſucapiuntur, corporea ſunt: ipſa uerò uſuſcapio corporea non eſt. Ipſa enim per utendi conſuetudinem poßidēdi firmitudo, quodnam corpus habere poteſt? Item, quod quis tutela regit, corporale eſt: homo nanque eſt. Ipſa uerò cura tutelæ, atque ipſum ius alium tuendi, nihil omnino corporis habere poteſt. Homines quoque qui in eadem gentilitate ſunt, corporei ſunt. Ipſa uerò gentilitas, id eſt communis nominis liberorum ſocietas, ut Scipionum, Valeriorum, & Brutorum, certe incorporea eſt: ſed quædam earum rerum incorporalis animi conceptio eſt, atq; intelligentia, quam notionem uocauit. Ipſa enim imaginatio uſuſcapionis uel tutelæ atque intellectus incorporalis rei notio dicitur: quam Græci ἔννοιαν uocant. Diuiſit igitur definitionem in has duas partes, ſcilicet ſecundum ſubiecti differentias, ut alias quidem eſſe diceret definitiones earum rerum quæ ſunt, id eſt corporalium: alias uerò, rerum quæ non ſunt, id eſt incorporalium. Hinc quæri poteſt, quod etiam ſuperius breuiter commemoraui, Quonam modo definitio non inter affecta numeretur, cum omnis definitio ad aliquid eſſe uideatur? Idcirco enim affecta eſſe dicta ſunt, ſimilitudo, contrarium, & cætera: quoniam ſemper ad aliquid referuntur. Quòd ſi etiam definitio refertur ad aliquid, nec eſt abſolutæ ac propriæ conſiderationis: ea quoq; inter affecta ponenda eſt. Sed occurritur, quoniam ea quæ affecta ſunt, tanquam umbræ quædam corpus, ita extrà poſita non poßunt id relinquere ad quod probantur affecta. & aut omnino ſubſtantiam eorum ad quæ affecta ſunt, non ſignificant ut contrarium, ſimile, & cætera: aut ſi quādo deſignant, una quædam pars intelligitur eſſe ſubſtantiæ, uelut, genus, ſpecies, differentia. Non enim genus tota ſubſtantia eſt ſpeciei: quandoquidem non ſolum genus ſpeciem format, ſed differentiæ quoq;. nec differentiæ totam ſubſtantiæ continent formam: quandoquidem non ſola differentia ſpeciem perficit, ſed etiam genus. Ipſa uerò ſpecies, quædam generis pars eſt. at uerò definitio, etſi ad aliquid eſt, tamen totam ſubſtantiam monſtrat, atq; exæquatur ei rei quam definit: & ſubſtantiam perficit, ut neq; extrapoſita ſit, ſicut ſimilitudo, & cōtraria: neq; pars eius ſubſtantiæ ſit, quam definitione determinat, ſed potius ipſa ſubſtantia ſit. At de hac quidē re ſatis dictum eſt. Idem uerò de partibus dici poteſt. Nam coniunctæ partes, totum id efficiunt cuius partes ſunt. Nota quoque totum ſignat id quod deſignat: atque omnia coæquantur, & definitio definito, & partes toti, & nota rei quam ſignificatione declarat, ſi non ſit uniuoca, uel æquiuoca, uel ſi res quæ ſignant, nō ſint multiuocæ. Sanè illud dubitari rectè poteſt, cur cum dixiſſet duo genera eſſe definitionum, non ipſas definitiones partitus eſt: ſed quæ deſignantur, id eſt corporale atque incorporale. Quod idcirco dictum uidetur, quia definitio cum ſit

ad aliquid,ut dictum eſt : quandam capit ex his,quorum ſubſtantiam determinat, qualitatem.

CICERO.

Atque etiam definitiones,aliæ ſunt partitionum, aliæ diuiſionum.Partitionum,cum res ea quæ propoſita eſt, quaſi in mēbra diſcerpitur. ut ſi quis ius ciuile dicat id eſſe, quod in legibus,ſenatuſconſultis, rebus iudicatis, iuriſperitorum autoritate,edictis magiſtratuum, more, æquitate conſiſtat. Diuiſionum autem definitio formas omnes complectitur, quæ ſub eo genere ſunt quod definitur, hoc modo, Abalienatio eſt eius rei quæ mācipi eſt,aut traditio alteri nexu, aut in iure ceſſio,inter quos ea iure ciuili fieri poſſunt.

SEVER. BOETIVS.

QVONIAM *definitio ita ex ſubiecta re quam definit, proprietatem capit,ut tamen formam propriam non relinquat: idcirco poſt eas differentias definitionum,quæ ab his rebus tractæ ſunt quæ definiebantur:nunc à propria forma definitionum differentias tradit.Propria uerò forma uniuſcuiuſq; compoſiti,in ſuis partibus conſtat. Itaq; ex partibus definitionum tales differentias docet:quòd aliæ definitiones per diuiſionem, aliæ per partitionem fiunt. Definitur enim res qualibet dum aut eius ſpecies omnes enumerantur, aut partes. Partes uerò,à ſpecie quid differant,paulo poſterius dicam. Nunc exponēda arbitror Ciceronis exempla:dat enim partitionis exemplum hoc. Sit enim propoſitum definire quid ſit ius ciuile:dicemus ita,Ius ciuile eſt,quod in legibus, Senatuſconſultis,rebus iudicatis,iuriſperitorum autoritate,edictis magiſtratuum, more,æquitate conſiſtit. Lex igitur eſt, quam populus centuriatis comitijs ſciuerit.Senatuſcōſulta ſunt,quæ fuerint ſenatus autoritate decreta. Res iudicatæ ſunt,quæ inter eos qui ſuper aliqua re ambigunt, ſententia iudicum fuerint conſtitutæ:quarum exemplo cæteræ quoque iudicantur. Iuriſperitorum autoritas eſt eorum,qui ex duodecim tabulis,uel ex edictis magiſtratuum,ius ciuile interpretati ſunt,probatæ ciuium iudicijs creditæq; ſententiæ.Edicta magiſtratuum ſunt,quæ Prætores urbani uel peregrini,uel Aediles curules iura dixère. Mos, eſt quod in ciuitate ſolitū eſt fieri. Aequitas,eſt quod naturalis ratio perſuaſit. Hæc igitur omnia unam formam iuris efficiūt:tanquam partes:uelut hominem, caput,brachia,thorax,uenter,crura, atque pedes. Partitio eſt, ut ipſe ait,quæ unamquanq; rem propoſitam quaſi in membra diſcerpit. Alteram uerò partem definitionis, quæ per diuiſionem ſpecierum fit: tali monſtrat exemplo. Definit*

enim quid ſit abalienatio eius rei, quæ mancipi eſt, dicens, Abalienatio, eſt eius rei, quæ mancipi eſt, aut traditio alteri nexu, aut ceßio in iure, inter quos ea iure ciuili fieri poſſunt. Nam iure ciuili fieri aliquid non inter alios, niſi inter ciues Romanos, poteſt: quorum eſt etiam ius ciuile, quod duodecim tabulis continetur. Omnes uerò res quæ abalienari poßunt, id eſt quæ à noſtro, ad alterius tranſire dominium poßunt, mancipi dictæ ſunt. Mancipi res ueteres appellabant, quæ ita abalienabantur, ut ea ablienatio per quandam nexus fieret ſolennitatem. Nexus uerò eſt quædam iuris ſolennitas, quæ fiebat eo modo quo in inſtitutionibus Caius exponit. Eiuſdem autem Caij libro primo inſtitutionum de nexu faciendo, hæc uerba ſunt, Eſt autem mancipatio, ut & ſuprà quoque indicauimus, imaginaria quædam uenditio. quod ipſum ius proprium Rom. eſt ciuium. ea'que res ita agitur, adhibitis non minus quàm quinque teſtibus ciuibus Rom. puberibus: & præterea alio eiuſdem conditionis qui libram æneam teneat, qui appellatur libripens. is qui mancipium accipit, æs tenens ita dicit, Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum eſſe aio, iſq; mihi emptus eſt hoc ære, ænea'que libra. Deinde ære percutit libram: idq; æs dat ei à quo mancipium accipit, quaſi pretij loco. Quæcunque igitur res lege XII. TAB. aliter, niſi per hanc ſolennitatem, abalienari non poterat. ſui iuris autem cæteræ res nec mancipi uocabantur. Eædem uerò etiam in iure cedebantur. Ceßio uero tali fiebat modo ut ſecundo commentario idem Caius expoſuit, In iure autem ceßio fit hoc modo, Apud magiſtratum populi Rom. uel apud Prætorem, uel apud Præſidem prouinciæ, is cui res in iure ceditur, rem tenens ita uindicat, Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum eſſe aio. Deinde poſtquam hic uindicauerit, Prætor interrogat, qui cum cedit, an contrà uindicat. quo negante, aut tacente: tunc ei qui uindicauerit, eam rem addicit: idq; legis actio uocabatur. Res igitur quæ mancipi ſunt: aut nexu, ut dictum eſt, abalienabantur, aut in iure ceßione. Has autem ſolennitates quaſdam eſſe iuris, ex ſuperioribus Caij uerbis oſtenditur. At ſi ea res quę mancipi eſt, nulla ſolennitate interpoſita tradatur: abalienari non poterit, niſi ab eo cui traditur, uſucapiatur. Quæ cum ita ſint, rectè definita eſt ſecundum diuiſionem abalienatio rei mancipi, ſcilicet quæ aut nexus traditione, aut in iure ceßione perficitur. Nam pura traditione, abalienatio rei mancipi non explicatur. Species uerò has eſſe, non partes, hinc intelligitur: quia ſi quis nexu abalienet rem mancipi, id quod ſuum fuit, in alterius poteſtatem pleno iure tranſtulerit. Quòd ſi etiam in iure cedat: plenum abalienationis ius erit. Vbi autem plenum nomen eius, quod diuidunt, partes ſuſcipiunt: illud genus, & has ſpecies eſſe, paululum quoque dialectica cognitione imbutus intelligit. Quæ cum ita ſint, diuiſit Cicero definitionem in duas

partes

*partes: unam quæ partium enumeratione fieret, alteram quæ per partium di=
uiſionem. Vtraque uerò definitio, partes enumerat: Sed hoc intereſt, quia hæc
quidem ſpecies, illa uerò membra partitur. Hic ſuboritur quæſtio ualde diffi=
cilis. Nam ſi definitio eſt etiam partitio: mirum uideri poteſt, quemadmodum
alter ſit à definitione locus, alter a partium enumeratione: quæ res maximam
confuſionem præſtat. Nam cum ſuperius in locorum enumeratione alter à de=
finitione locus, alter ſit à partium enumeratione propoſitus: cum'que nunc
enumerationem partium, uel diuiſionem, definitionis ſpecies eſſe confirmet:
non eſt dubium, quin cum idem ſit partium enumeratio quod definitio (idem
nanque eſt ſpecies quod genus) idem locus ſit à definitione, qui eſt à partium
enumeratione. Cuius quæſtionis ualde difficilis, facilior abſolutio eſt, ſi defi=
nitionum ipſarum formas ac diſtantias colligamus. Multis nanque fieri modis
definitio poteſt. inter quos unus eſt uerus atque integer definitionis modus,
qui etiam ſubſtantialis dicitur. reliqui per abuſionem definitiones uocantur.
De quibus omnibus paulò poſterius integram faciam diuiſionem. Nunc in
commune ſic diſſeram. Nam quia omnis definitio explicat quid ſit id quod de=
finitur: Explicatio autem fit duobus modis, uno quidem cum pro re minime
cognita, planius aliquid affertur: alio uerò, cum fit quadam partium enume=
ratione. de priore quidem modo, poſterius. Nunc uerò de enumeratione par=
tium ita dicendum eſt, quòd omnis definitio quæ per partium enumerationem
fit, quaſi quædam partitio rectè intelligitur. Dictum eſt, id quod in nomine con
fuſe ſignificaretur, in definitione quæ fit enumeratione partium, aperiri, atque
explicari. Quod fieri non poteſt, niſi per quarundam partium nuncupatio=
nem: nihil enim dum explicatur oratione, totum ſimul dici poteſt. Quæ cum ita
ſint: cumq; omnis huiuſmodi definitio, quædam ſit partium diſtributio: qua=
tuor id modis fieri poteſt. Aut enim ſubſtantiales partes explicantur, aut pro=
prietatis partes dicuntur, aut quaſi totius membra enumerantur, aut tanquam
ſpecies diuiduntur. Subſtantiales partes explicantur, cum ex genere ac differen
tijs definitio conſtituitur: Genus enim quod ſingulariter prædicatur: ſpeciei to
tum eſt. Id genus ſumptum in definitione pars quædam fit. Non enim ſolum
ſpeciem complet: niſi adijciantur etiam differentiæ. in quibus eadem ratio quæ
in genere eſt. Nam cum ipſæ ſingulariter dictæ totam ſpeciem claudant: in de=
finitione ſumptæ, partes ſpeciei fiunt: quia non ſolum ſpeciem quidem eſſe
deſignant, ſed etiam genus. Huius exemplum eſt, Homo eſt animal rationale,
mortale. Cum ergo tota definitio homini coæquetur, totiusq; definitionis par=
tes ſint tum animal, tum rationale, tum mortale: ipſius hominis partes eſſe ui=
dentur ſingula quæ eiuſdem definitionis partes ſunt. Hæc igitur proprio nomi
ne, definitio nuncupatur. Item eſt illa definitio, quando in unum accidētia col=
liguntur,*

liguntur, atq; ex his unum aliquid efficitur: & eſt ueluti quædam partium enumeratio, non in ſubſtantia, ſed in quadam accidentium collectione poſita. huius exemplum eſt. Animal eſt, quod moueri propria uolũtate poßit. Animali nanq; & motus eſt accidens, & uoluntas, & poßibilitas: ſed hæc iuncta perficiunt animal, non ſubſtantialiter conſtituentia, ſed per quædam accidentia deſignantia quæ animalis quaſi quædam partes ſunt. & hæc, deſcriptio nuncupatur. At ſi non accidentia rei, ſed quaſi membra quædam dicamus, ex quibus componitur atq; coniungitur, atque inde definitionem facere tentemus: hoc modo dicimus, Domus eſt quæ fundamento, parietibus, tectoq; cõſiſtit. Hic membra quædam ſumpta ſunt ad definitionem, quibus res tota coniungitur: & hæc uocatur per enumerationem partium definitio. At ſi quis ita definiat, ut non in definitione ponat membra, ſed ſpecies: à diuiſione definitio nuncupatur. uelut ſi quis hoc modo pronuntiet, Animal eſt ſubſtantia, quæ uel ſenſu tantum, uel ſenſu & ratione nitatur. Hæc igitur quatuor à ſe differre manifeſtum eſt. In ea nanque definitione quæ per ſubſtantiales partes efficitur, ſingulæ partes maiores eſſe uidentur: & ſubſtantialiter uniuerſaliores ab ea re, quam definiunt. ut animal, maius ab homine. Mortale etiam atque rationale, ſingula hominis tranſgrediuntur naturam, quæ in unum conuenientia, eidem quo ſigillatim maiora ſunt, coæquantur. Accidentia uero quæ in definitione ponuntur, omnino à ſubſtantiæ ratione diſiuncta ſunt. In ea quoque definitione quæ ex partium enumeratione perficitur, talia ſunt quæ enumerantur, ut ſingula totius definiti nomen capere non poßint. atq; idcirco eodem minora ſunt: ut fundamenta nõ poßunt domus uocabulo nuncupari, & fundamenta domo minora ſunt, itemq; cæteræ partes. At uerò in ea definitione quæ per diuiſionem fit, ſingulæ quidem partes tota ea re quæ definitur, minores ſunt: totum tamen definitæ rei nomen excipiunt. ut rationale nomen capit animalis, eodem modo irrationale. Quibus ita diſcretis, quotieſcunq; ab ea definitione quæ per ſubſtantiales partes efficitur, uel ab ea quæ per accidentium enumerationẽ colligitur, argumentatio fit à definitione, id eſt à toto tractum dicitur argumentum. Quoties uerò ab ea, quæ uel per membrorum enumerationem, uel per ſpecierum diuiſionem perficitur argumentatio: ab enumeratione partium ductum eſſe perhibetur. Sed M. T. quia iam partitionem definitionis ingreßus eſt: etiam hanc interpoſuit, quæ non ad definitionis, ſed ad enumerationis partium locum pertinebat. Huius uerò rei argumentum eſt: quia cum põſt de eiſdem locis latius tractans, de enumeratione partium loqueretur: nullam aliam enumerationem partium poſuit, niſi eam quam nunc definitionis ſpeciem dixit. Nec tamen eſt arbitrandum, omnem partitionem definitionis locum poſſe obtinere: ut ſi quis ſic dicat, fundamenta, parietes, & tectum domus eſt: id non eſſe neceſſe. poteſt nanque eſſe porticus

publicis

publicis uſibus deſtinata,poteſt item aliud quodlibet,ut theatrum quod propter ſonitus ampliores exhibendos tegi ſolet. Sed id nunc intelligere nos oportet, poſſe per partitionem aliquid ſæpe definiri, cum partium illa collectio unam rem tantum poßit efficere.ut ſi nihil eſſet aliud,quod fundamenta,parietes,atq; tectum poſſet habere,niſi domus:iure definitio facta eſſe uideretur,Domum eſſe quam fundamenta,parietes,tectumq́; perficerent.

CICERO.

Sunt & alia genera definitionum,ſed ad huius libri inſti-tutum illa nihil pertinent:tantum eſt dicendum,qui ſit defi-nitionis modus.

SEVER. BOETIVS.

HVNC *locum Victorinus unius uoluminis ſerie aggreßus exponere, & omnes definitionum differentias enumerare,multas interſerit, quæ definitiones eſſe penè ab omnibus reclamantur. Inter definitiones enim ponit & nomina, quod ſpecialiter Ariſtoteli in omni doctrinarum genere peritißimo non uide-tur,pernegatq́; in Topicis nomine fieri definitionem: ueluti ſi quis dicat,quid eſt conticeſcere, & reſpondeatur tacere, hæ nullo modo definitiones habendæ ſunt.quod etiam ex ipſius Marci Tullij definitione approbari poteſt:per quam definitio quid eſſet, dixit.dixit eſſe enim definitionem,orationem,quæ id quod definitur,explicat quid ſit.Sed cum nomen non ſit oratio: manifeſtum eſt,no-mine definitionem non poſſe conſtitui, cum præſertim ne omnia quidem quæ oratione promuntur,atque aliquid oſtendunt, proprio definitionis nomine ſi-gnantur:ueluti deſcriptiones,omniſque alia quæ non ex ſubſtantialibus parti-bus,ſed ex quolibet alio modo coniunctis efficitur.quod ne ipſe quidem Victo-rinus ignorat.Sed uidetur id definitionis loco ipſe ſibi Victorinus ad diſſerendi ſumpſiſſe propoſitum:quod quoquo modo rem ſubiectam poſſet oſtendere.Id-circo enim nomen quoq; in definitionum numerum recepit, quoniam ſæpe no-tiore uocabulo fit clarius,quod ignotiore antea prolatū latebat. Idcirco etiam nos ſuperius diximus explicationem fieri duobus modis. Vno quidem cum pro re minime cognita, planius aliquid affератur. alio uerò, cum fit per quandam partium enumerationem: ut ea quidem explicatio,in qua notius aliquid affera-tur,nominis ſit: ea uerò quæ fit per partium enumerationem,orationis. quan-quam etiam in ipſis orationibus ſemper planius aliquid afferatur: quo notius fiat illud de quo diſſeritur. Vt igitur nihil expoſitio prætermittat,& definitio-nis proprietas appareat,itaque omnia in notitiam deducantur, ut nec uera de-finitio neſciatur, & quæ non ſit propriè uereq́; definitio,ſub ſcientiam cadat: talis definitionum differentia facienda eſt. Definitionum enim aliæ propriæ de-*

finitiones ſunt, aliæ abuſiuo nuncupantur modo. Ac propriæ quidem definitiones ſunt, quæ ex genere differentijsq; conſiſtunt. uelut hic, Homo *eſt animal rationale, mortale. hic enim animal, genus eſt. rationale uerò, & mortale, differentiæ.* Earum *uerò definitionum quæ non propriæ, ſed abutendo definitiones uocantur, aliæ ſunt quæ ſingulis nominibus denotantur, aliæ uerò quas explicat ac depromit oratio.* Atque *illarum quidem definitionum quæ tantum nomine ſignantur aliæ ſunt quæ* κατ᾽ ἀντίληξιν *fiunt, id eſt, ad uerbum, cum pro nomine redditur nomen: uelut ſi dicat aliquis,* Quid *eſt conticere? & reſpondeatur tacere. quid eſt haurit? percutit. Aliæ uerò, quæ exempli gratia ponuntur. ut cum uolumus deſignare quid eſt ſubſtantia: exempli gratia dicimus homo. hæc uócatur* Græce τύπος: *quæ idcirco, ut dictum eſt, inter definitiones ponitur, quoniam id quod quolibet modo aliquid deſignat, eius quod deſignatur etſi non propriè, tamen aliquo modo uidetur eſſe definitio.* Earum *uerò definitionũ quæ in oratione conſiſtunt, neq; tamen ſunt propriæ, multæ ſunt diuerſitates. quarũ eſt omnium nomen commune deſcriptio.* Harum *aliæ fiunt partitione, aliæ diuiſione: de quibus ſuperius dictum eſt. Aliæ uerò ſubſtantiales quidem differentias ſumunt, ſed genus non adijciunt. atq; hæc quidem à* Victorino ἐννοηματικὴ *dicitur, quaſi quandam communem continens notionem. uelut ſi quis dicat,* Homo *eſt, quod rationali conceptione uiget, mortalitatiq; ſubiectum eſt.* Hoc *igitur genus potiſsimum non eſt, ſed differentiæ ſubſtantiales. Aliæ uerò ſunt, quæ pluribus quidem qualitatibus deſignantur, accidentibus tamen, ita ut ſingulæ qualitates etiam ſi non coniungantur, poſsint tamen quod demonſtratur efficere. ut* Homo *eſt, ubi pietas, ubi æquitas: & rurſus ubi malitia, uerſutia'ue eſſe poſſunt. nam etſi cætera nullus adiungat, ſufficit ad oſtendendum hominem dicere, ubi pietas ineſſe poſsit, uel ubi iuſtitia, uel cætera.* Hæc *uocatur* ποιότης. Aliæ *uerò ſunt, quæ pluribus in unum accidentibus coniunctis efficiuntur: ut ſi quis luxurioſum definire uelit, dicens,* Luxurioſus *eſt, qui pluribus & non neceſſarijs ſumptibus in delitias affluit, & in libidinem fertur effuſior. omnia enim coniuncta, luxurioſum uidentur efficere: ſingula uerò, minime. hæc uocatur* ὑπογραφική. Aliæ *quoque fiunt eo modo, ut ad ſignandam differentiam proponantur in his rebus, quæ diſcreto fine cōiunctæ ſunt. ut ſi dubitet quis,* Nero *imperator'ne an tyrannus fuerit: dicit eum tyrannum fuiſſe: quoniam crudelis fuerit atq; intemperans.* Hæc *enim adiuncta differentia, ita tyrannum ab imperatore ſciungit.* Aut *etiam ſi de eodem tyranno, atque* Rege *dubitetur quid uterque ſit, iuncta differentia utroſque deſignat. ut ſi temperantia quidem* Regi, *uel pietas: tyranno uerò & intemperantia & crudelitas conuenire dicatur. hæc uocatur* κατὰ διαφοράν. *Alia quæ per translationem dicitur. ut,* Adoleſcentia *eſt flos ætatis.* Illa *quoque definitio eſſe dicitur, quæ fit ex priuatione contrarij. ut,* Bonum, *eſt quod*

eſt quod malum non eſt. Illam quoque definitionem Victorinus ponit, quæ tantum proprijs nominibus aptari poteſt, quæ etiam ὑποτύπωσις appellatur. ut Aeneas eſt Veneris & Anchiſæ filius. Præter has etiam illa eſt, quæ fit per indigentiam pleni. ut quadrans eſt, cui dodrans deeſt ut ſit as. Ponit etiam Victorinus inter differentias definitionem illam quoque quæ per quandam laudem fieri poteſt. ut, Lex eſt mens & animus, & conſilium, & ſentẽtia ciuitatis. quod maxime ratione caret. Non enim laudis modus ille faciet differentiam. Illa enim conſideranda ſunt, quæ in definitione ponuntur, non quæ animo conſtituuntur. Quòd ſi recipienda fuit laudandi uoluntas inter differentias definitionum, cur non uituperandi quoque uoluntas aliam differentiam definitionis efficiat? Sed hoc apertiſſime inconueniens, & ueritati uidetur eſſe contrarium. Fiunt etiam definitiones per proportionem: ut ſi quis dicat, homo eſt minor mundus. ſicut enim mundus ratione regitur: ita quoque, quoniam homo multis partibus iunctus, habet tamen in omnibus rationem ducem, minor mundus dici poteſt. Fiunt etiam definitiones à relationibus, cum dicitur, Quid eſt pater? reſpondetur, cui eſt filius. Cauſſa quoq; ſolet efficere definitionem. ut cum dicimus, Quid eſt dies? reſpondetur, ſol ſuper terram. cauſam enim, id eſt ſolem pro re ipſa cuius cauſa eſt, interpoſuimus. atque ita diem definitione monſtrauimus. Hæ ſunt definitionum differentiæ, quas in eo libro, quem de definitionibus Victorinus edidit, annumerauit. quas M. Tullius prætermittit eo nomine, quòd eas minime neceſſarias æſtimauerit. Nos uerò ne quid perfecto deeſſet operi, etiam quæ ſunt à Cicerone prætermiſſa ſubiecimus.

CICERO.

Tantum eſt dicendum qui ſit definitionis modus. Sic igitur ueteres præcipiũt, cũ ſumpſeris ea quæ ſunt ei rei quam definire uelis, cum alijs cõmunia, uſq; eò perſequi, dum proprium efficiatur, quod nullam in aliam rem transferri poſſit. Vt hoc, Hæreditas eſt pecunia. cõmune adhuc: multa enim genera ſunt pecuniæ. Adde quod ſequitur, Quæ morte alicuius ad quempiam peruenit. nondum eſt definitio: multis enim modis ſine hæreditate teneri mortuorum pecuniæ poſſunt. Vnum adde uerbum, Iure. iam à cõmunitate res diſiuncta uidebitur, ut ſit explicata definitio, ſic, Hæreditas eſt pecunia, quæ morte alicuius ad quẽpiam peruenit iure. Nondum eſt ſatis, adde, Nec ea aut legata teſtamento, aut poſſeſſione retenta. cõfectum eſt. Itemq; ut illud, Gentiles ſunt, qui

inter ſe eodem nomine ſunt. non eſt ſatis. Qui ab ingenuis oriundi ſunt. ne id quidem ſatis eſt. Quorum maiorum nemo ſeruitutem ſeruiuit. abeſt etiam nunc. Qui capite non ſunt diminuti. hoc fortaſſe ſatis eſt. Nihil enim uideo Scæuolam pontificem ad hanc definitionem addidiſſe. Atq; hæc ratio ualet in utroque genere definitionum, ſiue id quod eſt, ſiue id quod intelligitur, definiendum eſt.

SEVER. BOETIVS.

DEFINITIONIS *ratione propoſita, diuiſa'que per ſingulas partes tum materiæ, tum etiam formæ: Materiæ quidem, cum definitionem eſſe dixit, uel earum rerum quæ corporeæ eſſent, uel earum quæ incorporeæ: Formæ uerò, cum aut partitionibus, aut diuiſionibus definitiones fieri docuit: Prætermiſſisq; cæteris, quæq; ad propoſitum opus minime pertinerent: nunc quod utiliſſimum eſt, maximeq; totam definitionum intelligentiam ſignificare poteſt, exequitur. Id autem eſt, Qui ſit in omnibus, quæq; quomodolibet fiunt, definitionis modus. Eſt autem una atque omnibus communis definiendi ratio, ut ex communitatibus inter ſemet iunctis, atq; compoſitis, in unam proprietatem rei definitio colligatur. Omnia enim quæ communia atque uniuerſalia ſunt, ſiquid eis fuerit adiectum, determinatione minuũtur, & ad particularitatem redeunt: atq; eo ambitu quo concludebant, cuncta cohibẽtur. ueluti cum generi adijcitur differẽtia, & fit ſpecies. nam cum genus per ſe proprio ambitu multas ſpecies contineat: ei ſi propriam adijcias differentiam, minuitur, & in quandam quodammodo particularitatem redit. ueluti cum dicimus animal, hoc nomen multa concludit. At ſi ei rationale adijcias, faciasq; animal rationale, minus erit à ſimplici. Minus nanq; eſt animal rationale, à ſimpliciter animali. Ita additio differentiæ quod maius fuit, in particularitatem quandam redegit: atq; cohibuit. Quoties igitur aliqua res definienda eſt, ſumitur id quod ei cum pluribus alijs commune eſt. huic adijciuntur differentiæ: ſtatimq; neceſſe eſt minuatur id, quod fuerat pluribus commune. & ſi hac differentiæ additione in tantum modum decreuerit, ut rei quæ definitur, fiat æqualis: alias differentias colligere atque aptare non neceſſe erit, ſed id ipſum quod ita decreuit: ut æquale ſit ei quod definitur, definitionem eſſe neceſſe eſt. at ſi adhuc amplior ſit ab ea re quæ definitur: quæramus neceſſe eſt aliam differentiam, qua adiuncta numerus quidem creſcat, uis autem communitatum, differentiarum additione decreſcat. atque id hactenus faciendum, quatenus, ut dictum eſt, ea quæ ad definitionem ſumuntur, ei quod definiendum eſt, adæquentur. Vt igitur id non ratione ſolum, uerum conuenienti quoque clarius fiat exemplo, ſumatur res notiſſima ad definitionem:*

tionem:id ſit homo. Huius igitur ita quærimus definitionem. ſumimus quod ei cum pluribus alijs commune eſt,id eſt animal. Dicimus igitur eſſe hominem animal:nondum eſt definitio. Primum,quia, ut dictum eſt, nomine definitio reddi nõ poteſt. dehinc,quia animal maius eſt homine.ut igitur minuatur animal,& homini coæquetur,addimus differentiam.qua adiuncta, rerum quidem numerus creſcit, uis autem rei atque amplitudo minuitur.addo igitur rationale:efficioq́;,animal rationale. Minus eſt igitur animal rationale,quàm proprie animal. dico autem hominem eſſe animal rationale. Sed id nondum coæquatur ad hominem : poßunt etiam eſſe animalia rationabilia, ſicut Platoni quoque de aſtris placet,quæ homines non ſunt. addo igitur rurſus aliam differentiam, ſi quo modo iterum definitio contrahatur, ut fiat homini quod definitur æquale. adiungo igitur mortale,ac dico hominẽ eſſe animal rationale mortale.id æquatur ad hominem. Nam & qui homo eſt: animal rationale mortale eſt. Dico igitur hominis hanc eſſe definitionem,quæ ex pluribus cõmunibus iunctis, unum tamen quiddam proprium homini atque æquale conficit. Atque in cæteris definitionibus eadem ratio eſt, ut definitiones fiant collectis communitatibus, in unumq́; copulatis: cum neceſſe ſit illa copulatione, quæ communia ſunt, contrahi,atque in minorem cohiberi modum,eiq́; quod definitur ex communitatibus coniunctis aliquid proprium atq́; æquale componitur. Hoc eſt igitur quod ait Cicero, hunc eſſe definitionis modum, Cum ſumpſeris ea quæ ſint ei rei, quam definire uelis, cum alijs communia,uſque eò perſequi, ut proprium efficiatur,quod nullam in aliam rem transferri poßit. ut his uerbis & hac ſententia breuiter ſignare uideatur hanc eſſe definitionem, Quæ ex ſubſtantialibus communitatibus iuncta,atque in minorem modum redacta,fit ei rei quæ definitur æqualis. Exempla uerò quæ põnit, huiuſmodi ſunt:unum definiendæ hæreditatis,alterum Gentilitatis.Hæreditatis quidem hoc modo, Hæreditas eſt pecunia.Commune hoc,& multis alijs eſt conueniens, quæ hæreditates non ſunt, uel donationibus,uel furtis,uel quibuslibet alijs pecuniarijs rebus, quæ minime ſunt hæreditates. Huic igitur pecuniæ addendum aliquid fuit,id eſt, Quæ morte alicuius ad quempiam peruenit. Hæreditas enim pecunia eſt, ad quempiam morte perueniens. Sed ne id quidem plenum hæreditatis explicat intellectum. Commune nanque eſt, & pecuniæ mortuorum pluribus teneri modis poßunt. uelut ſi bello quis uictus eſt,ac ſpoliatus. Addendum igitur eſt aliquid, Iure.ut ſit,Hæreditas eſt pecunia,quæ morte alicuius ad quẽpiam iure peruenit. Hæreditates enim iure capiuntur. Videatur forſitan hoc loco definitionem poſſe conſiſtere:ſed minime.quid enim? ſi legata pecunia eſt,hæreditas quidem dici non poteſt,capta tamen morte alicuius iure pecunia eſt. Nam teſtamenta iure fiunt: pecunia etiam iure legatur. adijciendum eſt aliquid, id ſcilicet, quo ab hæreditatibus

tatibus legata ſeparentur.ut dicamus, hæreditatem eſſe pecuniam morte alicuius ad quempiam peruenientem iure:quæ legata non ſit. Num ſatis eſt definitioni? Minime.quid enim ſi meum quidem dominium ſit fundi, uel alicuius pecuniariæ rei, alterius uerò uſusfructus, non morte eius cui uſusfructus competit, ad me res illa reuertitur, quæ in meo dominio proprietatis iure tenebatur? neq; tamen hæreditas eſſe poteſt.adijciendum igitur eſt,minime poſſeßione eſſe retentam:id eſt, ut proprietatis poſſeßione id quod ex morte alicuius iure non legatum peruenit,non retineatur. Hoc autem modo poſſeßione retineri poteſt, ſi ſit noſtra proprietas, & eius qui deceſſerit uſusfructus. Coniuncta igitur omnia in unum,facient hæreditatis definitionem, hoc modo, Hæreditas eſt pecunia quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure,non legata, neque poſſeßione retenta. Hæc definitio eſt æqualis hæreditati. Nam ut hæreditas pecunia eſt morte alicuius ad quempiam perueniens iure,non legata, neq; per poſſeßionem retenta: Ita quæque pecunia alicuius morte ad aliquem iure peruenerit,neq; legata ſit,nec retenta,hanc hæreditatem eſſe neceſſe eſt. Sed cum M.T. ad eum uſque locum definiendo ueniſſet,ut diceret hæreditatem eſſe pecuniam, quæ morte alicuius ad quempiam perueniſſet, iure ait, Iam à communitate res diſiuncta uidebitur, ut ſit explicata definitio, ſic, Hæreditas eſt pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam iure peruenit. Id'que ita dictum eſt,quaſi iam plena facta ſit definitio. Quid enim eſt aliud explicatam eſſe definitionem, & à communitate diſiunctam, niſi perfectam, & cui deſit nihil? Sed rurſus quaſi non ſit explicata definitio, nec à communitate diſiuncta, adijcit, Nondum eſt ſatis:adde,nec ea aut legata teſtamento,aut poſſeßione retenta. Cuius adiectionis hæc ratio eſt.fecit enim definitionem alijs adiunctis,alijs ſeparatis.itaque id quod definiebat, uel his quæ adiunxit, uel his quæ ſeparauit, à cæterorum omnium communitate ſegregauit. Hæreditatem enim dixit eſſe pecuniam.huic addidit morte alicuius ad aliquem peruenientem. ſeparauitq; eam ab ijs pecunijs,quæ non morte alicuius ad aliquem,ſed contractu uiuentium peruenirent. addidit iure,ut ab his pecunijs ſepararet,quæ per uim morte alterius ad quempiam peruenirent. His igitur duobus,morte atque iure, ea pecunia effecta eſt, quæ ita à cæteris ſeparetur,ut tamen per legitimum acquirendi modum, non inter utroſq; uiuos,ſed inter unum uiuum atque alterum mortuum fieret. Hæc igitur una ſeparatio à cæteris facta eſt. atque ideo ait explicatam eſſe definitionem, & à communitate diſiunctam. Sed quoniam in ea ipſa pecunia, quæ morte & iure ad aliquem peruenit, inerant quædam quæ hæreditates non eſſent:harum ſeparatione, plena effecta eſt hæreditatis definitio. Nam cum diceret,hæreditatem pecuniam eſſe,item'que quæ morte alicuius ad aliquem perueniſſet, item'que quæ iure:hæc omnia efficientia ſubſtantiam hæreditatis appoſita

poſita ſunt. Sed quoniam erant in hac collectione quædam ad quæ huius collectionis intellectus transferri poſſet, nec tamen eſſent hæreditates, ueluti legatum, aut poſſeſſionis retentio: his ſubtractis reliqua fuit hæreditas: de qua intelligi poßit, pecunia alicuius morte ad quempiam iure perueniens. Non igitur legatum, aut poſſeßionis retentio ſubſtantiam hæreditatis efficiunt: quippe quæ impedirent ad eius ſubſtantiam demonſtrandam, niſi remouerentur. At uerò nec negatio quidem, cuiuſque ſubſtantiam perficit: ſed tantum quid non ſit, oſtendit. Quòd ſi legatum & poſſeßionis retentio hæreditatis ſubſtantiam non modo non complent, uerum etiam impediunt atque corrumpunt, niſi fuerint diſiuncta atque ſepoſita: Cum'que harum negatio nihil ex hæreditatis ſubſtantia monſtret, ſed tantum quid non ſit, oſtendat: relinquitur pars ſuperior: id eſt pecunia morte alicuius ad quempiam iure perueniens, quæ ſubſtantiam hæreditatis oſtendat, ea'que ſit explicata definitio, à cæteris'que diſiuncta. Sed quoniam rurſus ut dictum eſt, quædam ſunt ad quæ deriuari huius definitionis intelligentia poßit: idcirco ad diſcretionem integram deſignandam reliqua pars additur. Itaque quoniam iſta demonſtrant hæreditatem, efficiuntq́; ſubſtantiam: iure dictum eſt: iam à communitate res diſiuncta uidetur: ut ſit explicata definitio, ſic, ut, Hæreditas eſt pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure ſcilicet. Quoniam rurſus hic intellectus ad plura intra ſe poſita poterat conuenire, non immerito additum eſt, Non eſt ſatis &c. quæ legatum & poſſeßionis retentionem ab hæreditatis definitione ſeiungunt. ac de priore quidem hæreditatis exemplo hæc dicta ſint. Ad huius uerò ſimilitudinem etiam ſecundum tractat exemplum, quod definitione gentilitatis eſt poſitum. Gentiles enim ſunt, qui eodem nomine inter ſe ſunt: ut Scipiones, Bruti, & cæteri. Quid ſi ſerui ſunt? num ulla gentilitas ſeruorum eſſe poteſt? Minime. Adijciendum igitur, Qui ab ingenuis oriundi ſunt. Quid ſi libertinorum nepotes ciuium Rom. eodem nomine nuncupentur? num gentilitas ulla eſt? Ne id quidem. Quoniam ab antiquitate ingenuorum gentilitas ducitur: addatur igitur, Quorum maiorum nemo ſeruitutem ſeruiuit. Quid ſi per adoptionem in alterius familiam tranſeat? tunc etiam ſi eius gentis ad quam migrauit, nomine nuncupetur, licet ab ingenuis, & ab ijs ortus parentibus ſit, qui nunquam ſeruitutem ſeruierint: tamē quoniam in familia gentis ſuæ nō manet, ne in gentilitate quidem manere poteſt. addendum igitur eſt, Neq; capite ſunt diminuti. Hoc fortaſſe, inquit, ſatis eſt ſecundum Scæuolæ Pontificis definitionem: nihil enim ulterius adiecit: ut ſit definitio gentilium hæc, Gentiles ſunt, qui inter ſe eodem ſunt nomine, ab ingenuis oriundi, quorum maiorum nemo ſeruitutem ſeruiuit, & ubi gentilitatem nulla capitis diminutio deſtruxit. Hæc quoque definitio facta eſt ex pluribus communitatibus in unum confluentibus,

atque

atque unam proprietatem eius rei quæ definiebatur, id eſt gentilitatem facientibus. Hic igitur definitionis modus in utroque genere rerum ualet, ſiue quæ ſunt, ſiue quæ non ſunt, id eſt, ſiue corporalium, ſiue incorporalium. nam, ut ſuperius oſtenſum eſt, id eſſe Cicero dicit, quod corporale ſit: id non eſſe, quod eſt incorporale. Ac poſtremo omnium definitionum modus hic eſt, ut ex pluribus communitatibus aliqua proprietas fiat. Sed diſtant à ſe definitiones: quòd hæ quæ propriæ definitiones uocantur, ex his communitatibus coniunguntur quæ ſubſtantiales ſunt: Illæ uerò quæ non ueræ, ſed abutendo definitiones dicuntur, ex accidentibus communitatibus congregantur.

CICERO.

Partitionum autem, & diuiſionũ genus quale eſſet, oſtendimus: ſed quid inter ſe differant, planius dicendum eſt. In partitione quaſi membra ſunt, ut corporis, caput, humeri, manus, latera, crura, pedes, & cætera. In diuiſiõe formæ ſunt quas Græci εἰδέας uocant, noſtri ſi qui hæc forte tractant, ſpecies appellant, nõ peſſime id quidem, ſed inutiliter ad mutandos caſus in dicendo. Nolim enim ne ſi Latine quidem dici poſſit, ſpecierum, & ſpeciebus dicere, & ſæpe his caſibus utendum eſt: at formis & formarũ uelim. Cum autem utroque uerbo idem ſignificetur, commoditatem in dicendo non arbitror negligendam. Genus & formam definiunt hoc modo, Genus eſt notio ad plures differentias pertinens. Forma eſt notio, cuius differentia ad caput generis, & quaſi fontem referri poteſt. Notionem appello, quod Græci ἔννοιαν, tum πρόληψιν dicunt. Ea eſt inſita & antè percepta cuiuſque formæ cognitio enodationis indigens. Formæ igitur ſunt hæ, in quas genus ſine ullius prætermiſſione diuiditur, ut ſi quis ius in legem, morem, æquitatem diuidat. Formas qui putat idem eſſe quod partes, cõfundit artem, & ſimilitudine quadam conturbatus non ſatis acute, quæ ſunt ſecernenda, diſtinguit. Sæpe etiam definiunt & oratores, & poëtæ per translationes uerbi ex ſimilitudine cum quadam ſuauitate. Sed ego à ueſtris exemplis, niſi neceſſario non recedam. Solebat igitur Aquilius collega & familiaris meus cum de litoribus ageretur, quæ omnia publica eſſe uultis, quærentibus

bus iјs ad quos id pertinebat, quid eſſet litus, ita definire, quà fluctus eluderet, hoc eſt quaſi qui adoleſcentiam florem ætatis, ſenectutē occaſum uitæ uelit definire. Translatione enim utens diſcedebat à uerbis proprijs rerum, ac ſuis. Quod ad definitiones attinet, hactenus: reliqua uideamus.

SEVER. BOETIVS.

QVONIAM *diuiſionum formas in partitionem, diuiſionemq́; diſtribuit: ne qua rerum auditor ſimilitudine turbaretur, diuiſionis ac partitionis differentias prodit. ac primùm, aliud partes, aliud ſpecies eſſe demonſtrat. Species enim ſæpe partes, partes uerò nunquam ſpecies appellantur. Differunt uerò hæc à ſe: quoniam Pars totius mēbra cōiungit. Species uerò totum diuidit, atq; diſpartit. Nam ut ſuperius quoq; dictum eſt, partes eius quod copulant non ſuſcipiunt nomen totius. Neq; enim fundamenta, uel tectum, domus eſſe dici poßunt: nam niſi omnia quæ quid efficiunt, iuncta ſunt: totius uocabulum ſingula non habebunt. at uerò ſpecies etiam ſingulæ generis ſuſcipiunt nomen. ut homo animal. quo fit, ut in illis illa quoq; differentia poßit agnoſci, quod partes quidem, totius partes: ſpecies uerò non totius, ſcilicet uniuerſalis rei, id eſt generis ſpecies eſſe dicuntur. differt uerò totum à genere: quòd genus uniuerſale eſt: totum uerò minime. quod probatur hoc modo, Si enim id quod totū dicitur, ut domus, uniuerſale eſſet: partes quoque eius, totius ſuſciperent nomen. at non ſuſcipiunt: ut ſæpe monſtratum eſt. quod igitur totum eſt, uniuerſale nō eſt. Genus uerò uniuerſale eſſe manifeſtū eſt: quoniam eius nomen deductæ ab eo formæ ſuſcipiunt. Item alia differētia, Genus ſemper ſpeciebus ſuis prius eſt: totum uerò ſuis partibus poſterius inuenitur. niſi enim partes fuerint: totum nō poteſt iungi. Quo fit ut ſi genus pereat, ſpecies quoq; perimantur: ſi ſpecies intereat, maneat genus. quod in partibus totoq́; contrarium eſt. Nam ſi pars quælibet una pereat, totum neceſſe eſt interire: ſi uerò totum, quod partes iunxerant, dißipetur, partes maneant diſtributæ: ueluti ſi domus tecta, & parietes, & fundamenta à ſemetipſis extrinſecus poſita intelligantur, domus quidē non erit, quia cōiunctio deſtructa eſt, partes tamē manebunt. Proprijs igitur nominibus M. Tullius partes quidem ueluti totius mēbra compellat: ſpecies uerò formas. Idcirco, quoniam non ſatis ei apta uidetur inflexio caſuum ab eo nomine quod eſt ſpecies, Et licet plures, inquit, uſurpauerint hoc nomen: tamē quoniam dura huius nominis per caſus inflexio eſt, cum dicitur ſpeciei, ſpecierum, ſpeciebus. Idcirco commoditatem in dicendo, ut ipſe ait, non arbitratus eſt negligendam, ut formas uocaret. in cuius nominis caſibus nulla eſſe ſentitur aſperitas. Et quoniam forma præter genus eſſe non poteſt (nihil enim præter ſuum poteſt eſſe principium) utrorunq;*

appoſuit definitiones, dicens genus eſſe notionem ad plures differentias pertinentem. Notio uerò, eſt intellectus quidam, & ſimplex mẽtis conceptio, quæ ad res plures pertineat à ſe inuicem differentes. Id uerò genus eſſe manifeſtum eſt, quod apertiſsimo liquet exemplo. Animalis quippe intellectus ad plures differentias pertinet, rationale ſcilicet atq; irrationale, ad mortale etiam, atq; immortale, ad ambulabile, reptibile, uolatile, natabile: & eſt eorum omnium, quæ ſub his differentijs ſita ſunt, genus. Idem uerò ſignat hæc definitio, quod etiam uetus. hæc huiuſmodi eſt, Genus eſt, quod de pluribus ſpecie differentibus in eo quod quid eſt, prædicatur. uelut animal, genus ad plures res ſpecie differẽtes, id eſt ad hominem atque equum, in eo quod quid eſt, prædicatur. Nam, interrogantibus quid eſt homo uel equus: animal dicitur. Item formæ definitionem talem dedit, Forma eſt notio, cuius differentia ad caput generis, & quaſi fontem referri poteſt. & rectè. Nam ſi formæ à genere deducuntur: ſpecies neceſſe eſt referantur ad genus. Si igitur principium quoddam & fons formæ genus eſt, neceſſe eſt ut intellectus formæ ad primordium ſuum, id eſt notionem generis reuertatur. Intellectus enim hominis refertur ad animal, itemq́; equi, & cæterorum. Notionem uerò appellat, quod Græci ἔννοιαν dicunt. huius hæc eſt definitio, Notio uerò eſt inſita, & antè percepta cuiusq; formæ cognitio, enodationis indigẽs. Hæc uerò definitio, hinc tracta eſt, quòd Plato ideas quaſdam eſſe ponebat, id eſt ſpecies incorporeas, ſubſtantiasq́; conſtantes, & per ſe ab alijs naturæ ratione ſeparatas: ut hoc ipſum homo, quibus participantes cæteræ res, homines, uel animalia fierent. At uerò Ariſtoteles nullas putat extrà eſſe ſubſtantias: ſed intellectam ſimilitudinem plurimorum inter ſe differẽtium ſubſtantialem, genus putat eſſe, uel ſpeciem. Nam cum homo atq; equus differant rationabilitate atq; irrationabilitate: horum intellecta ſimilitudo efficit genus. nam ſimilitudo equi & hominis ſubſtantialis ea eſt: quòd uterq; ſubſtantia eſt, uterq; animatus, uterq; ſenſibilis. Igitur hominis atq; equi ſimilitudo, eſt animal, quod eſt genus. Rurſus cum Plato atq; Cicero numero accidentibusq́; diſtarent: horũ ſimilitudo, quæ eſt humanitas intellecta, atque animo formata ſpecies eſt. ergo communitas quædam, & plurimorum inter ſe differentium ſimilitudo, notio eſt: cuius notionis aliud genus eſt, aliud forma. Sed quoniam ſimilium intelligentia eſt omnis notio: in rebus uerò ſimilibus, neceſſaria differentiarum diſcretio: ideirco indiget adhuc notio quadam enodatione ac diuiſione, uelut ipſe intellectus animalis ſibi ipſe non ſufficit. Nam mox animus ad aliud animal, id eſt uel hominem, uel equum deducitur inquirendum: & hominis notio uel ad Tullium, uel ad Platonem, uel quemlibet ſingularium perſonarum refertur. Quæ cum ita ſint, quoties genus diuiditur in formas, nullam prætermitti oportebit: Eſt enim uitium uel maximum, ſi qua diuidentem forma prætereat. ueluti ſi quis ius diuidere uelit: in legem,

gem, morem atq; æquitatem neceſſe eſt partiatur. nam & lex, & mos, & æquitas, & ſingula, & in commune, iuris uocabulo ſubiecta ſunt. Culpat uerò illorum inſcitiam, qui idem ſpecies uel formas putant eſſe, quod partes: conturbariq; eos inſcitia dicit, quòd res à ſe plurimum differentes imperite atq; improuide diſtinguere ac ſegregare non curant. Sed quoniam de definitione loquebatur, addit aliam ſpeciem definitionis, quam nos ſuperius enumerauimus: quæ per translationem non proprietatis, ueritatisq;, ſed ſplendoris atque ornatus ratione perficitur. quod poëtarum oratorum'que eſſe autumant, quibus luculenta oratio curæ eſt. Huius definitionis exemplum à iure ciuili Tullius petit: aitq; ſe non aliter ab exemplis notioribus Trebatio receſſurum quàm ſi neceſſitas cogat. Per translationem uerò definitio eſt, ueluti cum Aquilius litus definire uolens, dicebat litus eſſe quà fluctus eluderet. hoc eludere ab ijs translatum eſt, qui agitatione aliqua, cauſa luſus mouentur. Item'que adoleſcentia, flos ætatis. id ab arboribus ductum eſt: quarum fructus, flores præcedunt. Et ſenectus, uitæ occaſus. id à die ductum eſt, qui deſinit eſſe cum ſol òccidit. quæ translationes à proprietate diſcedunt, & quadam ſimilitudine ſubiecta ſignant. Eſt enim tranſlatio, quoties habenti rei nomen, propter alterius ſimilitudinem, à re ſimili nomen imponitur: ut motus habet proprium nomen, item luſus ſuo uocabulo nuncupatur. Sed qui dicit, quà fluctus eluderet: à ſimilitudine agitationis, ad fluctuum motum, uocabulum transfert. Ac de definitionibus quidem diſputationem terminans, ad partitiones tranſitum facit. Sed nunc tertio uolumini ſatis eſt: reliqua in poſterum differamus.

ANITII MANLII SEVERINI BOETII IN TOpica M. T. C. commentariorum Liber IIII.

EXPLICARE *non poſſum mi Patrici, quãtas ſæpe in difficilimi operis curſu uires afferat amicitiæ contemplatio: cum & ijs ſtudioſius componamus, quos repoſito penitus amore diligimus, & placere cupientibus multa ſeſe rerum copia ſubminiſtret. Huc accedit, quòd ut quæque in mentem uenerint, inindicata, atq; etiam incaſtigata promuntur. quandoquidẽ apud chari pectoris ſecretum nihil eſt periculi proferre quod ſentias. Eſt igitur mihi, cũ tuam beneuolentiam ſpecto, pronum omne, atq; ut ita dicã, uoluptariũ quod in tuæ præſcriptũ iucũditatis impẽditur. Sed cum memet ipſe perpẽdo, uereor ne imparato muneri par eſſe nõ poſſim, & deficiẽtis culpa in adhortãtis cedat iniuriã. Quo fit, ut*

tibi etiam atq; etiam prouidendũ ſit:ne tuis ipſe moribus emendatus,noſtri alicuius erroris ſarcinã feras. Noſti oblatrãtis morſus inuidiæ:noſti quàm facilime in difficilimis cauſis liuor iudiciũ ferat. Quæſo igitur extremã noſtro operi manum,cõmunis negotij ſtudioſus imponas:abundantia reſeces,hiantia ſuppleas, errata reprehẽdas:ſis poſtremo noſtri laboris,tuæq; adhortationis aſſertor:cum præſertim ſecurũ me peractum reddat officiũ:te amici pudor dignus poßit conuenire,ſi diſplicet. Sed hæc aliàs: nunc operis ſuſcepti tramitem perſequamur. Quoniam locorum in ipſis de quibus quæritur,terminis inhærẽtium,alij ſunt à toto,alij à partibus,alij à nota,alij ex affectis: De eo quidẽ loco,qui à toto eſt, & in definitione eſt cõſtitutus,ſufficiẽter diſſeruit ſuperiore tractatu. Nunc de partiũ enumeratione dicere inſtituit,rectã ordinis uiam ſcilicet inſiſtens,ut non ſolum exẽplo qualis eſſet partiũ enumeratio perdoceret, uerùm ratione quoq; oſtẽderet,quomodo partiũ enumeratione in argumẽtationibus eſſet utendum.

CICERO.

Partitione autem ſic utendum eſt, nullam ut partem relinquas. ut ſi partiri uelis tutelas, inſcienter facias, ſi ullam prætermittas. At ſi ſtipulationum,aut iudiciorum formulas partiare,nõ eſt uitioſum in re infinita prætermittere aliquid. Quod idem in diuiſione uitioſum eſt. Formarum enim certus eſt numerus, quæ cuique generi ſubijciantur. Partium diſtributio ſæpe eſt infinitior, tanquam riuorum à fonte deductio. Itaque in oratorijs artibus quæſtionis genere propoſito, quot eius formæ ſint, ſubiungitur abſolute: at cum de ornamentis uerborum,ſententiarumq; præcipitur, quæ uocantur σχήματα, non fit idem. Res enim eſt infinitior, ut ex hoc quoque intelligatur,quod uelimus inter partitionem & diuiſionem intereſſe. Quãquam enim uocabula propè idem ualere uideantur,tamen quia res differebant, nomina rerum diſtare uoluerunt.

SEVER. BOETIVS.

SENSVS *huiuſmodi eſt:Rerum quæ partibus coniunguntur,aliæ quidem paucas,ſed facile intelligibiles,comprehenſibilesq; partes habent:aliæ uerò plures intellectu'que difficiles. In his igitur partibus quæ ſunt paucæ,ac facile ſub intelligentiam cadunt,uel maximum uitium eſt, ſi partiendo aliquid relinquatur. In his uerò quarum,ut ipſe ait,infinitior numerus eſt, & confuſior perſpectio, minus uitioſum eſt ſiqua diuidentem pars in enumeratione prætereat.*

Fit autem

Fit autem hoc non ſolum per eas res, quæ aliquibus partibus conſtant, uerum etiam ſæpe per partes ipſas quas in diſtributione partimur. ut ſi hominis corpus uelimus intellectu ac ratione per propria membra diſiungere, faciemus ita, caput, humeros, manus, thoracem, uentrem, ſuras, atq; pedes. Et quoniam maiores partes ſumpſimus ad diuidendum, idcirco nihil prætermiſſum eſſe uidetur. ut ſi minutiſſimas particulas perſequamur: tamen oculi quoq;, & labia, & nares, atque aures, earumq́; partes perſequendæ ſunt. idq́; in toto corpore faciendum: eo´que modo difficilior erit partitio, cum ſit partium numerus infinitior. Sæpe etiam, ut dictum eſt, res ipſæ his partibus iunctæ ſunt, quarum non ſit facilis inſpectio. ut ſi quis ſtipulationum & iudiciorum formulas partiatur: uel etiam ſi figuras loquendi, quæ ſchemata Græci uocant, diuidi neceſſe ſit. Hic igitur ſi quid prætermiſſum ſit, non erit uitium partientis: quia partium natura multiplex ſæpius oſtendit errorem. At ſi quis genus diuidat, pernicioſum eſt aliquam præterire formam: quoniam formarum finita quantitas eſt. Nam quia ſemper in cõtrarium diuiduntur: aut duæ ſunt ſemper ſpecies generis, aut tres: & tunc tres, cum ea tertia, quæ ſumitur, ex contrariorum permiſtione perficitur. ut ſi colorem diuidamus, dicendum eſt ita, Coloris aliud eſt album, aliud nigrum, aliud medium. Id medium, ex albi coloris ac nigri commiſtione coniunctum eſt: quamuis in quamlibet aliam coloris ſpeciem transferatur, ſeu purpurei, ſeu rubri, ſeu uiridis. Itaque ſi tale eſt quod diuidis, talesq́; ſunt partes quas ad diuiſionem ſumis, quas non difficulter intelligentia comprehendat: uitium erit, ſi quid omiſeris. uelut ſi tutelas partiaris. Tutela quippe quatuor ferè modis eſt. aut enim conſanguinitatis gradu, aut patronatus iure defertur, aut teſtamento patris tutor eligitur, aut urbani Prætoris iuriſdictione formatur. & ſunt forſitan plures: ſed nunc iſtæ ſufficiunt. Hic igitur & paucæ partes, & facile comprehenſibiles. At ſi ſtipulationum formulas & iudiciorum comprehendere uelis: quoniam multæ in his partes ſunt: non erit uitioſum, ſi quid omiſeris: improprium uerò eſt exemplum partium, quod de tutelis eſt dictum. magis enim ut genus in formas, quàm ut totum in partes, tutela diuiſa eſt. Nam ſiue per conſanguinitatem ſit tutor, ſiue patronatus iure, ſiue cæteris modis: integrum tutelæ ius habet. quod in ſingulis partibus non ſolet euenire, ut totius integrum capiant nomen. Sed ut conueniens uideatur exemplum, requirendæ ſunt tales tutelarum partes, quæ iunctæ tutelas efficere poſſint, non quæ ſingulæ tutelæ nomine deſignentur. quod neſcio an quiſquam iuriſperitiæ profeſſorum, tales tutelæ partes ediderit. Merobaudes uerò rhetor ita intelligendum probabat: ut id quod ait, Partitione ſic utendum eſt, nullam ut partem prætermittas. de diuiſione dixit, id eſt de una parte propoſitæ partitionis. Nam & diuiſio, & per membra diſtributio, partitio nuncupatur. in diuiſione enim uitio-

ſum eſt aliquid prætermittere: in partitione membrorũ minime. Ita exemplum de tutelis & partitione dedit, quæ eſt diuiſionis. At ſi diuiſionem facias, id eſt formarum à genere partitionem, ſummũ eſt uitium aliquid prætermittere. quoniam cum ſit finitus formarum numerus, ſi quid omißum ſit, inſcitia præteritur. ut ſi oratorias quæſtiones in formas diuidere uelimus, dicemus omnem rhetoricam quæſtionem, aut de facto eſſe, aut de qualitate facti, aut de nomine. At ſi locutionum figuras, ſententiarumq; diſtribuam: nõ erit, ut dictum eſt, uitium tranſire aliquid. quandoquidem ſententiarum inter ſe atq; locutionum figuræ & multiplices, & uaria ratione diuerſæ ſint. Hic quoq; figurarum partes non ita uidentur accipi poſſe, quemadmodum totius, ſed ut generis ſpecies. unaquæque enim figurarum, quæ infinitæ ſunt, uelut figuræ generalis ſpecies eſt. quod poſſumus intelligere ex his libris rhetorum, ubi de elocutione tractatur. nullæ nanq; ſunt figurarũ partes, quæ figuras iungant, ita, ut ſingulæ figuræ nomen uniuerſalis figuræ non poßint admittere. Sed obijci nobis poteſt, Et quomodo infinitæ ſunt figuræ, ſi ſpecies ſunt? Sed reſpõdebo leuiter, Elocutione mutata, figuram quoq; mutari: atq; idcirco in poteſtate eſſe dicẽtis, figuras facere, quas is qui tractat, difficile, antequam fiant, poßit agnoſcere: hæc uerò non ſubſtantialibus differentijs conſtituuntur, ſed potius accidentibus explicantur. unde fit ut communis nominis in ſignificationes partitio fieri uideatur, cum figura diuiditur, potius, quàm generis in ſpecies. Omnia uerò ſignificata cuiuſque nominis diuiſione includere difficile eſt: quia noua plerunque finguntur: ſed ne id quidem rerum ratio permittit. Nam unaquæque figura generalis figuræ nomine & definitione comprehenditur. quocunque enim modo figura definitur, eadem erit definitio etiam uniuſcuiuſque figuræ. Quæ res, unamquanque figuram, uniuerſalis figuræ ſpeciem eſſe declarat. uniuoca enim ſunt ſpecies & genus. Sed eſt illud uerius, partitionem figurarum ad elocutionẽ ipſam Tullium retuliſſe: cuius pars quædam eſt figura, non ſpecies. uarijs enim multiplicibus'que figuris elocutio luculenta contexitur. Si quis enim elocutionem partiri uelit in figuras: non genus in ſpecies, ſed totum ſecabit in partes. Quæ cum ita ſint, ex hoc quoque apparet quid interſit inter diuiſionem partitionemq;: cum partitio interdum talis ſit, ut ſi quid in ea prætermißum ſit, nihil afferat uitij. Diuiſio uerò formarum talis eſt, ut in ea non queat aliquid ſine culpa præteriri. Quo factum eſt, ut quia res differebant, diuerſa etiam uocabula rebus inter ſe diſtantibus inderentur.

CICERO.

Multa etiam ex notatione ſumũtur: ea eſt autem cum ex ui nominis argumentum elicitur, quam Græci ἐτυμολογίαν uocant,

uocant,id eſt uerbũ ex uerbo ueriloquium. Nos autem nouitatẽ uerbi non ſatis apti fugientes,genus hoc notationem appellamus,quia ſunt uerba rerum notæ.Itaq; hoc idẽ Ariſtoteles σύμβολον appellat,quod latine eſt nota. Sed cum intelligitur quid ſignificetur, minus laborandum eſt de nomine.Multa igitur in diſputando notatione eiiciuntur ex uerbo.ut cum quæritur poſtliminium quid ſit, non dico quæ ſint poſtliminij. Nam id caderet in diuiſionem,quæ talis eſt, Poſtliminio redeunt hæc, homo, nauis, mulus clitellarius, equus,equa quæ frena recipere ſolet. Sed cum ipſius poſtliminij uis quæritur,& uerbũ ipſum notatur. in quo Seruius noſter (ut opinor) nihil putat eſſe notandum niſi poſt, & liminium illud productionem eſſe uerbi uult, ut in finitimo, legitimo,æditimo,non plus ineſſe timum, quàm in meditullio,tullium. Scæuola autem P. filius iunctum putat eſſe uerbum, ut ſit in eo & poſt, & limen:ut quæ à nobis alienata ſunt,cum ad hoſtem peruenerint, & ex ſuo tanquam limine exierint,hinc cum redierint pōſt ad idem limen, poſtliminio uideantur redijſſe. Quo in genere etiam Mancini cauſa defendi poteſt,poſtliminio rediſſe,deditum non eſſe, quoniam non ſit receptus. Nam neque deditionem,neq; donationem ſine exceptione intelligi poſſe.

SEVER. BOETIVS.

POST *enumerationem partium, recto ordine de notatione perpendit. Notatio igitur eſt,quoties ex nota aliqua rei,quæ dubia eſt,capitur argumentum. Nota uerò eſt, quæ rem quanque deſignat. Quo ſit ut omne nomen nota ſit,idcirco, quòd notam faciat rem de qua prædicatur. id Ariſtoteles σύμβολον nominauit. Ex notatione autem ſumitur argumentum,quoties aliquid ex nominis interpretatione colligitur. Interpretatio uerò nominis, etymologia Græce, Latine ueriloquium nũcupatur.* ἔτυμον *enim Græce,uerũ ſignificat:* λόγος*,orationẽ. Sed quia id ueriloquiũ,minus in uſu Latini ſermonis habebatur:interpretationem nominis, Tullius notationẽ appellat. Ea eſt huiuſmodi,ut ſi quæratur, quid eſt poſtliminiũ. In qua quæſtione nõ illud uidetur inquiri,quæ res poſtliminio reuertãtur. hoc enim in diuiſionẽ caderet:id eſt earum omniũ rerum enumerationẽ,quæ poſtliminio redeũt, poſtularet. uelut ſi ita dicamus, Poſtliminio redeunt,homo,nauis,mulus clitellarius,equus, equa quæ frenos recipere ſolet, id eſt*

id eſt domita. Nunc enim enumeratæ ſunt res, quæ poſtliminio reuertantur. At cum quod ſit ipſum poſtliminij ius, quæritur, poteſt ex ipſius nominis interpretatiōe cognoſci. Poſtliminio enim redit, quiſquis captus ab hoſtibus ad patriam remeauerit. Nanq; dum captiuitatem hoſtium patitur, ius ciuis amittit. omnia uerò iura recipit, ſi poſtliminio reuertatur. Ergo ex notatione nominis ita ius poſtliminij clareſcere poteſt. unde quia POST *ſemper id ſignificat quod retro relinquitur, poſtliminij uocabulo quædam reuerſio ſignificatur, ut Seruius probat, qui ex aduerbio poſt, uim nominis interpretatur, reliquā uocabuli partem protractionem ſolam eſſe confirmans. nam in eo quod eſt poſtliminium, ex eo quod poſt eſt, dictam interpretationem nominis ſumit. liminium uerò, ſuperuacuo putat eſſe productum ad horum nominum formam meditullium: prima enim pars, medium ſignificat: tullium uerò, nihil, & legitimum, & æditimum. In utriſq; enim, lex ibi: ædes ibi, aliquid: timum uerò nihil omnino deſignat. Id uerò nomen quod eſt poſtliminium, Scæuola P. filius, ex aduerbio poſt & limine putat eſſe compoſitum: nam quia ad idem limen quod pòſt reliquit, reuertitur is qui poſtliminio redit, idcirco ex utriſq; ſignificationibus arbitratur nomen eſſe coniunctū. Quæcunq; enim à nobis abalienata ad hoſtem perueniunt, cum à noſtro limine exierint: ſi pòſt ad idem limen reuertantur, poſtliminio redeunt. Quo modo etiam Mancini cauſſa defendi poteſt: quem cum Populus Romanus ob fœdus male ictum, dedidiſſet, hoſtes eū ſuſcipere noluere: qui cum reuerſus eſſet, poſtliminio rediſſe uidebatur, idcirco, quia ſi eum hoſtes receſſent deditum à ciuibus, etiam ſi quo modo ab hoſtibus effugiſſet, non uideretur poſtliminio regreſſus, qui iudicio ciuium omni libertatis iure fuiſſet exutus. Sed quoniam nec deditio, nec datio, nec donatio, præter acceptionem uidetur poſſe conſiſtere: idcirco qui ſuſceptus non ſit, ne deditus quidem intelligi poſſet. Rectè ergo Mancinus qui nō deditus, in hoſtium, ſi eo uti uellent, peruenerat poteſtatem, is cum patriam remeauit, iure poſtliminio rediſſe defenſus eſt.*

CICERO.

Sequitur is locus qui conſtat ex his rebus, quæ quodammodo affectæ ſunt ad id de quo ambigitur, quem modò dixi in plures partes diſtributum. Cuius primus eſt locus ex coniugatione, quam Græci συζυγίαν uocant, finitimus notationi, de qua modo dictum eſt. ut ſi aquam pluuiam eam modò intelligeremus, quam imbri collectam uideremus, ueniret Mutius, qui quia coniugata uerba eſſent pluuia, & pluēdo, diceret omnem aquam oportere arceri quæ pluendo creuiſſet.

SEVER.

SEVER. BOETIVS.

EVM locum qui ipſis de quibus quæritur, inhæreret, in quatuor differentias ſuprà diſtribuit, à toto, ab enumeratione partium, à nota, ab affectis. Sed quoniam diligenter de ſuperioribus tribus paulò antè tractauit: nunc quartum locum, id eſt affecta perſequitur. Et quoniam locus ab affectis in plurimas differentias ſoluebatur, quarum prima à coniugatis, propoſita eſt: primum loquitur de coniugatis, quæ multum à notatione non differunt. Nam quia notatio ex ui nominis trahitur: itemq; coniugatio ſimilitudine uocabuli continetur: aliquod inter ſe ueluti confinium tenent. Sed hoc intereſt: quia notatio, expoſitione nominis: coniugatio, ſimilitudine uocabuli ac deriuatione perficitur. Et quoniam facilis & intellectu & tractatu locus eſt: tantum ponere ſufficit exemplū, quod huiuſmodi eſt, Aqua pluuia eſt, quæ pluendo colligitur & creſcit. Pluendo uerò atque pluuia coniugata ſunt. in uno enim eodemq; uocabulo diuerſus nominum terminus differentiam facit. Item, Ius eſt aquam pluuiam arceri, id eſt ut ſi in alicuius agro pluuia aqua colligatur, & in alterius agrum defluat, eaq; uicini frugibus nocitura concreſcat, arceat eam ſuis finibus ille qui id ſua putat intereſſe ne defluat. Si fluuius igitur pluuia creuerit, quæritur an debeat arceri. Reſpondetur, inquit Mutius, quoniam aqua pluuia à pluendo dicta ſit, fluuium quoque, qui pluendo creuerit, aquam eſſe pluuiam, atque arceri debere.

CICERO.

Cum autem à genere ducetur argumentum, non erit neceſſe id uſque à capite arceſſere: ſæpe etiam citrà licet, dummodo ſuprà ſit quod ſumitur, quàm id ad quod ſumitur: ut aqua pluuia ultimo genere ea eſt, quæ de cœlo ueniens creſcit imbri, ſed proprie loco in quo quaſi ius arcendi continetur. Genus eſt, aqua pluuia nocens: eius generis formæ, loci uitio, & manu nocens: quarum altera iubetur ab arbitro coërceri, altera non iubetur.

SEVER. BOETIVS.

TALIS generum ſpecierumq; intelligitur eſſe natura, ut cum colliguntur, uel etiam diuiduntur, ab indiuiduis per ſpecies & genera, uſque ad maxima genera poßit aſcendi: itemq; à maximis generibus per infrà poſita genera, uſque ad indiuidua ualeat eſſe deſcenſus. Id uerò uno clarum fiet exemplo. Cicero quippe, indiuiduum eſt: huius ſpecies, homo: huius genus, animal: huius ſuperius genus, eſt corpus animatum: & ſi longius aſcendas, corpus, alterius genus inuenies: ſi prolixius egrediare, ſubſtantia ultimi loco generis occurrit. Cum igitur multa ſint genera: ſi cuiuslibet ſpeciei genus aßignandum ſit, non neceſſe erit,

inquit, maxima & principalia genera ſemper exquirere: uerùm eorum quoque aliquid quæ in medio locata ſunt, oportebit adhibere: illa tamen ratione ſeruata, ut ſemper genus ſuperius ſit eo ad quod prædicatur ut genus. Extrema *quippe inſcitia eſt, ſi dum genus ſemper natura ſpeciebus proprijs ſuperponatur, loco generis, id quod eſt inferius, collocetur. Quocirca uitioſum eſt, ſi quis corporis genus dicat eſſe corpus animatũ. Quo fit, ut ſi ad ſpeciem aptandum eſt genus, eorum quæ ſuperiora ſint aliquid aptemus: & non erit neceſſe ultimum ſemper genus adhibere. ut ſi homini, genus proprium præponere uelimus: non neceſſe eſt ut ſubſtantiam præponamus, ſed uel corpus, uel corpus animatum, uel quod maxime fieri oportet animal.* Illa *enim ſemper genera ſumenda ſunt, quæcunq; proxima formis adhærent, eaq́; in definitione maxime requiruntur. ſed in argumentationibus nihil differt utrum proximum eligas, an ſuperius genus.* Nam *quoniam ex continenti fit argumentatio, plus continet id quod eſt ſuperius genus. Quocirca ſi de homine aliquid ambigitur, & à genere argumentandi ſumitur locus: quicquid de animali dicetur, id etiam de homine prædicabitur. Quo fit, ut ſi quid etiam de animato corpore prædicetur, idem de homine dici poſſit.* Vt *igitur argumentationes ex proximis generibus fiunt: ita etiam ex ulterius conſtitutis.* Sed *in his omnibus illud eſt, quod maxime conſyderandum uidetur, ne id quod eſt inferius, ſuperiori præponatur ut genus.* Et *ſententia quidem talis eſt. Quod uerò ad exemplum attinet, declarabitur hoc modo,* Sit *aqua pluuia, ea quæ deiecto de cœlo imbri colligitur: huius ſpecies duplex eſt, alia enim aqua pluuia nocens eſt, alia non nocens.* Nocentis *quoque duplex ſpecies eſt, alia manu, alia uitio.* Sed *aqua pluuia manu nocens eſt, quæ ita loco aliquo excipitur, ut inde profluens uicino noceat, ſi locus is non ſit naturaliter talis, ſed manu hominis excipiendæ aquæ fuerit apparatus. uitio uerò, quoties naturaliter ita ſeſe locus habet, ut excipere aquam poſſit & nocere uicino.* Si *eius igitur aquæ, quam quis arceri uelit, ne ſibi noceat, à uicino genus uelit exquirere, non neceſſe eſt ab ultimo uſque deducere, ut dicat aquæ eius quam quis uelit arceri, genus eſſe aquam pluuiam: ſed poteſt id quod inquirit genus paulò inferius inuenire: ut huius aquæ quam arceri deſyderat, id genus eſſe dicat, quod eſt, aqua pluuia nocens. Quòd ſi genus proximum quærat, illud poterit adhibere, quod eſt, aqua pluuia manu nocens. hoc enim arcere quis cogitur, quod manu fit noxium. Quod uerò loci forma uel uitio, incommoditatis aliquid apportat: arcere non cogitur. Quòd autem diximus, eius aquæ, quam arceri oporteat, genus eſſe aquam pluuiam manu nocentem: ita intelligendum eſt, ſi aqua, quæ arceri debet, plurima ſub ſe habeat indiuidua, & ſimilia: tunc demum enim eius aquæ quæ arceri debet, aqua pluuia manu nocens genus eſſe poterit. quòd ſi aqua quæ arceri debet, in nulla indiuidua diducatur: ipſa eſt indiuidua:*

diuidua: nec eius genus eſt aqua pluuia nocens manu,ſed ſpecies. Quòd ſi cui paululum uidetur obſcurius: hic ſi eos commentarios, quos de genere, ſpecie, differentia, proprio, atque accidenti compoſuimus libris quinque digeſtos inſpexerit,nihil horum poterit incurrere,quo caliget.

CICERO.

Commode etiam tractatur hæc argumentatio quæ ex genere ſumitur, cum ex toto perſequare partes,hoc modo, Si dolus malus eſt cum aliud agitur,aliud ſimulatur,enumerare licet quibus id modis fiat:deinde in eorum aliquẽ id quod arguas dolo malo factum includere: quod genus argumenti in primis firmum uideri ſolet.

SEVER. BOETIVS.

DICTVM *eſt quemadmodum genus ad ſpeciem debeat aptari: atque in eo præſcriptum eſt,ut niſi id quod eſt ſuperius,adhiberi non debeat.* Nunc *illud adiungitur,quemadmodum eius loci,qui à genere ducitur,in argumẽtationibus commodior uſus eſſe poſsit. quotieſcunq; enim de re aliqua dubitatur: ſi facta generis alicuius diuiſione, ſub aliqua eius generis parte id de quo ambigitur,potuerimus includere: tunc à genere tractum eſſe argumẽtum uidetur, hoc modo,* Sit *dolus malus,quando aliud agitur,aliud ſimulatur.* Huius *ergo ſi ſpecies diuidantur,& id quod factum arguimus,alicui earum ſpecierum quæ à dolo malo deductæ ſunt, potuerimus adiungere: quicquid de dolo malo exiſtimabitur, idem etiam de ea re,quam arguimus,neceſſe eſt iudicari: & factum eſt argumentum à genere.* Nam *de quo quæritur,ſpecies eſt: & id à quo ſumitur argumentum,genus eſt,ſcilicet ſi ita contigit dolus malus: locus uerò hic ab eo qui eſt à partium enumeratione diuerſus eſt.* Nec *ſi enumeramus partes,id eſt formas aut ſpecies,idcirco non à genere,ſed ab enumeratione partium ducitur argumentũ.* Quoties *enim ipſa partiũ enumeratione utimur ad argumentationem, tunc ab eadem partitione argumentũ tractum eſſe dicimus,ut hoc modo,* Si *fundamenta & parietes & tectum habet,& habitationi eſt deſtinatus locus: domus eſt. ipſa igitur partitione utentes,domũ eſſe probauimus.* Quoties *uerò ſub genere aliquid collocandũ eſt, diuiſiſq; partibus alicui eorum quæ à genere deducuntur, id de quo quæritur aggregamus,ut hoc modo,* Si *Ciceronẽ animal eſſe monſtremus,dicemus ita,* Omne *animal aut rationale eſt,aut irrationale. ſed* Cicero *rationalis eſt: animal igitur eſt: non partitione utimur principaliter ad argumentum cõſtituendũ,ſed idcirco genus diuiſimus,ut in unamquãlibet diuiſionem,id quod nitebamur oſtendere,poſſet includi,id eſt,ut id de quo dubitatur,in aſſumpti continentiam generis redigeretur, atque de eo per generis naturam fides*

fieret. Sic ergo à genere facta argumentatio iure dicetur. Amplius ita partium enumeratio totius efficere ſubſtantiam ſolet, ſiue illud uniuerſale ſit, ut genus: ſiue partium coniunctione completur, ut totum: at uerò hæc diuiſio generis in cuius parte quælibet illa res de qua contenditur, includenda eſt, non id efficit ut totius ſubſtantia conſtituatur, ſed ut illud quod approbare quærimus, intra genus locetur. Quem argumentationis modum in primis M. Tullius ualidum eſſe confirmat. Illa enim regula ſatis uera eſt, atque neceſſaria, Quæ de genere prædicantur, eadem de ſpecie modis omnibus prædicari. Illud uerò quæri perutile eſt, Cum aliquid de particularibus rebus probatur ex ſuperpoſita proxima ſpecie, ut ſi Socratem rationalem eſſe probamus quoniam ſit homo rationalis: utrum ex genere, an ex forma argumentum ductum eſſe arbitremur. Nam ſi dicamus ex genere, ultima ſpecies genus non eſt: ſi ex ſpecie, ſuperpoſitum genus ſemper ſpecies probare deſyderat. Socrates uerò cui fidem præſtat homo, quoniam rationalis eſt, genus hominis non eſt. ſed dicendum eſt, quoniam ueluti à genere tractum uidebitur argumentum. Nam ex genere, quaſi ex continenti atque ampliore, & de ſubſtantia prædicato fides ducitur: quam ſortem ad ſua indiuidua ſpeciem nemo dubitat obtinere. Nam & continet ea, & de eorum ſubſtantia prædicatur.

CICERO.

Similitudo ſequitur, quæ late patet, ſed oratoribus & philoſophis magis quàm uobis. Etſi enim omnes loci ſint omnium diſputationum ad argumenta ſuppeditanda, tamen alijs diſputationibus abundantius occurrũt, alijs anguſtius. Itaq; genera tibi nota ſint: ubi autem his utare, quæſtiones ipſæ te admonebunt. Sunt enim ſimilitudines, quæ ex pluribus collationibus perueniunt quò uolunt, hoc modo, Si tutor fidem præſtare debet; ſi ſocius, ſi cui mandaris, ſi qui fiduciam acceperit, debet etiam procurator. Hæc ex pluribus perueniens quò uult, appellatur inductio, quæ Græce ἐπαγωγὴ nominatur, qua plurimum eſt uſus in ſermonibus Socrates. Alterum ſimilitudinis genus collatione ſumitur, cum una res uni, par pari comparatur, hoc modo, Quẽadmodum ſi in urbe de finibus controuerſia eſt, quia fines magis agrorum uidentur eſſe quàm urbis, finibus regendis adijcere arbitrum non poſſis: ſic ſi aqua pluuia in urbe nocet, quoniam res tota magis agrorum eſt, aquæ pluuiæ arcendæ adijcere

non poſſis

non poſſis arbitrum. Ex eodem ſimilitudinis loco etiam exempla ſumuntur, ut Craſſus in Curiana cauſa exemplis plurimis uſus eſt, agens de eo qui teſtamento ſic hæredem inſtituiſſet, ut ſi filius natus eſſet in decem menſibus, isq; mortuus prius, quàm in ſuam tutelam ueniſſet, ſecundus hæres hæreditatem obtinuiſſet: quæ commemoratio exemplorum ualuit, eaq; uos in reſpondendo uti multum ſoletis. Ficta etiam exempla ſimilitudinis habent uim: ſed ea oratoria magis ſunt, quàm ueſtra, quanquam uti etiam uos ſoletis, ſed hoc modo, Finge mancipio aliquem dediſſe id quod mancipio dari non poteſt, num idcirco id eius factum eſt qui accepit? aut num is qui mãcipio dedit, ob eam rem ſe ulla re obligauit? In hoc genere oratoribus & philoſophis conceſſum eſt, ut muta etiam loquantur, ut mortui ab inferis excitentur, aut aliquid quod fieri nullo modo poſſit, augendæ rei gratia dicatur, aut minuendæ, quæ Hyperbole dicitur, & multa mirabilia alia. Sed latior eſt campus illorũ, eiſdem tamẽ ex locis (ut antè dixi) & in maximis & in minimis quæſtionibus argumenta ducunt.

SEVER. BOETIVS.

DE *ſimilitudinis loco planè atq; expedite diſſeruit, omnemq́; aperuit intellectum, ſimilitudinum diuidens formas: præſcripſitq́; apertiſſime, quibus magis ex ſimilitudine argumenta contingerent, id eſt philoſophis, atque oratoribus. etenim ſimilitudo perſuaſionibus uidetur aptiſſima.* N*am quod in unam uel plures extra eam de qua quæritur, cauſam cadere ſolet: facile credi poteſt in eam quoq; de qua ambigitur, conuenire.* I*dcirco ex ſimilitudine tractæ argumentationes, magnum oratoribus uſum præſtant, philoſophis quoque, quoniam non in omnibus quæſtionibus demonſtratione utuntur, ſed aliquoties uniuerſalia colligunt, quo id facilius perſuadeant quod nituntur oſtendere. inde ſimlitudo rerum ſæpe eſt conquirenda. atque idcirco locus à ſimilitudine oratoribus maxime philoſophusq́; conducit: non tamen ſolis.* O*mnes enim loci communes ſunt cuiuſque materiæ: ſed in alias uberius incidunt, in alijs anguſtius inueniuntur.* Q*uocirca cognitis atq; antè perceptis locis quæſtiones ipſæ quæ tractabuntur, quibus uti debeat, ſolertem animum poterunt admonere.* O*mnis uerò ſimlitudo duplex eſt. aut enim ex pluribus rebus ſimilitudo colligitur, & inductio nuncupatur: quod Græci* ἐπαγωγὴν *nominant. aut ſingulæ res per ſimilitudinem*

*militudinem comparantur. Ac prior quidem huiuſmodi eſt, Si tutor fidem præ-
ſtare debet, ſi ſocius, ſi cui mandaueris, ſi qui fiduciam acceperit: debet etiam
procurator. nam cum in pluribus rebus fides præſtari debeat: unaq́; ſimilitudo
ſit in fide præſtanda tam in tutore quàm ſocio, atq; eo cui mandatum ſit, eoq́;
qui fiduciam acceperit: debet eadem ſimilitudo procuratori etiam conuenire.
Fiduciam uerò accepit, cuicunq; res aliqua mancipatur, ut eam mancipanti re-
mancipet. uelut ſi quis tempus dubium timens, amico potentiori fundum man-
cipet, ut ei cum tempus quod ſuſpectum eſt, præterierit, reddat: hæc mancipa-
tio, fiduciaria nominatur: idcirco quòd reſtituendi fides interponitur. Hac ſimi
litudinis collectione plurimum Socrates eſſe uſus dicitur, ut in Platonis, alio-
rumq́; eius ſectatorum uoluminibus inuenitur. Quoties uerò una res uni rei
per ſimilitudinem comparatur, hoc modo colligitur argumẽtum, Regendorum
finium arbitri eſſe dicuntur, qui finalia litigia diſcernunt: ut ſi fuerit de fini-
bus orta contentio, eorum dirimatur arbitrio. Sed fines, in agrorum tantum li-
mitibus eſſe dicuntur: arbitri autem finium regendorum in ciuitate eſſe nõ poſ-
ſunt. Item arceri aquam, in agris tantum dici ſolet, ubi ſi ex aliquo loco aqua
pluuia colligatur, & defluens in campos, uicini paſcua fruges'ue corrumpat:
arbitri arcendæ aquæ à Magiſtratibus ſtatuebãtur. Quæritur ergo, an in Vr-
be arcendæ aquæ arbitrum poßimus adigere. Et argumentum capitur ex ſimi-
litudine, Si regundorum finium, quia ſolius agri ſunt, in Vrbe arbitrum adige-
re non poßis: ne aquæ quidem arcendæ, quia ſolorum eſſe uidetur agrorum, in
Vrbe arbitrum poßis adigere. Hic igitur una res uni rei ſimilitudine coniuncta
eſt. Ex eodem etiam ſimilitudinis loco illa ſumi Cicero proponit, quæ uocan-
tur exempla: ueluti Craßus in cauſſa Curiana, quæ fuit huiuſmodi, Quidam
prægnantem uxorẽ relinquens, ſcripſit hæredem poſthumum: eiq́; alium ſubſti
tuit ſecundum, qui Curius uocabatur, ea conditione, ut ſi poſthumus, qui intra
menſes decem proximos naſceretur, antè moreretur, quàm in ſuam tutelã per-
ueniſſet, uel antè obiret diem, quàm teſtamentum iure facere poſſet, ſecundus
hæres ſuccederet. quòd ſi ad id tempus perueniſſet, quo iam firmo iudicio in
ſuam tutelam receptus, iure ciuili inſtituto poſſet hærede fungi: ſecũdus hæres,
id eſt Curius, non ſuccederet. quæ uocatur ſubſtitutio pupillaris. quæſitum eſt
an ualeret ita inſtituta ratio. Craßus igitur plurima protulit exempla, quibus
ita inſtitutus hæres obtinuiſſet hæreditatem. quæ exemplorum commemoratio
iudices mouit. Dicit etiam ipſos quoq; iuriſconſultos uti ſæpius exemplis: uelu-
ti cum fingitur propoſitio uel cauſa, ut caſus de quo agitur, per ſimilitudinem
intelligatur. hoc modo, Si quis enim iuriſperitus adijciat id, quod non iure con
tractum eſt, nullius eſſe momenti: adhibeatq́; exemplum tale, ueluti, Si quis rem
non mancipi mancipauerit, num idcirco aut rem alienauit, aut ſe eo facto po-*

tuit

tuit obligaſſe? minime. Quod enim non iure contractum eſt, nihil retinet firmitatis. & alia huiuſmodi apud iuriſperitos inueniuntur: in quibus oratores maxime ualent: quibus etiam in tantum fingere licet, ut eorum oratione etiam mortui ſæpe ab inferis excitentur. quod Tullius in ea facit oratione qua Cælium defendit. Sed latior, inquit, eſt illorum campus, id eſt oratorum, quibus ſpaciari ac deuagari licet. Nec idcirco minus cæteris quoque facultatibus ſimilitudines proſunt, quoniam eadem argumenta maximis minimis'que cauſis conueniunt: quo fit ut loci quoque argumentorum diuerſarum artium quæſtionibus accommodentur.

CICERO.

Sequitur ſimilitudinem differentia re maxime cõtraria ſuperiori: ſed eſt eiuſdem diſſimile & ſimile inuenire. eius generis hæc ſunt, Non quemadmodũ quod mulieri debeas, recte ipſi mulieri ſine tutore autore ſoluas: ita, quod aut pupillæ, aut pupillo debeas, recte poſſis eodem modo ſoluere.

SEVER. BOETIVS.

EIVSDEM *facultatis eſt, ſimilitudines differentiasq; cognoſcere. qui enim ſcit quid ſit idem, noſſe poterit quid ſit diuerſum. Omnis uerò ſimilitudo idem aliquid eſſe conſtituit. quod enim idem eſt ſecundum qualitatem: id ſimile eſſe neceſſe eſt. Omnes quippe res, aut ſubſtantia eædem ſunt, aut qualitate, aut cæteris prædicamentis. quod ſi ita eſt, & animus intelligere hoc idem in pluribus prædicamentis poteſt. ſed cum hoc ipſum idem in prædicamentis notat, eodem modo in eiſdem prædicamẽtis, quod diuerſum eſt intuetur: ſed ſimile idem eſt, differentia uerò diuerſum. Idem igitur animus, eadem'que intelligentia ſimilitudinem differentiam'que cognoſcunt. Differentiarum uerò multæ ſunt ſpecies. aliæ quippe ſunt ſubſtantiales: ut homini rationale: aliæ non ſubſtantiales, ſed inſeparabiles: ut nigrum Aethiopi atque coruo. aliæ uerò mobiles neque conſtantes: ut ſedere, ſtare, & huiuſcemodi cæteræ, quibus & ab alijs hominibus & à nobis ipſis ſæpe diſtamus. Item differentiæ aliæ aliquo modo ſunt generum diuiſibiles, aliquo modo uerò ſpecierum cõſtitutiuæ. Sed ſi à conſtitutiuis argumentum ducatur: uelut à genere ducitur. Nam ſicut genus continet ſpeciem: ita differentiæ continent ſpecies. Sanè ſi differentiæ conſtitutiuæ ut genera intelligentur: fides ab his ad ea aptabitur quæ conſtituunt. hæc enim talium differentiarum ueluti quædam formæ ſunt. Sin uerò ſint diuiſibiles: ſi quidem ad ea probanda, quæ diuidunt, earum ducitur fides, à forma argumentum fieri uidetur. nam tales differentiæ eorũ quæ diuidũt, formæ quædam ſunt. quòd ſi ad ea probanda referuntur, quæ in contrariam partem genus diuidunt, tunc*

proprie

proprie à differentia fieri argumentum uidetur. quia contrariæ ueluti differentiæ comparantur. Quod uerò ad exemplum attinet Tullij, huiuſmodi eſt, Mulieres antiquitus perpetua tutela tenebantur: pupilli item ſub tutoribus agunt. ſed mulieribus ſi quid debitum fuiſſet: ſine tutoris autoritate poterat ſolui: pupillus uerò minime. Ergo ſi quæratur, an id quod debeatur pupillo cuilibet, renuente tutore poßit exolui: à differentia ſumitur argumentum, ſic, Non ſicut mulieri ſine tutoris autoritate debitum poßis exoluere, eodem modo niſi autoritas tutoris acceſſerit, pupillo ſoluere quod debeas, poßis. Illæ enim perpetua tutela etiam prouecta iam ætate continentur: illorum tutelæ certus annuorum numerus terminum facit: atque idcirco ſolui pupillo ſine tutoris autoritate non poterit. Differt enim perſona mulierum à perſona pupillorum, uel in eo quòd pupilli nõ perpetua reguntur tutela: mulieres uerò perpetua. uel quòd pupillus nullum ſuæ etiam miniſtrandæ utilitatis iudicium habere poteſt: cum ſit aliquis mulieribus, etſi non firmus, in explicanda familiaris rei utilitate delectus.

CICERO.

Deinceps locus eſt qui à cõtrario dicitur. Contrariorum autem genera ſunt plura. Vnum eorum quæ in eodem genere plurimum differunt: ut ſapientia, ſtultitia. Eodem autem genere dicuntur quibus propoſitis occurrũt tanquam e regione quædam cõtraria, ut celeritati tarditas, non debilitas. ex quibus contrarijs argumenta talia exiſtunt, Si ſtultitiam fugimus, ſapientiam ſequamur: & bonitatem, ſi malitiam. Hæc quæ ex eodem genere contraria ſunt, appellantur aduerſa. Sunt enim alia contraria, quæ priuantia licet appellemus Latine, Græce appellãtur στερητικά. Præpoſitio enim IN, priuat uerbum ea ui, quam haberet ſi IN præpoſitum non fuiſſet: ut dignitas, indignitas: humanitas, inhumanitas: & cætera generis eiuſdem. Quorũ tractatio eſt eadem quæ ſuperiorum, quæ aduerſa dixi. Nam alia quoq; ſunt contrariorum genera, uelut ea quæ cum aliquo cõferuntur, ut duplũ, ſimplum: multa, pauca: longum, breue: maius, minus. Sunt etiam ualde cõtraria alia quæ appellantur negantia, ea ἀποφατικά Græci contraria aientibus: ut ſi hoc eſt, illud non eſt. Quid enim opus exemplo eſt? tantũ intelligatur argumento quærendo, contrarijs omnibus contraria non conuenire.

DIVISO *differentiæ loco, nunc de contrarijs tractat. Atque uti rerum ordo clarius colliqueſcat, pauca mihi ex Ariſtotele ſumenda ſunt, quæ ille uir omnium longe doctiſsimus de hac diuiſione tractauit: quanquam M.T. re quidem Ariſtoteli ferè conſentit, ſed ab eo nominum interpretatione diuerſus eſt. Nam quæ Ariſtoteles oppoſita, id eſt* ἀντικείμενα *uocat: ea Tullius contraria nominat. Sed hæc paulò poſterius: nunc Ariſtotelis diuiſio conſideretur. Oppoſitorum igitur, ſecundum Ariſtotelem, alia ſunt contraria, alia priuatio & habitus, alia relatiua, alia contradictoria. Contraria quidem, ut album atq; nigrum. Habitus uerò & priuatio, ut uiſus & cæcitas, dignitas & indignitas. Relatiua uerò: ut pater filius, dominus ſeruus. Contradictoria: ut, eſt dies, non eſt dies. Horum omnium tales inter ſe differentiæ conſiderantur. Nam quæ contraria ſunt, partim mediata ſunt, partim uerò medio carēt. Mediata ſunt, ut album, nigrum: eſt enim horum medius quilibet alius color, ut rubeus uel pallidus. Et horum contrariorum non neceſſe eſt alterum ſemper ineſſe corporibus. Neq; enim omne corpus aut album aut nigrum eſt, ſed aliquoties in horum medietate eſt conſtitutū, ut ſit rubrum uel pallidum. Immediata uerò contraria ſunt, quorum nihil medium poterit inueniri: ut grauitas & leuitas, horum enim nihil eſt medium. Nam quæ leuia ſunt, ſurſum feruntur: quæ grauia, deorſum. Quid autem ſit corporis quod neq; ſurſum neq; deorſum feratur, nihil poterit inueniri. Sed immediata contraria talia ſunt, ut alterum eorum cui poteſt accidere, ſemper inhæreat: ut in propoſito ſuperius exemplo. Neceſſe eſt enim omne corpus uel leue eſſe, uel graue. quia leuitas & grauitas medium non habent quod præterea ineſſe corporibus poſsit. At ea quæ in priuatione & habitu ſunt, ut cæcitas & uiſus, diſtant quidem ab his contrarijs quæ claudunt aliquam medietatem, quòd ipſam medietatem non habent. ab his uerò contrarijs differunt quæ ſunt immediata: quoniam horum contrariorum alterum ſemper ſubiecto ineſſe neceſſe eſt: ut corpori grauitatem uel leuitatem: priuationem uerò & habitum, nō ſemper: ut cum ſit habitus quidem uiſus, priuatio autem cæcitas: non omne quod uidere poteſt, aut uidet aut cæcum eſt. Infans quippe nondum editus, neque uidet, quia nondum proceſsit in lucem: neque cæcus eſt, quia nondum habuit uiſum, quem potuiſſet amittere. idem de catulis dici poteſt, qui ſtatim nati nequeunt intueri: nam tunc eos nec cæcos dicere poſſumus, nec uidētes. Et poſtremo, contraria ſemper in ſuis qualitatibus conſiderantur. priuationes autem, non quòd ipſæ ſint aliquid, ſed ex habitus abſentia colliguntur. neq; enim cæcitas eſt aliquid, ſed à uiſus intelligitur abſceſſu. tam uerò priuatio quàm cōtrarietas differt à relationis oppoſitione, eo quòd neq; contraria neq; priuatoria ſimul eſſe poſſunt. Idem enim uno eodemq; tempore, uno eodemq; in loco album nigrumq;*

uel uidens cæcum'que eſſe non poterit. Sed relatiua à ſe nequeunt ſeparari. neq; enim poteſt eſſe filius ſine patre, nec ſeruus ſi dominus non ſit. Amplius. Contraria ad ſe & priuatoria non referuntur. Nemo enim dicit album nigri, uel nigrum albi, uel cæcitatem uiſus, uel uiſum cæcitatis. Quæ uerò in relatione ſunt poſita: in ipſa relationis prædicatione conſiſtunt, ut duplum dimidij, dominus ſerui, & cætera ad hunc modum. tam uerò contraria, quàm etiam relationes differunt à contradictionibus: quòd contradictiones quidem ſemper in oratione conſiſtunt, & in altera earum parte ueritas, in altera falſitas inuenitur. contraria uerò & priuatoria, & relationes, in ſimplicibus partibus orationis: & in his neque ueritas neque falſitas ineſt. nam cum dico album, nigrum, cæcitas, uiſus, dominus, ſeruus, ſimplices orationis partes ſunt, neque uerum, neque mendacium continentes. in ſimplicibus enim partibus orationis ueritas, uel falſitas nulla eſt. cum autem dico, dies eſt, dies non eſt: utræque propoſitiones, una in affirmatione, altera in negatione poſita, orationes ſunt. Sed M. Tullius non tam proprijs nominibus quàm notioribus utitur. ait enim, Contrariorum alia eſſe quæ aduerſa uocentur, alia quæ priuantia, alia quæ in comparatione ſint, alia quæ aientia & negantia nuncupantur. Sed quæ contraria nominat, oppoſita uerius dicerentur. quæ aduerſa dicuntur, contrariorum melius ſuſciperent nomen. quæ in collatione nominat, ea relatiua, uel ad aliquid certius uocarentur. ſed utatur nominibus ut uolet, dum res ipſæ certa proprietatis ſuæ ratione ſignentur. Nos uerò in cæteris quos edidimus libris, eo nuncupauimus modo, quo ſuperius in Ariſtotelis dictum eſt diuiſione. Secundum Marcum Tullium igitur, contrariorum alia ſunt aduerſa, ut ſapientia, ſtultitia: alia priuantia, ut dignitas & indignitas: alia uerò quæ cum aliquo conferuntur, ut duplum ſimplum: alia uerò quæ appellantur negantia, econtrario aientibus conſtituta, ut ſi hoc eſt, illud non eſt. Aduerſa igitur ſunt, quæ ſub uno genere poſita, plurimum differunt: ut album nigrum'que à ſe plurimum diſtant, ſub uno genere poſita, ſub colore. Item celeritati tarditas aduerſa eſt: poſitis utriſque ſub motu. neque enim celeritati debilitas opponenda eſt: quia debilitati firma ualetudo contraria eſt. quod in diuiſione omiſit Cicero, ſed docuit exemplo. Illa quoque dicuntur aduerſa, quæ in diuerſis generibus ſita, plurimum à ſe diſcrepare intelliguntur, ut ſapientia ſtultitiæ. Illa enim ſub genere boni eſt: hæc uerò ſub mali. quanquam huiuſmodi exemplum priuationem potius ſpectare uideatur. nam ſtultitia priuatio ſapientiæ eſt: nec quicquam eſt aliud ſtultitia, niſi ſapientiæ & rationis abſentia. Sed quæ ſint, quæ priuantia Cicero appellet, poſterius demonſtrabo. Ex his hoc modo argumenta ſumentur, Si ſtultitiam fugimus, ſapientiam ſequamur. ſi bonitatem appetimus, malitiam fugiamus. quanquam malitia quoque ſecundum eundem modum qui ſupe-

rius dictus eſt, priuationibus poßit adiungi. Priuantia *uerò ſecundum Ciceronem ſunt, quæ Græce* στερητικὰ *appellantur: quæ habent eam partem orationis præpoſitam, quæ eum fuerit adiecta, ſemper ferè aliquid demit. ea eſt* IN *præpoſitio. hæc enim ſyllaba cui fuerit appoſita, demit ferè aliquid ex ea ui quam eſſet res quælibet habitura, ſi* IN *ſyllabam præpoſitam non haberet, ut humanitati inhumanitas, nanque præpoſita* IN*, id de quo dicitur, humanitate priuauit, ut dignitas & indignitas*. Et *Tullius quidem ea tantum priuantia eſſe confirmat, in quibuſcunque ſyllaba iſta præponitur. priuantium quippe natura ſecundum* Tullium *huius ſyllabæ commemoratione finitur*. A' *Peripateticis uerò accepimus priuationes tum ſimplicibus nominibus, tum etiam priuatorijs ſyllabis efferri. ſimplicibus nominibus, ut cæcitas. cum priuantibus uerò ſyllabis, ut indignitas, inhumanitas*. Quocirca *ſecundum* M. Tullium *cæcitas non erit priuatio uiſus, ſed ei aduerſum. atque idcirco forſitan ſtultitiam inter aduerſa numerauit: quoniam non habet* IN *ſyllabam ex qua priuationes arbitratur exiſtere*. Ex *quibus eodem modo ut in ſuperius poſitis aduerſis, argumenta ducuntur*. Inhumanitatem *auerſemur, ſi humanitas conſectanda eſt*. Illa *uerò contraria, ut ait* Tullius, *quæ cum aliquo conferuntur, talia ſunt, ut duplum ſimplici*. Id *tantundem eſt, tanquam ſi diceret, duplum dimidij. ſimplum enim, dupli dimidium eſt*. Et *pater filij*. Eaq; *ſunt ſemper reciprocantia, aliquoties quidem ſeptimo caſu, aliquoties uerò genitiuo: nam filius, patris eſt filius, & pater filij: hæc ſecundum genitiuum conuerſio eſt. & duplũ ſimplo duplum eſt: hoc ſecundum ſeptimum caſum. ſunt etiam quæ accuſatiuo: ut pauca ad multa, & magnum ad paruũ*. Item *negantia ſunt, quæ in affirmationibus & negationibus poſita ſunt. ut ſi hoc eſt, illud non eſt. ueluti ſi dies eſt, nox non eſt. atq; hanc oppoſitionem* Cicero *dicit ualde eſſe contrariam*. Ex *quibus omnibus ſecundũ ſuperius dictum modum argumentorum facultas eſt. nam ex relatiuis contrarijs ita ſumimus argumentum*, Si *pater eſt, fieri non poteſt quin ei filius ſit*. Ex *negantibus autem quæ* ἀποφατικὰ, *ut ait*, Græci *uocant, ita, ſi ſol ſupra terram fuit, nox eſſe non potuit: hæc enim affirmatio, illam perimit negationem*. Cur *uerò hæc negantia eſſe conſtituerit, mirandum eſt*. Nam *quæ negantia ſunt, aientibus opponuntur, & ſimul eſſe non poßunt: ut diem eſſe ac diẽ non eſſe. hoc uerò eſt conſequens cum ita dicatur*, Si *hoc eſt, illud non eſt: ut ſi dies eſt, nox non eſt* Atqui *affirmationẽ negationemq; ualde* Tullius *dicit eſſe contrariam, ſed in hac conſequentia nequeunt eſſe contraria*. Nam *quod eſt conſequens, contrarium non eſt*.

CICERO.

Ab adiunctis autem poſui equidem exemplum paulo antè, multa ſcilicet adiungi, quæ ſuſcipienda eſſent, ſi ſtatuiſſemus

mus ex edicto Prætoris ſecundum eas tabulas poſſeſſionem dari,quas is inſtituiſſet,cui teſtamenti factio nulla eſſet. Sed locus hic magis ad coniecturales cauſas, quæ uerſantur in iudicijs,ualet,cum quæritur quid aut ſit,aut euenerit,aut futurum ſit,aut quid omnino fieri poſſit. Ac loci quidē ipſius forma talis eſt. Admonet autem hic locus ut quæratur quid ante rem,quid cum re,quid poſt rem euenerit. Nihil hoc ad ius,ad Ciceronem inquibat Gallus noſter,ſi quis ad eũ quid tale retulerat,ut de facto quæreretur. Tu tamen patiere nullum à me artis inſtitutæ locum præteriri,ne ſi nihil niſi quod ad te pertineat,ſcribendum putaris,nimium te amare uideare. Eſt igitur magna ex parte locus hic oratorius,non modo non iuriſconſultorum,ſed ne philoſophorum quidem. Ante rem enim quæruntur quæ talia ſunt,apparatus,colloquia,locus,conſtitutum conuiuium. Cum re autem, pedum crepitus,ſtrepitus hominum, corporum umbræ, & ſi quid eiuſmodi. At poſt rem, rubor, pallor, titubatio, & ſiqua alia ſigna conturbationis, & conſcientiæ: præterea reſtinctus ignis, gladius cruentus, cætera'que quæ ſuſpicionem facti poſſunt mouere.

SEVER. BOETIVS.

QVID ſit ab adiunctis locus, breui ſuperius monſtrauit exemplo,eo ſcilicet quod dixit, Si ſecundum mulieris nunquam capite diminutæ tabulas poſſeſſio bonorum daretur, conſequens eſſe, ut ſecundum quoque puerorum & ſeruorum tabulas poſſeßio permitteretur. Sed nunc formam ipſam & quaſi ſubſtantiam loci monſtrare proponit, quæ eſt huiuſmodi. Ab adiunctis enim locus eſt cum ex eo quod proponitur,aliquid aliud uel eſſe,uel fuiſſe,uel futurum eſſe argumentatione colligitur: ut in eo ipſo,quod dudum poſuit exemplo. approbatur enim non debere ſecundum mulieris nunquam capite diminutæ tabulas bonorum poſſeßionem dari. quia ſi id fuerit poſitum,id futurum eſt, ut ſecundum puerorum quoque & ſeruorum tabulas bonorum poſſeßio permittatur. Talia uerò ſunt quæ dicuntur adiuncta,ut circa rem ferè quæ quæritur, inueniantur, neque tamen neceſſe ſit eis ſemper adhærere. & forma quidem huius loci talis eſt, ut hanc quoque definitionem poßit admittere. Ab adiunctis locus eſt cum ex aliquibus, quæ ſunt proxima eis de quibus quæritur, rebus,id quod quæritur, uel fuiſſe, uel eſſe, uel futurum eſſe monſtratur. qui locus eſt coniecturalibus

ralibus cauſis maxime neceſſarius. Cum enim de facto quæritur: tum ſi id factum eſt quod dubitatur, quid uel fuerit, uel ſit, uel futurum ſit, conſiderari ſolet: multa enim ſunt, quæ unicuiq; adiuncta rei, uariorum euentu temporum colliguntur. Idcirco enim quid ante rem, quid cum re, quid poſt rem uenerit, in coniecturalibus cauſis inquiritur: quæ ab oratoribus tractantur ſolis. neque iuriſconſultis in huiuſmodi negotijs cum rhetorica facultate ulla communio eſt. Iuris enim peritus de facti qualitate, non de ipſius facti ueritate reſpondet. Idcirco quoties ad Gallum peritum iuris facti, quid deferebatur, Nihil ad nos, inquibat: & ad Ciceronem potius conſulentes, id eſt ad rhetorem remittebat. In quo Tullius facete ad Trebatium iocum miſcuit, dicens, Quanquam locus hic ab adiunctis coniecturalibus cauſis maxime utilis, nihil conſultorum iuris prudentiam iuuet, pátere me tamen, inquit, nullam ſuſcepti operis partem præterire: ne ſi in hoc libro nihil præter tuæ artis exempla conſcripſero, tuæ tantum gratiæ uideatur addictus. Ab adiunctis uerò locus, qui non modo iuriſconſultis, ſed ne philoſophis quidem, præter oratores non patet, trium ſæpe temporum ratione tractandus eſt. Nam de facto ſi quæritur, quid uel ante id, uel cum eo, uel pòſt fuerit, neceſſe eſt ueſtigari. Ante rem quidem, hoc modo: Apparatus: uериſimile eſt enim effeciſſe aliquem quod antè efficiendum parauit. Colloquia: fieri enim potuit ut amauerit, qui ſæpe fuerit collocutus. Locus: uelut cum ad aliquid faciendum opportunus locus eligitur. Conſtitutum conuiuium: uelut ſi quis conſtituto antè conuiuio, in eo feciſſe aliquid arguatur, capiaturq; coniectura facti ex eo ipſo quod ſit conuiuium conſtitutum. atq; horum omnium, ante rem de qua quæritur, exempla ſunt. Cum re uerò, hoc modo, Pedum crepitus: uelut ſi iſſe in quempiam locum aliquis accuſetur, pedum crepitu deprehẽſus eſſe probabitur. uel ſi fuiſſe adulterũ in cubiculo, ex umbra corporis deſignetur. hæc cum ipſis de quibus quæritur, inſpecta, eiſdem tamen intelliguntur adiuncta. Poſt rem uerò ſi quas cõſcientiæ maculas pallor, rubor, titubatioq; prodiderit. Reſtinctus ignis: uelut ſi clàm factum aliquid extincto igni uelimus oſtendere, ut tutius notitiam ſubmouentibus, tenebris comitteretur. Item gladius cruentus: peractum facinus monſtrat. Hæc omnia poſt rem facto intelliguntur adiuncta. Et ſemper ante rem, cum re, & poſt rem, ſecundum rationem temporum intelligendum eſt: neque ita ut in antecedentibus & conſequentibus: illic enim naturæ ratio conſideratur: omnia quippe ſimul ſunt. Nam quod antecedit, ſi poſitum ſit, ſtatim eſt id quod conſequitur. ut ſi ponas hominem: ſtatim animal eſſe neceſſe eſt. nec antè ſecundum tempus eſſe homo dici poteſt, pòſt uerò ſubſequi animal: ut antè aliquis apparatus eſt, ſecundum tempus poſterior effectus. Itaque illic antecedentia & conſequentia nominantur: hic ante rem, cum re, & poſt rem. idcirco, quòd illud quidem non ſecũdum

tempus, ſed ſecundum principalitatem naturæ ſecum ſimul aliquid trahentis antecedens dicitur uel conſequens, id quod antecedens comitatur. Ea uerò quæ ſecundum temporis priorem poſteriorem'ue rationem conſiderantur adiuncta: idcirco ante rem, cum re, & poſt rem cepere uocabulum.

CICERO.

Deinceps eſt locus dialecticorum proprius ex cōſequentibus, & antecedentibus, & repugnantibus qui etiam ab adiunctis longe diuerſus eſt. Nam adiuncta de quibus paulò antè dictum eſt, non ſemper eueniunt, conſequentia autem ſemper. Ea enim dico conſequentia, quæ rem neceſſario conſequuntur. Item quæ & antecedentia, & repugnantia: quicquid enim antecedit quanque rem, id cohæret cum re neceſſario. & quicquid repugnat, id eiuſmodi eſt, ut cohærere nunquam poſſit.

SEVER. BOETIVS.

EXPEDITO *adiunctorum loco, nunc de antecedentibus & cōſequentibus & repugnantibus diſſerit. Qui locus cum ſit unus, in tria uelut membra diuiſus eſt. Marcus quidem Tullius loci huius uocabulum tacuit: mihi autem totus conditionalis appellandus uidetur. Cuius cum promptiſſime natura claruerit, nomen quoq; ei, quod nos poſuimus, rectè inditum manifeſtius apparebit. Primùm igitur ſingularum partium definitio prouidenda eſt. Itaq; antecedens eſt, quo poſito aliud neceſſe eſt conſequatur. Item cōſequens alicuius eſt, quod eſſe neceſſe eſt, ſi illud cui eſt cōſequens, præceſſiſſe conſtiterit. Repugnans eſt, quod ſimul cum ea re cui repugnare dicitur, eſſe non poſſit. Antecedentium igitur atque conſequentium & repugnantium unum locum eſſe prædiximus: qui quomodo ſit unus, paucis oſtendam. Primùm igitur dum quæreretur quonam modo unus eſſet locus à conſequentibus & antecedentibus & repugnantibus, dicebatur, quoniam eiuſdem mentis eſt atq; intelligentiæ tam conſentanea ſibimet, quàm diſſidentia prouidere: idcirco hunc quoq; locum unum uideri. Conſentaneorum nanq; duæ ſunt partes, antecedens una, altera conſequens. Nam cum aliquo præcedente comitatur alterum, illa ſibi in ipſa naturæ conſequentia conſentire neceſſe eſt. Repugnantium uerò tametſi duæ partes ſunt, unum tamen eſt utriſq; uocabulum: utraque enim repugnantia nominantur: duo uerò eſſe, quæ ſibimet repugnent, atq; à ſe diſſentiant, nullus ignorat: ſed eo diſtant, quòd antecedentium & conſequentium duo ſunt nomina, licet unus utriſque conſenſus,*

conſenſus: repugnantibus uerò unum nomen eſt, cum ſit unus in utriſq; diſſenſus. Ergo eadem mens, eademq; intelligẽtiæ ratio, id quod præcedit & id quod comitatur intelligit. neq; enim fieri poteſt ut antecedens aliquid intelligatur, niſi in eodem quid ſit conſequens conſideretur. Eodem quoque modo nec conſequens, niſi appareat quid præcedat. Item repugnans aliquid intelligere nemo poteſt, niſi intelligat cui repugnet. Sed quoniam eadem ratio poteſt ſimilia diſsimiliaq; perſpicere: antecedentium uerò & conſequentium conſenſus quidam, & per naturæ ſimilitudinem concordia eſt: diſſenſus uerò in repugnantibus, ac diſsimilitudo: neceſſe eſt ut una atque eadem ratio & antecedentium conſequentiumq; naturam & repugnantium ſpectet. quo fit ut unus quoque locus ſit, quem una intelligentia comprehendit. Sed hic opponebatur, Cur igitur alium ex ſimilitudine, alium ex contrario locum M. Tullius ſuperius enumerauit? Nam ſecundum propoſitam rationem, quoniam ſimilitudinem & contrarietatem intelligẽtia una perpendit, unus locus ſimilium contrariorumq; eſſe debuiſſet. Sed reſpondebatur: quoniam non eodem modo ſibi antecedentia & conſequentia conſentire dicuntur, ſicut ea, quæ ſimilia nuncupantur. In his nanque una tantum qualitas inuenitur, & ſecundum eandem qualitatem ſimilia eſſe dicuntur: at in antecedentibus & conſequentibus non qualitatis ſimilitudo, ſed quidam naturæ conſenſus eſt. Et quæ ſimilia ſunt: ſine ſe eſſe poßunt. antecedentia uerò & conſequentia ſine ſe eſſe non poſſunt. atq; idcirco non uidetur eſſe conſequentium & antecedentium cum ſimilitudine illa cõmunio naturæ. quæ ratio non ualde uidetur idonea, nec explicat quod demonſtrare conatur. Illud certe firmißimum eſſe conſtitit: quòd huius loci tractatus conditionalibus ſemper propoſitionibus accommodaretur. Conditionalis uerò propoſitio eſt, quæ cum conditione pronuntiat eſſe aliquid, ſi aliud fuerit. ueluti cum dicimus, Si dies eſt, lucet. Hæc igitur rerum conſequentia facile in repugnantiam uertitur. Nam ſi rebus conſequentibus negatio interponatur: ex conſequentibus repugnantia redduntur, hoc modo, Si dies eſt, lux eſt. Repugnantia fiunt ita, Si dies eſt, lux non eſt. repugnant enim diem eſſe & lucem non eſſe. Quæ repugnantia in cõditione conſiſtit. Dicimus enim, Si dies eſt, lux non eſt. Nam diei contrarium eſt nox. Conſequens uerò noctis, lucem non eſſe. Quare eſſe diem, & non eſſe lucem, repugnat. Argumẽto uerò eſt hanc repugnantiam in conditione cõſiſtere: quia ſi conditio deficiat, nulla eſt repugnantia, hoc modo, dies eſt, lux non eſt. utræque enim diſiunctæ propoſitiones, ſuas ſententias gerunt, nec quicquam intelliguntur habere commune. atq; ideo diuerſis acceptæ temporibus, ueræ ſunt, nec repugnant. Nam ſicut in his propoſitionibus, dies eſt, lux eſt, nulla eſt conſequentia, quoniam conditio deeſt quæ propoſitionem facit connexam, ſed utræque à ſe diſiunctæ ſuam ſententiam claudunt: ita in

his quibus proponitur,dies eſt,lux non eſt,nulla eſt repugnantia:quoniam ſeruat ſuam utraque ſeparata ſententiam. At ſi his conditio interueniat : ſuperiorum quidem ita ſententia copulatur, ut conſequentes fiant, poſteriorum uerò ita,ut repugnantes,hoc modo,Si dies eſt, lux eſt. Hæc conſequens propoſitio, ex duabus per conditionem mediam effecta eſt una. At ſi ſit ita.Si dies eſt, lux non eſt, repugnat. negatum enim quod conſequitur, repugnare neceſſe eſt. Amplius. Argumentum quod ex antecedentibus & conſequentibus fit, ex unius propoſitionis connexæ partibus naſcatur : nam conditionalis propoſitionis connexæ una pars eſt antecedens,alia conſequens. quòd ſi à repugnantibus argumentum fiat, rurſus ab unius propoſitionis membris tale argumentum naſci oportebit.Igitur ex his propoſitionibus dies eſt,lux eſt,una eſſe non poteſt niſi conditione copulentur, ut unum ſit antecedens, aliud conſequens. & ideo in his ex antecedenti & conſequenti argumentum eſſe non poteſt: quoniam duæ ſunt. Etiam ex illis quoque propoſitionibus quæ ſunt, dies eſt, lux non eſt,una eſſe non poterit:niſi cõditionis adiunctione,in unius quodammodo propoſitionis ſententiam reducantur. cuius propoſitionis partes ſunt repugnantes. nam ut in connexa propoſitione una pars eſt antecedens, alia eſt conſequens:ita in repugnanti utraque pars propoſitionis, à ſemet inuicem repugnat, ac diſsidet.Amplius. Repugnans propoſitio connexæ partem contrariam tenet: nam ut in illa,quod antecedit,ſecum id quod ſequitur trahit:ita in hac propoſitione,partes ſimul eſſe non poſſunt.Contrariæ uerò differentiæ ſub eodem genere poni ſolent. Si igitur connexa propoſitio in conditione eſt conſtituta : repugnans quoque in conditione conſiſtit. quòd ſi & conſequentiam propoſitionum & repugnantiam conditio facit:non eſt dubium quin locus hic iure conditionalis uocetur.ac ſit unus poſitus in conditione diuiſis partibus,id eſt in antecedẽtem,conſequentemq́; & repugnantem.Connexæ nanq; propoſitionis una pars antecedens eſt,alia cõſequens.Repugnantis uerò propoſitionis utraque repugnat ac diſsidet. Itaque connexæ propoſitionis partes antecedens & conſequens ſunt : repugnantis uerò repugnantes partes ſunt. Nec illud intelligentiam turbet, quòd dies eſt, & lux eſt,quadam ſibi ratione conſentiunt.Item dies eſt & lux non eſt,quaſi à ſe diſſentiunt atq; diſcordant. nam connexa eſt propoſitio,ſi cum aliud anteceſſerit,aliud conſequatur. Item repugnans,ſi uno poſito falſo,aliud inferatur quod eſſe non poteſt, niſi id uis conditionis efficiat. Quocirca aperte demonſtratum eſſe arbitror conditionalem hunc locum uocari:& rectè unum eſſe à M.T.conſtitutum.Quomodo uerò fiat ab antecedentibus & conſequentibus & repugnantibus argumentum, poſterius dicam.Sed quoniã nullius facultatis alterius eſt,quid quanq; rem conſequitur,uel cuiq; quid repugnet,inſpicere, niſi dialecticæ tantum, quæ huius

quammaxi

quammaxime rei peritiam profitetur : idcirco ait hunc eſſe locum totum dialecticorum , qui etiam ab adiunctis longe diuerſus eſt . Primùm quòd adiuncta prodere ſeſe,atque oſtentare inuicem poßunt, non uerò perficere atque implere naturam : ueluti ambulationem pedum , pedum ſtrepitus ſignare quidem ac denuntiare poteſt, efficere uerò non poteſt . Neque enim ambulationem efficit pedum ſtrepitus:nec uerò ex neceßitate ambulatio ut pedum ſtrepitus ſit,autor eſt:ſed ſæpe ita ambulatur,ut nullus pedum ſtrepitus exaudiatur:ſæpe non mutato loco,moueri pedes,ac ſtrepere præter ambulationem queunt. Idcirco non ſemper inueniuntur adiuncta:propoſito'que termino,quem probare contendimus,ſæpe ex adiunctis argumenta deficiunt,quia ipſa quoque aliquoties deficere uidentur adiuncta:Præcedentia uerò & conſequentia,& repugnantia nunquam deſunt.omne enim quicquid in rebus eſt , habet quod ſe aut ſequatur naturaliter,aut præcedat. Eſt etiam à quo naturæ diuerſitate dißideat,uelut hominem ſequitur quidem animal,præcedit uerò ſubſtantiam.dicimus enim,Si homo eſt,animal eſt. Subſtantiam uerò præcedit,cum proponimus,Si animal eſt,ſubſtantia eſt . Repugnat uerò mortuo cum enuntiamus , Si animal eſt, mortuum non eſt . Præterea quæ ſunt adiuncta,temporibus diſtributa ſunt , ut ante rem, cum re,uel poſt rem. Quæ uerò ſunt antecedentia,conſequentia,& repugnantia,quomodolibet in temporibus ſint,nihil refert. Nam priora ſæpe temporibus comitantur , & temporibus poſteriora præcedunt : & quæ ſimul temporibus ſunt,aliàs præcedunt , aliàs uerò conſequuntur, ut ſuperius quoque ſæpe diximus. Amplius , Quæ antecedentia ſunt & conſequentia , relinquere ſeſe non poßunt,nec ſibi repugnantia cohærere:& ſunt neceſſaria ſibimet connexa,uel inconnexa . Quæ uerò ſunt adiuncta,nihil obtinent neceßitatis . quia & iungi ſibimet,& à ſe ſeparari queunt . Quæ cum ita ſint,quæſtio difficilis uehementer oboritur. Videtur enim minus intuentibus nihil hic locus differre ab his locis qui dicti ſunt uel à genere,uel à ſpecie,uel à contrarijs. Nam genus ſemper ſpecies ſequitur:ſpecies genus præcedit:contraria ſimul eſſe non poßunt. Quæ ſoluenda eſt hoc modo.Primum,quia non omne conſequens,genus eſt:nec ſpecies,antecedens. Repugnantia uero non ipſa contraria,ſed contrariorum ſunt conſequentia.ut in locorum qui à M.Tullio propoſiti ſunt, expoſitione monſtrauimus. Dehinc quia cum à genere ſit argumentum,ipſum genus aßumitur: eodem quoque modo ſpecies,cum ab ea aliquid uolumus approbare.Cum uerò ab antecedentibus & conſequentibus aliquid monſtrare contendimus,eo quod in conditionali propoſitione præceßit,utimur in aßumptione:etiam ſi non fuerit genus . Item ſi à conſequenti argumentum fiat : etiam ſi ſpecies non ſit,à conſequenti parte conditionalis propoſitionis ducitur argumentum.ueluti cum ita dicimus, Si ignis eſt,leuis eſt . Ignis antecedit,leuitas ſequitur. ſed neutrum

neutri eſt genus, aut ſpecies. Aßumitur itaque, Atqui ignis eſt. Nunc igitur, id quod antecedebat aßumpſi: ex quo monſtratur concluſio, leuis ignis eſt. At ſi ita aßumatur, Sed non eſt leuis: id quod conſequebatur aßumpſi. Concluditur ergo atque monſtratur, Non eſt igitur ignis. Vides igitur ut de his præcedentibus & conſequentibus nunc loquimur, quæ in conditionali propoſitione poſita, uel præcedere uel conſequi intelliguntur. Cum uerò ſit ex genere argumentum, ſpecies quidem eſt, de qua aliquid probare intendimus: genus uerò aßumimus, non quaſi præcedens, ſed quaſi continens: ut quicquid eſſe conſideratur in genere, id etiam formæ quoque debeat aptari. Genus enim quoad permanet: à ſua ſpecie non recedit. Cum uerò de ſpecie ſumimus argumentum: genus quidem eſt de quo aliquid quæritur: ſed id laboramus, ut id, quod de genere conamur oſtendere, ex ſpecie poßit facilius agnoſci. ut cum uxori Fabiæ relictum fuiſſet legatum ſi materfamiliâs fuiſſet: quoniam non conuenerit in manum, ſcilicet ab in manus conuentione, quæ ſpecies eſt uxoris, uxorem, quod eſt matrisfamiliâs genus, à legati iure ſeiungimus: & legatum ad ſpeciem, id eſt matremfamiliâs deriuamus. Sed illud interius diſpiciendum uidetur, num locus ab antecedentibus & conſequentibus totus ſuperuacaneus eſſe uideatur: cum, quolibet modo fuerint ex eo argumenta compoſita, à cæteris locis, quos ſuperius deſcripſimus, non recedat. Nam quodcunque ab antecedentibus & conſequentibus ducitur argumentum, id uel à toto, uel à partibus, uel à coniugatis, uel ab aliquo reliquorum tractum eſſe perpenditur, hoc modo, Si utilis eſt æquitas conſtituta ad res ſuas obtinendas: utile eſt ius ciuile. At quod præcedit. Quod ſequitur igitur. Hic eſt à definitione argumentum, ſcilicet ab aßumptione præcedentis. At ſi ita dicam, Sed non eſt utile ius ciuile: non eſt igitur utilis æquitas conſtituta ad res ſuas obtinendas: hic per conſequentis aßumptionem à definitionis loco ſumptum eſt argumentum. Item à partium enumeratione, Si neque cenſu, neque cæteris, non eſt liber. at cenſu, uel cæteris. eſt igitur liber. at non eſt liber: neque cenſu igitur, neque cæteris manumißus eſt. Sed notandum eſt quæ ſit uis uniuſcuiuſque argumenti, & quonam modo proferatur. Sunt enim argumenta, quæ prædicatiuis apta ſint ſyllogiſmis: ut à definitione, ſic, Ius ciuile eſt æquitas conſtituta. & reliqua. Id uerò utile eſt. utile eſt igitur ius ciuile. Item à partibus, Qui neque cenſu, neque uindicta, neque teſtamento eſt manumißus: hic ex ſeruitute liber factus non eſt. Stichus uerò neque teſtamento, neque cenſu, neque uindicta manumißus eſt. Stichus igitur liber non eſt. & in cæteris eodem modo. Omnia uerò quæque per categoricum ſyllogiſmum proferri poßunt, eadem per cōditionalem dici queunt. omnis nanque prædicatiua propoſitio in conditionalem uerti poteſt, hoc modo, Omnis homo animal eſt: prædicatiua eſt. Hæc facile uertitur in conditionalem,

nalem,

n.dem, ita, Si homo eſt, animal eſt. Non uerò omnis conditionalis in prædicatiuam uerti poteſt. uelut hic, Si peperit, cum uiro concubuit. Nemo enim dicere poteſt ipſum PEPERISSE, *id eſſe quod cum uiro concumbere, quo modo dicimus hominem id eſſe quod animal ſit. alia enim ratio eſt in his propoſitionibus quæ ita dicuntur: quæ peperit, cum uiro concubuit: hæc enim ſimilis eſt ei quæ dicit, Si peperit, cum uiro concubuit. Sed prædicatiua propoſitio id eſſe ſubiectum dicit, quod fuerit prædicatum. Conditionalis uerò id ponit, ut id quod antecedens fuerit, comitetur neceſſario quod ſubſequitur. Cum uerò prædicatiua eſt propoſitio: ſi ea uertatur in conditionalem, alia nimirum redditur propoſitio. Nam cum dicitur, Omnis homo animal eſt: ipſe homo animal eſſe proponitur. cum uerò, Si homo eſt, animal eſt: non id ſentitur, ut ille qui homo eſt, animal ſit: ſed propoſito eſſe hominem, conſequi ut ſit animal. Ergo conditionalis ſyllogiſmus in anteceſſione & conſecutione poſitus, licet per definitionem, licet per partium enumerationem, licet per coniugationem, & quolibet alio fiat modo, tamen in propria forma ſe continet: & eſt conditionalis, id eſt utens propria conditione, ut quodammodo cætera argumenta ſuæ ueluti naturæ uideatur habere ſubiecta. ut cum ſit à definitione argumentum, ſi quidem per prædicatiuam formam factus fuerit ſyllogiſmus, à definitione deductum eſſe dicatur. ſin uerò per hypotheſin facta fuerit argumentatio, conditionalis ſit ſyllogiſmus: quem diſcernat aſſumptio, utrum ab antecedentis an à conſequentis parte promatur. Quo fit ut etiam ſi per cæteros locos conditionale argumentum feratur: tamen ſuam quandam habeat formam, quandoquidem in anteceſſione & conſecutione eſt conſtitutus. Tunc enim definitio, partes, coniugatio, & cætera, ueluti res ipſæ fiunt, ac non locus, cum uenerint in conditionem. at ſi conditio eſſet: ex ipſis perfectum uidebitur argumentum. Quòd ſi propoſitionem conditio copulauerit: ipſa quidem ea, quæ in propoſitionibus continentur, ſunt ueluti quædam argumenti partes. locus uerò in conditione eſt conſtitutus. Atque hæc non ita dicta ſunt, quaſi aliter conditionalis hic locus tractari non ualeat, niſi eorum aliquem, quos prædiximus, includat. nam poteſt præter eos etiam ſæpe reperiri: ut cum dicimus, Si homo eſt, riſibilis eſt. ſi coruus eſt, niger eſt. hic enim nec definitionem, nec partes, nec ullum alium locum ſuperius enumeratorum, continet argumentum. Amplius, Facile eſt in ſingulis eorum differentias prouidere. locus quippe à toto, à ſubſtantia trahitur: à partibus uerò, à rei compoſitione: nam in ſimplicibus terminis tale argumentum non poteſt inueniri à nota, ab interpretatione, à coniugatis, ab eo quod ex eodem utrunque diducitur, à genere, à continenti, à forma, ab eo quod continetur, à differentia, ab eo quod diſcrepat, à ſimilibus, ab eadem qualitate, à contrarijs,*

ab eo quod à ſe longe diuerſa ſint, à cauſis efficientibus, ab effectis, ab his quæ uim alterius efficientiæ ſuſceperunt, ab adiunctis, à uicinitate naturæ, à comparatione maiorum, parium, uel minorum, à relatione ad æqualem uel inæqualem quantitatem. Ab antecedentibus uerò longe alius modus eſt. Conſtat enim in eo, quòd ſi propoſitum quid fuerit, aliud quiddam modis omnibus exiſtet, quod conſequens appellatur. huius uerò intelligentia conſiſtit in eo, quòd præcedente quolibet aliud ſubſecutum eſt. Repugnantium uerò intelligentia conſiſtit, non modo quòd neque ſequi, neque antecedere poßunt: uerum etiam quòd ſimul eſſe non poßunt. quæ in conditione conſiſtere dubium non eſt. His igitur ita expeditis, quoniam M. Tullius proprietatem loci, ut in tranſcurſu potuit, euidenter expreßit: nunc quibus modis eodem loco uti conueniat, adiungit. Quæ Topicorum pars, quoniam diligentius explananda eſt, finem quarto uolumini faciam, Quinto cætera redditurus.

ANITII MANLII
SEVERINI BOETII IN TOpica M. T. C. commentariorum Liber v.

DE OMNIBVS *quidem hypotheticis ſyllogiſinis, Patrici rhetorum peritißime, plenè abũdanterq́; digeßimus his libris, quos de eorum principaliter inſtitutione conſcripſimus: à quibus integram perfectamq́; doctrinam, cui reuoluendi illa uacuum tempus eſt, lector accipiet. Sed quia nunc Ciceronis Topica ſumpſimus exponenda, atque in his aliquorum M. T. modorum meminit, dicendum mihi breuiter exiſtimo de his ſeptem conditionalibus ſyllogiſmis, quæ eorum natura ſit, propoſitionum'que contextio: ut cum hæc ad ſcientiam rite prælibata peruenerint, Tulliana facilius noſcantur exempla. Omne igitur quod in quæſtione dubitatur, aut ueriſimilibus, aut neceſſarijs probabitur argumentis. Argumentum uerò omne, aut in ſyllogiſmi ordinem cadet, aut ex ſyllogiſmo uires accipiet. Syllogiſmus uerò omnis, propoſitionibus conſtat. Propoſitiones autem omnes, uel ſimplices ſunt, uel compoſitæ. Simplices, quæ ſimplicibus orationis partibus coniunguntur. Copulant autem incompoſitam propoſitionem ſimplices orationis partes, nomen & uerbum, ueluti cum dicimus dies eſt, uel dies uernus eſt, uel dies ſerenus. hic enim omnem uim propoſitionis nomen connectit & uerbum. omnis autem ſimplex propoſitio, ex ſubiecto prædicato'que conſiſtit. Subiectum eſt, de quo dicitur id quod prædicatur. Prædicatum eſt quod de eo dicitur quod ſubiectum eſt. Ver-*

bum

bum autem aliquoties prædicato nomini adiungitur, aliquoties ipſum prædicatur. prædicato nomini adiungitur in hac propoſitione, quæ dicit, dies ſerenus eſt. dies enim, ſubiectus: ſerenus, prædicatur: EST *uerò uerbum, ſereno adiunctum eſt, quod diximus eſſe prædicatum. At ſi talis ſit propoſitio, quæ ſolo nomine conſtet, & uerbo, ueluti cum dicimus, dies eſt: tunc dies ſubijcitur:* EST *uerbum, ſine dubio prædicatur. Sine uerbo autem, nulla eſt propoſitio. Omnis enim propoſitio uel uera uel falſa eſt. Niſi autem uerbum ſit quodlibet adiunctum, quo eſſe aliquid aut non eſſe dicatur, nulla ueritas aut falſitas in propoſitionibus deprehēditur. Sæpe autem propoſitiones etiam ex totis orationibus conſtant: ut ſi dicamus,* Tranſire in Africam utile eſt Romanis. *hic enim ſubiectum quidem eſt, tranſire in Africam. utile autem Romanis, prædicatum: eſſe uerò, prædicato coniungitur. Huiuſmodi igitur omnes propoſitiones prædicatiuæ dicuntur. prædicatiuæ uerò appellantur, quia aliud de alio prædicant. Omnesq; qui ex his propoſitionibus fiunt ſyllogiſmi, ſecundum enuntiationum ſuarum formas, prædicatiui appellantur. Ex his autem prædicatiuis propoſitionibus exiſtunt compoſitæ propoſitiones: quarum aliæ quidem copulatiua coniunctione nectuntur: ut & dies eſt, & lux eſt. aliæ uerò per conditionem fiunt, quæ etiam conditionales enuntiationes uocantur. hæ uerò ſunt, quæ coniunctione quadam partibus interpoſita ad conſequentiam conditionemq; ducuntur. Agè enim ſint duæ propoſitiones prædicatiuæ, una quidem quæ dicit, animal eſt: alia uerò quæ proponit, homo eſt. His ſi coniunctio interueniat, faciet, ſi homo eſt, animal eſt. Vides igitur ut duas prædicatiuas propoſitiones in unam conditionem coniunctio copulauerit. Quæ cum ita ſint, omnes hæ propoſitiones hypotheticæ, id eſt conditionales uocantur: atque ex his ſyllogiſmi tales exiſtunt, quibus hypotheticis, uel conditionalibus nomen eſt. Omnis autem hypothetica propoſitio, uel per connexionem fit, uel per diſiunctionem. per connexionem hoc modo, Si dies eſt, lux eſt. Per diſiunctionem ita, Aut dies eſt, aut nox eſt. Earum uerò quæ per connexionem fiunt, aliæ ex duabus affirmatiuis copulatæ ſunt. ut, ſi dies eſt, lux eſt. nanque dies eſt, & lux eſt, utræque aliquid affirmant. Aliæ ex duabus negatiuis. ut, Si lux nō eſt, dies non eſt. utraq; negatio eſt. Aliæ uerò ex affirmatiua negatiuaq; coniunctæ ſunt. ut, ſi dies eſt, nox non eſt. Aliæ uerò ex negatiua atq; affirmatiua copulantur. ut, ſi dies non eſt, nox eſt. omnes tamen in connexione ſunt poſitæ: aut enim affirmatio affirmationem ſequitur, aut negatio negationem, eiq; connexa eſt: aut affirmationem negatio, aut negationem affirmatio. Sed ex connexis repugnantes manifeſtum eſt naſci. nanq; ubi affirmatio ſequitur affirmationem, his ſi media negatio interpoſita ſit, repugnātiam facit, hoc modo, Si dies eſt, lux eſt. hic affirmatio ſequitur affirmationē. At cum dico, Si dies eſt, lux nō eſt: repugnant*

inter ſe partes propoſitionis connexæ, interpoſita negatione. Item quoties negatio ſequitur negationem, ſi poſteriori propoſitionis parti negatiuum dematur aduerbium, repugnantes fiunt, hoc modo, Si animal non eſt, homo non eſt. hæc connexa eſt ex duabus propoſita negatiuis. At ſi poſteriori parti, homo non eſt, negatiuum detrahatur aduerbium, fiet, Si animal non eſt, homo eſt: quod repugnat. At ſi affirmatio negationē ſequatur, ſiue poſteriori parti negatio iungatur, ſiue priori auferatur: repugnantes fiunt, hoc modo, Si dies non eſt, nox eſt. hic igitur affirmatio ſequitur negationem. Siue igitur poſteriori parti, nox eſt, negatio copuletur, ut ſit ita, Si dies non eſt, nox nō eſt: ſiue priori auferatur, ut ſit ita, Si dies eſt, nox eſt: repugnantem fieri propoſitionē neceſſe eſt. quòd ſi negatio affirmationē ſequatur, & poſteriori parti negatiuum aduerbiū ſubtrahatur: propoſitionis connexæ partes in repugnantiam cadunt, hoc modo, Si uigilat, nō ſtertit: hic affirmationē ſequitur negatio. ſed ſi poſteriori parti, id eſt non ſtertit, negatio dematur, fiet, Si uigilat, ſtertit: & erit repugnans. Sed in connexis atq; disiunctis propoſitionibus illud intelligendum eſt, quòd in earum partibus & uis quæſtionis includitur & argumenti. Agè enim, dubitetur an lux ſit, idq; approbandum ſit eo quòd dies eſt. Si igitur ita fiat propoſitio, Si dies eſt, lux eſt: ea quidem pars totius propoſitionis quæ ſequitur, id eſt lux eſt, quæſtionis eſt. De ea nanque quæritur, an lux ſit. Ea uerò quæ prior eſt, id eſt dies eſt: uim continet argumenti: ex eo enim quòd dies eſt, lux eſſe probabitur. Et in cæteris quidem uel connexis, uel diſiunctis, eadem ratio eſt. In omnibus uerò his quoniam ſyllogiſmus atque argumentatio ad demonſtrandam partem alteram quæſtionis accommodatur, quæſtio uerò omnis dubitabilis eſt: oportet ſyllogiſmos, qui accōmodantur ambiguæ quæſtioni, indubitabiles eſſe atq; perſpicuos: qui ut ſint tales, ex claris atq; apertis & in ueritate patentibus propoſitionibus neceſſe eſt conſtent. propoſitiones uerò partim per ſe notæ ſunt, partim aliquibus probationibus indigebunt. Omnis uerò ſyllogiſmus enuntiatione propoſita habet alicuius partis aſſumptionē, ut quod eſt in quæſtione concludat, hoc modo, Si dies eſt, lux eſt. Vt igitur lucem eſſe demonſtrem, aſſumā unam partem propoſitionis ſuperius conſtitutæ, dicamq;, Sed dies eſt: ac tunc demum id quod eſt in quæſtione concludam, Lux eſt igitur. Ergo eum ad ſyllogiſmi concluſionem, & tota enuntiatione in proponendo, & in aſſumendo parte enuntiationis utamur: neceſſe eſt, ut ea quibus utimur nihil habeant dubitabile. ſi quidem ex his ea quæ ſunt ambigua, capient fidem. Quòd ſi propoſitio aliquoties quidem per ſe nota eſt atq; perſpicua, aliquoties uerò probationis indigens inuenitur: aſſumptio quoq; aliquoties per ſe uera eſſe notabitur, aliquoties approbationis indiget adiumētis. Quo fit, ut ſi & propoſitio & aſſumptio demonſtrandæ ſint, quinq; partitus, ut Cicero

etiam

etiam in rhetoricis autor eſt, ſyllogiſmus fiat, conſtans ex propoſitione, eiusq; probatione, aſſumptione, eiuſdemq; probatione, & cõcluſione. Quòd ſi neutra ſit approbanda, tripartitus ſit: ex propoſitione ſcilicet & aſſumptione, & concluſione. Quòd ſi altera earum demonſtranda ſit, fit quadripartitus, ex propoſitione ſcilicet & aſſumptione, atq; unius earum approbatione & concluſione. Concluſionis uerò ipſius approbatio, præcedente propoſitione, atq; aſſumptione perficitur. Quæ cum ita ſint, cumq; omnis propoſitio hypothetica, in connexionẽ diſiunctionemq; diuidatur: in cõnexis propoſitionibus aliud dicimus præcedens, aliud cõſequens: Idem autem cõſequens & connexum uocamus, uelut in hac propoſitione, Si dies eſt, lux eſt. Dies eſt, præcedit: annectitur, lux eſt. In diſiunctis autem nõ eſt eadem ratio: quia cum ea quæ proponuntur, ſimul eſſe nõ poßunt: nullo modo dicuntur eſſe connexa. Præcedens autem & ſubſequẽs inde iudicatur: quia quod primum ponitur, iure antecedẽs: quod locatur poſterius, iure ſubſequens dicitur. Ex his igitur propoſitionibus, quæ cõnexæ ſunt, fit primus & ſecundus hypotheticorũ ſyllogiſmorũ modus. addita uerò negatione propoſitioni connexæ ex duabus affirmationibus copulatæ, eaq; inſuper denegata, tertius accedit. ex diſiunctis uerò propoſitionibus, diuerſo modo aſſumptionibus factis, quartus & quintus. Vtriſq; uerò per negationem cõpoſitis, ſextus & ſeptimus. Atq; hæ ſeptem ſunt hypotheticæ cõcluſiones, quarum Marcus Tullius in Topicis meminit: quarum omniũ deinceps ordo atq; exempla ſubdẽda ſunt. Primus igitur modus eſt, cum in cõnexa propoſitione, aſſumpto eo quod præcedit, uolumus monſtrare quod ſequitur ita eſſe oportere, ut eſt in connexione prolatum. In quo, ſi id quod connexum eſt, ac ſequitur, aſſumpſerimus: nullus omnino fit ſyllogiſmus. Huius exemplum tale eſt, Si dies eſt, lucet. Si igitur lucere monſtremus: aſſumamus neceſſe eſt diem, hoc modo, Atqui dies eſt: conſequitur ergo ex neceßitate lucere. Quòd ſi lucere aſſumamus, atq; ita dicamus, Atqui lucet: non neceſſe eſt diem eſſe, atq; ideo nulla neceßitas cõcluſionis. Vbi uerò nulla neceßitas eſt, nec ſyllogiſmus quidẽ intelligi poteſt. Eſt igitur primus modus in hanc formam, Si dies eſt, lucet: dies autẽ eſt: lucet igitur. Inueniuntur tamẽ in quibus æquo modo ualet aſſumptio, ſiue præcedẽs, ſiue ſubſequens aſſumatur. ut in homine atq; riſibili. Si enim homo eſt, riſibilis eſt. atqui homo eſt, riſibilis igitur eſt. atqui riſibilis eſt: homo igitur eſt. Sed in his hæc cauſa eſt: quia homo atq; riſibile, æqui ſunt termini: atq; idcirco uno poſito alterũ comitari neceſſe eſt. Sed quia hoc in omnibus non eſt, idcirco dicimus non eſſe uniuerſale, ut aſſumpto poſteriore, quod præcedebat probetur. Secũdus uerò modus eſt, quoties aſſumpto poſteriore atq; cõſequẽti, quod anteceſſerat aufertur, hoc modo, Si dies eſt, lucet. hic ſi aſſumamus non lucere, cõtrario modo atq; in propoſitione prolatum eſt, aſſumemus, dicentes,

Atqui

Atqui non lucet. in eo igitur ſequitur non eſſe diem. Quòd ſi diem negemus, id eſt quod antecedit, in aſſumptione contrario modo atq; poſitum eſt in propoſitione, proferamus: non tollitur quod eſt connexum. ut ſi dicamus, atqui non eſt dies: non mox ſequitur, non lucere. Poteſt enim non eſſe dies, & tamen lucere. Eſt igitur ſecundi modi forma huiuſmodi, Si dies eſt, lucet. atqui non lucet: non eſt igitur dies. Primus igitur modus aßumit quod præceßit: ut approbet quod connexum eſt. non poteſt uerò aſſumere quod connexum eſt, ut probet quod præceßit. Secundus autem aßumit ecõtrario quod ſequitur, ut quod præceßit euertat. non poteſt autem econtrario aſſumere quod præceßit, niſi id quod connexum eſt auferatur. Tertius modus eſt, cum inter partes connexæ atq; ex duabus affirmationibus copulatæ propoſitionis negatur, eaq́; ipſa negatio denegatur: quæ propoſitio, ὑπεραποφατικὴ Græco ſermone appellatur: ut in hac ipſa quam ſuperius propoſuimus, Si dies eſt, lux eſt. ſi inter has propoſitiones negatio interueniat, fiet hoc modo, Si dies eſt, lux non eſt. ac, ſi ulterius denegemus, erit ita, Non ſi dies eſt, lux non eſt. cuius propoſitionis iſta ſententia eſt, Quia ſi dies eſt, fieri non poteſt ut lux non ſit. Quæ propoſitio, ſuperabnegatiua appellatur: talesq́; ſunt omnes, in quibus negatio præponitur negationi, ut, Non non eſt dies. & rurſus, Nec non Auſonij Troia gens miſſa coloni. In hac igitur, ſi priorem partem, id eſt diem eſſe, in aßumptione ponamus: conſequetur etiam lucem eſſe, hoc modo, Non ſi dies eſt, lux non eſt. atqui dies eſt: lux igitur eſt. Qui modus à ſuperioribus plurimum diſtat: quòd in eo modo qui ſit ab antecedentibus, ponitur antecedens, ut id, quod ſequitur, aſtruatur. In modo uerò à conſequentibus perimitur conſequens, ut id quod præceſſerat, auferatur. In hoc uerò, neutrum eſt. nam neque antecedens ponitur, ut quod ſequitur confirmetur: nec interimitur ſubſequens, ut id quod præceſſerat euertatur: ſed ponitur antecedens, ut id quod ſequitur interimatur. Hic autem propoſitionis modus, partes inter ſe ſuas continet repugnantes. aduerſum quippe eſt, ac repugnat, ſi dies eſt, non eſſe lucem: ſed idcirco rata propoſitio eſt, quia conſequentium repugnantia facta per mediam negationē, alia negatione deſtruitur, & ad uim affirmationis omnino reuocatur. nam quia conſequens eſſe intelligitur ac uerum, ſi dies eſt, eſſe lucem, repugnat ac falſum eſt, ſi dies eſt, non eſſe lucem. quæ denegata rurſus uera eſt, ita, Non ſi dies eſt, lux non eſt: & fit conſimilis affirmationi, Si dies eſt, lux eſt: quia facit affirmationem geminata negatio. Similiter uerò fiunt ex repugnantibus propoſitionis partibus argumenta, uel ſi duabus negationibus, uel ſi negatione & affirmatione, uel ſi affirmatione & negatione iungãtur. Quomodo uerò fiant ex talibus connexis repugnantes, ſuperius dictum eſt. Fit uerò ex ea propoſitione quæ duabus iungitur negatiuis, ex repugnanti argumentum, hoc modo.

Sit

Sit propoſitio, Si non eſt lux, dies non eſt. fiat repugnans ita, Si non eſt lux, eſt dies. huic iungamus negationem, ut fiat uera, ita, Non *ſi lux non eſt, dies eſt. atqui lux non eſt: dies igitur non eſt.* Item *ſit ex negatione atque affirmatione propoſitio hæc, Si dies non eſt, nox eſt. huic addatur ex poſteriore parte negatio, & ſit ita, Si dies non eſt, nox non eſt: ſit repugnans. hæc nihilominus annuatur ut ſit uera,* Non *ſi dies non eſt, nox non eſt. aßumimus, Atqui dies non eſt. Concludimus,* Nox *igitur eſt.* Item *ſi ex eadem propoſitione, quæ ex negatiua affirmatiuaque coniungitur, & dicit, Si dies non eſt, nox eſt: à priori parte negatio ſubtrahatur, fiat repugnans, hoc modo, ſi dies eſt, nox eſt. huic apponatur negatio, ut uera eſſe poßit, hoc modo,* Non *ſi dies eſt, nox eſt. aßumamusq́;, Atqui dies eſt. Concluditur,* Nox *igitur non eſt. At ſi ſit ex affirmatione & negatione propoſitio coniuncta, uelut hic, Si uigilat, non ſtertit: demitur poſteriori parti negatio, ut fiat ita, Si uigilat, ſtertit. ſed hæc repugnat. Tota rurſus propoſitio denegetur, ut uera fiat, hoc modo,* Non *ſi uigilat, ſtertit: aßumimus, Atqui uigilat. Concludamus neceſſe eſt,* Non *ſtertit igitur. Sed hæ quatuor ex repugnantibus concluſiones, in tertio modo conſiſtere intelliguntur: quarum quidem* Tullius *tres commemorauit, unamq́; præcepto docuit, eam quam propoſitio talis efficit. quæ duabus iungitur affirmatiuis: duas uerò exemplo, ſcilicet eam quæ ex tali propoſitione naſcitur, quam duæ copulant negationes: & eam, quæ ex tali connexa procreatur, quæ ex affirmatione negationeq́; conſiſtit. Reliquam uerò præterijt, quòd illarum ſimilitudine etiam in tertium concluſionis modum uidebatur incidere. Quartus modus in diſiunctione conſiſtit, hoc modo, Aut dies eſt, aut nox eſt. ſed dies eſt: nox igitur non eſt. Huius hæc ratio eſt: quia diſiunctiua enuntiatione propoſita, prior pars eius aßumitur affirmando, ut ſubſequens auferatur: ex ea enim propoſitione, quæ dicit, Aut dies eſt, aut nox eſt: aßumimus, Atqui dies eſt: ſcilicet affirmantes eſſe diem. quam affirmationem aßumptionis, conſequitur non eſſe noctem. Quintus modus eſt, cum in eadem diſiunctiua propoſitione, id quod primum eſt, negando aßumitur, ut id quod eſt poſterius, inferatur, hoc modo, Aut dies eſt, aut nox eſt. Atqui dies non eſt: per negationem ſcilicet facta eſt aßumptio. conſequitur eſſe noctē. Sextus uerò modus ac ſeptimus, ex quarti & quinti modi diſiunctiua propoſitione deducitur, una negatione ſcilicet adiecta, & diſiunctiua propoſitione detracta: additaq́; coniunctiua his propoſitionibus, quæ ſuperius in diſiunctione ſunt poſitæ, hoc modo,* Non *& dies eſt, & nox eſt. Dudum igitur in diſiunctiua ita fuit, ut, aut dies eſt, aut nox eſt.* Ex *hac igitur propoſitione ſublata aut, coniunctione, quæ erat diſiunctiua, adiecimus &, quæ copulatiua eſt, prępoſuimusq́; negationem.* Itaq́; *fecimus ex partibus diſiunctiuæ propoſitionis copulatis, addita negatione, propoſitionem ſexti atq́; ſeptimi modi, quæ eſt,* Non *&*

 dies eſt,

dies eſt, & nox eſt. In qua ſi aſſumatur, eſſe diem: noctem non eſſe conſequitur. atqui dies eſt: non eſt igitur nox. Septimus uerò modus eſt, cum prima pars propoſitionis negando aſſumitur, ut poſterior ſubſequatur, hoc modo, Non & dies eſt & nox eſt. atqui dies non eſt: nox igitur. Atque hic modus propoſitionum in ſolis his inueniri poteſt, quorum alterum eſſe neceſſe eſt, ut diem uel noctem, ægritudinem uel ſalutem, & quicquid medium non habet. Quo autem modo omnium ſyllogiſmorum conditionalium ueritas ſeſe habeat, his diligentiſſime explicauimus libris, quos de hypotheticis conſcripſimus ſyllogiſmis. Nunc uerò, non quod de his perfectior conſideratio inueniri poteſt, appoſuimus: ſed id quod ad explanandum M. Tullij ſententiam poterit accommodari. Vt igitur cuncta, quæ diximus, breuiter colligantur. Primus modus eſt, quoties in connexa propoſitione primum ut in propoſitione locatur, aſſumitur, ut conſequatur ſecundum, hoc modo, Si dies eſt, lux eſt. atqui dies eſt: lux igitur eſt. Secundus modus eſt, quoties in connexa propoſitione ſecundum è contrario aſſumitur quàm in propoſitione locatum eſt, ut id quod primum eſt auferatur, hoc modo, Si dies eſt, lux eſt. atqui non eſt lux: non eſt igitur dies. Tertius modus eſt, cum connexæ propoſitionis partes ex affirmationibus iunctæ, negatione diuiduntur, totiq; propoſitioni negatio rurſus adiungitur, aſſumiturq; quod prius eſt, ut in propoſitione eſt enuntiatum, ut è contrario concludatur ſecundum quàm in propoſitione prolatum eſt, hoc modo, Non ſi dies eſt, lux nõ eſt. atqui dies eſt: lux igitur eſt. hic ergo poſito quod præcedebat, id eſt eſſe diem: euerſum eſt quod ſequebatur, id eſt non eſſe lucem. negationem quippe affirmatio omnis euertit. uel cum connexæ propoſitionis negationibus iunctæ ſecundæ parti negatio detrahitur, totaq; propoſitio denegatur, poſita'que priore propoſitionis parte, interimitur quod ſubſequitur, hoc modo, Non ſi lux nõ eſt, dies eſt. atqui lux non eſt: dies igitur non eſt. Vel ſi connexæ propoſitionis ex negatione atq; affirmatione compoſitæ ſecundæ parti negatio iungatur, ea'que inſuper denegetur, ponatur'que quod prius eſt, ut id quod ſequitur, auferatur, hoc modo, Non ſi dies non eſt, nox non eſt. atqui dies non eſt: nox igitur eſt. Vel ſi in eadem propoſitione, quæ ex negatione atque affirmatione copulata eſt, priori parti negatio ſubtrahatur, ea'que denegetur, ponatur'que quod primum eſt, ut id quod ſequitur auferatur, hoc modo, Non ſi dies eſt, nox eſt. atqui dies eſt: nox igitur non eſt. Vel ſi connexæ propoſitionis ex affirmatione & negatione copulatæ, poſteriori parti negatio dematur, totaq; inſuper denegetur, poſito'que priore, id quod ſequitur interimatur, hoc modo, Non ſi uigilat, ſtertit. atqui uigilat: non ſtertit igitur. Atque hæc omnia in tertio eſſe intelliguntur modo, atque ex repugnantibus fiunt: & ſemper id, quod antecedit ponitur, ut id quod ſequitur auferatur. Nam ſicut in propoſitione conditionali, quæ negata

gata

gata repugnantia partium uera ſit, prior pars proponitur, ſiue affirmatiue ſiue negatiue: ita eam reddit aſſumptio. Sed ut prima pars fuerit aſſumpta, reliqua contraria enuntiatione concluditur. nam ſi aſſumptio fuerit affirmatiua, erit negatiua concluſio. ſi aſſumptio negatiua: erit concluſio affirmatiua.

Quartus modus eſt, cum in diſiunctiua propoſitione primum ponitur, ut auferatur ſecundum, hoc modo, Aut dies eſt, aut nox eſt. atqui dies eſt: non eſt igitur nox. Quintus modus eſt, quoties in diſiunctiua propoſitione aufertur quod prius eſt, ut ponatur ſecundum, hoc modo, Aut dies eſt, aut nox eſt. non eſt autem dies: nox igitur eſt. Sextus modus, cum his rebus, quæ in diſiunctionem uenire poſſunt, id eſt contrarijs, uel repugnantibus medietate carentibus negatio præponitur, & copulatiuæ coniunctiones adiunguntur, ponitur'que quod primum eſt, ut id quod eſt ſubſequens auferatur, hoc modo, Non & dies, & nox eſt. dies autem eſt: nox igitur non eſt. Septimus modus eſt, cum in eadem propoſitione aufertur id, quod præcedit, ut ponatur id quod conſequitur, hoc modo, Non & dies eſt, & nox eſt. atqui dies non eſt: nox igitur eſt. His igitur ita prædictis, ad Ciceronis uerba ueniamus.

CICERO.

Cum tripertitò igitur diſtribuatur locus hic, in conſecutionem, anteceſſionem, repugnantiam, reperiendi argumenti locus ſimplex eſt, tractãdi triplex. Nam quid intereſt cum hoc ſumpſeris, pecuniam numeratam mulieri deberi cui ſit omne argentum legatum, utrum hoc modo concludas argumentum? Si pecunia ſignata argentum eſt, legata eſt mulieri. Eſt autem pecunia ſignata argentum, legata igitur. An illo modo? Si numerata pecunia non eſt legata, non eſt numerata pecunia argentum: eſt autem numerata pecunia argentum, legata igitur eſt. An illo modo? Non & legatum argentum eſt, & non eſt legata numerata pecunia, legatum autem argentum eſt, legata igitur numerata pecunia eſt.

SEVER. BOETIVS.

EVM locum, qui ex antecedentibus, & conſequentibus, & repugnantibus eſſet, unum rectè uideri, eum'que in conditione eſſe poſitum, ſed trina partitione diſtribui, ſuperius explicatum eſt: idq; M. Tullius euidentius notat, dicens, Intellectum quidem eius, conſiderationemq; in conditione poſitam unam eſſe, ſed per argumentationis tractationem tripertitò diuidi. Cuius rei per primum, ac ſecundum, & tertium hypotheticorum ſyllogiſmorum modum, ſicut pau-

lò ſuperius diximus, exempla ſubiecit. Quæ quoniam implicatiora uidentur, quàm ut primo ſtatim aditu comprehendantur: uiſum pauliſper eſt apertioribus exemplis animum lectoris imbuere: ut in facilioribus primum exercitata intelligentia, ſine magno negotio, quæ ſunt difficiliora, perpēdat. Ab antecedentibus igitur argumentatio fit, quoties enuntiata conditione propoſitionis, ſumitur id quod anteceſſit: ut id quod ſequitur, inferatur, hoc modo, Sit enim dubium, an Tullius animal ſit: concedaturq; eundem Ciceronem eſſe hominem: & ſit rata propoſitio hæc, Tullius ſi homo eſt, animal eſt: homo antecedit, animal ſequitur. Si igitur ex antecedenti uelim facere argumentationem, aſſumam id quod præcedit, hoc modo, Sed homo eſt Cicero: conſequitur animal eſſe Ciceronem. & eſt hic primus, quem ſuprà diximus, modus. Rurſus à conſequenti argumentatio fit, Quoties in conditione propoſita id quod cōſequitur, tollit aſſumptio, ut id quod præceſſerat interimatur, hoc modo, Si homo eſt Cicero, animal eſt. antecedit homo, ſequitur animal. Si igitur ex conſequenti facere argumentum uelim, dicam, Atqui non eſt animal: ſequitur eſſe ne hominem quidem, ſed id perſpicue falſum eſt. eſſe enim hominem conſtat. falſum eſt igitur animal non eſſe. Tullius igitur animal eſt. & hic dictorum ſuperius ſecundus eſt modus. Quòd ſi à repugnantibus fiat, in tertio ſcilicet modo digeſtarum ſuperius concluſionum faciemus, ita, Non ſi homo eſt Tullius, animal nō eſt. repugnat enim eſſe hominem & animal non eſſe. Hic ſi aſſumamus eſſe hominem, animal quoq; eſſe recta ratione cōcludimus, hoc modo, Atqui homo eſt: animal igitur eſt. atq; hic quidem modus ex ea propoſitione connexa conuerſus eſt, quæ ex duabus iuncta eſt affirmatiuis. His igitur tribus modis Tullius qui homo eſſet, animal quoque eſſe monſtratus eſt: Nunc quidem dum id quod antecedit, aſſumimus, id eſt eſſe hominem: Nunc uerò dum id quod conſequitur, in aſſumptione denegamus, id eſt non eſſe animal: Nunc autem repugnantiam denegantes eorum quæ ſibi ſunt conſequentia, poſito quod præcedebat, id quod ſequebatur intulimus. Quibus ita præcognitis, nunc M. T. tractemus exempla. Cum enim dixiſſet, Loci in conſecutione, anteceſſione, & repugnantia poſiti, reperiendi quidem argumenti ſimplicem eſſe intellectum, tractandi autē triplicem: adiecit, Nam quid intereſt cum tibi ſumpſeris ad demonſtrandā pecuniam numeratam mulieri deberi, cui ſit argētum omne legatum: utrum id ab antecedētibus, an à conſequentibus, an à repugnantibus probes? Nanq; eadē ſententia in concluſione colligitur: & argumētationum diuerſitas, nō in re, ſed in antecedētium & conſequentium & repugnantiū tractatu eſt cōſtituta. Primū igitur, teſtamēto aliquis omne ſuum argentum mulieri legauerit: quæraturq; an numerata pecunia mulieri legata ſit: concedaturq; numeratam etiam pecuniam argētum appellari. Argumētum igitur in primo modo ex antecedētibus tali ratione cōtexitur. Proponimus enim,

enim, Si pecunia ſignata, numerataq́; argentum eſt : eadem pecunia numerata atq; ſignata, legata mulieri eſt. Hic igitur præcedit, *numeratam atq; ſignatam pecuniam argentum eſſe: ſequitur, legatam eſſe mulieri.* Id igitur quod præceſſit aſſumimus, dicentes, *At eſt ſignata ac numerata pecunia argentum.* Concludimus, *numeratam ſignatamq́; pecuniam mulieri eſſe legatam:* Eritq́; totius argumentationis hic textus, *Si pecunia ſignata numerataq́; argentum eſt: legata mulieri eſt. At eſt pecunia ſignata, numerataq́; argentum: Igitur legatum eſt mulieri.* In quo ſi ad ſæpius præmiſſa, plurimisq́; exemplis ſuperius enodata, lectoris animus reuertatur: hanc argumentationem in primo modo ab antecedentibus eſſe compoſitam non ignorabit. A conſequentibus uerò hoc modo, *Si numerata pecunia non eſt legata mulieri, cui ſit argentum omne legatum: numerata pecunia non eſt argentū.* Hic igitur præcedit, *numeratam pecuniam non eſſe legatam, cum ſit argentum omne legatum: ſequitur numeratam pecuniam argentum non eſſe.* Si igitur id quod eſt poſterius auferamus, id eſt numeratam pecuniam non eſſe argentum, dicemus, *Atqui eſt numerata pecunia argentum:* affirmatio nanque tollit negationem. Sequitur igitur ut pars præcedens auferatur, ea quæ erat, *non eſſe legatam mulieri pecuniam numeratam, cum argentum ei fuiſſet omne legatum.* Sed cum omnis negatio affirmatione conſumatur, dicemus in concluſione, *Eſt igitur numerata pecunia mulieri legata: cum ſit argentum omne legatum,* eritq́; huiuſmodi argumentatio, *Si non eſt mulieri legata pecunia numerata, cum ei ſit argentum omne legatum: non eſt argentum numerata pecunia. Atqui eſt argentum numerata pecunia: legata eſt igitur mulieri numerata pecunia, cum ei fuerit argentum omne legatum.* Sed quod Tullius breuitatis cauſa præterijt, id eſt illam partem propoſitionis, quæ ait, *Cum ſit mulieri argentum omne legatum:* nos apertioris intelligentiæ cauſſa ſubiunximus. Nec perturbare lectorem debet, quòd cum in ſuperioribus exēplis in ſecundo modo per negationem facta fuerit ſemper aſſumptio, & per negationem rurſus illata concluſio, nunc per affirmationem & aſſumptio & concluſio facta eſt. Cuius rei euidentiſſima ratio eſt: nam cum in ſuperioribus exemplis prima propoſitio ex affirmationibus fuerit conſtituta, atque in ſecundo modo aſſumptio id quod ſequebatur auferret, ita ut interimeret id quod præcedebat: neceſſarium erat duplicem affirmationem gemina negatione conſumi, hoc modo, *Si dies eſt, lux eſt.* utræq; in affirmatione ſunt conſtitutæ. Vt igitur poſterior pars, id eſt *lux eſt,* quæ affirmatio eſt, interimatur, deneganda eſt: dicam igitur, *Atqui non eſt lux.* Quo fit ut præcedentem quoq; partem, id eſt *dies eſt,* quam affirmationem eſſe manifeſtum eſt, negatione tollamus, concludentes, *Dies igitur non eſt.* At in hoc Ciceronis exemplo utraque pars primæ atque hypotheticæ propoſitionis negationibus enuntiata eſt: quæ

in aſſumptione uel concluſione, non alijs, niſi affirmationibus auferuntur, hoc modo. Eſt enim tale Ciceronis exemplum, Si legata non eſt mulieri numerata pecunia: non eſt numerata pecunia argentum. Vides ut ſit utraque negatio. Nam & non eſſe legatam mulieri pecuniam numeratam, & non eſſe numeratam pecuniam argentum, utræque in negatione ſunt poſitæ. Quòd ſi auferenda per aſſumptionem propoſitionis conſequens pars, quoniam negatio eſt, non eſſe numeratam pecuniam argentum: dicendum eſt, argentum eſſe pecuniam numeratam. Quòd ſi in concluſione auferenda eſt pars præcedens, eaq́; negatio eſt, id eſt non eſſe legatam mulieri pecuniam numeratam: dicendum eſt, Legata igitur mulieri numerata pecunia eſt. Et ſecundus quidem modus à conſequentibus factus huiuſmodi eſt. Illud tamen eſt diligentius annotandum: quòd ſuperius Tullius, cum locorum omnium breuiter exempla diſponeret, loci huius qui à conſequentibus ducitur, inconueniens ſecundo conditionalium ſyllogiſmorum modo ſubiecit exemplum: potiusq́; primo conuenit modo, qui non à conſequentibus concluſionem, ſed ab antecedentibus facit. Ita quippe propoſuit à conſequentibus, Si mulier cum fuiſſet nupta cum eo cum quo connubium conceſſum non eſſet, nuntium remiſit: quoniam qui nati ſunt, patrem non ſequuntur, pro liberis manere nihil oportet. Hic igitur cum quæratur, an dotis pars apud uirum debet permanere: id quod præcedit aſſumitur, ut fiat rata concluſio, hoc modo, Sed mulier cum eo nupta eſt quicum connubium non fuit. concluditur, Quoniam igitur qui nati ſunt, patrem non ſequuntur: pro liberis manere nihil oportet. & ita non eſt à conſequentibus argumentum: quia non id quod conſequebatur aſſumptum eſt, ſed id quod præcedebat. erat quippe antecedens, nupta mulier præter connubij ius: ſequebatur, cum filij patrem non ſequebantur, pro eis nihil ex dote retineri. Sic igitur Tullius pro eo quod eſt à conſequentibus argumentum, ab antecedentibus potius dedit exemplum. Poteſt uerò fieri à conſequentibus argumentum ita, ſi id de quo quæritur, prius ponatur, & id quod aſſumendum eſt, poſterius, hoc modo, Si quid ex dote pro liberis manere oportebit, quia patrem liberi ſequuntur: cum eo nupta eſt mulier quicum connubij ius erat. Sumo igitur quod conſequitur per negationem, ita, Sed non eſt nupta mulier cum eo quicum connubij ius erat: atque ideo qui nati ſunt, patrem non ſequuntur. Perimitur ergo in concluſione id quod in propoſitione præceſſerat, ita, Pro liberis igitur manere nihil oportet. Sed de ſecundo modo iſta ſufficiant: nihil nanque, ut arbitror, prætermiſſum eſt. Tertius modus à repugnantibus longè perſpicuus, hoc modo, Non ſi legatum argentum eſt, non eſt legata mulieri pecunia numerata. Hic nanque conſequens erat, Si argentum eſſet omne legatum. pecuniam quoq; numeratam fuiſſe legatam. Vt igitur fieret repugnans: huic conſequentiæ interpoſita negatio eſt, dictumq́;

ctumq́; Si argentum omne legatum eſſet, numeratam pecuniam non eſſe legatam. Quod quia pugnat & falſum eſt: ad ueritatem alia negatione reducitur, ſic, Non ſi legatum argentum eſt, non eſt legata numerata pecunia. ut ſcilicet ei affirmationi conueniat quæ dicit, Si legatum argentum eſt, legatam eſſe pecuniam numeratam. Aſſumimus igitur huic propoſitioni, Argentum omne eſſe legatum: & conſequitur, Omnem numeratam pecuniam mulieri eſſe legatam. ut ſit forma argumentationis huiuſmodi, Non ſi legatum argentum eſt, non eſt legata numerata pecunia. M. uerò Tullius propoſitionem ita formauit, Non & legatum argentum eſt, & non eſt legata numerata pecunia: ſed nos idcirco cauſalem coniunctionem appoſuimus eam, quæ eſt SI, *ut ex quo eſſet genere talis propoſitio, monſtraremus. Nanq; ex connexo, negatione addita fit repugnans. Connexum uerò, nulla æque ut* SI *coniunctio, poſſet oſtendere: quanquam idem efficiat copulatiua cōiunctio. Nam quæ cōnexa ſunt, etiam coniuncta eſſe intelliguntur ex hoc quod paulò antè diximus. Quod argumentum ex ea propoſitione profectum eſt, quæ duabus affirmationibus copulabatur, & iuncta negatione inſuper denegata eſt. In omnibus igitur illud eſt approbatū, pecuniam numeratam mulieri deberi cum ſit argentū omne legatum. Sed nunc quidem ex ſuprà deſcriptis propoſitionibus, id quod antecedebat, aſſumpſimus: Nunc uerò, id quod conſequebatur: Nunc autem id quod repugnabat. Ac de explanandis Ciceronis exemplis, ut arbitror, ſatis. Illud autem dubitationem mouere poteſt. Nam ſi quis minus callidus ad Ciceronis exempla reſpiciat, eundem locum arbitrabitur eſſe à genere, quem ab antecedentibus, & conſequentibus, & repugnantibus eſſe dicimus, illo falſus errore, quòd in utriſq; locis eodem utitur exemplo, Argenti uidelicet, & numeratæ pecuniæ. ſed diligentius intuenti, in eiſdem rebus diuerſus argumentationum uidebitur tractatus eſſe. Aliud quippe eſt dicere, Cum argenti ſpecies ſit numerata pecunia: ſi genus legatum ſit, & ſpeciem eſſe legatam. quoniam nunquam ſpecies à genere ſeparatur. Aliud eſt in conditione enuntiationem proponere, & eiuſdem partibus aſſumendis argumentationem uaria ratiocinatione formare: ut ſuperius demonſtratum eſt. cum præſertim huiuſmodi ex conſequentibus, antecedentibus, & repugnantibus argumentationes etiam præter genera ac ſpecies fieri poſſint: uelut nos ſuperius indicauimus de luce. Nam neq; dies lucis, neq; lux diei ſpecies aut genus eſt. Sed id tantum in his conſiderari debet: quia poſito altero, alterum neceſſaria ratione ſubſequitur. Differunt igitur loci à genere uel à ſpecie ab eo loco qui in conditione eſt conſtitutus: quoniam illi ex uniuerſalitatis ac partis ratione ducuntur: hic autem in conſequentiæ ac repugnantiæ ordine tractatur. Poſt hæc igitur Tullius hypotheticorum ſyllogiſmorum modos concluſionesq́; dinumerat, hoc modo,*

CICERO

CICERO.

Appellant autem dialectici eam concluſionem argumenti,in qua cum primum ſumpſeris, conſequitur id quod annexum eſt,primum cõcluſionis modum. Cum id, quod annexum eſt,negaris,ut id quoque cui fuerit annexum,negandum ſit,ſecundus appellatur concludendi modus. Cum autem aliqua coniuncta negaris, & his alia negatio rurſus adiungitur,& ex his primum ſumpſeris, ut quod relinquitur tollendum ſit,is tertius appellatur concluſionis modus. Ex hoc illa rhetorum ſunt ex contrarijs concluſa,quæ ipſi Enthymemata appellant: non quòd non omnis ſententia proprio nomine Enthymema dicatur,ſed ut Homerus propter excellentiam commune poëtarum nomẽ efficit apud Græcos ſuum,ſic cum omnis ſentẽtia Enthymema dicatur, quia uidetur ea quæ ex contrarijs cõficiatur acutiſſima,ſola propriè nomen cõmune poſſidet.eius generis hæc ſunt, Hunc metuere,alterum in metu nõ ponere.Eam quam nihil accuſas, damnas: bene quam meritam eſſe autumas, dicis male mereri.Id quod ſcis,prodeſt:nihil id quod neſcis,obeſt. Hoc diſſerendi genus attingit omnino ueſtras quoque in reſpondendo diſputationes,ſed philoſophorum magis, quibus eſt cum oratoribus illa ex repugnantibus ſententijs communis concluſio,quæ à dialecticis tertius modus, à rhetoribus Enthymema nuncupatur.Reliqui dialecticorum modi plures ſunt,qui ex disiunctionibus conſtant. aut hoc, aut illud: hoc autem,non igitur illud.Itemq́;,aut hoc,aut illud:nõ autem hoc, illud igitur. Quæ concluſiones idcirco ratæ ſunt, quòd in diſiunctione plus uno uerũ eſſe nõ poteſt. Atq; ex ijs cõcluſionibus,quas ſuprà ſcripſi,prior quartus,poſterior quintus à dialecticis modus appellatur.Deinde addunt coniunctionũ negantiã,ſic,Non & hoc eſt & illud:hoc autẽ,non igitur illud:hic modus eſt ſextus.Septimus autem, Non & hoc & illud:nõ autẽ hoc,illud igitur.Ex his modis cõcluſiones innumerabiles naſcuntur,in quo eſt ferè tota dialectica. Sed ne eæ qdẽ quas expoſui, ad hãc inſtitutionẽ neceſſariæ.

SEVER.

ETSI *multipliciter ſuperius cuncta digeßimus, nec expoſitionis indiget repetita toties diſputatio: erit tamen operæ pretium, ſi quambreuißime potero, M. Tullij uerbis mediocris lucem commentationis interſeram. Septem igitur modos hypotheticos enumerans, ait, Cum in connexis propoſitionibus id quod eſt primum aßumitur, ut oſtendatur ſecundum: Primum à dialecticis modum uocari, hoc modo, Si hoc eſt, illud eſt: quod dicit hoc, primum eſt: quod uerò ait illud, ſecundum. Aßumitur ergo quod primum eſt, Atqui hoc eſt: concluditur quod ſecundum eſt, Illud igitur eſt. uelut in his rurſus exemplis, Si homo eſt, animal eſt. aßumitur, Atqui homo eſt: concluditur, Animal igitur eſt. Secundum uerò modum ait eſſe Tullius connexis propoſitionibus textum: in quo cum ſecundum negatur, ſequitur ut id etiam quod primum eſt, abnegetur, hoc modo, Si hoc eſt, illud eſt. Illud autem non eſt: igitur ne hoc quidem eſt. In exemplis ita, Si homo eſt, animal eſt: animal autem non eſt: homo igitur non eſt. Tullius ita dixit, Cum id quod annexum eſt negaris, ut id quoque cui fuerit annexum negandum ſit, ſecundum eſſe modum: quaſi connexa propoſitione affirmatiuis partibus iuncta. Vniuerſaliter autem rectius diceretur, cum id quod annexum eſt, id eſt ſecundum, perimitur: perimi illud quoque cui annexum eſt, id eſt primum. ut ſi affirmatiuum eſt id, quod annexum eſt, negatione perimatur: ſi uerò negatiuum, affirmatione. Et de eo quoque cui annexum eſt, id eſt primo, idem eſt. ut ſi in connexa propoſitione affirmatur, in concluſione denegetur, ſecundum nunc propoſitum Ciceronis exemplum. Si uerò negatiua ſit propoſitionis prior pars: in concluſione contraria affirmatione tollatur. Tertium uerò modum ait eſſe Cicero, cum ea quæ coniuncta ſunt, denegantur, & his alia negatio rurſus adiungitur. ut quia animal homini coniunctum eſt, ita dicamus, Non & homo & non animal eſt. atque ex his unum ponitur, ut quod relinquitur, auferatur hoc modo, Ponamus eſſe hominem dicentes. Atqui homo eſt. Quod ergo relinquitur, non eſt animal, auferatur, atque concluditur; Animal igitur eſt. Fit enim argumentatio hoc modo, Non & homo eſt, & non eſt animal. atqui homo eſt: animal igitur eſt. Ex his naſci dicit enthymemata ex contrarijs concluſa, quibus plurimum rhetores uti ſolent: atque hæc enthymemata nuncupantur, non quòd eodem nomine omnis inuentio nuncupari non poßit, Enthymema nanque eſt mentis conceptio, quod poteſt omnibus inuentionibus conuenire: Sed quia hæc inuenta, quæ breuiter ex contrarijs colliguntur, maxime acuta ſunt, propter excellentiam ſpeciem'que inſpectionis, commune enthymematis nomen proprium factum eſt: ut hæc à rhetoribus quaſi proprio nomine enthymemata uocentur. Sicut Græcus quoque poëta Homerus, poëta tantum dicitur. & quiſquis ex Homero aliquid profert, ita dicere conſueuit, Hunc uerſum*

poëta locutus eſt:& tunc non alius intelligitur præter Homerum. non quò cæteri non ſint poëtæ: ſed quòd excellentia eius commune nomen uertit in proprium. Fiunt uerò hæc enthymemata hoc modo, ex contrarijs uidelicet texta, Hunc metuere, alterum in metu non ponere. uelut ſi de Lentulo & Cethego, cæteris'que diceretur, Paucos ciues interfici metuis: ne res publica intereat, nihil laboras. Connexum quippe eſt, ut quicunque noluit interire paucos ciues, rempubl. multo magis nolit extingui. Quibus eum interponitur negatio, fit ex repugnantibus argumentum. Sed hoc breuiter Tullius enuntiauit: nos uerò argumentum in ſyllogiſmum redigamus à repugnantibus ſcilicet, ex quo enthymemata naſci ſolent, hoc modo, Sit connexum, Si quis metuit ciues paucos interfici, is metuit interire rempubl. His interponitur negatio, ſic, Si quis metuit ciues paucos interfici, is non metuit interire rempubl. Iungitur alia negatio, Non ſi quis metuit paucos ciues interfici: non metuit interire rempublic. Quæ duæ negationes uni affirmationi pares ſunt, quæ dicit, Si quis metuit hoc, metuit & illud. Cuius quidem aſſumptio eſt, At metuit hoc. Concluſio ſequitur, Metuit igitur illud. quæ tantundem ualet ſi negando interrogetur, ita, Hoc metuis: illud non metuis? Sed quia non totus, ut ſuprà poſuimus, in his argumentationibus ponitur ſyllogiſmus, ſed propoſitio, cuius aſſumptio & concluſio notæ ſunt: idcirco enthymema dicitur, quaſi breuis animi conceptio. Et in cæteris exemplis idem modus eſt. Sed hæc quidem Ciceronis ſimilitudo non tam ex repugnantibus, quàm ex contrarijs argumentum intelligitur continere. Metuere quippe & non metuere, contraria ſunt: niſi hæc ipſa uerborum prolatio à contrarijs argumentum ad repugnantia retrahat. Nam quòd dicit hunc metuere, alterum in metu non ponere: tale eſt, ut repugnantia uideantur. Etenim metuere & non metuere, uerè contraria ſunt. In metu autem non ponere & metuere, prolatione ipſa tam contraria quàm repugnantia intelliguntur: licet eadem probetur eſſe ſententia. His adiecit alia rurſus exempla, Eam quam accuſas, damnas. ſed nihil accuſas: non damnas igitur. Venit ergo hoc argumentum ex ea propoſitione connexa, quæ ex duabus componitur negatiuis, ita, Si nihil accuſas, non damnas. Poſteriori uerò parti detracta negatio eſt, & inſuper tota eſt propoſitio denegata, hoc modo, Non ſi nihil accuſas, damnas. & ex ea factum eſt argumentum, quod poſitum in interrogatione efficit enthymema hoc, Quam nihil accuſas, damnas? Bene quam meritam eſſe autumas, male mereri? Huius quoque enthymematis talis eſt collectio, Non & bene meritam eſſe autumas, & male mereri. atqui bene meritam eſſe autumas: non male igitur mereri. quod enthymema ex propoſitione connexa proficiſcitur, quæ conſtat ex affirmatione & negatione, ita, Si bene meritam eſſe autumas, non male mereri. Cuius ex poſteriore parte dempta negatione, tota'que propoſitione denegata, fiet

ſi et propoſitio, Non ſi bene meritam eſſe autumas,male mereri. *quod interrogatione deductum, facit enthymema ,* Bene quam meritam eſſe autumas , male mereri ? *Item,* Id quod ſcis prodeſt : nihil id quod neſcis obeſt. *hoc quoque enthymema tali nectitur ſyllogiſmo ,* Non ſi quod ſcis prodeſt, & id quod neſcis non obeſt. Atqui id quod ſcis prodeſt. obeſt igitur id quod neſcis. *hoc argumentum ex ea propoſitione compoſitum eſt , quæ duabus affirmationibus iuncta accepit mediam negationem, & inſuper denegata eſt . Quod interrogatum fit enthymema, hoc modo,* Id quod ſcis prodeſt: nihil id quod neſcis obeſt ? *Omnium uerò ſuperius exemplorum iſta ſententia eſt ,* Nam quam quiſquam nihil accuſat, eam damnare rectè non poteſt . Et eam quam bene meritam eſſe autumat, male dicere mereri turpe eſt . Et ſi id quod ſcit quisque in cauſa , proderit: oberit, ſi eſt contrarium, id quod neſcit . *Hunc uerò locum communem eſſe oratoribus, ac philoſophis dicit : Sed apud illos, tertium modum , apud rhetores enthymema nuncupari. Reliqui, inquit, modi plures ſunt. nam cum tres ſuperius enumeraſſet modos, adiungens quatuor, plures dixit. Hi ſunt in diſiunctionibus conſtituti, hoc modo,* Aut hoc aut illud. hoc autem : non igitur illud. *Qui eſt quartus modus à nobis quoque ſuprà poſitus, ita,* Aut dies eſt: aut nox eſt . dies autem eſt : non igitur nox eſt . *Et ſemper , quod ait Cicero ,* HOC, *ad præcedens ſpectat . quòd uerò ait* ILLVD, *ad conſequens , ſiue in connexis propoſitionibus ſiue diſiunctis.* Item, aut hoc, aut illud. non autem hoc: illud igitur . *Hic quoque Quintus modus eſt , uelut in his exemplis ,* Aut dies aut nox eſt. non autem dies : nox igitur eſt . *Quarum concluſionum neceſſitatem ex eo dicit euenire , quia quæ in diſiunctione ſunt poſita, medium non uidentur admittere , ut eſſe aliud præter eorum alterum poſſit . atque ideo uno ſublato , alterum eſſe , unoque poſito alterum non eſſe concluditur . Quòd ſi ſit medium quod præter alterutrum eſſe poſſit : nec uera eſt propoſitio , nec rata concluſio . uelut in his ,* Aut album eſt , aut nigrum . *id falſum eſt : eſſe enim præterea rubrum poteſt . Sed ſi ponamus eſſe album, uel auferamus : non neceſſe erit non eſſe uel eſſe nigrum : quia rubrum eſſe, quod eſt medium , poteſt . Deinde inquit* Tullius, *addunt coniunctionum negantia in diſiunctiuis, ſcilicet propoſitionibus , hoc modo ,* Non & hoc & illud. hoc autem: non igitur illud . *Id eſt,* Non & nox & dies eſt . nox autem eſt : non igitur dies eſt. *Hic igitur ſextus modus eſſe prædictus eſt. Septimus autem ex eadem ueniens propoſitione, hoc modo ,* Non & hoc & illud . non autem hoc : illud igitur. *Vel ſi dicamus ,* Non & nox & dies eſt . non autem nox eſt : dies igitur eſt. *Quæ propoſitiones, niſi in diſiunctiuis , medioque carentibus , ratam concluſionem habere non poterunt . Age enim ita dicamus ,* Non & album & nigrum. *Ponamusque non eſſe album: non conſequitur ut ſit nigrum . poteſt enim*

eſſe quod medium eſt. Huiuſmodi igitur per negationem coniunctionum, ut Tullius ait, propoſitio, ſi ratas factura eſt concluſiones, in diſiunctis rebus medioq; carentibus accommodatur: aliàs non erit rata concluſio. Diſtat uerò propoſitio tertij modi à propoſitione ſexti & ſeptimi: quòd tertij modi propoſitio ex coniunctis naſcitur: hæc ſexti & ſeptimi, ex diſiunctis terminis exiſtit: ut in ſuperioribus patet exemplis. Ex his igitur, inquit, modis concluſiones innumerabiles naſcuntur: unus enim quilibet horum modorum infinitis concluſionibus aptari poteſt: ueluti primus ac ſecundus in omnibus quæ ſibi connexa ſunt, quorum nullus eſt numerus, ſi quis proſequi uellet. Itemq; repugnantium infinita eſt multitudo: in quibus tertius modus eſt utilis. Item plura diſiuncta ſunt, in quibus quartus, & quintus, & ſextus, & ſeptimus plurimum ualent. Atque in his, inquit, omnis ferè eſt dialectica: ſed ad topicos locos tres primi modi ſunt neceſſarij, qui anteceſſionem, conſecutionem, & repugnantiam tenent. Reliqui uerò complendæ diſputationis magis gratia, quàm quòd ad hanc inſtitutionem neceſſarij fuerint, uidentur adiecti.

CICERO.

Proximus eſt locus rerum efficientium, quæ cauſæ appellantur, deinde rerum effectarum ab efficientibus cauſis. Harum exempla, ut reliquorum locorum, paulò antè poſui, & quidem ex iure ciuili. ſed hæc patent latius. Cauſarum igitur genera duo ſunt, Vnum, quod ui ſua id quod ſub ea ſubiectum eſt, certe efficit, ut ignis accendit. Alterum, quod naturam efficiendi non habeat, ſed ſine quo effici non poſſit: ut ſi quis æs, cauſam ſtatuæ uelit dicere, quòd ſine eo non poſſit effici. Huius generis cauſarum, ſine quo non efficitur, alia ſunt quieta, nihil agentia, ſtolida quodammodo, ut locus, tempus, materiæ, ferramenta, & cætera generis eiuſdem. Alia autem præcurſionem quandam adhibent ad efficiendum, & quædam afferunt per ſe adiumenta, etſi non neceſſaria, ut amori congreſſio cauſam attulerit, amor flagitio. Ex hoc genere cauſarum ex æternitate pendentium fatum à Stoicis nectitur. Atque ut earum cauſarum ſine quibus effici non poteſt, genera diuiſi, ſic etiam efficientium diuidi poſſunt. Sunt enim aliæ cauſæ, quæ planè efficiant nulla re adiuuante, aliæ quæ adiuuari uelint: ut ſapientia efficit ſapientes ſola per ſe: beatos efficiat, necne ſola per ſe, quæſtio eſt.

SEVER.

POST eum locum qui in conditione eſt conſtitutus, conſequens erat is qui conſiderabatur ex cauſis. Poſt hunc is enumeratus locus eſt, qui in effectis cauſarum poſitus argumenta præſtabat. Quorum quidem ſuperius M. T. exempla poſuit: nunc rationem latius tractat. Cum igitur Ariſtoteles quatuor poſuerit cauſas, quibus unumquodque conficitur: Primam, quæ mouendi principium eſt. ſecũdam, ex qua fit aliquid, quam materiam uocat. tertiam, rationem ac ſpeciem, qua unumquodq; formatur. quartam, finem propter quem quodlibet efficitur. At uerò M. Tullius principalem cauſarum diuiſionem facit in ea quæ efficiant aliquid, & in ea ſine quibus effici nequeat: ut id quod efficit, ad eam cauſam conferatur in qua motus principium conſtitutum eſt: Id uerò ſine quo non fit aliquid: tum ad intellectum materiæ transferatur, uel eorum quæ coniuncta materiæ, efficientis adiuuant facultatem: tum ad reliquas cauſas ducatur, ut paulò poſterius apparebit. Eius igitur cauſæ quæ ui ſua id, quod ſub ea ſubiectum eſt, efficit, tale ponit exemplum, ut, ignis accendit. Nam accenſionis ipſius cauſa ignis eſt, & id efficere poteſt: atq; illud quod accenditur, mouet atq; permutat. Eam uerò cauſam, ſine qua id quod faciendum eſt, fieri nequit: ab una eius parte deſignat. ueluti cum dicit, æs cauſam eſſe ſtatuæ: quòd ſine eo ſtatua non poßit exiſtere. Hæc enim, ut per faciendam diuiſionem clareſcet, non ea ipſa eſt cauſa ſine qua non efficitur, ſed pars eius eſſe monſtrabitur. Eam uerò cauſam ſine qua id quod faciendum eſt, effici non poteſt, diuidit hoc modo, Alia enim eius ſunt quieta, nihil agentia, ſtolida quodammodo, ac per ſe, niſi agendi extrà motus acceſſerit, immobilia. horum exẽpla: ut locus, tempus, materia, inſtrumentum. Omne enim quod fit, locum neceſſe eſt habere ſubiectum, in quo niſi aliquid fiat, locus ipſe immobilis eſt ad aliquid explicandum. Itemq; materia & inſtrumenta, niſi manu moueantur artificioſa, ipſa naturaliter nihil egerint. Tempus quoque operationi ſubiectum eſt: quæ ſi deſit, nihil ipſum propriæ naturæ ratione perfecerit. Atque hæc quidem ſunt, quæ nihil per ſe agunt: tamen cauſæ ſunt, ſi his efficiens operatio ſuperuenerit. Alia uerò quæ in motu poſita præcurſionem quandam ad efficiendum, ac præparationem uidentur afferre: ut amoris cauſa eſt congreßio quæ præceßit, & amor flagitij. Ex his inquit cauſis Stoica diſputatio fatum connectit. Fatum enim dicunt eſſe præcedentium cauſarum ſubſequentiumq; rerum perplexionem quandam, atq; catenæ more continentiam, hoc modo, Ideò profectus peregre, quoniam parentum iracundiam ferre non poterat: idcirco parentum ſuccenſionem non ferebat, quia amicæ amore detinebatur. idcirco amabat, quòd ſæpe fuerat antè congreßus. ideò congreſſus eſt: quia aliquid ut congrederetur præceßit. Itaque ordine præcedentium, conſequentiumq; rerum Fatum, ut dicit, à Stoicis

nectitur. Item diuidit eam cauſam quæ ui ſua efficit aliquid, in eam quæ ad efficiendum ſibi ſufficiat, eamq́;, quæ extrinſecus adminiculationis indigeat. Sufficit igitur ſibi ad efficiendum cauſa. ut Sapientia efficere ſapientes per ſe, nullo penitus adiuta ſolet. Sed hæc an ſola beatos efficere poßit, quæritur: an ei ſint extrinſecus addenda quæ iuuent, uel fortunæ bona, uel corporis. Itaque ea cauſa quæ ui ſua efficit aliquid, aut talis eſt ut ei ſint extrinſecus adiumenta quærenda, ueluti artifici inſtrumenta quædam, quibus id quod efficiendum eſt, explicet atque conformet. Horum uerò omnium, quæ Tullius ſtatuit in alterutra diuiſione cauſarum, illa quidem quæ ui ſua explicant ea, quorum cauſæ ſunt, omnia tam per ſe ad efficiendum ualentia, quàm quæſiti extrinſecus iuuaminis indigentia, in ea Ariſtotelicæ diuiſionis cauſa locabuntur, quæ eſt principium motus. Quanquam de ſapientia tali cauſæ non conueniat exemplum: ſed potius ad rationem formamq́; contendat. Nanque ſapientia ratione quadam atque forma efficit ſapientes. Eius uerò cauſæ quam Tullius refert, ſine qua non fit aliquid, materia quidem, tempus, & locus, id eſt ex quo fit uel in quo fit: quæ ſunt efficientis ſubiecta naturæ: & ut uno intellectu comprehendantur, uel materia, uel materiæ uice ſuppoſita. Inſtrumenta uerò eius cauſæ ſunt, quæ ad finem ſpectant, ſed non ad ipſa, finis. quia non finis inſtrumenta reſpicit: ſed hæc finem. Inſtrumenta nanque propter aliquem finem parantur. Sed mirum uideri poteſt cur congreßionem, amoris cauſam non inter ea numerauit quæ habent efficiendi uim, ſed inter eas poſuerit cauſas, ſine quibus effici non poteſt: cum tamen agat aliquid atque moueat. nam ipſa congreßio, aliquid uidetur efficere: ſimilisq́; eſt ei cauſæ quæ ipſa quidem habet efficiendi uim, ſed ſine adminiculo non poteſt: ueluti cum quæritur de ſapientia, an ſola beatum poßit efficere. Sed Merobaudes rhetor ita diſſeruit, earum cauſarum, quæ efficiendi uim haberent, eam eſſe facultatem, ut etiam ſi adiumentis extrinſecus indigeant, effectus tamen earum ad id ſpectet quod efficiendum eſt. at in his quæ ſunt præcurſoriæ: etiam ſi eis antecedentibus aliquid exiſtit: non tamen id quod exiſtere intelligitur, præcurſio principaliter operatur. Sed iſta quidem ueluti ſub quadam occaſione præcurrit: illa uerò res quæ exiſtere dicitur, alijs operantibus naſcitur: uelut congreßione ſolitum eſt fieri. Fortaſſe enim non propter amorem quiſque congreditur, ſed præcedente congreßione amor exiſtit, quem non congreßio principaliter appetebat. Itaque quoniam præter congreßionem amor exiſtere non potuit: rectè inter eas cauſas locata uidetur ſine quibus non efficitur. Quoniam uerò non efficit ui ſua (quandoquidem non principaliter ut efficiat, ſpectat: ſed tantum ea antecedente aliquid exiſtit) rectè inter præcurſorias, ac non inter efficientes cauſas eſt collocata.

CICERO.

Quare cum in diſputationem inciderit cauſa efficiens aliquid neceſſariò, ſine dubitatione licebit quod efficitur ab ea cauſa cõcludere. Cum autem erit talis cauſa, ut in ea non ſit efficiendi neceſſitas, neceſſaria cõcluſio nõ ſequitur. Atq; illud quidem genus cauſarum quod habet uim efficiendi neceſſariam, errorẽ afferre non ferè ſolet: hoc autem ſine quo nõ efficitur, ſæpe cõturbat. Non enim ſi ſine parentibus filij eſſe non poſſunt, propterea cauſa fuit in parentibus gignendi neceſſaria. Hoc igitur ſine quo non fit, ab eo in quo certe fit, diligẽter eſt ſeparandũ. Illud enim eſt tanquam, Vtinam ne in nemore Pelio ſecuribus Cæſæ cecidiſſent abiegnæ ad terram trabes. niſi enim cecidiſſent abiegnæ ad terrã trabes, Argo illa facta nõ eſſet, nec tamẽ fuit in his trabibus efficiendi uis neceſſaria. At cũ in Aiacis nauim criſpiſulcans igneũ fulmen iniectum eſt, inflammatur nauis neceſſario.

SEVER. BOETIVS.

PRIMA *quidem cauſarum diuiſio, ſecũdum* Tullium, *fuit in ea quæ efficerent aliquid, & ea ſine quibus effici non poſſet. Atq; illud quidem quod efficeret, in gemina item partitus eſt, ſcilicet in id quod ad efficiendum aliquid neceſſariam uim poßideret, neq; ullius indigeret extrinſecus adiumenti: & in id, quod niſi alijs adiuuantibus, operari atq; efficere non poſſet. Ac primum quidem de ea loquitur cauſa, quæ efficiendi uim tenet. Eius enim ea pars cui efficiendi neceßitas adeſt, ſtatim ſecum concluſionẽ comitem trahit. dicta enim cauſa, quæ neceſſario aliquid efficit, effectus etiam neceſſe eſt cõſequatur: ueluti ſi ſolem affuiſſe quis dixerit, lucem quoq; affuiſſe monſtrabit. aut cũ alicui adeſſe ſapientiam dixerimus, ſapientem neceſſe eſt eſſe fateamur. At in his cauſis efficientibus, quæ extrà poſitis indigent adiumentis, nõ eadem ratio eſt. neq; enim ut quæque huiuſmodi cauſa dicitur, ita neceſſe eſt effectum ſequi. Non enim huiuſmodi cauſa neceſſario efficit quod uult: niſi extrà poſitis auxilijs adiuuetur. Idem eſt etiam in ea cauſa, quæ ipſa quidẽ efficiendi uim nõ habet, ſed ſine ea non prouenit effectus. Nam ut Tullius quoq; commemorat, nullam in efficiendis rebus adhibet neceßitatem. atq; ideò dicta cauſa, non ſtatim ſequitur effectus. Neq; enim ſi cõgreßus eſt, mox amauit: nec ſi fuit æs, ſtatuam quoq; fuiße neceſſe eſt. ex quo aliarum cauſarum partitio naſcitur. Aliæ nanq; cauſæ ſunt neceſſariæ, aliæ minime. Non neceſſariarum aliæ ſunt efficientes, aliæ ſine quibus non*

bus non efficitur. Neceſſariarum uerò cauſarum concluſio non ſolet conturba re. ut enim hæc cauſa fuerit dicta, ſtatim in cōcluſione ſequuntur effectus. Non neceſſariarum uerò, quæ ſunt partim efficientes (quod nunc tacuit, ſed paulò antè prædixit) non habent ſubſequentem effectæ rei concluſionem. Neq; enim ſi liberi ſine parentibus non ſunt, idcirco in parentibus efficiendi cauſa neceſſaria fuit, cum uideamus in hominum eſſe poteſtāte ne gignant. Ea uerò cauſa, quæ ipſa quidē non efficit, ſed ſine ipſa effici non poteſt, huiuſmodi eſt, quemadmodum Enniano uerſu declaratur, Niſi enim cecidiſſent abiegnæ trabes ad terram, Argo illa facta non eſſet. Ex trabibus nanque Argo facta eſt. ſed nulla inerat trabibus neceßitas, ut ex eis fieret nauis. At uerò ea cauſa, quæ eſt efficiens, & quæ in ſe ſuam cōtinet neceßitatem, talis eſt, quale cum in Aiacis nauim igneum criſpiſulcans fulmen iniectum eſt. ſtatim enim accendi neceſſe eſt nauim: quia ignis accendendi neceſſaria cauſa eſt. & ſenſus quidem eſt huiuſmodi: ordo autem paulò confuſior eſt: ait enim hoc modo, Atque illud quidem genus cauſarum, quod habet uim efficiendi neceſſariam, errorem afferre non ferè ſolet: hoc autem ſine quo non efficitur, ſæpe conturbat. quod cum dixiſſet, cumq; uel utriuſq;, uel alterius exemplum ponere debuiſſet: neutri conuenientem exemplo ſimilitudinem dedit. Nanq; cum uel neceſſariam cauſam efficientem, uel eam ſine qua non efficitur, propoſuiſſet: eius cauſæ poſuit exemplum, quæ efficiat quidem aliquid, ſed non ſine extrà poſitis adiumentis, hoc modo, Non enim ſi ſine parentibus filij eſſe non poßunt, propterea cauſa fuit in parentibus gignendi neceſſaria. Parētes enim & maxime maſculi ſexus, efficiens cauſa eſt: ſed nō ſine fœmina, id eſt non ſine materia quadam, & ea cauſa ſine qua fieri non poßit: cum ipſa uim efficiendi non habeat. Itaq; nec cauſæ neceſſariæ & efficientis poſuit exemplū: nec eius ſine qua fieri nihil poßit: ſed efficientis quidem, non tamen neceſſariæ. ſed uidetur tacuiſſe in propoſitione id, cuius poſuit exemplum. Ita enim apertius dici potuiſſet, Atq; illud quidem genus cauſarum, quod habet uim efficiendi neceſſariam, errorem afferre non ferè ſolet. hoc autem quod non habet efficiendi uim neceſſariam: uel hoc ſine quo non efficitur, ſæpe conturbat. Itaque ſic intelligendum eſt, quaſi ita ſit dictum. nam de neceſſaria cauſa nullum poſuit exemplum. Quod uerò ſubiecit, utriſq; cauſis conuenit poſterius enumeratis tam efficienti non neceſſariæ, quàm ei ſine qua nihil efficitur. Parentes nanq;, tam maſculini ſexus, quàm fœminini eſſe dicuntur: quorum quidem maſculini ſexus ea cauſa eſt quæ efficiat, ſed non neceßaria: Fœminini uerò ea, quæ non efficiat, ſed ſine qua eſſe non poßit. Quæ cum ita ſint, diſcernendæ ſunt cauſæ, & peruidenda neceßitas: nec omnis cauſa præmittenda ut ſubſequatur effectus, ſed ea tantum in qua eſt efficiendi neceßitas, etiam ſi extrinſecus adiumenta defuerint.

CICERO.

CICERO.

Atque etiam eſt cauſarum diſſimilitudo, quòd aliæ ſunt, ut ſine ulla appetitione animi, ſine uoluntate, ſine opinione, ſuum quaſi opus efficiant, uelut omne intereat, quod ortum eſt. Aliæ autem aut uoluntate efficiuntur, aut perturbatione animi, aut habitu, aut natura, aut arte, aut caſu. Voluntate, ut tu cum hunc libellum legis. Perturbatione, ut ſi quis euentum horum temporum timeat. Habitu, ut facile & cito iraſcatur. Natura, ut uitium in dies creſcat. Arte, ut bene pingat. Caſu, ut proſpere nauiget. Nihil horum ſine cauſa, nec quicquam omnino, ſed huiuſmodi cauſæ non neceſſariæ.

SEVER. BOETIVS.

FACIT *aliam rurſus cauſarum diuiſionem, ita, Cauſarum enim aliæ ſunt quæ ſua quadam ui ſine appetitione, ſine uoluntate, ſine opinione, unum atque eundem efficiendis rebus ordinem tenent: ut eſt, Interire omnia quæ orta ſunt. Nam quia ortum eſt, idcirco etiam neceſſe eſt interire: nec tamen ipſe ortus ut cætera intereant, uel appetitu aliquo, uel uoluntate, uel opinione efficit: ſed ita eſt ab æterno rerum ſtatu, ut quicquid ortum eſt, quia cœpit eſſe, aliquando etiam eſſe deſiſtat. Item aliæ ſunt cauſæ, quæ aut in uoluntate, aut in perturbatione animi, aut in habitu, aut in natura, aut in arte, caſu'ue conſiſtunt. Voluntate, ut ſi quærat aliquis, cur Trebatius librum legat. reſpondebitur: quia legendi uoluntas eſt. Perturbatione animi, ut ſi quis timore palleſcat, aut urbem fugiat bellis ciuilibus conturbatus. Habitu, ut ſi idcirco Trebatius facilè de iuris ratione reſponderit, quoniam multo uſu conſtantem ciuilis ſcientiæ habitum tenet: uel ſi quis idcirco iraſcatur facilè, quia eius animus per iracundiæ habitum efferatus eſt. Natura, ut ſi quis idcirco dicatur iraſci quia naturaliter iracundus eſt, id'que ei in dies uitium creſcat. Arte, ut ſi idcirco bene quiſque pingat, quia eius artis peritus eſſe proponatur. Caſu, ut quæ in noſtra poteſtate nullo modo ſunt, fiunt tamen, uelut incerto præſertim tempore proſperitas nauigandi. atque horum omnium nihil cauſa uacuum eſt: nec quicquam eſt in rebus, quod aliqua cauſa non perficiat. Omnia enim quæ fiunt, habent aliquam rationem cur facta ſint. quam ſi quis reddere poßit, cauſam quoque reddiderit. Id enim eſt cauſa propter quam unumquodque fit. Omnes uerò cauſæ, quæ uel ex uoluntate, uel perturbatione animi intelliguntur, ad eam cauſam pertinent quæ eſt mouendi principium, ut in Ariſtotelica diximus diuiſione. Hæc enim ut aliquid efficiatur, mouendi principium ſunt. at in arte, uel habitu, uel natura,*

Q illæ

illa cauſa eſt, quæ in ratione conſiſtit. Species enim ac ratio uniuſcuiuſque efficiendæ rei, in arte & habitu & natura poſita eſt. Caſus uerò exterior cauſa, nec inter principales annumeratur ſecundum Ariſtotelem. Secundum uerò Marcum Tullium caſus eſt latens effectæ rei cauſa. quod quale ſit, paulò poſterius deſignabitur.

CICERO.

Omnium autem cauſarum in alijs ineſt conſtantia, in alijs non ineſt. In natura, & in arte conſtantia eſt, in cæteris nulla. Sed tamen earum cauſarum quæ non ſunt conſtantes, aliæ ſunt perſpicuæ, aliæ latent. Perſpicuæ ſunt, quæ appetitionem animi, iudiciumq; tangunt. Latent, quæ ſubiectæ ſunt fortunæ. Cum enim nihil ſine cauſa fiat, hoc ipſum eſt fortunæ, euentus obſcura cauſa, quæ latenter efficitur. Etiam ut ea quæ fiunt, partim ſint ignorata, partim uoluntaria. Ignorata, quæ neceſſitate effecta ſunt. Voluntaria, quæ conſilio. Quæ autem fortuna, uel ignorata, uel uoluntaria. Nam iacere telum, uoluntatis eſt: ferire quem nolueris, fortunæ. Ex quo aries ille ſubijcitur in ueſtris actionibus, Si telum manu fugit, magis quàm iecit. Cadunt in ignorationem, atque imprudentiam perturbationes animi, quanquam ſint uoluntariæ: obiurgatione enim & admonitione deijciuntur, tamen habent tantos motus, ut ea quæ uoluntaria ſunt, aut neceſſaria interdum, aut certe ignorata uideantur.

SEVER. BOETIVS.

RVRSVS'QVE *cauſarum diuiſionem aliam claram ac perſpicuam prodit. Cauſarum nanque aliæ ſunt conſtantes, aliæ uerò inconſtantes. Conſtantes ſunt, quarum non ferè uariatur effectus. Inconſtantes uero quæ huc atque illuc facilioribus mutationibus transferuntur. Omnia igitur quæ ex natura atq; arte deſcendunt, conſtantia ſunt. Natura quippe, atque ars ſuum ſemper opus efficiunt, niſi ſubiectæ materiæ obſtet incertum. Nam quod unus idemq; artifex ex eadem ſæpe materia, nõ admodum ſimiles ſtatuas format, non eſt hæc in arte uarietas: ſed tum in artificis manu, quæ integritatem artis aſſequi non poteſt: tum in ipſa materia, quæ efficientiæ atque formæ non æqualiter cedit. Idem eſt in natura. ſeruat nanque conſtantiam ſuam, cum hominem format ex homine. Itaque ſimilia in cæteris ex ſimilibus gignit. At cum monſtroſum aliquid efficitur: non naturæ uitio, ſed materiæ potius applicatur, ex qua id quod efficere*

contend

contendebat, non ita potuit natura explicare. Sed inter conſtantes cauſas habitus quoque debuit adiungi. Nam quod ex habitu cuiuſque fit, id conſtans, nec mutabile eſſe ſolet. Quandoquidem idcirco habitus dicitur, quia diuturnitate habendi, in naturæ ſimilitudinem uertitur. Sed forſitan illud Tullius uidit, quòd natura atque ars non tam in effectibus conſtantes, quàm in propria ratione eſſe intelliguntur: intantum ut quod ars & natura delinquit, materiæ ſæpius imputetur, habitus uerò ipſe conſuetudine quadam collectus eſt, qui non ratione aliquid & propria conſtantia, ſed uſu facit. atque idcirco forſitan habitum, qui inter cætera præter artem uel naturam uidebatur eſſe conſtantior, à cauſis conſtantibus ſegregauit. Ea uerò quæ non ſunt conſtantia, in ea diuidit quæ ſunt perſpicua, & in ea quæ latent. Perſpicua ſunt, quæ ab animi quolibet motu uel appetitione, uel iudicij ratione profecta ſunt. Latent uerò quæ fortunæ ſubiacent. Nam quia non ignorat animus in quam partem declinet, qui tametſi boni aliquando iudicium, nunquam tamen eius rei quam efficit, notionem relinquit: præter eos qui funditus mente capiuntur, & in quibus iam nulla uoluntas eſt, neceſſe eſt nota eſſe, quæ ex uoluntate uel animi iudicio fiunt. Fortuna uerò atq; caſus, ſemper ignotus eſt: cuius quidem natura æque incerta eſt, atque ea quæ ipſis caſibus fiunt. Sed M. Tullius definit eſſe caſum, euentum cauſis latentibus effectum. quæ non uidetur integra definitio. Quid enim ſi adhuc lateret quibus cauſis ſolaris defectus & lunaris contingeret? num idcirco caſu ac fortuna fierent, quæ conſtantibus cœli motibus adminiſtrantur? An caſus quidem putaretur ab ijs, qui defectus rationem reperire non poſſent: per ſe autem conſideratus nullo quidem modo eſſet caſus? Sed Marcus Tullius, non qui uideretur eſſe caſus ijs qui eius naturam minime perſpexiſſent: ſed quid omnino fortunæ euentus eſſet, definitionis ratione monſtrabat. Euentum uerò latentibus cauſis Cicero caſum eſſe ita concludit, Cum omnia certis de cauſis fiant: quorum ratio cognoſcitur, eorum euentus caſu fieri non poſſe monſtratur. Sed putatur aliquid fieri caſu eorum, quorum cauſa nulla ratione cognoſcitur. Ex quo euenit, ut fortunæ ſit euentus, qui latentibus cauſis efficitur. Hic igitur in rebus quidem ipſis conſtantiam ponit: caſum uerò non re, ſed opinione metitur. Quo fit ut ſi alter effectæ rei nouerit cauſam: id quod accidit, non ſit fortunæ euentus: idem tamen fortunæ euentus ſit, ſi rationem alter ignoret. Quod uerò omnium rerum cauſas eſſe dicit, non determinat quales. atque ideo nec de fortuna ipſa quorum euentuum cauſa ſit, monſtrat. Nec me læuæ hominum mentes arrogantiæ notent, quòd uelut affectata autoritate Tullianis ſententijs pugnem: cum aduerſus eas ſi quid uidebitur, non noſtra, ſed ab antiquiſſimis tractata compenſem. quòd ſi noſtra quoque diceremus: oporteret tamen eos, non perſonarum uetuſtatem, ſed eorum quæ proponuntur, conſiderare rationē: nec odiſſe potius quæ

Q. 2 aduerſus

aduerſus magni nominis uiros dicuntur, quàm contraria, ſi poſſint, argumentatione reuincere. Nam ſi eis Marcus Tullius in definitione rerum nimium placet: quænam eſt inuidia, nos quoque Ariſtotelicam rationem probare? Quòd ſi interemperanter moleſtiſſimi eſſe pergunt, audiant M. Tullium ſecundo Tuſculanarum diſputationum libro adhortantem potius, atque ad certamen uocantem hoc modo, Sed tamen tantum abeſt ut ſcribi contra nos nolimus, ut id etiam maxime optemus. Ipſa enim Græciæ philoſophia tantum in honore nunquam fuiſſet, niſi doctiſſimorum contentionibus, diſſenſionibusq́; creuiſſet. Quamobrem hortor omnes, qui facere id poſſunt, ut eius quoq; generis laudem iam languenti Græciæ eripiant, & transferant in hanc Vrbem: ſicut reliquas omnes, quæ quidem erant expetendæ, ſtudio atque induſtria ſua maiores noſtri tranſtulêre. Et rurſus nos, qui ſequimur probabilia, nec ultra quàm quod ueriſimile occurrit, progredi poſſumus & refelli ſine pertinacia, & refellere ſine iracundia parati ſumus. Quocirca quæ mala ratio eſt ipſius M. Tullij uolūtatem iudiciumq́; conuellere, cum eiuſdem contra nos ſententijs, atque autoritate nitantur? Sed ſi cui commentarios noſtros inſpicere uacuum fuerit: ſciat hæc nos ex Ariſtotelis ſecundo phyſicorum uolumine uertiſſe quæ tametſi altioris philoſophiæ diſputationes tangunt: non eſt tamen ſtudijs inuidendum, ſi rhetoricis quoque ac dialecticis diſputationibus admiſceamus quæ ſunt profundiora naturæ. neque pigreſcere ac dilaſſari animos æquum eſt: quos intentiores ac uegetos ipſa rerum ambiguitas & uariarum cognitio ſpeculationum deberet efficere: cum præſertim ea librorum natura ſit, ut ad legendum ſtudioſos teneat, nullum cogat ignauum. Dicamus igitur quid euentus ſit fortunæ: uel quarum rerum ſors cauſa eſſe dicatur. Omnia igitur fiunt uel immutabiliter, ac ſemper, ut quòd ſol oritur. uel ſæpius, ut quòd equus quadrupes naſcitur. uel raro, ut ſi equus cum quinq; uel tribus pedibus procreetur. uel æquè, ut in quibus faciendarum rerum nihil intereſt, quo potius uoluntate uergamus. Atque illud quidem quod ſemper fit, nihil habet oppoſitum, quod ullo modo aliter fiat. Id uerò quod ſæpe contingit, habet aduerſum id, quod rarius euenit. neq; enim ſæpius fieret, ac non ſemper: niſi diuerſum raro quidem, ſed aliquando tamen contingeret. Quod igitur ex fortuna fit, in ſempiternis non eſt. Quis enim caſu ſolem dicat oriri? Ne in his quidem quæ frequentius fiunt. nullus enim caſu equum dixerit eſſe quadrupedem. Nec uerò in ijs, quæ fieri æqualiter ſolent. Nam quæ uoluntaria ſunt, non uidētur eſſe fortuita. Reſtat igitur ut in his fortunæ euētus ſit, quæ rarius fiunt. Eorū uerò quæ fiunt, partim finem aliquem ſpectant, partim minime. Qui enim finis eſſe poteſt, ſi manum extendam, ſi genua complicem, atque aliquid iacens humi tollam, quod nullis uſibus applicem? At uerò ea quæ aliquem finem ſpectant, partim uoluntatis ſunt, partim naturæ. Voluntatis, ut ſi quis idcirco do-

mo egr

mo egrediatur ut uideat amicum. Naturæ, ut quòd in animalibus omnia quæ ab ea ſiunt, certum animalis reſpiciunt utilitatem. atq; ad huius ſalutem, conſeruationemq;, omnium membrorum momenta ſunt constituta. Caſum igitur ac fortuitos euentus in his eſſe ponimus, quæ cum rarius fiant, ijs tamen per accidens eueniant, quæ propter aliud fiunt. Veluti quis egreſſus domo ut amicum uideret, præteriens cadente deſuper lapide ictus eſt. Id igitur quod euenit, in rariore cauſa ponendum: acceſſit tamen ei cauſa ex uoluntate, quæ certum reſpiciebat finem. Ea uerò fuit domo egrediendi, ut amicum uideret. Rurſus quoniam lapis naturaliter grauis eſt, grauitas uerò terram petit: caſus quidem lapidis propter aliquid naturaliter factus eſt. ad id enim lapidis natura tendebat, ut in ſuum locum pondus ueniens conquieſceret. Sed huic naturali intentioni accidit id, quod rarius euenit, ſcilicet ut percuteret. quo fit ut ſit fortuna, uel caſus, cauſa per accidens rarius euenientium in his rebus, quæ propter aliquid fiunt. Quæ cum ita ſint, cumq; definitio Ariſtotelica à Tulliana plurimum diſcrepet: illud tamen in utriſque conſtat, id quod fortunæ ſubiectum eſt, incertis caſibus ſemper eſſe ſuppoſitum. Nam licet in his rebus ſæpe fortuna ſuos experiatur actus, quæ uoluntariæ ſunt, & ad aliquem finem referuntur: extrà tamen accidit quod fortunæ eſt, nec ab eo fine uenit, quem ſibi animus antè præſtruxerat. Sed cũ Cicero diuiſiſſet cauſas, in eas quæ perſpicuæ ſunt, & in eas quæ laterent: cumq; eas, quæ perſpicuæ ſunt, diceret eſſe quæ appetitionem animi, iudiciumq; tangerent: manifeſtum eſt eum, uel artem, uel uoluntatem, uel perturbationem, uel habitum in his cauſis ponere, quæ perſpicuæ ſunt. Voluntas quippe, atque animi perturbatio in appetitione ponitur. Sæpe enim perturbatione aliquid appetimus: Artem uerò uel habitum in iudicio. arte nanq; iudicamus. habitus uerò ad utrunq; pertinet. nam & uoluntates conſuetas miniſtrat: & multo uſu, peritiaq; fit quædam conſtantia iudicandi. Caſum in non perſpicuis poſuit. De natura, incertum eſt utrum inter perſpicuas, an inter latentes ipſam naturam collocet. Nam ſi inter latẽtes, ipſam naturam caſum uideretur putare. Cuius opinionis nulla ratio eſt. Quòd ſi inter perſpicuas: quænam appetitio animi, uel iudicium in natura eſt? Neq; enim aliquid appetendo uel iudicando facit natura: niſi fortè quoniam ex ipſa ſæpe habilitas quædam mentis, & corporis exiſtit, quæ habilitas ad unanquanq; rem adiuuat uoluntates (id enim maxime uolumus, ad quod habiles ſumus) natura inter perſpicuas cauſas ponitur. Quomodo iudicio quoq; coniuncta eſt: ut ſi naturaliter ſano quiſq; iudicio compoſitus eſt. appetitioni etiam: ſi naturaliter aliquid animus petat. His adiungit aliam cauſarum diuiſionem. Ait enim alias cauſas eſſe uoluntarias, alias ignoratas. Voluntarias eas, quæcunque ex iudicio ueniunt animi. Ignoratas, in quibus neceſſitas domina eſt, id eſt in quibus aut

omnino non uolumus: aut ne ſi uelimus quidem, aliter facere poßumus: ut in natura atq; caſu. Neceßitate enim quadam naturæ grauia deorſum feruntur. neceßitate ita factum dicimus, ut aliquis ignorans, iacto trans parietem lapide, prætereuntem hominem peremerit. Quæ neceßitas talis eſt: non quòd aliter fieri nõ potuiſſet, niſi ut lapide iacto percuteret: ſed quia uoluntas defuit, & non idcirco quæ uoluit fecit. Prior uerò neceßitas talis eſt, in qua uel nulla uoluntas eſt: uel ea eſt, quæ ne id quod cupit efficiat, ualidiore neceßitate conſtringitur. Nam cum lapis deorſum propria grauitate deponitur: nulla uoluntas eſt, ſed tantum naturæ neceßitas. At ſi homo deorſum cadat: eſt quidem non eadendi uoluntas, ſed ferri quo non uult, ualidior naturæ cauſa compellit. Voluntatem uerò à fortuitis euentibus, uno eodemq; aptißimo ſecreuit exemplo: ueluti ſi telum manu iaciat, uolens'que feriat prætereuntem. Nam iecisse, ex uoluntatis principio naſcitur. idcirco enim iecit, quia uoluit percutere. Si autem non ignoraſſet, non percutere potuiſſet. Vnde etiam machinamentum quoddam atque defenſio in iuriſperitorum reſponſionibus inuenitur, hoc modo, Si telum manu fugit, magis quam iecit. Nam ſi quis cædis accuſetur: optima ſolet eſſe defenſio, ſi alia non ſuppetit, fugiſſe manu telum: & magis, quàm uoluiſſet, ieciſſe, ut non uoluntati quæ condemnatur in culpis, ſed ignorantiæ factum tribuatur. De perturbationibus animorum paulo confuſius iudicium eſt. Dubitari enim poteſt, ex uoluntate, an neceßitate, an ex ignoratione uenerit quod perturbatione peccatur. uidentur enim eſſe uoluntaria peccata. quoniam qui perturbatus eſt, appetit aliquid, aut fugit. ſed in hoc, perturbatio eius apparet, quòd non fugienda uitat, & nõ appetenda nimium exoptat. Porrò autem, quoniam in perturbationibus ſunt cõfuſa iudicia (neq; enim aliter id quod fugiendum eſt ſæpe appetunt perturbati, niſi obcæcato, obſcuratoq; iudicio. quod uerò fit animi confuſione, ſæpe tale eſt ut nolet admiſiſſe qui fecit) euenit ut non inter uoluntarias, ſed inter ignoratas uel neceſſarias cauſas animorum perturbatio ſit. In tantum uerò qui perturbatus eſt, à uera diſcretione diſcedit, ut in eam poßit ſæpe recta bene conſulentium admonitione reduci. Quo fit ut animorum perturbatio iure à cauſis uoluntarijs ſegregetur, & aut in ignorantia, aut in neceßitate ponatur. Nam quod ait, Tamen habent tantos motus, ut ea quæ uoluntaria ſunt, aut neceſſaria interdum, aut certe ignorata uideantur: ita intelligendum eſt: quoniam omnis animi paßio iudicium turbat. Confundit uerò rectam diſcretionem, ſi acrior fuerit quàm ut rationis retinaculis temperetur, & ſit quædam ex perturbationibus ueluti uiolenta neceßitas: ut dubium ſit utrum is qui aliquid perturbatus animo facit, ignorans faciat, ueluti cum caſu ignorans delinquit, cum futurum non prouidet caſum: an ſciens faciat, ſed neceßitate ducatur. Quod igitur dixit, aut neceſſaria eſſe, aut ignorata: & diuiſit

uiſit à neceſſarij s ignorata:non pugnat contra id quod ſuperius dixit, ea quæ ignorata ſunt eſſe neceſſaria. Nam id quod eſt ignoratum, ita quodammodo diuidit, Ignoratorum alia quadam neceßitate fiunt : dum aut nulla uoluntas eſt, aut ea quæ eſt, neceßitati nequit obſiſtere. Alia caſu, cum in ijs faciendis, quæ ignorantur, nulla uoluntas eſt. Quòd igitur dixit perturbationes animi aut in neceſſarijs cauſis poni, aut in ignoratis:id ſine dubio ſenſiſſe intelligitur, perturbationes animi aut in ijs eſſe ignoratis, in quibus ea neceßitas eſt ut uoluntas obſtare non poßit : aut in ys in quibus nulla uoluntas eſt, ſed ſit delictum cæcitate iudicij:uelut in ijs qui immoderatius amoris cupiditati deſeruiunt. aut enim confuſo iudicio ab honeſtate diſcedunt: & dum quaſi bonum appetunt, in malum decidunt ignorantes. atque ita id in caſu quodam atque errore ponitur amor immodicus. aut nouit quidem quod appetit, eſſe uitandum:ſed maiori actu cupiditatis impellitur, atque interea neceſſaria ponitur, quæ aut non habent uoluntatem, aut eam ita infirmam ac debilem, ut nullo modo ualidioribus paßionibus obnitatur.

ANITII MANLII SEVERINI BOETII IN TOpica M. T. C. commentariorum Liber VI.

FORE *quoſdam Patrici Rhetorum peritißime, non dubitauerim, qui hunc in Topicis altiorem ex philoſophia tractatum, uaria obtrectatione reprehendant : quia inter logicam diſputationem, phyſicam interpoſuerit. Ii uerò ſunt, uel quibus hoc totum philoſophari diſplicet:uel qui in argumentorum locis naturales admiſceri cauſas oportuiſſe non exiſtimant. Sed contra priores quidem & à M. T. & ab ipſa quodammodo humana ratione, quæ in motu poſita aliquid ſemper inquirit, atq; amore ſcientiæ neq; decipi patitur, neq; ullo modo à ueritatis ratione traduci:ſæpe multumq; reſponſum eſt. Iis uerò qui ſequeſtrandas ab oratoria facultate philoſophiæ diſciplinas putant, reſpondendū breuiter exiſtimo. Ratione quidem reperiri quid poteſt:ſed id melius atq; facilius artifex faciet, ſi in opere, conſtruendi artis facilitatem atq; elegantiam comparet. In argumentis quoq; idem eſſe manifeſtum eſt. ui nanque naturalis ingenij argumenta promuntur. Sed ars facultatē imitata, naturæ uiam quandam rationemq; reperit, qua id effici facilius ac melius poßit. In qua re illorum neceſſe eſt reprehendatur error, qui rhetoricam facultatem, naturalem eſſe dixerunt. quoniam quilibet totius artis alienus, & intendere in alterum crimen,*

crimen, & ſeſe purgare ſolet, & argumento aliquid probare contendere. Reprehendendiq́; ſunt qui eandem facultatem in ſola arte poſitam eſſe dixerunt: Oportuit enim eos animaduertere, Omnem quidẽ artem ſui materiam effectus ex natura ſuſcipere: *ſed in ea tamen ratione propria facilitatem elegantiamq́; experiri. Hæc itaq; quæ artium ratio perficit, ab imperitis etiam fieri, utcunq; contigerit, poßunt:* Bene autem ac facile nemo efficit, *niſi artis ratione fuerit inſtructus.* Cum igitur totius operis hæc ſit intentio, *ut argumenta quæ confuſa & ueluti clauſa natura ſuppeditat, artificialiter ueſtigentur, quid ſit per quod efficere id quod promittit, ars ualeat, ſub exempli ratione demonſtrat. ut enim facilius argumenta reperiantur, illa res efficiet, ſi demonſtrentur loci in quibus argumenta ſunt collocata.* Etenim ut *ſi quis aliquid quærat, facilius id inueſtigare poßit atq; inuenire, ſi locus ei monſtretur, ubi ſit poſitum id quod inquirit:* Ita *etiam cum quis argumentum inuenire conatur, ſi ei locus ubi argumentum ſit poſitum, declaretur, facilius argumentum quod quærit ualeat inuenire.* Ita *enim Ariſtoteles, & ita* Tullius *appellat eas ſedes in quibus argumenta ſunt collocata, id eſt locos qui ab* Ariſtotele Topica *uocati ſunt.* Sed *quoniam de ſedibus argumentorũ loquimur, id cuiuſmodi ſit, paulò altius expediamus: locus enim non uno modo intelligitur.* In *quibus exponendis poſterius quid ſit quod dicimus, clarius apparebit.* Nunc *communiter de tota locorum ratione, de'que argumentatione, ac de quæſtionibus & propoſitionibus, earumq́; terminis uidetur eſſe tractandum. Ac primum, quoniam locus qui tractatur in* Topicis, *non cuiuslibet rei, ſed tantum locus eſt argumenti: expoſito prius argumenti intellectu, deinceps de loci ratione tractabimus. Definit igitur* Tullius *argumentum hoc modo, Argumentum eſt ratio quæ rei dubiæ faciat fidem. Sumpſit igitur rationem ut genus. Omnes enim iniurioſi ſunt, qui orationis uirtutem à ſapientiæ ratione ſeiungunt, aliam'que eſſe dicendi artem uolunt, aliam intelligendi.* Nam *ſi nihil oratione aliud agimus, niſi interius cogitata uulgamus: quæ mala ratio eſt orationis elegantiam à ſententiarum grauitate ſeponere?* Quæ *porrò ſententiarum grauitas eſſe poteſt, ſine earum rerum, de quibus dicendum eſt, comprehenſione?* Quæ *uerò alia diſciplina naturas proprietatemq́; rerum omnium docet, quæ omnino eorum quæ intelligi poßunt, ſcientiam profitetur: niſi hæc tantum, ex qua nos pauca præſumpſimus, philoſophia?* Quæ *longe aliter de his ipſis in proprio ſapientium tractatu diſputare ſolet, neque ita curſim ut nos: quæ ſi, ut in illorum libris ſolet, prolixius differenda ſumpſiſſem, quis ferret inſolentium hominum temeritatem profectus ſuos culpare uolentium, ſi ſtudioſi potius quàm queruli eſſe mallent? Sed his contentionibus neque antiqua caruit ætas: neque nos ita delicati ſumus, ut quibus patientia doctißimorum hominum ſæpius obſtitit, ferre nolimus.*

nolimus, dum & pluribus prodeſſe poßimus, & ſapientium iudicia conſequamur: ad quem finem hic noſter labor, & totius operis ſumma cõtendit. Sed hoc hactenus. Nunc *ſuſceptæ expoſitionis ordinem perſequamur.*

CICERO.

Toto igitur loco cauſarum explicato, ex earum differentia in magnis quidem cauſis uel oratorum, uel philoſophorum magna argumentorum ſuppetit copia. In ueſtris autem ſi non uberior, at fortaſſe ſubtilior. Priuata enim iudicia maximarum quidem rerum, in iuriſcõſultorum mihi uidentur eſſe prudentia. Nam & adſunt multũ, & adhibentur in conſilio, & patronis diligentibus ad eorum prudentiam confugientibus haſtas miniſtrant. In omnibus igitur ijs iudicijs, in quibus, ex fide bona, eſt additum, plurimus earum uſus eſt. ubi uerò etiam, ut inter bonos bene agi oportet, in primisq; in arbitrio rei uxoriæ, in quo eſt quid æquius, melius parati eſſe debent. Illi enim dolum malum, illi fidem bonam, illi æquum bonum, illi quid ſocium ſocio, quid eum qui negotia aliena curaſſet, ei cuius ea negotia fuiſſent, quid eum qui mandaſſet, eum'ue cui mandatum eſſet, alterum alteri præſtare oporteret, quid uirum uxori, quid uxorem uiro, tradiderunt. Licebit igitur diligenter cognitis argumentorum locis, non modo oratoribus & philoſophis, ſed iuris etiam peritis copioſe de conſultationibus ſuis diſputare.

SEVER. BOETIVS.

DIVISO *cauſarum loco atque ordine ſuis partibus diſtributo, de loci eiuſdem facultate, quibusq; uberius, quibus anguſtius accõmodetur, uti ſæpe Ciceroni mos eſt, diſſerit.* Primùm *enim, inquit, oratoribus ac philoſophis, quorũ in diſputationibus larga materia eſt, multa ex cauſarum loco argumentorum ſuppetit copia.* Cõmunis *quippe oratoribus ac philoſophis hic locus eſſe perſpicitur, qui eſt à cauſis, his naturas rerũ, quod eſt philoſophiæ proprium: illis, quod oratoriæ facultatis eſt, facta probantibus.* Nam *& cum res quælibet quæritur, eius cauſæ à philoſophis ueſtigari ſolent. Quibus præmißis, ut ſuperius dictum eſt, comitatur ſtatim quod concludendum eſt: & oratores ad ſuſpicionem mouendam detergendam'ue, factorum cauſas requirunt.* Hoc *quippe ſtabile in hominum mentibus manet, quod neq; factum neq; res ulla præter illam omnium principem naturã ſine proprijs cauſis poßit exiſtere. quo fit, ut uber-*

rimus cauſarum uſus ſit in rhetorum orationibus, philoſophorumq; tractatu. Sed ut hunc libellum M. Tullius ſcribens pleraque omnia Trebatio dediſſe uideatur, hunc locum iuris quoque conſultis attributum eſſe demonſtrat, dicens, Etſi non tam uberes opportunitates habeat hic locus in iuriſperitorum reſponſionibus: ſubtilius certe, atque acutius pro ipſius artis natura tractari poteſt: ſcilicet ubertatem quæ deerat, ſubtilitate quæ poterat ineſſe, compenſans. Habent enim etiam ipſi proprium campum in quo eorum uirtus poßit enitere. Eſt enim iuriſconſultorum prouinciæ, priuatarum quæſtio cauſarum: maximeq; in illis negotijs hic cauſarum locus examinabitur, in quibus bonæ fidei iudicia nectuntur. In his enim qui fuerit animus contrahentium quæri ſolet: qui deprehendi uix poterit, niſi præcedentibus cauſis intelligatur. In his igitur iudicijs in quibus additur, ut ex bona fide iudicent: id eſt ubi ita iudices dantur, ut non ſtrictas inter litigantes ſtipulationes, ſed bonam fidem quærant: plurimus cauſarum uſus eſt. Additur, ut inter bonos bene agier oportet. conſiderantur mores: inquiruntur conſilia: ſtatuitur quibus quidque de cauſis adminiſtratum ſit. In primisq;, in iudicio uxoriæ rei uberrimus cauſarum tractatus eſt. Eſt autem iudicium uxoriæ rei, quoties poſt diuortium, de dote contentio eſt. Dos enim licet matrimonio conſtante in bonis uiri ſit, eſt tamen in uxoris iure, & poſt diuortium uelut res uxoria peti poteſt. Quæ quidem dos interdum his conditionibus dari ſolebat, Vt ſi inter uirum uxorem'que diuortium contigiſſet, quod melius æquius eſſet, apud uirum remaneret: reliquum dotis reſtitueretur uxori. id eſt ut quod ex dote iudicatum fuiſſet, melius æquius eſſe ut apud uirum maneret, id uir ſibi retineret. quod uerò non eſſet melius æquius apud uirum manere, id uxor poſt diuortium reciperet. In quo iudicio non tantum boni natura ſpectari ſolet, uerum etiam comparatio bonorum fit: ut non tam quod bonum, ſed quod melius æquiusq; eſt, id ſequendum ſit. Quæ omnia ex præcedentibus cauſis inueſtigari ſolent. Nam ſi uiri culpa diuortium factum eſt, æquius melius eſt nihil apud uirum manere. Si mulieris eſt culpa: æquius melius eſt ſextas retineri. In hisq; omnibus peritißimi iuriſconſulti eſſe debent. Quò fit ut Trebatium quoque hortetur ad ſtudium. Multa enim eſſe dicit quæ eorum operam expectant. Illi enim, inquit, dolum malum. illi bonam fidem. illi æquum bonum. illi etiam quid ſocius ſocio præſtare debeat. quid is qui alienum in ſe gerendum ſponte negotium ſuſcepiſſet, ei cuius id negotium fuerit. quid is qui mandauerit, ei cui mandauerit ſuorum negotiorum actiones. quid uir uxori, quid uxor uiro tradiderit. Quæ omnia ad poſteriora cauſæ ſunt, atque exinde iudicia ſumuntur. Idcirco enim, uerbi gratia, quodlibet illud iudex pronuntiare debet in uxoris ac uiri cauſa, quòd uirum hoc præſtare decet uxori. idcirco etiam mandator ei, cui mandauerit, obligatus eſſe iudicandus eſt, quia inter mandatorem ſuſceptor

ſceptoremq́; negotij illud eſt obſeruandū. omnia quoq; quæ quiſq; alteri præſtare debet, ea in tractandis iudicandis'que negotijs cauſæ ſunt. Quocirca rectè concluſit, dicens, Cognitis argumentorum locis, & oratoribus, & philoſophis, & iuriſconſultis argumentorum copiam non defuturam.

CICERO.

Coniunctus huic cauſarum loco locus ille eſt, qui efficitur ex cauſis. Vt enim cauſa quid ſit effectum indicat, ſic quod effectum eſt, quæ fuerit cauſa, demonſtrat. Hic locus ſuppeditare ſolet oratoribus & poëtis, ſæpe etiam philoſophis, ſed ijs qui ornate & copioſe loqui poſſunt, mirabilem copiam dicēdi, cum denuntiat quid ex quaq; re ſit futurum. Cauſarum enim cognitio, cognitionem euentorum facit.

SEVER. BOETIVS.

OMNIA *quæ ad ſe referuntur, rectè dicuntur eſſe coniuncta: ipſa enim relatio rerum efficit coniunctionem. Quòd ſi cauſa alicuius cauſa eſt: non alterius, niſi ſui effectus eſt cauſa. Itemq́; ſi eſt aliquis effectus, ex cauſarum principijs uenit. iure igitur ab effectis locus, cauſarum loco debet eſſe cōiunctus. Quoniam uerò ſemper quæ ad ſe referuntur, æquantur: neceſſe eſt quæ ubertas ſit cauſarum, eadem quoq; ſit effectorum. Quoniam enim cauſa præter effectum eſſe non poteſt, cum ſit cauſa ſemper effectuum: neceße eſt ut euentibus quoq; atq; effectibus plurima argumenta ſuppetant. ſiquidem ex cauſis etiam plurima contrahuntur. nam ſicut cuiuslibet effectus poteſt cauſa tractari, ſic & qualibet cauſa poteſt qui ſit euentus oſtendi. Recteq́; ait, Cauſarum cognitio euentorum cognitionem facit. Vt enim de prædicamentis oſtenditur, ſciri relatiuum aliquod non poteſt præter reliqui ſcientiam relatiui.*

CICERO.

Reliquus eſt comparationis locus, cuius genus, & exemplum ſuprà poſitum eſt, ut cæterorum, nunc explicāda tractatio eſt. Comparantur igitur ea quæ aut maiora, aut minora, aut paria dicuntur, in quibus ſpectantur hæc, numerus, ſpecies, uis, quædam etiam ad res aliquas affectio. Numero ſic comparabuntur, ut plura bona paucioribus bonis anteponātur, pauciora mala malis pluribus, diuturniora bona breuioribus, longe & late peruagata anguſtis, ex quibus plura bona propagentur quæq; plures imitentur, & faciant.

Specie autem comparantur, ut anteponantur quæ propter ſe expetenda ſunt, ijs quæ propter aliud, & ut innata atque inſita, aſſumptis & aduentitijs: integra, contaminatis: iucunda, minus iucundis: honeſta, ipſis etiam utilibus: procliuia, laborioſis: neceſſaria, non neceſſarijs: ſua alienis, rara uulgaribus, deſyderabilia ijs quibus facile carere poſſis, perfecta inchoatis, tota partibus: ratione utentia, rationis expertibus: uolũtaria, neceſſarijs: animata inanimatis, naturalia non naturalibus, artificioſa non artificioſis. Vis autem in comparatione ſic cernitur, efficiens cauſa grauior, quàm nõ efficiens: quæ ſeipſis cõtenta ſunt meliora, quàm quæ egent alijs: quæ in noſtra, quàm quæ in aliorum poteſtate ſunt: ſtabilia, incertis: quæ eripi non poſſunt, ijs quæ poſſunt. Affectio autẽ ad res aliquas eſt huiuſmodi, principum commoda maiora, quàm reliquorum: itemq; quæ iucundiora, quæ pluribus probata, que ab optimo quoq; laudata. Atq; ut hæc in comparatione meliora, ſic deteriora quæ his ſunt contraria. Parium autem cõparatio nec elationem habet, nec ſubmiſſionem: eſt enim æqualis: Multa autem ſunt quæ æqualitate ipſa comparantur, quæ ita ferè concluduntur, Si conſilio iuuare ciues, & auxilio, æqua in laude ponendum eſt, pari gloria debent eſſe ij qui conſulunt, & ij qui defendunt: at quod primum eſt, quod ſequitur igitur.

SEVER. BOETIVS.

OMNIS comparatio duplex eſt. aut enim æqualia ſibimet comparãtur, aut inæqualia. Sed in his quæ ſunt æqualia, ſemper eadem eſſe notatur æqualitas. Inæqualia autem, in gemina ueluti membra diuiduntur, minoris ſcilicet atq; maioris. Nam quod minus eſt, non per ſe minus eſt, ſed cõparatione maioris. Itemq; quod maius eſt, minoris cõparatione dicitur maius. Quæ cum ita ſint, diuidit atque ante oculos ponit omnium comparationum modos. & quod rarò in ſuperioribus locis fecit, ipſas maximas propoſitiones ponit in comparationibus conſtitutas. Vt ſi quãdo loco ſit nobis cõparationis utendum, habeamus quoddam uelut inuentionis exemplar, ad quod quærentem animum poſſimus aduertere. Omnis igitur cõparatio aut in numero conſtat, aut in ſpecie, aut in ui, aut in aliqua locata extrinſecus affectione. Nam quodcunq; conferre contendimus, aut numero comparamus, & ſecundum id, aliud maius, aliud

minus

minus eſſe decernimus. aut ſpeciem ipſam intuentes, eamq; alij comparantes, de excellentia iudicium damus. aut illud conſideramus, quid res quæque poßit efficere, & in quantum eius poßit progredi natura. aut ex aliorum quodammodo continentia, & ex circunſtantium affectione rem quam alij conferimus, intuemur. Numero igitur quæ comparantur, ſi ex eodem ſint genere, plura paucioribus anteponuntur. uelut ſi bona omnia ſint, aut æqualia, iure quiſquam plura bona paucioribus anteponit. Et eſt hæc maxima propoſitio, Plura bona paucioribus anteponuntur. & in cæteris quoq; eadem ratio perſpicitur maximarum propoſitionum. At ſi omnia in contrario ſint genere: pluralitati paucitas præferenda eſt, ut pauca mala pluribus malis: mala uerò ipſa bonis nullo modo conferuntur. Quæ enim ullo modo compēſantur, in eodem eſſe genere debent, non in contrario. Nam cum aduerſus ſe contraria, & è regione locata ſint, conferri comparariq; non poßunt: quia ſibi eſſe intelligūtur inimica. Eſt etiam ſecundum numerum comparatio in temporis quoque ratione. Nam cum tempus certis quibuſdam ſpatijs diuidatur, uelut horæ diei, menſis, atq; anni: ex æqualibus bonis ea magis eligenda ſunt quæ diuturnius perſeuerant. quod in numero poſitum eſſe, nullus ignorat. Ipſa enim diuturnitas, pluri mos eſſe uel dies, uel menſes, uel annos fatetur, quibus duret id quod eligitur. Longe enim peruagata bona anguſtis, & in unum minimum locum coartatis numeri comparatione præcedunt. Nam quæ longè late'que peruagata ſunt, ea in plurimas gentes regionesq; diffuſa ſunt: pluralitas uerò, cuiuslibet rei numerum ſpectat. Iam uerò ex quibus plura propagantur bona, quis nō iudicet eſſe meliora his quorum eſt inops bonorum contractiorq; fœcunditas? Quis etiam bonum, quod plures imitentur, & faciant, cæteris, quæ ita non ſint, excellere non arbitretur? quod in numero conſtare quis neſciat, quando in numero pluralitas conſtat? Specie uerò comparantur, quæ per ſe ipſa conſiderata, ſuæ quodammodo pulchritudinis merito cæteris anteferuntur. Meliora enim ſunt quæ per ſe, quàm quæ propter aliud expetuntur. ueluti ſalus, quæ per ſe expetitur: medicina, propter ſalutem. quocirca melior eſt ſalus, quàm medicina, atq; hæc non ad aliquem numerum, non poſtremo ad aliquam quantitatem, ſed ad ipſam ſpeciem ſalutis ac medicinæ conſiderationem referentes iudicium promimus. Illa quoque quæ innata atque inſita ſunt, aſſumptis & aduentitijs meliora iudicantur. Vnde innata moribus grauitas, longè plus excellit ea quæ per imitationem affectatur. Integra etiam potius, quàm contaminata melioris iudicium ferunt. Nam quæ integra ſunt, ſuam ſpeciem ſeruant: quæ contaminata ſunt, atque ex aliqua parte uitiata, ſi qua etiam inerat, ſpeciei pulchritudinem perdiderunt. Iucunda minus iucundis meliora communis omnium animalium natura dijudicat. honeſta utilibus ſapientes anteponunt. procliuia laborioſis

anteferri illa res monſtrat, quòd nemo ad eundem finem per laborioſam atque aſperam uiam tendere cupiat, ad quem poßit procliui, faciliq; itinere peruenire: Labor quippe omnis iniucundus eſt, iucunda eſt facilitas. Neceſſaria etiam non neceſſarijs partim præferri, partim etiam poſtponi debent. Quod M. Tullius tacuit. Neceſſaria quippe præferuntur ijs non neceſſarijs quæ non boni ratione, ſed uoluptatis appetitione ſunt conſtituta. ueluti luxu regio parata conuiuia nullus ſapiens iudicet eſſe meliora his quæ naturæ expleant indigẽtiam. Quædam uerò ſunt quæ ipſa ſpecie boni, cum non neceſſaria ſint, meliora ſunt neceſſarijs. Nam uiuere neceſſarium eſt, & ſine eo ſubſiſtere animal nequit: philoſophari uerò non eſt neceſſarium: melius tamen longeq; excellentius philoſophum uiuere, quàm tantũ uiuere: illud enim raro paucisq; etiam utentibus ratione conceſſum: illud pecudibus commune nobiſcum. Sua quoq; alienis iure meliora eſſe dicuntur: ueluti hominibus ratio potius, quàm uoluptatis appetitio. illud enim proprium eſt hominis, illud alienum. Rara quoq; uulgaribus meliora ſunt. atq; hic locus approbat id, quod ſuperius dictum eſt, philoſophantem uitam ipſa uita eſſe meliorem. Nam quæ rara ſunt, facile id quod uulgare eſt antecedunt. Deſyderabilia etiam ijs quibus facile carere poßis, illa res approbat eſſe meliora, quòd maxime deſyderantur, & ſine his anxia uita eſt. ueluti ſi quis capillis uiſum conferat: ægrius enim toleramus carere uiſu, quàm capillis. itaq; ex hoc meliorem eſſe uiſum capillis iudicamus, quòd his facile, illo æquo animo carere nõ poßumus. Perfecta etiam imperfectis naturaliter excellunt: illa enim ſuam formã adepta ſunt, illa minime. Tota etiam partibus eodem modo excellentiora eſſe arbitramur. Nam quod totum eſt, habet natura propriam formam. quod uerò pars eſt, & ad totius nititur perfectionem, nondum ſuæ pulchritudinis ſpeciem cepit, niſi ad totius integritatem refertur. Iam uerò ratione utentia rationis expertibus nullus dubitat eſſe meliora. Volũtaria quoque neceſſarijs iure anteponuntur. Nam quæ uoluntaria ſunt, libera ſunt. quæ neceſſaria, quodam nos ueluti dominio neceßitatis aſtringunt. atq; ideo meliora eſſe uoluntaria neceſſarijs exiſtimamus. Quanquam in hoc etiam illud intelligi poßit, quod à nobis ſuperius dictũ eſt, Non neceſſaria ſæpe neceſſarijs anteponi. quandoquidem ea quæ uoluntaria ſunt, non ſunt neceſſaria. uoluntaria uerò meliora ſunt neceſſarijs. non neceſſaria igitur ſæpe neceſſarijs excellunt. Animata quoq; inanimatis, ipſius animi uegetatione conſiderata, anteponenda eſſe ratio perſuadet. Naturalia etiam non naturalibus, & artificioſa inartificioſis. Optimusq; hic gradus eſt, ut naturam arti, artem præferas inertiæ. ars quippe imitatur naturam. Quo fit ut id, quod in ſe retinet, pulchri, ex natura ueniat, cuius imitari ſpeciem cupit. longè uerò poſtrema ſunt, quæ cũ artificio careant, non à ſpecie ſolum naturæ, uerum etiam ab imitatione diſcedunt. Atq; hæc

hæc quidem de ſpecie in comparationibus conſiderantur. Vis autem in eo conſiſtit in quo conſideratur, quid unaquæque res poßit efficere. nam quod quæque res poteſt, ea uis eius rectißime dicitur. Efficiens igitur cauſa grauiorem uim habet, quàm ea quæ nihil efficit: uelut artifex melior quàm materia: illa quippe ſtolida eſt atq; immota, nec aliquid efficiens, niſi formam ab artifice, id eſt ab efficiente cauſa ſuſceperit. Item quæ ſeipſis cõtenta ſunt, meliora eſſe ijs uidentur quæ egent alijs. ueluti omnium Deus optimus eſt, quia nullo indiget, & ipſo cuncta ſunt indiga. Item quæ in noſtra ſunt poteſtate, magis eligenda ſunt, quàm quæ in aliena manu poſita facile labuntur: quo fit ut ſit uirtus melior quàm diuitiæ. nam uirtus eſt in noſtra poteſtate: diuitiarum fortuna domina eſt. Iam uerò ſtabilia incertis: quæ eripi non poßunt, ijs quæ poſſunt, ſi tamen bona ſunt, quis non intelligat eſſe meliora? Quorum tamen locorum pars contraria contrarium tenet: inſpectis quippe his quæ meliora ſunt, ſi horum aduerſa uideamus, deteriora ſunt. Reſtat in affectione poſita Comparatio, quæ ita tractatur ut non per ſemetipſam res quælibet alij conferatur, ſed ex alterius cuiuslibet conſideratione penſetur: uelut in tribus quibuſdam rebus, ſi duæ ad ſe inuicem cõparentur, eò quòd ad tertiam plus minus'ue iungantur. Sint enim duo quædam humanis rebus accommodata: quarum una principibus atque etiam ipſi reipublicæ accommodatior eſt. Hic igitur iudicabimus eam rem eſſe meliorem quæ melioribus prodeſt, id eſt aut reipublicæ uel principibus, non conſiderantes ut ſeſe res habeat: ſed quantum reipublicæ uel principibus adiuncta ſit. Hæc igitur res ex affectione eſt comparata, meliusq; iudicatur id quod principibus commodum eſt, quàm id quod aliquibus priuatis: quoniam principes reliquorum etiam continent ſtatum. Eodem modo quæ ſequuntur ut quæ iucundiora pluribus, quæ clariora inter multos, quæ pluribus comprobata ſunt, meliora ducantur. Nam etiam ſi minus ipſa huius naturæ ſint, affectione tamen, ut dictum eſt, eorum quibus uel iucundiora, uel inter quos clariora ſunt, aut à quibus probantur, meliora exiſtimanda ſunt. Sed quanquam id quod à pluribus bonum ducitur, ſuperius in ea comparationis parte poſuerit in qua fiebat ſecundum numerum comparatio: nihil tamen impedit eundem locum ſecundum aliam & aliam conſiderationem diuerſis generibus ſubdi. uelut ala auis cum ſubſtantia ſit, eadem tamen ad aliquid eſſe intelligitur, ſi ad alatum conſideretur. Illa quoque ex affectione uidentur eſſe meliora, quæ ab eo laudata ſunt, contra quem dialectica ratione uel rhetorica facultate diſſeritur. Nam ut reuincere aduerſarium poßis, ſat eſt ſi eum tibi conſenſiſſe monſtraueris: atque id aliquando uelut optimum prædicaſſe, quod tu melius re propoſita monſtrare contendas. Dictis igitur omnibus meliorũ locis, his oppoſiti quæ deteriora ſunt continebunt. Parium uerò nulla diſcretio eſt:

Neque

Neq; enim quod par eſt, aut intentionem ſumere, aut remiſsionem poteſt. Quibus autem inter ſe maiora minoráq; penduntur, iiſdem inter ſe paria conſtruntur. Nam quæ uel numero, uel ſpecie, uel ui, uel affectione fuerint æqua, paria eſſe dicuntur. Commune autem cunctorum exemplũ eſt quod Cicero in æqualitate conſtituit: quæ æqualitas in cunctis paribus æqua eſt. ſed uel numero, uel ſpecie, uel ui, uel affectione paria ſunt. Nam in eorum comparatione quæ maiora uel minora ſunt, una quædam qualitas eſt: ſed horum acceſsione uariãtur. Nam quibus in eadem qualitate maior numerus, pulchrior ſpecies, efficaciorq; uis, ad pretioſiora coniunctior affectio: ea meliora eſſe exiſtimabuntur. Quæ ſi æqua fuerint, in eadem qualitate paria ſunt. Exemplum uerò quod poſuit, ad eblandiendum Trebatij animum ualet, cum propriam, id eſt oratoriam facultatem, cum iuriſperitorum laude coniungit, hoc modo, Si conſilio iuuare ciues, quod iuriſperitorum eſt: & auxilio, quod oratorum eſt, æqua in laude ponendum eſt: pari gloria debent eſſe hi qui conſulunt, id eſt periti iuris: & hi qui defendunt, id eſt oratores. At quod primum eſt, id eſt, conſilio autem iuuare ciues, & auxilio, æqua in laude ponendum eſt. Quod ſequitur igitur, id eſt infertur. Ea uerò concluſio eſt per quam dicimus, Hi igitur qui cõſulunt, & hi qui defendunt, pari gloria eſſe debent. Hoc autem breuiter dialecticorum more protulit, qui ſic enuntiant, Si dies eſt, lucet. At quod primum eſt: id autem tantundem eſt, ac ſi dicatur, Atqui dies eſt. In propoſitione enim quæ eſt, Si dies eſt, lux eſt: prior eſt propoſitio dies eſt. Concludũt quod ſequitur, igitur, id eſt eſſe lucem. Id enim in prima parte propoſitionis quæ erat, Si dies eſt, ſequebatur. Igitur hic quoq; Cicero ſic protulit. At quod primum eſt, id eſt cõſilio & auxilio iuuare ciues æqua in laude eſſe ponendum. id enim erat primum in ea propoſitione quæ dicebat, Si conſilio & auxilio ciues iuuare, æqua in laude poneretur: pari gloria eſſe oratores iuriſq; conſultos. Quod ſequitur igitur, id eſt pari gloria debent eſſe qui conſulunt ac defendunt. id enim erat conſequens in ea propoſitione quæ ſtatuebat, Si conſilio & auxilio ciues iuuare par eſſet, pares eſſe qui conſulunt ac defendunt.

CICERO.

Perfecta eſt omnis argumentorum inueniendorum præceptio, ut cum profectus ſis à definitione, à partitione, à notatione, à coniugatis, à genere, à forma, à ſimilitudine, à differentia, à contrarijs, ab adiunctis, à conſequentibus, ab antecedentibus, à repugnantibus, à cauſis, ab effectis, à comparatione maiorum, minorum, parium, nulla præterea ſedes argumenti quærenda ſit.

SEVER. BOETIVS.

TAMETSI *ex his quæ dicta ſunt, intelligitur nullum argumenti locum eſſe præteritum: breuiter tamen Ciceronis concluſionem, qua ſe nihil omiſiſſe commemorat, ad ampliorem doctrinæ fidem approbandam reor. in his enim nihil omnino prætermittitur quæ certa ratione tractatur. Nulla uerò certior ratio diuiſione: quod enim quiſque partitur à communibus in particularia deducens, cum rectum iter inſiſtat, labi atque ad errorem deduci non poteſt. Locorum igitur omnium prima diuiſio fuit in ea quæ in ipſis hærerent, & ea quæ aſſumerentur extrinſecus. Cuius diuiſionis nihil medium reperiri poteſt. aut enim in ipſo eſt aliquid de quo quæritur: aut extrinſecus neceſſe eſt aßumatur. Videamus igitur nunc quemadmodū diſputatio per nihil omittentem diuiſionem feratur. Eorum igitur locorum qui in ipſis ſunt de quibus agitur, nunc ex toto, nunc ex partibus, nunc ex uocabulo, nunc ex affectis ſumitur argumētum. In his igitur quàm nihil relictum ſit, perſpicue apparet. In eo enim quod coniunctum eſt, duplex diſcretio eſt. una ex eo ipſo quod formatum eſt, atq; cōpoſitum, quod totū eſt: in quo etiā definitiones adhibentur. alia in eius partibus inſpiciendis, ex quibus compoſiti forma coniuncta eſt. Sed quoniam natura hominum id quod intelligit, uoce ſæpius prodit, neceße eſt ut nomen quoq; quod ad intellectus declarationem adhibetur, oſtendat aliquam rei, quam ſignificat, proprietatem. intellectus quippe, qualitatem rei, quam intelligit, capit. Quocirca nomen quoq; intellectus, qualitatem deſignat. Iure igitur dictum eſt proprietatem quandam rei uocabulo ſignificari. atq; ita ex eo trahi argumentū poteſt, quod uocatur à nota. Horū uerò locorum alias partitiones dedit, quas paulò pòſt breuius colligemus. Affecta uerò, quæ, ut ſuperius dictū eſt, in relatione conſiſtunt, ipſa etiam rite diuiſa ſunt. Nam quæ referuntur ad aliquid: aut ſubſtantialia ſunt, aut accidentia. Subſtantialia: ut coniugata. nam iuſto, in eo quod iuſtus eſt, iuſtitia ſubſtantiam facit. Nec id dico, quòd homini eſſe ex iuſtitia conſtituatur: ſed iuſto, qui iuſtitia diſcedente corrūpitur. Similis & de eo quod eſt* IVSTE *aduerbio, ratio eſt. Eſt etiam ſubſtantiale, genus, ſpecies, differentia, cauſa, effectus. Accidētia: ut contrariū, ſimile, adiunctū, paria, maiora, minora. Cōſequentia uerò atq; repugnantia, quoniam ut ſuperius dictum eſt, in conditione poſita ſunt, nunc ſubſtantialia reperiuntur, nunc uerò in accidentibus conſiderantur. Subſtantialia, ut cum genus antecedentem ſpeciem: accidentia uerò, ut cum nigredo precedētem ſequitur coruum. quāquam etiam in cauſis aliquæ accidentes eſſe poßint. De quarum omnium proprietatibus* Tullius *ſupra diſſeruit. Atq; ut in breuißimam deſcriptionem tota locorū diuiſio colligatur, erit hoc modo, Omne argumentum aut ex his locis ducitur, qui in ipſo de quo quæritur, inhærent: aut ex his, qui extrinſecus aſſumuntur.*

Is uerò locus qui in ipſis de quibus ambigitur, poſitus eſt, diuiditur in eū locum qui eſt ex toto, & in eū qui eſt ex partibus, & in eū qui eſt ex nota, & in eum qui eſt ab effectis. Is autē qui à toto eſt, à definitiōe locus uocatur. Definitionū uerò aliæ ſunt propriæ, aliæ nō propriæ. Non propriarum uerò, aliæ ſunt quæ ſingulis nominibus denotātur, aliæ quæ oratione pandūtur. Earū uerò quæ ſingulis nominibus fiunt, aliæ ſunt in quibus pro nomine redditur nomen, quæ dicuntur κατ' ἀντίληξιν. aliæ, quæ exēpli gratia nomē ſubijciūt, quæ dicūtur τύποι. Earū uerò quæ oratione declarātur, aliæ fiunt à partitione, aliæ à diuiſione, aliæ à differentijs præter genus, quæ ἐννοηματικὴ dicitur, aliæ quæ ex pluribus qualitatibus fiunt, etiā ſingulis totū id ſignificantibus, quod omnis qualitatum collectio declarat, quæ uocantur ποιότης. aliæ quæ ex accidētibus, non ſingulis, ſed cunctis unum aliquid efficientibus, cōſtant. aliæ quæ ad differentiā dantur. aliæ per translationē, aliæ quæ ex priuatione cōtrarij: aliæ quæ proprijs nominibus aptantur, quæ etiā ὑποτυπώσεις dicuntur: aliæ per indigentiam pleni. aliæ per proportionē. aliæ per relationē. aliæ per cauſam. Item alia definitionis diuiſio ſecundū Tullium, principalis. quòd aliæ corporaliū rerum ſint, aliæ incorporaliū. & definitionis quidem locus ita diuiſus eſt. À partibus autem locus diuiditur in partitionem & diuiſionē. À nota uerò locus ſimplex eſt. Ab effectis autē, alij ſunt à cōiugatis, alij à genere, alij à forma, alij à ſimili, alij à differentia, alij à cōtrarijs, alij ab adiunctis, alij à cōſequentibus, antecedentibus & repugnantibus, alij à cauſa, alij ab affectis, alij à cōparatione parium, maiorū, uel minorum. Genus uerò diuiditur in ſuprema genera, & in ea quæ etiā ſpecies eſſe poßunt. Species quoq; diuiditur in ultimas ſpecies, & in ea quæ etiam genera eſſe poßunt. Similium quoq; alia in ſingulis cōſiderantur, & uocātur exempla: alia in pluribus, & appellatur inductio: alia in cōiunctis, & uocatur proportio. Item differentiarū, aliæ ſunt ſubſtantiales, aliæ etſi nō ſubſtantiales, inſeparabiles tamen: aliæ neq; ſubſtantiales, neq; inſeparabiles. Contrariorum alia dicūtur aduerſa, alia priuātia, alia negātia, alia relatiua. Adiūctorum uerò alia ſunt quæ ante rē exiſtunt, alia quæ cum re, alia uerò poſt rem. Locus uerò conditionalis diuiditur in antecedens, conſequens, & repugnans. Cauſarum quoq; multiplex locus eſt: aliæ nanque ſunt quæ ui ſua efficiunt, aliæ ſine quibus effici non poteſt. Earū uerò quæ ui ſua efficiunt, aliæ ſunt neceſſariæ nihilo indigentes ut efficiant, aliæ uerò indigētes ut efficiant, aliæ uerò indigentes & non neceßariæ. Earū uerò ſine quibus non efficitur, aliæ ſunt mobiles, aliæ immobiles. Item cauſarum, aliæ ſunt nō ſpontaneæ, aliæ ex uolūtate, aliæ ex perturbatione, aliæ ex habitu, aliæ ex natura, aliæ ex arte, aliæ ex caſu. Rurſus cauſarū aliæ ſunt conſtantes, aliæ inconſtantes. Amplius. cauſarū aliæ ſunt uoluntariæ, aliæ ignoratæ. Ignoratarū pars in caſu, pars in neceßitate eſt conſtituta.

Neceſſa-

Neceſſariarum pars in ui, pars in inſcientia poſita eſt. Effecta uerò in tantum diuidi poſſunt, quantum ad ſuperius dictas cauſas referũtur. Locus uerò à comparatione minorum, parium, atq; maiorum diuiditur in numerũ, ſpeciem, uim, ad res alias affectionem. Quæ cum ita ſint, cumq; nihil ſit in diuiſione prætermiſſum, rectè M. Tullius partitionem concluſit, dicens, nullam argumenti ſedẽ eſſe præteritam. Reſtat igitur locus qui extrinſecus ſumitur: quem, quoniã nihil iuriſcõſultis eſt utilis, non Trebatij cauſa, ſed nequid perfecto operi deeſſe uideatur, adiungit.

CICERO.

Sed quoniam ita à principio diuiſimus, ut alios locos diceremus in eo ipſo de quo ambigitur, hærere, de quibus ſatis eſt dictũ, alios aſſumi extrinſecus, de ijs pauca dicamus, etſi ea nihil omnino ad ueſtras diſputationes pertinẽt, ſed tamen totã rem perficiamus, quandoquidem cœpimus. Neq; enim tu is es, quem nihil niſi ius ciuile delectet: & quoniam ad te hæc ita ſcribuntur, ut etiam in aliorũ manus ſint uentura, detur opera, ut quamplurimum ijs quos recta ſtudia delectant, prodeſſe poſſimus.

SEVER. BOETIVS.

NE locus nihil iuriſperito profuturus negligentiam ſui faceret, Trebatiũ ueluti quibuſdã procemij machinis orator reddit attentũ. ait enim ita ſeſe diuiſiſſe in principio, ut alios locos in ipſis hærere diceret, de quibus ageretur: alios extrinſecus aſſumi. Et cũ de ſuperioribus locis idonee diſputatum ſit, intractatam reliquã partem nõ oportere præteriri. Neq; enim hunc eſſe Trebatiũ, qui ſua arte contentus cæterorũ ſtudia negligat: uerum diligentia atq; ingenio plurimũ ualens, cuncta ad ſe pertinere ducat, quæ liberalibus ſtudijs annumerẽtur. ſimul dandam eſſe operam dicit, quoniam beneuolo animo Ciceronis opus Trebatius eſſet editurus, ut cũ in multorum manus ueniſſet, prodeſſe ijs in integrum poſſet, qui rectis ſtudijs tenerẽtur, hoc quoq; Trebatio beneficij nomine cõcedens, quòd ad eũ ſcripta, & per eũ edita profutura plurimis conſcriberet.

CICERO.

Hæc ergo argumẽtatio quæ dicitur artis expers, in teſtimonio poſita eſt. Teſtimonium autem nunc dicimus, omne quod ab aliqua re externa ſumitur ad faciendam fidem.

SEVER. BOETIVS.

EXTRINSECVS *poſitum argumenti locum, quem M. Tullius*

uocat artis expertem, in teſtimonio poſitum eſſe pronuntiat. Dubitari autem poteſt quid hic locus à ſuperioribus differat, quos in affectis locauit. Nam uti affecta ſemper in relatione ſunt conſtituta: ita etiam teſtimonia, ad ea quorum ſunt teſtimonia, referuntur. Omne enim teſtimonium, teſtatæ rei eſt teſtimonium. Quocirca, cur aut ea quæ affecta dudum uocata ſunt, non extrinſecus collocentur: aut ea quæ nunc uocantur extrinſecus, non inter affecta ponantur, quæri poteſt: cum præſertim ea quæ adiuncta eſſe negotio ſuperius diximus, ueluti quoddam teſtimonium ſæpe rebus afferant, cum ex eorum quæ præceſſerunt, uel conſecuta ſunt ſignis, quod geſtū ſit conſiderari ſoleat. Quorum omnium communis ſolutio eſt: quòd ex affectis argumenta quæ fiunt, ab oratore inueniuntur, eiusq; opera atque induſtria naſcuntur. Ea uerò quæ extrinſecus poſita ſunt, rei tantum teſtimonium præbent. non enim inueniuntur ab oratore, ſed his orator utitur poſitis atq; antè conſtitutis. Nam quæ à genere, uel à ſpecie, uel à cæteris effectis argumenta ſunt, ab ipſo quodammodo oratore pariuntur. Teſtimonia uerò ſibi ipſe non efficit, ſed ad cauſam utitur antè præparatis: quo fit ut argumenta ex affectis in cauſa ſtatim atq; ex tēpore naſcantur: ea uerò quæ in teſtimonijs poſita ſunt, ante rem præcurrētia, confirmando uſum negotio poſterius præſtent, & in adiūctis ab oratore cōiectura colligatur, & auditorū mentibus intimetur. Teſtimonia uerò nō in cōiectura, aut in ſuſpicionibus, ſed in rei geſtæ narratione conſiſtunt. Oſtendit autem uehemētius quid eſſet teſtimoniū, cum dicit, id à ſe teſtimoniū uocari quod ab aliqua externa re ſumitur. Omnia quippe affecta, ab eis ad quæ affecta ſunt, nō uidentur externa. Teſtis uerò cū re teſtificata nulla cognatione cōiungitur, niſi ſola notitia, quæ nihil ad rem quæ geſta eſt attinet: cū ſi geſtum negotiū nullus agnoſceret, nihilominus tamē geſta res eſſet. ſed id poterit etiā ad ſimilitudinē duci. Quid enim minus eſſet aliquid, ſi ei ſimile nihil reperiretur? ſed quod ſimile eſt, ei cui ſimile eſt, eadem qualitate coniungitur: quæ qualitas utrunq; conformat. Scientia uerò quāuis efficiat teſtem, nulla tamen qualitate coniungitur cum re, cuius illa notitia eſt. Neq; enim ſciētis notitia, rei geſtæ qualitas dici poteſt: cum ſi notitia, qualitas rei poſſet intelligi, pereuntibus his qui rem norunt, res uel interiret, uel mutaretur. quod neutrum euenire neceſſe eſt: quādoquidem abſumptis ſcientibus res ignorata poterit permanere.

CICERO.

Perſona autem non qualiſcunque teſtimonij pondus habet: ad faciendam enim fidem autoritas quæritur. Sed autoritatem aut natura, aut tempus affert. Naturæ autoritas in uirtute ineſt maxime. In tempore autem multa ſunt

quæ

quæ afferant autoritatem, ingenium, opes, ætas, fortuna, ars,uſus, neceſſitas, concurſio etiam nonnunquam rerum fortuitarum. Nam & ingenioſos,& opulentos, & ætatis ſpatio probatos,dignos quibus credatur putant:non rectè fortaſſe, ſed uulgi opinio mutari uix poteſt, ad eámque omnia dirigunt,& qui iudicant,& qui exiſtimant. Qui enim his rebus quas dixi,excellunt,ipſa uirtute uidetur excellere. Sed reliquis quoque rebus,quas modo numeraui,quanquam in ijs nulla ſpecies uirtutis eſt, tamen interdum confirmatur fides,ſi aut ars quædã adhibetur:magna enim eſt uis ad perſuadendum ſcientiæ, aut uſus. Plerunque enim creditur ijs qui experti ſunt.Facit etiam neceſſitas fidem,quę tum à corporibus,tum ab animis naſcitur. Nam & uerberibus torti, & igni fatigati quæ dicunt,ea uidetur ueritas ipſa dicere: & quæ à perturbationibus animi ſunt,dolore, cupiditate, iracundia,metu,quia neceſſitatis uim habent, afferunt autoritatem, & fidem. Cuius generis etiam illa ſunt, ex quibus nonnunquam uerum inuenitur, pueritia, ſomnus, imprudentia, uinolentia,inſania. Nam & pueri ſæpe indicauerunt aliquid, ad quod pertineret ignari. & per ſomnum, uinum, inſaniam,multa ſæpe patefacta ſunt. Multi etiam in res odioſas imprudentes inciderunt,ut Staterio nuper accidit, qui ea locutus eſt bonis uiris ſubauſcultantibus pariete interpoſito, quibus patefactis, in iudiciumq́ prolatis, rei capitalis iure damnatus eſt. Huic ſimile quiddam de Lacedæmonio Pauſania accepimus. Concurſio autem fortuitorum talis eſt, ut ſi interuentum eſt caſu, cum aut ageretur aliquid quod proferendum non eſſet, aut diceretur. In hoc genere etiam illa eſt in Palamedem coniecta ſuſpitionũ proditionis multitudo,quod genus refutare interdũ ueritas uix poteſt.

S. SEVER. BOETIVS.

QVONIAM *locum artis expertem in teſtimonio eſſe poſitum dixit,in teſtimonijs uero perſonarum fidem ſuam interponẽtium autoritas quæritur: neceſſarium fuit, quibus rebus fieri ſoleat autoritas, expedire. Ac cætera quidem clariſſime atque apertiſſime dicta ſunt. Sed quia autoritatem in naturam*

tempuſq; diuiſit: cumq; in tempore, ingenium,opes,ætates,fortunam,artem, uſum,neceſſitatem,concurſionem etiam nonnunquam rerum fortuitarum loca=uit:quæri poteſt, Quid enim attinet ad tempus ingenium? quid ars? quid uſus? Nam ætas atque opes,fortuna, & fortuitarum rerum concurſio, ſubiecta ſunt tempori: quoniam unumquodq; eorum uarijs temporum uicibus permutatur. Ingenium uerò,naturæ potius oportuit tribui: artem atque uſum tertiũ quid=dam quoniam neq; tempori neq; naturæ ſubijciuntur. Quanquam uirtus quo=que ipſa,quam M. Tullius in naturæ ratione conſtituit,quibuſdam non natu=ralis, ſed tum doctrina tum recta exercitatione uiuendi uideatur adſcita. Sed hæc ita intelligenda diuiſio eſt, quòd omnis autoritas aut ex magnis atq; ex=cellentibus rebus & per naturam optimis uenit: aut ab his quæ inferiore loco ſunt conſtituta,fidem non ex naturæ qualitate,ſed ex uulgò inſitis opinionibus capit. Et maximas quidem excellentesq; res in natura conſtituit: quæ ſemper, ut ipſe Tullius multis in locis defendit, boni eſt appetens. At uerò quæ poſte=riora ſunt,ſub tempore poſuit,idcirco,quòd omnia temporibus ſubiecta,prin=cipalis boni non retinent ſtatum. Virtus quidem in deterius flecti non poteſt. Ingenium uerò atque opes,fortuna,& ars, & uſus ſæpe non recta exercitati=one deprauantur. Nam quicquid horum fuerit à uirtute ſeiunctum, dignitatem ueræ laudis amittit. Et de uirtute quidem diſtulit dicere. Poſteriorem uerò par=tem,id eſt in tempore poſitæ authoritatis diuiſit, & euidentiſſimis patefecit exemplis. Nam & ingenijs fides adeſt, atq; ex ea præſto eſt autoritas plurima. Eos quippe ſapientius loqui homines credunt, quorum ingenium ad expedi=enda quæ propoſuerint,ſufficit. opibus quoque præpollentes, dignos fide iudi=cant. fortuna quoque & dignitate præclaris, maieſtatem autoritatis imperti=unt,non rectè fortaſſe: ſed & iudicium in negotijs,& exiſtimatio uitæ,opini=one hominum maxime continetur. quæ quia mutari uix poteſt, ad eam cuncta diriget,ea quæ ſibi tractanda regendáq; proponet orator. Ars etiam, atque uſus plurimũ ualẽt. In utriſq; enim fidẽ notitia facit. Neceſſitas quoq; quaſi id quod latebat, extorquens, autoritate ſubnixa eſt. Quæ tum ab animo tum à corporibus uenit. à corporibus,cum igni,ferro, ac uerberibus uerum quod la=tet,aperitur. ab animo, cum mens quadã perturbationis uel ignorantiæ neceſ=ſitate confunditur. Tunc enim quod dici,quod tractari debeat, minime diſtin=guens,uerum quod occultum erat,prodit atq; effundit in lucem. Nam iracun=dia ſæpe,& quælibet animi perturbatio,quod occultandum foret, haud conti=net. quæ idcirco habet autoritatem ad fidem, quia ſimpliciter prodita ſunt, nec ulla calliditatis arte prolata. Quinetiã ignorantia puerorũ,uinolentia, ſomnus quædam ſæpe produxit in medium: in quibus ſi iudicium fuiſſet ullum, prolata non eſſent. Sæpe etiam homines præter ullam animi perturbationem impru=

dentes

dentes propria confeſſione obligati ſunt, dum cuncta ſimpliciter effundunt, quæ ſibi nocitura non exiſtiment, ut Staterio eueniſſe propoſuit, qui interpoſito pariete teſtibus audientibus ea confeſſus eſt, ignorans ſe ab inſidiantibus audiri, quibus uulgatis, in iudiciumq; prolatis, capitali ſententia condemnatus eſt. Atq; hæc quidem ignorantia, in neceſſitate eſt conſtituta. Nam qui neſcit, id, quod ignorat, nec ſi uelit, poterit euitare. Quæ autem neceſſitas extorquet, ipſa quodammodo uidetur ueritas dicere: atq; ideo eis ueluti autoritate ſubnixis fides adhibetur. Concurſio etiam rerum fortuitarum facit fidem: quæ cum aliquoties falſa deſignet, tamen ita eſt uehemens, ut ſe ab ea ueritas explicare uix poſſit. quale eſt quod de Palamede narratur. Phryx extinctus, qui quaſi à Priamo miſſus uideretur, repertæ Priami literæ, Phrygia manus immutata: quæ concurrentia, fidem faceret proditionis. Hinc dicit Cicero, Talis etiam fortuitarum rerum concurſio eſt.

CICERO.

Huius etiam generis eſt fama uulgi quoddam multitudinis teſtimonium. Quæ autem uirtute fidem faciunt, ea bipertita ſunt. Ex quibus alterum natura ualet, alterum induſtria. Deorum enim uirtus natura excellit, hominum autem induſtria. Diuina hæc ferè ſunt teſtimonia. Primum orationis. oracula enim ex eo ipſo appellata ſunt, quòd ineſt his deorum oratio. Deinde rerum, in quibus inſunt quaſi opera diuina quædam. Primùm ipſe mundus, eiusq; omnis ordo & ornatus, deinceps aërei uolatus auium, atq; cãtus: deinde eiuſdem aëris ſonitus, & ardores, multarumq; rerum in terra portenta, atq; etiam per exta inuenta præſenſio. A dormientibus quoq; multa ſignificata uiſis, quibus ex locis ſumi interdum ſolent ad fidem faciendam teſtimonia deorum. In homine uirtutis opinio ualet plurimum. Opinio autem eſt, non modo eos uirtutẽ habere qui habeant, ſed eos etiam qui habere uideantur. Itaque quos ingenio, quos ſtudio, quos doctrina præditos uident, quorumq; uitam conſtantem, & probatam, ut Catonis, Lælij, Scipionis, aliorũq; plurium, rentur eos eſſe quales ſe ipſi uelint. Nec ſolũ eos cenſent tales eſſe qui in honoribus populi, atq; in rep. uerſãtur, ſed & oratores, & philoſophos, & poëtas, & hiſtoricos, ex

quorum & dictis, & ſcriptis ſæpe autoritas petitur ad faciendam fidem. EXPOSITIS omnibus argumentandi locis, illud primùm intelligendum eſt, nec ullam eſſe diſputationem, in qua non aliquis locus incurrat, nec fere omnes locos incidere in omnem quæſtionem, & quibuſdam quæſtionibus alios, quibuſdam eſſe alios aptiores locos. Quæſtionum duo ſun genera, alterum infinitum, alterum definitum. Definitũ eſt quod ὑπόθεσιν Græci, nos cauſã. Infinitũ, quod θέσιν illi apellãt, nos propoſitũ poſſumus nominare. Cauſa certis perſonis, locis, temporibus, actionibus, negotijs cernitur, aut in omnibus, aut in pleriſque eorum. Propoſitum autem in aliquo eorum, aut in pluribus, nec tamen in maximis. Itaq; propoſitum pars cauſæ eſt. Sed omnis quæſtio earum aliqua de re eſt, quibus cauſæ continentur, aut una, aut pluribus, aut nonnunquam omnibus. Quæſtionum autem quacunq; de re ſint duo ſunt genera, unum cognitionis, alterum actionis. Cognitionis ſunt hæ, quarum finis eſt ſcientia. Vt ſi quæratur, à naturáne ius profectum ſit, an ab aliqua quaſi conditione hominũ & pactione. Actionis autem huiuſmodi exempla ſunt, Sit'ne ſapientis ad remp. accedere, Cognitionis quæſtiones tripertitæ ſunt, cum an ſit, aut quid ſit, aut quale ſit, quæritur. Horum primum cõiectura, ſecundum definitione: tertium iuris, & iniuriæ diſtinctione explicatur. Coniecturæ ratio in quatuor partes diſtributa eſt. Quarũ una eſt, cum quæritur, ſit'ne aliquid. Altera, unde ortum ſit. Tertia, quę id cauſa effecerit. Quarta, in qua de mutatione rei quæritur, ſit necne, ſic, Ecquidnam honeſtum ſit, ecquid æquum reuera: an hæc tantũ opinione ſint? Vnde autẽ ſit ortum, ut cum quæritur natura, an doctrina poſſit effici uirtus. Cauſa autem efficiens ſic, ut cum quæritur, quibus rebus eloquentia efficiatur. De commutatione ſic, poſſit'ne eloquẽtia commutatione aliqua conuerti in infantiam. Cum autem quid ſit quæritur, notio explicanda eſt, & proprietas, & diuiſio, & partitio. Hæc enim ſũt definitioni attributa, additur etiã deſcriptio, quã Græci καταγραφὴν uocant

Vel, ὑπογραφὴν

uocãt.Notio ſic quæritur,ſit'ne ei æquum,quod ei qui plus poteſt,utile eſt. Proprietas ſic, in hominem'ne ſolum cadat, an etiam in beluas ægritudo.Diuiſio, & eodem pacto partitio,ſic, Tria'ne genera bonorum ſint. Deſcriptio, qualis ſit auarus,qualis aſſentator, cæteraq; eiuſdẽ generis,in quibus natura & uita deſcribitur. Cum autẽ quæritur quale quid ſit,aut ſimpliciter quæritur,aut comparate. Simpliciter,expetenda'ne ſit gloria. Cõparate, præponenda'ne ſit diuitijs gloria. Simplicium tria genera ſunt, de expetendo fugiendoq;,de æquo & iniquo,de honeſto & turpi.Comparationũ autem duo,unum de eodem & alio, alterũ de maiore & minore.De expetendo, & fugiendo huiuſmodi, Si expetendæ diuitiæ,ſi fugiẽda paupertas,De æquo & iniquo,æquum'ne ſit ulciſci à quocunq; iniuriam acceperis.De honeſto, & turpi,honeſtum'ne ſit pro patria mori.Ex altero autem genere quod erat bipartitum,unum eſt de eodem,& alio.ut ſi quæratur, quid interſit inter amicum & aſſentatorem, regem & tyrannum.Alterũ de maiore & minore.ut ſi quæratur, eloquentia'ne pluris ſit,an iuris ciuilis ſcientia. De cognitionis quæſtionibus hactenus. Actionis reliquæ ſunt, quarũ duo ſunt genera, unum ad officium, alterũ ad motum animi uel gignendum uel ſedandum,plane'ue tollẽdum. Ad officium ſic,ut cum quæritur ſuſcipiendi'ne ſint liberi.Ad mouẽdos animos,cum fiunt cohortationes ad defendendam remp. ad gloriam, & ad laudem. quo ex genere ſunt querelæ, incitationes, miſerationesq; flebiles. rurſusq; oratio, tum iracundiam reſtinguens,tum metum eripiens, tum exultantẽ lætitiam comprimens,tum ægritudinem abſtergens. Hæc cum in propoſitis quæſtionibus genera ſint,eadẽ in cauſas transferuntur.Loci autem qui ad quaſq; quæſtiones accommodati ſunt,deinceps eſt uidendum. Omnes quidem illi quos ſuprà diximus,ad pleraſq; ſunt,ſed alij ad alias, ut dixi, aptiores.Ad coniecturã igitur maxime apta,quæ ex cauſis, quæ ex effectis,quæ ex coniunctis ſumi poſſunt. Ad definitionẽ autem pertinet ratio & ſcientia definiendi. Atq; huic generi fini

ri finitimum eſt illud, quod appellari de eodē & altero dixi-mus, quod genus forma quædam definitionis eſt. Si enim quæratur idem'ne ſit pertinacia & perſeuerantia, definitio-nibus iudicandum eſt. Loci autem conuenient in eius gene-ris quæſtionem, cōſequentes, antecedentes, repugnantes, ad-iunctis etiam duobus ijs qui ſumentur ex cauſis & effectis. Nam ſi hanc rem illa ſequitur, hanc autem nō ſequitur, aut ſi huic rei illa antecedit, huic non antecedit: aut ſi huic rei re pugnat, illi nō repugnat: aut ſi huic rei hæc, illius alia cauſa eſt: aut ſi ex alio hoc, ex alio illud effectum eſt, ex quouis ho rū id de quo quæritur idem'ne an aliud ſit, inueniri poteſt. Ad tertium genus quæſtionis in quo quale ſit quæritur, in comparationē ea cadunt, quæ paulo antè in comparationis loco enumerata ſunt. In id autem genus in quo de expeten-do, fugiendoq; quæritur, adhibētur ea quæ ſunt aut animi, aut corporis, aut externa uel cōmoda, uel incōmoda. Itemq; cum de honeſto turpiq; quæritur, ad animi bona, uel mala omnis dirigenda oratio eſt. Cum autem de æquo & iniquo diſſeritur, æquitatis loci colliguntur. hi cernūtur bipertito, & natura, & inſtituto. Natura partes habet duas, tuitionem ſui, & ulciſcēdi ius. Inſtitutio autem æquitatis tripertita eſt: Vna pars legitima eſt, altera cōueniens, tertia moris uetuſta te confirmata. Atq; etiam rurſus æquitas tripertita dicitur eſſe: Vna ad ſuperos deos, altera ad manes, tertia ad homi-nes pertinere. Prima pietas, ſecunda ſanctitas, tertia iuſtitia, aut æquitas nominatur. De propoſito ſatis multa, deinceps de cauſa pauciora dicenda ſunt. Pleraq; enim ſunt ei cū pro poſito cōmunia. Tria ſunt genera cauſarum, Iudicij, Delibe-rationis, Laudationis. Quarum fines ipſi declarant, quibus utendum locis ſit. Nam iudicij finis ius eſt, ex quo etiam no men. Iuris autem partes tum expoſitio, tum æquitas. Delibe randi finis utilitas, cuius hæ partes, quæ modo expoſitæ re-rum expetēdarum. Laudationis finis honeſtas, de qua item eſt antè dictum. Sed definitæ quæſtiones à ſuis quoq; locis quaſi proprijs inſtituuntur in accuſationem, defenſionemq; partitæ.

partitæ. In quibus exiſtunt hæc genera, ut accuſator perſo-
nam arguat facti,defenſor aliquid opponat de tribus,aut nō
eſſe factum,aut ſi ſit factum, aliud eius facti nomen eſſe, aut
iure eſſe factum.Itaq; aut inficialis , aut coniecturalis prima
appelletur,definitiua altera , tertia quamuis moleſtū nomen
hoc ſit,iuridicialis uocetur. Harum cauſarum propria argu
menta ex his ſumpta locis quos expoſuimus,in præceptis
oratorijs explicata ſunt. Refutatio autem accuſationis in
qua eſt depulſio criminis, Græce στάσις dicitur,Latine appel
letur ſtatus, in quo primum inſiſtit quaſi ad repugnandum
congreſſa defenſio. Atq; etiam in deliberationibus & lauda
tionibus ijdem exiſtunt ſtatus.Nam & negantur ſæpe ea fu
tura quæ ab aliquo in ſentētia dicta ſunt fore,ſi aut omnino
fieri nō poſſunt, aut ſine ſumma difficultate non poſſunt. In
qua argumentatione ſtatus coniecturalis exiſtit.At cum ali
quid de utilitate,honeſtate, æquitate diſſeritur, deq; his re-
bus quæ his ſunt contrariæ,incurrūt ſtatus aut iuris,aut no
minis,quod idem cōtingit in laudationibus.Nam aut nega-
ri poteſt id factum eſſe quod laudetur,aut nō eo nomine affi
ciendū, quo laudator affecerit, aut omnino nō eſſe laudabile
quod non recte,nō iure factum ſit.Quibus omnibus generi
bus uſus eſt nimis impudēter Cæſar contra Catonē meum.
Sed quæ ex ſtatu contentio efficitur,eam Græci κρινόμενον uo
cant:mihi placet id,quoniam quidem ad te ſcribo, qua de re
agitur,uocari.Quibus autem hoc qua de re agitur,contine-
tur,hæc continentia uocentur quaſi firmamēta defenſionis,
quibus ſublatis defenſio nulla ſit.Sed quoniam lege firmius
in controuerſijs diſceptandis eſſe nihil debet, danda eſt ope-
ra,ut legem adiutricem,& teſtem adhibeamus.In qua re alij
quaſi ſtatus exiſtunt noui , qui appellantur legitimæ diſce-
ptationes. Tum enim defenditur non id legem dicere,quod
aduerſarius uelit,ſed aliud. Id autem cōtingit cum ſcriptum
ambiguū eſt,& duæ differētes ſentētiæ accipi poſſunt.Tum
opponitur ſcripto uolūtas ſcriptoris,ut quæratur,uerba'ne
plus an ſentētia ualere debeat.Tū legi lex cōtraria affertur.

Ita ſunt tria genera quæ controuerſiam in omni ſcripto facere poſſunt, ambiguum, diſcrepantia ſcripti & uolūtatis, ſcriptura contraria. Iam hoc perſpicuum eſt, non magis in legibus quàm in teſtamentis, in ſtipulationibus, in reliquis rebus quæ in ſcripto aguntur, poſſe controuerſias eaſdem exiſtere. Horum tractationes in alijs libris explicantur. Nec ſolum perpetuæ actiones, ſed etiam partes orationis ijſdem locis adiuuantur, partim proprijs, partim communibus, ut in principijs, quibus ut beneuoli, ut dociles, ut attenti ſint qui audiant, efficiendū eſt proprijs locis. Itemq́ narrationes ut ad ſuos fines ſpectent, id eſt, ut planæ ſint, ut breues, ut euidentes, ut credibiles, ut moderatæ, ut cum dignitate. Quæ quanquam in tota oratione eſſe debent, magis tamen ſunt propria narrandi. Quæ autem ſequitur narrationem fides, ea perſuadendo quoniam efficitur, qui ad perſuadendum loci maxime ualeant, dictum eſt in ijs, in quibus de omni ratione dicendi diximus. Peroratio autem & alia quædam habet, & maxime amplificationem, cuius effectus hic debet eſſe, ut aut perturbentur animi, aut tranquillentur: & ſi iam affecti antè ſunt, ut augeat eorum motus, aut ſedet oratio. Huic generi in quo & miſericordia, & iracundia, & odiū, & inuidia, & cæteræ animi affectiones perturbantur, præcepta ſuppeditantur alijs libris, quos poteris mecum legere, cum uoles. Ad id autem quod te uelle ſenſeram, cumulate ſatisfactum eſſe debet uoluntati tuæ. Nam ne præterirem aliquid quod ad argumentum in omni ratione reperiendum pertineret, plura quàm à te deſyderata erant, ſum cōplexus: feciq́ quod ſæpe liberales uenditores ſolent, ut cum ædes fundum' ue uendiderint, rutis cæſis receptis, concedant tamen aliquid emptori, quod ornandi cauſa aptè & loco poſitum eſſe uideatur. Sic tibi nos ad id quod quaſi mancipio dare debuimus, ornamenta quædam uoluimus non debita accedere.

FINIS.